

AKADEMIA E SHKENCAVE DHE E ARTEVE E KOSOVËS

**BOTIME TË VEÇANTA LXIII
SEKSIONI I GJUHËSISË DHE I LETËRSISË
Libri 31**

PJETËR BUDI

P O E Z I

Parathënia, tejshkrimi dhe komentet: Rexhep Ismajli

Botohet me rastin e 440-vjetorit të lindjes së Pjetër Budit

**PRISHTINË
2006**

ACADÉMIE DES SCIENCES ET DES ARTS DE KOSOVA

EDITIONS SPÉCIALES LXIII
CLASSE DES SCIENCES PHILOLOGIQUES ET DES ARTS
Vol. 31

PJETËR BUDI

P O É S I E S

Préface, transcription et commentaires par Rexhep Ismajli

Reçu à la séance de la Classe des Sciences Philologiques le 27 octobre 2006
à la base des rapports des académiciens Besim Bokshi et Eqrem Basha

Rédacteur: Eqrem Basha, Secrétaire de la Classe des Sciences Philologiques

PRISHTINA
2006

AKADEMIA E SHKENCAVE DHE E ARTEVE E KOSOVËS

**BOTIME TË VEÇANTA LXIII
SEKSIONI I GJUHËSISË DHE I LETËRSISË
Libri 31**

PJETËR BUDI

P O E Z I

Parathënia, tejkrimi dhe komentet: Rexhep Ismajli

U miratua për botim në mbledhjen e Seksionit të Gjuhësisë
dhe të Letërsisë më 27 tetor 2006, në bazë të raportit të
akademikëve Besim Bokshi e Eqrem Basha

Redaktor: Eqrem Basha, sekretar i Seksionit të Gjuhësisë dhe të Letërsisë

**PRISHTINË
2006**

Botim i dytë i plotësuar.

Copyright © Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, Prishtinë

Seconde édition revue.

Pjetër Budi duke u lutur, *Pasëqyra e t'rrëfyemit – Speculum confessionis*,
Romë 1621 (Bibl. Vaticana, Racc. Gen. Liturgia V.35).

Ismet Jonuzi: Portret i Pjetër Budit, vizatim, 44x88 cm, 2006, pronë e ASHAK

PARATHËNIE

Seksioni i Gjuhësisë dhe i Letërsisë i Akademisë së Shkencave dhe të Arteve të Kosovës, në vijim të Tryezës shkencore me rastin e 440-vjetorit të lindjes së Pjetër Budit të mbajtur në Prishtinë në qershor 2006, në të cilën u vunë në pah vlerat e veprimtarisë shkrimore, fetare dhe atdhetare të kësaj figure të shquar të letërsisë së vjetër shqipe, vendosi që në këtë përvjetor të bëjë një botim të plotë të poezisë së Pjetër Budit. Ky vendim u muar duke u mbështetur jo vetëm në rëndësinë që ka kjo veprë dhe figura e Budit për letërsinë e vjetër shqipe dhe për kulturën shqiptare të asaj kohe në këtë përvjetor me rëndësi, po edhe në faktin se vepra e Budit është në opinion me qarkullim jo të lehtë.

Nëse lëmë anash botimet e hershme të veprës së Budit, në sh. 20 janë bërë më shumë botime fragmentare të veprave të tij, sidomos të poezive. Më 1986 Rilindja bëri një botim të plotë të poezisë së Budit: **Pjetër Budi, Poezi 1618-1621**, të përgatitur nga ne. Në atë botim të shoqëruar me parathënie, ishte dhënë teksti i plotë i të gjitha vjershave me tejshkrim dhe me komente dhe ishte shoqëruar me faksimile për çdo faqe balla-ballë.

Në vitet 1985-1986 dijetari danez Gunnar Svane bëri botimin e veprës së plotë të Budit (*Doktrina e kërshenë, Pasëqyra e t'rrëfyemit, Rituali roman*) me tejshkrim në alfabetin e sotëm dhe me shënime për botimet, për përmbajtjen e veprave dhe për raportin e tyre ndaj origjinaleve prej nga janë përkthyer. Tekstin e plotë të Budit Svane e jepte vetëm në tejshkrimin e tij, pa e shoqëruar me riprodhimin e origjinalit. Botimi i Svane-s shoqërohet dhe me një ndërmarrje tjetër shumë të rëndësishme: ai kishte bërë konkordancat e plota të veprës së Budit në disa vëllime dhe të gjitha këto i kishte botuar në një formë, për fat të keq, teknikisht modeste dhe me qarkullim jo shumë të gjerë. Kështu edhe ne vetë patëm mundësi ta kishim një kopje nga autori vetëm në fillim të viteve '90.

Ndërkohë ka pasur dhe botime të ndryshme, por gjithnjë fragmentare. Sot asnjëri prej këtyre botimeve nuk është në qarkullim. Kjo e bënte edhe më të nevojshëm botimin e veprës së Budit në ndonjë formë. Për ne me këtë rast u duk më e kuptimshme të botohej e plotë poezia e Budit, sepse përgatitja e një botimi

të plotë të të gjitha veprave të tij delte ndërmarrje që edhe teknikisht kërkonte më shumë kohë dhe nuk mund të realizohej brenda vitit. Mbi këtë bazë vendosëm që për këtë rast të bëjmë botimin e plotë të poezisë së Pjetër Budit. Natyrisht, për këtë qëllim ne shfrytëzuam gjithë përvojën që kishim pasur me studimin e teksteve të Budit më 1986 dhe në vitin 2000, por tani edhe përvojën e të tjerëve ndërkohë.

Kështu vendosëm të bëjmë një botim të plotë të poezisë së Pjetër Budit, në të cilin, krahas tekstit të tejkshkruar në alfabetin e sotëm me pak shenja diakritike dhe me shënime, pra me një tekst të stabilizuar, ta japim faksimilen e botimit të parë. Riprodhimi i origjinalit bëhet dhe për një arsye: kemi të bëjmë me tekstin më të hershëm poetik të një gjerësie të tillë shqip (nëse lëmë anash vjershën e Matrëngës dhe mundësinë e interpretimit të disa teksteve të Buzukut si poezi). Riprodhimi i tekstit jep mundësinë të shihen praktikrat e ndryshme të tejkshkrimit, të respektohet botimi i origjinalit në një rast jubilar, por edhe të çlirohet lexuesi nga detyrimi për t'i besuar leximit tonë. Përveç kësaj, me këtë rast parapëlqyem që në shtojcë të japim të tejkshkruara e të komentuara tekstet e parathënieve e të pasthënieve dhe disa copa proze që na janë dukur me vlerë të veçantë, si dhe letrën, në të cilën Budi ia shpaloste Gocadinit planet për kryengritje. Parathëniet e Pasthëniet mund të dalin të dobishme për lexuesin lidhur me vendosjen e kontekstit më të gjerë të poezive të Budit, ndërsa copat e tjera janë aty thjesht për ilustrim të shkrimit të tij në prozë. Këto tekste janë dhënë pa faksimile. Poezitë jepen me renditjen e caktuar nga autori sipas librave përkatës: së pari ato të Doktrinës, pastaj të Pasëqyrës dhe në fund vjersha e Ritualit. Për arsye praktike secila vjershë mban një numër romak para titullit dhe kështu ato mund të shihen si një tërësi.

Tani më në fund u botua dhe versioni i gjerë i veprës së Selman Rizës: *Pesë autorët më të vjetër në gjuhën shqipe*, Tiranë 2002 dhe Prishtinë 2004, vepër që ishte botuar në vitet '60 si dispensë vetëm në një version të shkurtë dhe teknikisht gati të palexueshëm. Tani kemi përpara komentet e gjera të S. Rizës për veprën e Budit dhe të autorëve të tjerë të vjetër, jo vetëm nga aspekti gjuhësor, po edhe nga aspekti i intepretimimit pak më klasik letrar. Këtu kemi dhe një transkriptim të tij të një pjese të gjerë të poezisë së Budit dhe të disa teksteve të tjera.

Në aspektin gjuhësor dhe tekstor, pra të interpretimit të grafisë, në tejkshkrimin, në aspekte të veçanta ka ndryshime midis Svane-s, Rizës dhe nesh. Në këtë botim të

dytë të poezisë së plotë të Pjetër Budit mund të vërehen dallime në qëndrimet dhe në interpretimet jo vetëm në raport me Svane-n, Rizën e të tjerët, po edhe me versionin tonë të vitit 1986, apo me fragmentet e paraqitura te *Tekste të vjetra* të vitit 2000.

Meqenëse përballë tekstit të tejshkuar jepet riprodhimi mekanik i botimit të parë, nuk e kemi ndjerë nevojën e shprehjes eksplicite të çdo detaji lidhur me tejshkrimin. Natyrisht, një numër shumë i madh rregullash parimore është për t'u vendosur dhe kjo tashmë është bërë nga studiuesit e mëhershëm të teksteve të vjetra, nga Roques, Mjeda, Rrota e tëhu, sidomos nga Cipo, Çabej, Ressuli, Riza, Ashta, Svane, etj. Sa i përket leximit të teksteve të Budit, ndërmarrjet më sistematike kanë qenë ato të Rizës, Ashtës dhe të Svane-s. Riza kishte pasur mundësi ta shprehte mendimin e vet në dispensat e vitit 1961, ashtu si në veprën postume *Pesë autorët më të vjetër* (2002). Në të dy rastet mendimi i tij për mënyrën e shkrimit të Budi shihet në raport dhe me të Buzukut e të autorëve të tjerë të vjetër. Gunnar Svane në botimin e veprave të Budit (1985-6), në parathënie të *Doktrinës së kërshenë* formulonte tërë aparaturën e rregullave të përgjithshme për leximin e teksteve të Budit.

Përtej rregullave, në një tekst të vjetër dalin patjetër shumë raste që shtrojnë vështirësi leximi, për shkak se rregullat nuk kanë qenë të mjaftueshme, ose nuk janë respektuar. Në rastin e Budit kjo çështje bëhet shumë e rëndësishme, si për shkak të gabimeve të shumta, ashtu dhe për shkak të shprehive të Budit lidhur me shkrimin e fjalëve të veçanta bashkë apo ndaras. Për këto çështje shkrimet e Budit kanë qenë objekt diskutimesh të shumta, sidomos nga Riza, Svane e të tjerë.

Në botimin e vitit 1986 ne kishim përshtatur një mënyrë tejshkrimi që shprehte një përgjithësim të interpretimit të teksteve të vjetra në traditën albanologjike, duke u mbështetur dhe në studimet vetanake të teksteve të fundit të sh. 17 dhe të fillimit të sh. 18. Referencat të Riza 1961 ishin dhënë në parathënie. Tani e kemi dhe tekstin e Svanes dhe mund të paraqesim rregullat e tij themelore.

Në mbarështimin e Svane-s, pas paraqitjes sistematike të shprehive shkrimore të Budit, i cili përdorte alfabetin latin me ndonjë shtesë: δ për y ; ζ për z ; ϵ ; ξ për dh ; $\xi\xi$ për th ; p për lat. *per*, shq. *për*; \sim për bashkëtingëllore hundore: *mūdune*, *punuō* = *munduni*, *punuom*; & si lat. *et* qysh te Formula e Pagëzimit: *tvobegiet*, &vorfenet = *t vobegjet e t vorfēnet*; &c = *et cetera*; q për k vetëm te *qualtë* = *kualtë*; u dhe v pa shumë dallime, por e madhe vetëm V ; f në parim nistore, ndërsa s në mes e në fund, por Budi nuk ndjek rregulla, ndër të tjera, edhe

për shkak të mosndarjes së fjalëve; *ſc* në parim për *sh*; *r* dhe *rr* ndoshta dhe për diferencim tingullor; *l* dhe *ll*, po ashtu; *aa*, *ee*, *uu*, *oo*, *88*, *ii* shënojnë zanore të gjatë; *ij* – *i* e gjatë; *y* = *j*; *e* = *e*, *ë*; *h* = *h*; *ch* = *q*, por edhe *k*: *Chri ſti*; *chie* = *që*, *qe*; *ie* – *ie*, *je*; *x* = *ks*, por edhe *zh*, *z*; *z* = *c* apo *-t+s-*, por edhe *x*; *zz* – *xh*; *c* = *k*; *c* = *ç*: *ci*, *ce* – *çi*, *çe*; *cia* = *ça*, *ciu* = *çu*; *cm* = *çm*; *cp* = *çp*; *cc* = *çk*; *g* = *g* – *go*, *gu*, *ga*; *gi* = *gji*, *gi*; *ge* = *ge*, *gë*, *gje*, *gjë*; *g8* = *gji*; *gi* = *gj*; *gn* = *nj*; s’shënon zanore hundore. Vështirësi dalin sidomos te interpretimi i zanoreve *i*, *e*, *i* gjysmëzanores *j* dhe te kufiri i fjalëve.¹

Duke mos dashur të merremi me këtë rast me interpretimin e grafive të veçanta në raport me tingujt në gjuhën e Budit, jemi përpjekur të bëjmë një hap më tej në përshtatjen dhe thjeshtimin e kompleksit grafik *i*, *ii*, *j*, *ij*, *y*, ku përfshihen ato që supozojmë se paraqiten me këtë kompleks tingullor [i, ĩ, ī, ij, j, ĵ], pa hyrë në mundësinë e ngërthimit brenda të zanores hundore, gjithnjë në raport me lehtësinë e leximit të sotëm. Meqenëse dallimi midis *ī*-së së gjatë dhe diftongut/ togut zanor *ij* nuk jepet në mënyrë të qartë dhe me konsistencë, meqenëse edhe *ī* e gjatë dhe *ij* mund të kenë rëndësi për interpretimin e gjuhës dhe të vargut, vendosëm t’i ruanim të dyja: *ī*-në e gjatë, ashtu si zanoret e tjera të gjata, për arsye edhe prozodike, ndërsa tejskrimin *ij* gjithandej ku nuk ndërhyt prozodia dhe ku e kërkon interpretimi i strukturës së fjalës, sipas një vlerësimi të sotëm. Në rastet e tjera zgjedhjen midis *i* e *j* e kemi bërë sspas shprehive të sotme të shkrimit. Kuptohet, supozimet për [ī, ĵ] dhe zanore të mesme, ashtu si për zanoren e mundshme hundore, nuk i kemi paraqitur në tejskrim.

Atje ku për arsye ritmi a të tjera Budi shqiptimin gjysmëzanor të *i*-së e shënonte si *j* (nyja etj.), e kemi ruajtur mënyrën e sotme të shkrimit – *i*, p.sh.: *mā i mirë* e jo *mā j mirë*. Por në rastet e diftongimit në fillim të fjalës, si *jerdh* për *erdh*, e kemi pasqyruar këtë si indicie për një veçori të mundshme gjuhësore të Budit.

Pika e dytë e interpretimeve të mundshme lidhet me fundin e fjalës dhe me tingujt që dalin atje. Së pari kemi çështjen e nyjës dhe të shkrirjeve të ndryshme, që Budi i pasqyron në praktikën e tij. Aty hyn asimilimi i fundores *-t* me tingujt e njësisë vijuese, sidomos në rasën vendore. Në raste të tilla kemi vendosur të japim interpretimin që e lehtëson leximin. Svane sekuencën ze pas një emri në rrjedhore e

¹ Shih SVANE 1985, ff. XXIV-XXXVI.

interpretonte si *-t së*: *Guri ze Barçe* = Gurit së Bardhë; *yetezone* = jetet sonë. Një interpretim i tillë shpreh depërtimin e studiuesit në interpretimin e gjuhës dhe të shprehive shqiptimore të Budit. Duke e parë çështjen në kontekst më të gjerë, pra se Budi format nyjore i shkruante me *zë* (= cë) dhe në kontekste të tjera: *nze mire* = n cë mirë, ku fragmenti *z = c* nuk mund të lexohet si *-t s*, vendosëm t'i mbahemi traditës dhe qëndrimit tonë të mëhershëm. Pra: *Guri ze Barçe* = *Guri cë Bardhë* dhe jo *Gurit së Bardhë*. Në fund të fjalës, kur ka shkrirje, shpesh e kemi rindërtuar kontekstin tingullor duke shënuar [t] në kllapa. Këtë e kemi bërë dhe kur Budi shënonte *r* atje ku pritej *rr*: r[r], etj. Ndryshime ka në shumë raste të tjera ku ka ndërnyje, ashtu si dhe në pikësimin. Ka raste kur ndryshimet në interpretim sjellin dhe ndryshime kuptimore. Në çdo rast, jemi përpjekur që ky lexim të jetë sa më i lehtë për lexuesin e shqipes së sotme, pra i jemi përmbajtur mundësisë së shprehjes së shprehive gjuhësore të Budit me mjetet e shqipes së sotme, përveç kur kemi një veçori të rëndësishme fonetike, si gjatësia e zanoreve, që duhet të jepet me shenjë diakritike. Shënimet në fund faqeje janë shfrytëzuar për shpjegime nga më të ndryshmet, por gjithnjë në funksion praktik të lehtësimit të leximit.

Në tërësi, jemi përpjekur të gjejmë një baraspeshë midis nevojës për të dhënë sa më shumë nuanca të shqiptimit të Budit ashtu si e kemi interpretuar ne dhe leximit sa më të lehtë nga jospécialistët.

PJETËR BUDI DHE VEPRA E TIJ

Në tryezën e përmendur shkencore në ASHAK u konstatua edhe një herë se, ashtu si jeta e autorëve të tjerë të letërsisë së vjetër shqipe, jeta e Pjetër Budit nuk njihet në detaje. Fatbardhësisht, janë ruajtur disa të dhëna për momentet themelore.²

Pjetër Budi lindi në fshatin Gur i Bardhë të zonës jugore të Matit, që kufizon me Malësitë e Tiranës dhe të Elbasanit. Në albanologji mbisundon mendimi se ai ka lindur në vitin 1566. Dhe ky mendim mbështetet në të dhënat që kemi në dispozicion. Në moshën 21-vjeçare, më 1587, Pjetër Budi u dorëzua prift dhe shërbeu si meshtar në Kosovë e në Maqedoni, që nga aspekti kishtar vareshin nga Krueipeshkvia e Tivarit.³ Si meshtar i thjeshtë shërbeu 12 vjet, ndërsa më 1599 u zgjodh Zëvendës i përgjithshëm i Shurbisë, ku qëndroi 17 vjet.

Ka studiues, ndër ta Gunnar Svane, që, duke u nisur nga rregullat kanonike katolike, pas të cilave nuk lejohet ordinimi deri në moshën 24-vjeçare, vitin e lindjes së Pjetër Budit e shtyjnë më së voni më 1563. Svane shkante edhe më tej dhe, duke u nisur nga vlerësimi se “në periudhën 1618-1621 Budi shfaq thellësi në njohjen e italishtes dhe të latinishtes, ashtu si

² Shënimet e tilla dalin nga vrojtimit e Farlatit në *Illyricum sacrum* dhe nga letra e vetë Budit që i drejtohej Kardinal Gocadini-t. Letra në fjalë ishte ruajtur në Arkivin e Venedikut, prej nga qe marrë për botim te **Përparimi**, Shkodër, 1914, 23, 43, 59, 73. Arkivi i Shtetit në Tiranë ka një kopje të origjinalit italisht, prej nga I. Zamputi ka bërë përkthim të ri: ZAMPUTI 1958, 79-92: *Relatione fatta all' Illustrissimo e Reverendissimo Signor Cardinal Gozzadino dal Vescovo Sappatense e Sardanense Pietro Budi. Di Roma li 15 Settembre 1621*. Për jetën e Budit shih dhe: ASHTA 1966; CIPO 1952; ÇABEJ 1936; ÇABEJ 1966; DOMI 1966, 11-20; ELSIE 1995; ELSIE, 1997; ELSIE 2005; FERRARI 1978; GJOKA 2002; Historia e letërsisë shqipe I-II 1971; HYSA 1987; ISMAJLI 1986; ISMAJLI 2000; LACAJ 1966; MANN 1955; NEZIRI 1995; NEZIRI 1998; RESSULI 1941; RIZA 1961; RIZA 1978; RIZA 2002; RIZA 2004; ROQUES 1932; RROTA 1941; HUTERIQI 1955; SHUTERIQI DH., BIHIKU K., DOMI M., BALA V., KODRA Z. dhe SAKO Z. 1971; SVANE 1980, 121-183; SVANE 1982, 193-211; SVANE 1985; SVANE 1985a; SVANE 1985b; SVANE 1986; SVANE 1986b; ZAMPUTI 1958; ZAMPUTI 1958a; ZAMPUTI 1985.

³ ZAMPUTI 1958, 81.

pjekuri politike, kulturore dhe letrare, që vështirë se mund t'i kishte mësuar në shërbimet e tij më parë të rastit të ipeshkvijtë apo në ushtrimin e detyrave të tij priftërore në zemër të Ballkanit, Serbi-Maqedoni” dhe nga vlerësimi se “duke pasë braktisur shërbimin për ipeshkvijtë shqiptarë në moshën 21-vjeçare, ai shkoi në një lloj udhëtimi studimor (mbase edhe jashtë, dhe mbase në Itali) para se të jetë urdhëruar më 1587”, nxirrte përfundimin se “Pjetër Budi kishte lindur me siguri në të njëjtën kohë, apo pak vjet pas, botimit të “Mesharit” të famshëm të Gjuz Buzukut më 1555”.⁴

Sipas Farlatit, më 1621 Budi ishte “aetatis LV annorum circiter”.⁵ Kjo domethënë se viti i lindjes së tij është 1566.

Kohën më të madhe në shërbim fetar Budi e kaloi në Kosovë.⁶ Në vitin 1616 Pjetër Budi vajti në Romë, ku qëndroi deri më 1621. Duke qenë në Romë,

⁴ SVANE 1985, VIII.

⁵ FARLATI 1817, te ROQUES 1932, 29. Le ta japim tekstin e Farlatit të plotë:

“Presbyter Albanensis, cui Budio aut Bulio cognomen, ut in cuis schedis animadvertit Card. Garampius, & constat ex monumentis Collegii Illyrici Lauretani, ubi fuerat educatus. Procopiae, quae civitas est Serbliae, curatoris animarum munere fungebatur, & Constitutionibus Petri Masarechii Vicarii Apostolici ac postea Archiepiscopi Antibarenensis subscriptus legitur. Hinc gradum sibi fecit ad sodium episcopale; quem in Consistorio nominalit. Cardin. Ginnasius, ut ferunt Acta Consistor. Tomo 129, p. 224, t. & in tomo 146 p. 184. hac scripta comperimus; Ecclesia sedis scilicet episcopalis est sub invocationes S. Georgii, mediocris structurae, sita in pastro seu villa nuncupata Saita; caret campanile, campanis, canonicatibus & praehendis; habet tamen duas campanelas, & supellectilo ad cultum divinum necessarium, quod episcopus retinet in propria domo propter metum Turcarum. In libris Cam. Taxantur illius fructus ad flor 33^{1/4} [nuk lexohet shifra me thyes], sed in effectu secundum communem valorem possunt ascendere ad scuta 250. Promovendus est aetatis LV. Annorum circiter, & Presbyter Albanensis, qui officio Vicarii dueruns. Archiepiscoporum probe & laudabiliter per plures anos functus est, sed non est Doctor. Itaque an. 1621. 20 Julii previsum fuit Ecclesiae Sapaten. & Sarden. In partibus Infidelium vacantibus per bitum Simonis Grecii de persona Petrii Budii, Presbyteri Albanensis cum dispensatione, qui anon est Doctor; ex iisdem Actis. Card. Octavius Bandinius cum duobus Episcopis, altero Luca Alamannio antena Volaterrano, altero Antonio Sanctorio Policastrensi, consecratione episcopali illum importit in Ecclesia S Joannis Baptistae Florentinorum nuncupata. Verum ne integrum quidem annum fraefuit; in trajectu enim Drilonis amvis submersum fuisse scribit Dominicus Andreasius Episcopus Scodrensis in suis ad Sacram Congregationem litteris anni 1623”.

Illyricum sacrum VII. *Illyrici Sacri Tomus septimus, Ecclesiae Diocletiana, Antibarensis, Dyrrachensis, et Sirmiensis, cum earum sufraganeis.* Auctore Daniele Farlato, presbytero societatis Jesu et Jacobo Coletto olim ejusdem societatis alumno. Venetiis MDCCCXVII. Apud Sebastianum Coleti. Superiorum Permissu ac privilegio. Botimi i dytë, Arbi Ltd., Prishtinë 2004, f. 284.

⁶ ZAMPUTI 1958, 67-79.

përveç punës në shtypjen e veprave të veta, ai ndërmori aktivitete në drejtim të organizimit të lëvizjes ballkanike kundër Turqisë. Si pelegrin i zakonshëm shkoi deri në Galici të Spanjës. Nga fundi i qëndrimit të tij në Romë, më 10 korrik 1621 Budi u emërua ipeshkv i Zadrimës. Në këtë detyrë qëndroi deri në fund të vitit 1622, kur u mbyl tek po kalonte Drinin.

Pjetër Budi, që nuk kishte bërë shkollim përkatës në Vatikan, u bë ipeshkv, edhe pse rregullat kanonike kërkonin që ai që do të vinte në këtë pozitë duhej të kishte mbaruar doktoratën. Ekzistonte, porse, përjashtimi “cum dispensatione quia non est doctor” dhe me këtë rrugë u zgjodh dhe ai.⁷

Farlati në *Illyricum sacrum*⁸ shënonte se Pjetër Budi ishte shkolluar në Kolegjin ilirik të Loretos, mirëpo ky pohim bie ndesh me dëshmitë që jepte vetë Budi në letrën që i dërgonte Gocadinit më 1621 dhe në pasthënien e *Pasëqyrës së t’rrefyemit*: “... posikundrëse sã tjerë shokëtë e tu, ende u me ta, që Zotynë mã di se *shkollënë e kolegjenë veçëse nda kam pãm n cë lerg õ gjegjunë emënitë*, ndish asndonjë fjalë të vetëmenë ndër to xanë s’e kam, as gjegjunë, mã gjã p’r ata s’mun’ i pronem fajt,..., tue pasunë gjithëherë gjegjunë, e pam, e xanë, e pyetunë ndaj sã upeshkëpinj, e fratënë...” (theksimet r.i.).⁹

Mund të supozohet se në atë kolegji Budi do të jetë regjistruar sa për të dhënë provimet e maturës.¹⁰ Në çdo rast, vërejtja e Camajit në këtë pikë qëndron: “mbas hamendje, muer sadopak per breviozem ato njoftime të domosdoshme filozofike dhe theologjike që duhej t’i zotonte çdo meshtar katolik, që mã vonë do të bãhej edhe prelat”.¹¹

Këto mungesa shkollimi tek ai u reflektuan në shkrimin e tij, në ortografi dhe në stil, në paaftësinë për t’i dalluar fjalët dhe në shpërdorimin e fjalive të

⁷ *Vatikan, 21 korrik 1621*, ASV, *Archivio Concistorialis, Acta Camerarii*, vëll. 15, f. 174^v (olim 169^v). Theksimi r. i. Dokumentin na e dërgoi dr. Musa Ahmeti, për çka i shprehim falnedrim.

Pjetër Budi – ipeshkv i Sapës e Sardës

Feria (In margine scribitur: Sapatensis et Sardanensis in p. Ins.) 4^a die 21 julius MDCXXI, Roma in aulo Palatii Quirinalis fuit Consistorium secretum in quo: Reverendissimo Gimnasio ref.^{te} illustrissimo domino nostro episcopo Sapatensi et Sardanensi in partibus infidelium vacante per obitum domini domini Simonis Grecii Albanensi illius ultimi episcopi providit de persona domini domini Petri Budi presbyteri Albanensi cum dispensatione super defectu gradus quia non est Doctor.

⁸ FARLATI 1817.

⁹ BUDI 1621, 355.

¹⁰ RIZA 1978, 112.

¹¹ M. C. 1966, 494.

stërgjata.¹² Edhe në këtë pikë pajtohej Camaj: “ata që kanë mësue të shkruajnë me të vjedhun, kanë të njajtin sistem shkrimi: këta sikur Budi shkruajnë p.sh. përngjitas të gjithë artikujt e prepozicionet: *etreta = e treta, mepaguom = me paguom*”.¹³

Por fakti se mësimet e veta i mori në vend, pa ndonjë shkëputje nga mjedisi shqiptar në kohën e formimit, do të ketë lënë te Budi gjurmë pozitive. Këtu afrohet fakti se “shqipja e Budit në përgjithësi rezulton jo vetëm shumë më unidialektore, por njëherazi edhe më konsekuentësisht idiomatike se shqipja e Buzukut e se ajo e Bogdanit”.¹⁴

Formimi në rrethanat që pasqyrohen kështu mund ta kishte bërë më të lidhur me ipeshkvij vendës, sidomos sa qëndroi në Kosovë e Maqedoni, ku mbase ndeshi traditën e shkrimit shqip që supozohet se mund të përfaqësonte Pal Hasi. Në të tilla kondita atij iu poq edhe më tepër karakteri kryengritës dhe ideja për t’i realizuar aspiratat çlirimtare përmes një bashkëlidhjeje me popujt e tjerë të Ballkanit. Për këtë ide ai kishte ndërmarrë hapa konkretë në bashkëpunim me kalorësin Bertuçi nga Bosnja, madje edhe në Romë kishte shkuar për këtë qëllim.¹⁵ Pikërisht një vetëdijesim i tillë qëndron prapa veprimeve të tij me kërkesat që kleri ta dinte gjuhën e vendit dhe mbase prapa ironisë ndaj “të mësuarve” vendës, të cilët e zhvillonin veprimtarinë e tyre në gjuhë të tjera dhe pa një vetëdije të atillë: “... e aqë mā tepërë letërorë e të mëdhenj dies, qi letërenë e dinë, e të paktë frujt me ta kallëzonjënë; e ndë dashuninë ashtu gjākafshë me bām ō me kallëzuom, ata here cë keqe cë tynet s’e banjënë ndōnë mbë gjuhut të vet, ke dīnë se ashtë ma tepërë zyra e nevoja, po mbë të tjera gjuhu, ke asndōnjë nevojë s’ashtë, mb’arrësytet të ndōnji qi të bān ujë e të shtij ndë dēt, ō të ndōnji tjetri qi të shpijte vobëzīnë e vet me e falë ndë kurt të t’begatëve, ke zyrë e nevojë s’ashtë, as për ndēr s’i quhetë, e vëllazënitë e gjenīnë e vet i lē me u vdjerrë n’zie e unie...”¹⁶

Pasi ishte emëruar ipeshkv i Zadrimës dhe kishte arritur të mblidhte famullitarët për t’u besuar që të mos pranonin më priftër që nuk flisnin shqip, Budi ia kishte shtuar vetes armiqësitë. Prandaj, s’ka si të mos pajtohem me vlerësimin e I. Zamputit: “... figura e P. Budit na del sot e inkadruar në

¹² Shih RIZA 1978, 114.

¹³ M. C. 1966, 495.

¹⁴ RIZA 1978, 114.

¹⁵ Shih letrën e Budit, ZAMPUTI 1958 dhe komentet e këtij të fundit.

¹⁶ BUDI 1621, 6-7; RIZA 1978, 114; tejskrimi është i Rizës.

plan të parë të përpjekjeve të shqiptarëve të shekullit XVII për çlirimin e vendit dhe vepra e tij letrare del e vënë në shërbim të këtyre përpjekjeve”¹⁷.

Pjetër Budi kishte vdekur para Krishtjindjeve, para 25 dhjetorit, më 1622¹⁸. Lidhur me mundësinë që vdekja e tij të mos ketë qenë e rastit, ndriçuese kanë qenë studimet e I. Zamputit. Në këtë kontekst del me peshë dhe fakti se letra e Pjetër Budit drejtuar Gocadinit në Romë, në të cilën shpjegohen shumë çështje strategjike dhe organizative të kryengritjes së planifikuar dhe të porealizuar, nuk u ruajt në Arkivin e Propaganda Fides po në Arkivin e Venedikut.

Prandaj më është dukur i drejtë përfundimi që kishte nxjerrë Selman Riza dhe që dëshiroj ta rikujtoj këtu: “... Pyetja ende gjithnjë pezull, nëse ai duke kaluar Drinin gjeti vdekjen për efekt të ndonjë aksidenti, apo përkundrazi, si rezultat i ndonjë krimi, kurrsesi e kurrsesa nuk mund ta errësojë të vërtetën vetëfolëse se Pjetër Budi, më spontani, prodhori e popullori ndër të gjithë autorët e letërsisë së vjetër shqipe, ra dëshmor i një – për kohën përkatëse – kauze së lartë patriotike”¹⁹.

Në një studim të mëvonë për Budin e Bardhin, Injac Zamputi pohonte dhe një herë se vdekja e Budit nuk ishte e rastit. Në këtë pikë ai mbështetej dhe tek dëshmimet e Frang Bardhit, i cili kishte pasur një konflikt me Nikollë Lekën, të cilin e kishte përmendur Budi si student që ia kishin dërguar prapa në Romë, e të cilin Frang Bardhi e cilësonte “origo et factor malorum et scandalorum” (burimi dhe shkaktparë i të këqijave dhe skandaleve), dhe akuzohej për vepra të ndryshme në 12 pika të aktakuzës. Në të dymbëdhjetën prej tyre akuzohej si “shkaktparë i vullnetshëm i vdekjes së Pjetër Budit”. Dokumentin në tërësi Zamputi nuk e jepte, por për ne ka rëndësi që jepte pikën 12: “Abati në fjalë [Nikollë Leka] deshi të hynte në një barkë të vogël, ku gjendej peshkopi i Sapës, Budi. Ky peshkop, duke parë rrezikun, i thoshte që të mos hynte meqë edhe ai vetë donte të dilte. Por ai pa ua vënë veshin fjalëve të atij peshkopi mori një zagar dhe hyri në barkë e cila, nga pesha e tepërt, u fundos dhe që të gjithë shpëtuan me përjashtim të peshkopit të varfër. Dhe tani ai me kryepeshkopin e Tivarit bëjnë makinacione me shenja të qarta për t’i shkaktuar vdekjen peshkopit të tanishëm”²⁰.

¹⁷ ZAMPUTI 1985, 165.

¹⁸ ZAMPUTI 1958, 68.

¹⁹ RIZA 1978, 116.

²⁰ Kopja e aktakuzës, sipas Zamputit, e shkruar me dorë të Frang Bardhit para 22 gushtit 1641, ruhet në Arkivin e Propaganda Fides SOCG, v. 264, fl. 35. Këtu çdo gjë citohet

Zamputi në analizat e tij shkonte më larg dhe supozonte se Nikollë Leka kishte qenë i dërguar te Budi qysh në Romë si spiun; ai madje duhet të paskësh qenë përgjegjës për bartjen e letrës së Budit drejtuar Gocadinit nga Roma në Venedik. Kështu, sipas Zamputit, në zhdukjen e Budit kishin bashkëvepruar: “... a. interesat e klerit zadrivor, që donte për vete sundimin e Zadrivës; b. vepra e sundimtarëve të vendit përfaqësojë Zadrivës që shihnin te Budi organizatorin e lëvizjeve të armatosura; c. vepra e venedikasve që përherë kanë penguar lëvizjet që nuk hynin në sferën e tyre; ç. kleri i lartë dalmatin që hetoi kundërshtarin e vet te P. Budi”.²¹

VETJA BUDIT

Në studimet shqiptare nuk ka mbetur pa hetuar personaliteti i Pjetër Budit. Kështu Mario Roques kishte thënë se atë e karakterizonin tipare që mund të përshkruhen si: “... kuriozitet që e shtyn në udhëtime, veprimtari metodike që përshkohet në tërësinë e përkthimeve të tij, preokupime intelektuale në poezitë e tij dhe në kujdesin që u kushton botimeve, tenacitet në qëndrime ndaj Selisë së Shenjtë që na tregon letra e tij e vitit 1621, entuziazëm dhe gjerësi pikëpamjesh, sepse kjo letër propozon një plan të tërë lufte për të çliruar Ballkanin duke përfituar nga vështirësitë në të cilat ndodhej Perandoria Turke. Pjetër Budi na bën të mundur të kuptojmë se ç’mund të kenë qenë njata priftërinj e prelatë të perëndimit ballkanik të shekujve XVI e XVII, të cilët nuk e shihnin të humbur kauzën e krishterimit, në vendin e tyre pas fitores turke dhe të cilët kontribuuan për t’i ruajtur të gjalla shkëndijat e ndjenjës kombëtare”.²²

Ne të gjitha këto karakterizime na janë dukur të qëlluara. Kishim ngulur këmbë në një pikë: Pjetër Budi, sado që luftonte si i krishterë, asnjëherë nuk harronte se kishte bashkëkombas myslimanë, dhe në përpjekjet e tij për kryengritje vazhdimisht planifikonte ndërmarrje të përbashkëta. Lufta e tij nuk ishte vetëm luftë fetare, po mbase dhe më parë kombëtare, siç mund të shihet nga analizat historiografike. Karakterin kombëtar të angazhimeve të tij e dëshmon edhe lufta shumë energjike kundër klerit që nuk dinte shqip dhe për aq sa mund

sipas përkthimit të Zamputit.

²¹ ZAMPUTI 1985, 170. Detaje të shihen te ZAMPUTI 1985; shih dhe ISMAJLI 1986.

²² ROQUES 1932, 31.

të supozohej se kjo pengonte për ndriçimin e klerit vendës.²³

Pjetër Budi është karakterizuar si njeri shumë i dinjitetshëm dhe këmbëngulës në realizimin e planeve të veta. As në situata të vështira, siç shihet në Parathënien e *Pasëqyrës së t'rrëfyemit*: "... e kshtu, mbas sã helmi e n c idhuni, ndë e vonë m'u desh me votë jashtë Romënë ke një frat gjuhe conë..., ke i cili tue votë me të madh dëshir posikundon' i etshim mbë gurrët të ftohëtë me u nginjunë, kūr sosa me shpëresë se kã me më marrë n grykë e me më ngushëlluom me qishdo fjalë t'ambra,... pa vini roe,..., ke sa më pã ke iu afruoshë me i folë..., jo veçësë s desh me folë me muo ò ndë faqet me më shukuom, si a zakoni i nierëzet, po ashtu ende nkthei shpinën faqe gjithë kuvendit fratënet, mb'arrësytet të ndonjij qi t'ish skomunikuom prej Papet"; "... e kshtu ndë e vonë, disa tue kujtuom gjithaqë fëdigë qi më dukej se bana për të nkotë, disa nevojënë e madhe e të vdjerrëtë e ati populli, disa madhështinë e pãndõnjë arrësye të këtij frati[t] t'pafat (mã tepërë se gjithë kundërshtishit e nevojëshi cë tjera që më kishnë gjetunë) Zotynë ma di se për disa dit desh qeshë vjerrë mallënjimi e n c idhuni..."²⁴, Budi nuk iu dorëzua ligësisë, besoi në vete dhe vazhdoi edhe më me ngulm punën e nisur: "E kshtu mb'atë ças vojta zuna fill përsëri, sã mã për të çpejtë qi munda, i shkrova e i ndreqa mã mirë gjithë kafshëtë qi keshë shkruom e bãm gãti mpari, ende mã tepërë nçtova Rubrikëtë e Rituãlit Romësë, megjithë sã tjera urdhënime kã ndë vetëhe, me shpëresë ende ato bashkë me tjerat me i shtampuom..."²⁵

Do të theksojmë sërish atë që Selman Riza kishte theksuar si tipar me peshë të karakterit të tij: modestinë. Kjo i kishte ndihmuar që në ato rrethana të arrinte të ngrihej lart e të dinte të çmonte të tjerët, siç ishte rasti me shkrimet që kishte gjetur nga Pali prej Hasi.²⁶

Megjithatë çdo karakterizim i figurës së Pjetër Budit që nuk e merr parasysh dhe krijuesin mbetet i mangët.

²³ Shih dhe ISMAJLI te BUDI 1986.

²⁴ BUDI 1621, 2-4.

²⁵ BUDI 1621, 5.

²⁶ Riza 1978.

VEPRA

Vepra letraro-fetare e Budit është e gjerë. Për dorëshkrimet eventuale të tij na informonte vetë Budi. Në Parathënie të *Pasëqyra e t'rrëfyemit* ai shkruante: "... mirë tue pām zotënia juoj se jashtë këncosh ende sã të tjera letëra me dorët të shkruome gjindenë mbë sã vise qi dëshmonjënë se sã i madh kã qenë gjithherë kujdesi e dëshiri i zemërësë sime *për ndimët të patries e të gjuhuse sanë...*", (theks. r. i.). Në letrën drejtuar Gocadinit shtonte: "... kam treguar gjithë zellin e mundshëm qi të ndihmonj e ngushëllonj ata popuj si dhe vetë meshtarët me shembuj të përshpirtshëm, duke shkruar gjithmonë libra fetarë në gjuhën e tyre, si për ata të Serbisë ashtu për ata të Shqipërisë, siç shihet sot në të gjitha ato krahina" (përkthimi i S. Rizës).²⁷

Budi ishte marrë me përkthimin e hartimin e veprave fetare për nevoja të besimtarëve dhe "për ndimët të patries e të gjuhuse sanë". Ato nuk janë ruajtur.

Të botuara Pjetër Budi na ka lënë katër vepra të ndryshme.

1.

DOTTRINA CHRISTIANA

Composta per ordine della fel.me
DI PAPA CLEMENTE VIII.

Dal. P. Roberto Bellarmino Sacer-
dote della compagnia di GIESV.

Adesso Cardinale di Santa Chiesa del Titolo
di S. Maria in Via. Tradotta in lingua Albanese

DAL REVER. DON PIETRO BVDI
da Pietra Bianca. In Roma, Per Bartolomeo Zanetti, 1618.

Con Licenza de Superiori.

Njihet një kopje në Bibliotekën e Vatikanit: R. I. VI. 449. E zbuloi Mario Roques.

Ka dy fletë të panumëruara + 174 faqe të numëruara + 55 fletë të numëruara (175-229) + 2 fletë të panumëruara.

Në fletën 2 recto ka tri lutje latine, ndërsa verso ka Imprimaturin dhe lejen për botim:

²⁷ RIZA 1978, 117.

Imprimatur, si videbitur Reuerendiss. P. M. Sac. Pal. Apost. Caesar Fidelis Vicesg.

Ego Simon Giecius²⁸ Theologus, ex mandato Reuerendissimi Magistri Sacri palatij, diligenter considerauit, traductionem Doctrinae Christianae ex Italico in Epiroticum idioma: atque omnia inueni fideliter, & cum magna pietate reddita: additis nonnullis ex maiori doctrina Illustrissimi Cardinalis Belarmini, quae necessaria forent et ad erudiendos illos, qui prae parua in litteris experientia maiori indigent explicatione, sicut vtilissimam, sic, & dignissimam, quae topis mandetur illam iudico.

Imprimatur. F. Greg. Donat. Rom. Magister, & Reuerendiss. P. F. Hyacynthi Petronij S. P. Apost. Mag. Soc. Ord. Praed.

Në faqet 1-4 ka: *Të rekomenduom nd'uratë gjith atyne qi ta marrënë me e xgjedhunë, që mbaron me: Prej Rome të 7. ditë ndë kallënduor ndë vjetë të Krishtit 1618. Gatë ndë gjithë shërbëtorë i prunjëti vëllai i zotënisë sāj, Dom Pjetër Budi prej Guri cë Bardhë, Vikari gjenerāl i Shurbisë.*

Faqet 5-174 përmbajnë: *Doktrina tashit mbë këtë arrësye vum e ndërequnë për ndimët e të mpsuomitë t'kërshenëvet,*

Fletët 175-228 (SHUTERIQI 1965, 39, gabimisht 173) përmbajnë vjersha shqip, 1964 vargje;

Në fletën 229 recto ka: *Gjith atyne qi ta mar[r]jënë me e xgjedhunë. Mbaron me: Prej Rome të 14. ditë ndë fruor ndë vjetë të Krishtit 1618. I prunjëti shërbëtori i gjithë zotënisë sāj Dom Pjetër Budi prej Guri cë Bardhë.*

Në këtë faqe fillon Tryeza e lëndës, që vazhdon edhe në dy faqe të tjera. Viojnë edhe dy faqe e gjysmë uratë latinisht me tituj shqip.

Siç vërente Roques-u, botimi është bërë nën kujdesin e Budit. Teksti është shtypur me germa latine dhe tri të shtuara, me karaktere romane ose italice.

Shënime për kardinal Roberto Francesco Romolo Bellarmino (1542-1621) gjejmë te Parathënia e Gunnar Svane-s për botimin e Doktrinës.²⁹ Teologu më erudit i organizatës jezuite dhe dogmatisti më i rëndësishëm dhe i talentuar, në të njëjtën kohë i konsideruar si polemisti më i mirë i kishës katolike, ishte i shquar në shkallën që jo vetëm se *Christiana doctrinae applicatio* e tij e vitit 1597 ishte përkthyer me të gjallë të tij në gjuhë të tjera (greqisht kishte dalë më 1616, etj.), po edhe vepra e tij e përmbledhur ishte botuar në Kolonjë më 1619. Një botim i ri i kësaj vepre ishte bërë në sh. 19 në Paris (1873-1874), ndërsa më 1965 kishte dalë një botim i ri në Frankfurt am Main (Ven. Cardinalis Roberti Bellarmini, politiano S. J. *Opera omnia* nga Justin Fèvre). Sipas Shuteriqit, “Ishte libri më i rekomanduar për misionarët, edhe ndër ortodoksë”.³⁰ Vepra

²⁸ Simon Gjeçi (Budi shënon Ngjeçi), ishte teolog prej Lezhe. Si shihet te FARLATI 2004, VIII, f. 283-4, me kombësi shqiptare, më 26 tetor 1620 ishte emëruar ipeshkv i Sapës dhe i Sardës, kishte mësuar në Kolegjin e Shën Atanasit. Vdiq në Romë më 1621.

²⁹ SVANE 1985, XVIII e tutje. SVANE 1985, XVIII.

³⁰ SHUTERIQI 1965, 40.

është ndërtuar si dialog midis priftit dhe gjakonit.

“Doktrina tashti mbë këtë arrësye vūm e ndërequnë për ndimët e të mpsuomi[t] të t’kërshtenëvet. Thotë se *Prifti* njaj mbramje, tue folë me gjakont të vet njanënë fjalë e tjetërënë e aqë mā tepërë themelit së shintësë fë e jetet së amëshuome, për ndimët e të mpsuomit të tjerëvet pyeti një n cish mā të djtëshiminë tue i thanë se: A jë ti i kërshtenë?

Përse këjo ashtë themeli e kryetë e gjithë kafshëvet për të shëlbuom.

E Gjakoni, qi mirë e dīj arrësyenë se si duhetë me i rresponduom, bukur gojëplot mbet e i tha se: Jam për hirt të Krishtit mëshëriershim, Zotit t’ynë.

E prifti: Qish kafshë do me thanë i kërshtenë?

E Prifti: A mun a dīsh ti se ndë se mbahetë fëja e Krishtit?

E Gjakoni: Mbahetë ndër dŷ të tinëzishme qi janë mbuluom ndënë të bāmit të shintesë krŷq, së n ciashit njana kallëzon se Zotynë i mëshëriershimi, tue qenë ndër tre vetë, ashtë nja i vetëmi. E tjetëra ashtë t’ardhunitë mbë këtë jetë e të lëmitë e mūndinë e mortnë e Krishtit mëshëriershim, Zotit t’ynë.

E Prifti: Pa më thuo se mbë qish arrësye ndëgjonetë këjo fjalë ‘ndë tre vetë një i vetëmë Zotŷnë’?

E Gjakoni: Përse ndë Tënëzotnë ashtë një e vetëme zotëni, e njaj natyre i pādām, mā ashtë ndë tre vetë, qi quhenë Ati e Biri e Shpīrti shint.”

Kjo vepër u ribotua më 1636:

DOTTRINA CHRISTIANA

Composta per ordine della fel. me. di Papa Clemente VIII.

Dal R. P. Roberto Bellarmino Sacerdo-
te della Compagnia Giesv.

Che poi fu Cardinale della Chiesa del Titolo
di S. Maria in Via.

Tradotta in lingua albanese
dal rever. Don Pietro Bvdi
da Pietra Bianca
in Roma

nella stampa della Sac. Cing. De Propag. Fide 1636

Con licenza de superiori.

Formati i njëjtë me të parin, por ka shkurtime në tekst. Ka 288 faqe + 1 fletë të panumëruar. Në fletën e dytë verso janë lutjet, ndërsa në recto përmban imprimaturin e Antonius Tornellius-it dhe të Dr. Nicolaus Riccardius, SAC. PALATIJ Apost. Mag., dhe aprovimin e Frang Bardhit:

Nos Franciscus Blancus Dei, & Apostolicae Sedis electus Episcopus Sappatensis, & Sardanensis... vidimus ac studiose consideruimus versionem Doctrinae christianae in Epyroticum idioma olim impressam ac publicatam...

Pas përshkrimit të Roques-ut, në këtë botim mungojnë parathënia dhe pasthënia e vitit 1618.

“... Duket se ky botim është riprodhim i atij të vitit 1618; kjo nuk e përjashton mundësinë e modifikimeve të pjesërishme të tekstit...”³¹

Dihen kopje të ruajtura në Bibliotekën Nacionale në Paris: D 14832 (8°), në Bibliotekën Mazarine në Paris: 24619, në Bibliotekën e Vatikanit: Cighi, V 687, në British Museum: 845. a. 21 e në Bibliotekën Kombëtare në Tiranë: V. C. 12..

Më 1664 në Romë nga Shtypshkronja e Propaganda Fide-s doli botimi i katërt, i cili u shënua si botim i tretë, sepse ishte i treti me firmën e Propagandës. Në këtë botim janë vërejtur ndryshime në ndarjen e fjalëve dhe disa shtojca me qëllim shpjegimi të fjalëve të reja.

2.

PASSECH8RA, ETREF8EMIT Cioè **SPECCHIO DI CONFESSIONE**

E Atit Emerio de Bonis mēfaa tyera cafsce sci- del P. Emerio de Bonis con alcuni discorfi spi-
me tefruytuoſcime teſcpijrtit, p̄ndimete gjuhu ritualei vtiliſimi a quelli che non intendono
ſe Arbeneſce, eachie maatepere p̄tat8net chi ſya- altra lingua, che la materna Albanefe. Tra-
ne te eote mendegiuom gjuhu nze tyera lete- dotti nella medefima lingua da Monſignor
raſc, nkçç8em giuheze letine mbegiuhu Tar- Pietro Budi Velcouo Sapatente, e Sardanente.
barçe, Vpeſckepize Sadrimeſe. [kryq dhe monogram: IHS]

IN ROMA, appreſſo l’Herede di Bartolomeo Zanetti, M.DC.XXI

Svperiorvm permiſſv.

Me shkrimin e sotëm kemi:

IN ROMA, appreſſo l’Herede di Bartolomeo Zanetti, M.DC.XXI

Svperiorvm permiſſv.

P A S Ë Q Y R A E T’ R R Ë F Y E M I T

e atit Emerio de Bonis me sã tjera kafshë shumë të frujtueshime të shpirtit, për ndimë[t] të gjuhuesë arbëneshë, e aqë m̄a tepërë për t’atynet qi s’janë të zotë me ndëgjuom gjuhu n cë tjera letërash, nkthjem gjuhe cë latine mbë gjuhu t’arbëneshë zotit Dom Pjetrë Budit prej Guri cë Bardhë Upeshkëpi cë Zadrimesë.

³¹ ROQUES 1932, 24-25.

Ka dhe një faqe ballore latinisht:

SPECVLVM CONFSSIONIS

In Epyroticam linguam à Petro Bvdi

Epifcopo Sapatense, & Sarda-
nense translatum:

SANCTISSIMI DOMINI OSTRİ
GREGORII XV.

Liberalitate topis datum.

ROMÆ, Apud Hæredem Bartholomæi Zanetti. 1621.

Svperiorvm permissv.

Në shpinë është imprimatur i gati i njëjtë me atë tek Rituali roman. Aprovimi i Simon Gjeçit datohet: *Romae die 27. Augusti 1620.*

Në fletët 2-6 është parathënia: *Të recumenduom e të porësitunë upeshkëpinjet e vikarinjet e gjithë sã tjerë prelatë gjinden ndë gjuhu[t] tanë t'arbëneshë.*

Në fletët 7 dhe 8 recto ka: tryezën e lëndës; në 8 verso: një gravurë.

Në faqet 1-401 vjen: *Pasëqyra e t'r[r]ëfyemit e drita e konshiencesë këjo ashtë.*

Në f. 1-333 hyn *Pasëqyra/ Speculum* dhe në f. 333-401 *Letra baritore* e Budit për klerin shqiptar. Kjo mbaron me: *Prej Rome 24. dit ndë korrik, mbas jetësë Krishitit 1621. I prunjëti vëllai i gjithë zotënisë sāj Dom Pjetrë Budi prej Guri cë Bardhë me hër të Tinëzot e të shintësë Kishë katolike, Upeshkëpi i Zadrimesë.*

Në faqen 402 ka një gravurë.

Në ff. 403-408 janë tri vjershat për *Virgjëreshën*, për *Gregorin XV* dhe *Supplicatione & gratiarum actio ad Deum Opt. Max.* shqip.³²

Kjo vepër e Budit në katër kopje ruhet në Bibliotekën e Vatikanit, nga një në Bibliotekën Mazarine në Paris dhe në Bibliotekën Mbretërore, Kopenhagen.

Gunnar Svane e ka krahasuar në mjaft detaje tekstin e *Pasëqyrës* së Budit me tekstin e *Specchio di Confessione* të Emerio de Bonis, një nga teologët dhe pedagogët më të rëndësishëm të Kundërreformës, të botuar në Romë më 1611.

Duke nxjerrë në shesh pjesët origjinale dhe ndryshimet në dispozicion dhe në trajtim, ai thotë se “Budi mëton se të 79 kapitujt e librit paraqesin përkthimin e tij shqip të veprës italisht”. Kështu, p.sh., ai ka konstatuar se kapitujt *Dryenëshit së Parësit e ncë lavdit Tinëzot*, kapitujt për rrëfimet e mëkatarëve për tmerret në ferr, ashtu si kapitujt për pushtetin e lutjeve dhe për fuqinë lehtësuese të rrëfimit, nuk i përgjigjen origjinalit italisht dhe prandaj duhet të merren pjesë origjinale të Budit. “... *Pasëqyra e t Rrëfyemit* nuk është përkthim i thjeshtë, mekanik i *Specchio di Confessione*. Pavarësia e Budit nga teksti italisht shihet në drejtime të ndryshme, për shembull në mbarështrimin e materialit... Struktura e pjesës

³² Shih dhe SVANE 1986, IV, V.

kryesore për *Rrëfimin* në veprën shqip të Budit është krejtësisht e ndryshme... Nuk ka barasvlerë të kapitujve lidhur me klerin në *Specchio* të de Bonis. Ato duhet të jenë tekste të vetë Budit... Libri i de Bonis nuk përmban gjë që t'u përgjigjej kapitujve 45-51, ku prifti pyet kategori të ndryshme të popullit..."³³

Svane ka vërejtur shtesa origjinale të Budit, si pjesa për mënyrën se si prifti, pasi të ketë marrë lejen e arqipeshkvit, mund të bëjë një rrëfim të përgjithshëm. Ka vënë në pah se, edhe kur ka ngjashmëri të mëdha midis dy teksteve, ngjet që Budi ta zgjerojë shprehjen e vet, përmes përsëritjeve apo shpjegimeve apo përmes shtesave të ndryshme, në shkallën që teksti i tij të dalë më i gjerë. Pas tij, "... *Pasëqyra e t Rrëfyemit* e Budit është përafërsisht katër herë e gjysmë tekst më i gjerë se *Specchio di Confessione* i de Bonis... Jo vetëm se *Pasëqyra* përmban një sasi materiali që nuk gjindet në *Specchio*..., por edhe në rastet kur Budi i ruan dhe i bart drejtpërdrejt proceset e të menduarit të origjinalit, ai shtie në punë intencë të konsiderueshme për ta dhënë versionin shqip".³⁴

Përfundimi i përgjithshëm i Svane-s fare natyrshëm del ky: "Edhe pse Budi në përgjithësi mbështetet te struktura themelore e origjinalit italisht, shtesat e tij të shumta, zgjerimet e tij ekstensive dhe të numërta, dhe elokuenca e tij entuziaste dhe e ndryshuar, të gjitha këto do të thonë se ipeshkvi shqiptar në veprën e tij *Pasëqyra e t Rrëfyemit* shfaqet jo vetëm si përkthyes, po gjithashtu edhe si autor origjinal dhe stilistikisht i besueshëm".³⁵

3.

RITVALE ROMANVM

in epyroticam lingvam à Petro
 Bvdi episcopo Sapatense & Sardanense translata:
 Sanctissimi domini nostri
 Gregorii XV
 Liberalitate typis data
 Romae, apud haeredem Bartholomaei Zanetti 1621,
 Svperiorvm permissv.

³³ SVANE 1986, X.

³⁴ SVANE 1986, X-XI.

³⁵ SVANE 1986, XIII.

Në f. 5 janë imptimaturat dhe aprovimi: *Imprimatur, si videbitur Reuerendissimo Patre Magistro Sacri Palatij Apostolici. Paulus Episcopus de Curte Vicesgerens...*

Ego Simon Giecius Episcopus Sapatensis, & Sardanensis, de mandato reuerendissimi P. Fr. Hyacinthi Petronij Sacri palatij Apostolici Magistri, summa cum diligentia considerauit traductionem rubricaru Ritualis Romani, cuibus copiose Epirotae Sacerdotes, qui lingua Latina careret, docentur sacramenta, qua par est, diligentia, ac Religione administrare. Quamobrem cum hoc opusculum nihil contineat, quod Fidei Catholicae, aut bonis moribus aduersetur, quin potius sit opus aptissimum ad gloriam Dei pariendam, ac spiritualia auxilia Christifidelibus Latinum ritum in Epyro profitentibus subministranda; dignissimum illud iudico, quod typis mandetur. Romae die 27. Augusti 1620.

Imprimatur

Frayer Hayacinthus Petronius Romanus Orduus Predicatorum, Sacri & Apostolici Palatij Magister.

Në faqen 6 ka një gravurë.

Në faqet 7-326 është *Rituali roman*, që fillon me: *Mā parë se si e mbë qish arrësye duhenë me qenë shërbyem këto shinte shakramente*. Lutjet dhe formulat janë latinisht, komentet shqip.

Në f. 327 Pashënia: *Priftënet e shërbëtorëvet kishësë tinëzot qi të gjindenë ndë gjuhu të arbëneshë*, e mbaron me: *Prej Rome 28 dit ndë mojt] të setembrit ndë vjetë të Krishtit 1621. Gātī ndë gjithë shërbëtorë i prunjëti vëllai i gjithë zotënīsë sāj, Dom Pjetrë Budi prej Guri zë Bardhë, ndōnëse i pādenjë tashti rīsht Upeshkëpi i Zadrimesë.*

Në faqet 353-354 poezia shqip *Laudans invocabo Dominum* dhe *Pro gratiarum actione* vargje latinisht dhe lutje.

Në f. 357 është një gravurë.

Faqet 358-360 përmbjanë Tryezën e lëndës.

Janë ruajtur dy kopje në Bibliotekën e Vatikanit. Kopja me numrin e katalogut R. G. Liturgia V. 51 përmban vetëm Ritualin roman, që është shtypur në formatin 8° (10.50 cm X 16.50 cm). Kopja e dytë ruhet me numrin R. G. Liturgia V.36 dhe në të bashkë me *Ritualin roman* është e lidhur dhe *Pasëqyra e t'rrëfyemit*, të dyja me titull latinisht.³⁶

Ngjitur me *Ritualin Roman* shkon vepra me numërim të veçantë 1-16 faqesh, pa frontespice, pa datë botimi, me titullin:

4.

KUSH THOTË MESHË KËTO KAFSHË I DUHETË ME SHËRBYEM

Kjo vepër nuk ka emër botuesi as aprovim e imprimatur të veçantë. Vjen pas tryezës së lëndës së *Ritualit*, prandaj, kishte të drejtë M. Roques-u që e çmonte vepër të veçantë.

³⁶ Shih dhe SVANE 1986, IV.

Të gjitha këto vepra të Budit nuk janë gjë tjetër pos teksteve fetare doktrinare të përkthyer nga italishtja ose latinishtja nga autorë të kohës së Kundërreformës. Destinacioni themelor i tyre ishte pikërisht shërbimi fetar në mënyrë të kodifikuar.

Në studimet dhe në tekstet me karakter historiko-letrar është vënë në dukje se në këto vepra ka pjesë a fragmente origjinale që nuk gjinden tek autorët burimorë. Tekstet e tilla e kalojnë vëllimin prej 100 faqesh dhe përbëjnë parathënie, pasthënie e letra baritore proze origjinale. Ka tekste të tjera, përshtatje e zgjerime tekstesh të përkthyer, e të cilat, bashkë me këto që u përmendën, na bëjnë të mundur ta hetojmë talentin, personalitetin e shkrimtarit, stilin dhe qëndrimi e tij. Orientimi i tij në idetë jashtë çështjeve fetare del qartë në relacionet që Budi i dërgonte në Vatikan, sidomos në letrën për Kardinal Gocadinin.

Parathëniet, pasthëniet dhe letra baritore janë tekste që dalin dhe jashtë caqeve të mirëfillta fetare: tregojnë rrugën e hartimit, të botimit të veprave, u drejtohen lexuesve shqiptarë me shpjegime të nevojshme për të kryer shërbimet fetare e për çështje të tjera. Manifestojnë veçori të ndryshme të tekstit letrar: që nga shprehja e zgjedhur e figurshme e deri te llojet e stilet e ndryshme. Në disa fragmente kemi elemente të prozës së bukur biografike, si ai që u citua për të karakterizuar personalitetin e tij. Përshkrime të tjera, si ai i zakonit të gjamës, kanë vlera jo vetëm letrare, po në radhë të parë dokumentare.³⁷

Tekstin e Budit duhet ta krahasojmë me tekstet prej nga është bërë përkthimi. Një punë e tillë është bërë nga Gunar Svane për *Pasëqyrën e t'rrëfyemit* dhe veprën me atë titull të Emerio de Bonis të vitit 1611.³⁸ Vepra e Budit, në thelbin e saj, është më tepër se përkthim: ajo përmban ndryshime, përshtatje e shtojca të tëra që nuk janë në *Pasëqyrën* e mirëfilltë. Svane shtonte: "...është fare e lehtë të shihet se Pasëqyra shqipe e të rrëfyemit është larg së qeni kryesisht përkthim i origjinalit italian. Pavarësinë e tij nga modeli italian Budi e nxirrte në shesh në drejtime të ndryshme, p.sh. në dispozicionin e materialit".

Në pjesët që nuk janë përkthime Budi ka shtuar sqarime të cilat kanë të bëjnë me shtresat e ndryshme shoqërore të kohës, ndonjëherë mbase edhe me shtresa që kanë qenë në kohën e Bizantit, por nuk janë më. Nuk është vështirë të kuptohet qëllimi i Budit në këto rrethana: kur u drejtohej *të parëve e zotënive që*

³⁷ Më gjerësisht për këto shih ISMAJLI 1986, ISMAJLI 2000.

³⁸ SVANE 1982, 193-211.

kanë puçtet e urdhënonjënë popullinë, gjukatësve, mjekëve, shkruoset e zotënive, ancish që mbanë carinëtë, etj. Sipas Svane-s ai përpiquej të rindërtonte hierarki shoqërore të cilat nën sundimin otoman po zhdukeshin, me qëllim që të mos harrohej një e kaluar, e cila, në vizionin e tij, herëdokur do të rezultojë me çlirim. Gjithë kësaj duhet t'i shtojmë faktin se pikërisht me këtë libër Budi është autori ynë i parë që fuste në përdorim konceptin e *Patries*, me referencë ndaj vendit të vet (*për ndimë të Patriesë e të gjuhës së sanë*).

Krahasimi që ka bërë Svane rithekson një element origjinal të Budit, të cilin e kishin nxjerrë në shesh edhe autorë të tjerë (Riza, Çabej): stili i Budit është fare vetiak dhe autentik, edhe kur kemi të bëjmë me pjesë të përkthyer. Dubletat sinonimike, abundanca e shkrimit, verboziteti, “janë në fakt tipari dominant dallues i mënyrës së shprehjes së vetes së Budit”.

Nuk mund të mos e përfillim këtë vlerësim të Svane-s: “Pasëqyra nuk është kryesisht një përkthim shqip i modelit italian; por, e frymëzuar nga Specchio ajo mbetet kryesisht një vepër origjinale. Në dispozicion dhe në stil Budi është i pavarur nga de Bonis, duke krijuar kështu një prozë kombëtare që në disa aspekte nuk mbetet prapa standardit të përgjithshëm evropian”.³⁹

Ka kohë që është vërejtur se stili i prozave të Budit është autentik. Fjalja e tij e gjatë, megjithë pikësimin e keq, megjithë anakolutat dhe ndërfitjen e elementeve të gjuhës së folur, mbetet e qartë. Dubletat sinonimike janë shpesh shpjegime të së njëjtës gjë me dy regjistra fjalësh: me fjalë të huaja, që po hynin me të madhe, dhe me fjalë shqipe; në shumë raste të tjera ato janë manifestim i idiomatikës shqipe, siç mund të shihet më qartë në vjershat.

POETI

Thuhet po ashtu se Pjetër Budi është autori i vjershave të para të shkruara shqip. Çabej ka shprehur mendimin se disa përkthime të psalmeve e të himneve nga Buzuku mund të konsiderohen poezi, pra poeti i parë shqip del Buzuku.⁴⁰ Në kushtet e kësaj kohe dhe nga aspekti i mjeshtrisë së gjuhës dhe të stilit, disa nga këto përkthime duken poezi. Nga ana tjetër, dihet fare mirë se qysh më

³⁹ SVANE 1982, 210.

⁴⁰ ÇABEJ 1966, 148.

1592 L. Matrënga kishte hartuar vjershën shqip *Kënga e përsheptshme* që përmban gjithsejt tetë vargje njëmbëdhjetërrokëshe:

Cghíthæue u thærés, cúx dó ndægliésæ	Gjithëve u thër[r]es, kush do ndëljesë	xxxxxxx(x)
Tæ míræ tæ chræxtée bura, e gráa	Të mirë të krështë, bur[r]a e grā	xxxxxxx(x)
Mbæ fiálæt tæ tinæóť tæ xíchi méxæ	Mbë fjalëf̄ të tinëzot të shihi meshë,	xxxxxxx(x)
Sé síxtæ gneríj nèx cciæ mcátæ scáa	Se s'ishtë njeri nesh që mkatë s'kā,	xxxxxxx(x)
Elúm cúx e cuitón sé cåa tæ vdésæ	E lum kush e kujton se kā të vdesë	xxxxxxx(x)
E mentæ báyxæ mbæ tænzónæ i cáa	E mentë bashkë mbë tënëzonë i kā,	xxxxxxx(x)
Sé Chríxti ndæ parráisit i bæn piésæ	Se Krishti ndë parrajsit i bën pjesë	xxxxxxx(x)
E bæn pær bíjr tæ tǐj e pær vælåa.	E bën për bīr të tǐj e për vēllā.	xxxxxxx(x)

Versio që jep Matrënga është:

O qui culparum venim tibi poscis ab alto
Huc ades; obtentam crede, puella, pure.
Te divina vocat; ecquis pecasse negabit?
Accedere ad harc, mortuus ibis ovans.
Ex felix, cuius tua mens coniuncta tonanti
Nam tua magna tibi portio Christus erit.
O te quanta imanent, quantis cumulabere donis
In fratrem, in natum suscipere sum.

Sado e përkthyer dhe e përshtatur të jetë, kjo vjershë nga çdo aspekt do quajtur poezia e parë shqip, edhe pse metri i saj është italian.⁴¹ Edhe në këtë pikë cilësimet që janë dhënë për Budin duan marrë relativisht.

Siç kishim theksuar më herët, Pjetër Budi vetë na ka lënë dëshmi për një poet shqip para tij. Është fjala për Pal Hasin, për të cilin nuk dimë asgjë më shumë se ç'na thotë Budi: "... shkrova mbë gjuhu[t] tanë mā parë do kapituj të Ditësë Gjyqit, qi i gjeta shkruom atit n cë ndershim e n cë devotshim frat Palit prej Hasi, të cijtë ende me do të tjera të nçtuome disa herë tue i shkruom, kur tue pamë se ishinë për të madhe ndimë e frujt të shpīrtit t'atij populli e aqë mā tepërë të disa priftëne, qi dëshëroinë me i pasunë, hina për gjithë ditë kā pak tue nçtuom. Shkrova ende sã të tjera kafshë, sã mujta n cë tjera gjuhush tue i kthiyem mbë gjuhu[t] tanë..." (Doktrina).

Domethënë, në vetë vjershat e Budit një pjesë janë fillimisht të atë Palit prej Hasi, një pjesë të përkthyerë e të përshtatura nga Budi, e një pjesë të vetë

⁴¹ Shih edhe: MANN 1955, 8; SCIAMBRA 1964, LXVIIIf; PIPA 1978; SULEJMANI 1979, 40; ELSIE 1995, 56; ISMAJLI 2000, 102; RIZA 2002, 320; MATRËNGA (MANDALA) 2004, 145 dhe 468-9; MATZINGER 2005, 151-152.

Budit^{42, 43}. Riza kishte saktësuar se të atë Palit do të kenë qenë vjersha mbi Ditën e gjyqit prej 204 vargjesh dhe vjersha për mortjen prej 372 vargjesh.⁴⁴ Këtë ai e mbështeste me faktin se këto dy vjersha të gjata trajtojnë tema të ndryshme nga vjershat pasuese, në një anë, dhe, nga ana tjetër, janë shumë të afërta midis tyre. Derisa këto dy vjersha trajtojnë temën e vdekjes dhe të ditës së gjyqit, me një intonim lirik, vjershat që vijojnë janë kryesisht rrëfime me tema nga të dy dhjatat. Për më tepër, këto dy vjersha ndahen nga 11 të tjerat me një si shirit ornamental tipografik, për të cilin mendohet se ishte vënë pikërisht për ta shënuar autorsinë e veçantë. Tezën e tij Riza e kishte ushqyer edhe me një argument: katër vjershat e fundit – “Këtu apmë lavd Tinëzot”, “Oh virgjëna e vërtetë”, “Për ndimët të gjithë kërshenimit Arbënit” dhe “I madhi Zot, qofsh lëvduom” – vjersha okazionale që ndryshojnë nga ato të rrëfimeve biblike, Budi nuk i ndante me asnjë shenjë tipografike. Për pasojë, mund të supozojmë se Pali prej Hasi është bashkautor i vetëm dy vjershave të gjata të përmendura në fillim.

Vjershat e Budit mbi historinë biblike dhe vjershat okazionale kanë zgjuar interesimin e studiuesve të ndryshëm dhe janë vlerësuar me lavdata të skajshme apo edhe u është mohuar tërësisht vlera.⁴⁵

Zef Skiroi e kishte krahasuar me Milton-in,⁴⁶ ndërsa H. Lacaj edhe me Andreini-in.⁴⁷ Në *Historinë e letërsisë shqiptare* vlerësohet se për vlerën e këtyre vjershave ka mendime të kundërta, porse parapëlqehet qëndrimi pas të cilit Budi nuk kishte ndonjë talent të madh poetik, por as mund t’u mohohet vlera disa fragmenteve. E. Çabej e ka shprehur mendimin e tij për vjershat kështu: “Shumica e vjershave të tij me frymëzimin mesatar të tyre paraqiten si kronika në vargje, por ka edhe pjesë ku vezullon një shkëndijë poetike e vërtetë”. “Vargjet e autorit tonë na kujtojnë vargjet e poemave të Naimit. Ka të ngjarë që poeti i Frashërit të jetë frymëzuar te vjershat e poetit të vjetër të veriut”.⁴⁸

⁴² ROQUES 1932, 30; RIZA 1978, 119.

⁴³ SHUTERIQI 1955, 18.

⁴⁴ RIZA 1978, 120.

⁴⁵ **Historia e letërsisë**, 167.

⁴⁶ LACAJ 1966, 157.

⁴⁷ LACAJ 1966, 151.

⁴⁸ ÇABEJ 1966, 148. Shih më gjerësisht te ISMAJLI 1986.

VLERËSIMI I RIZËS

Në vlerësimin e krijimtarisë poetike të Budit⁴⁹ S. Riza nisej nga fakti se ai ato kishte qenë i shtrënguar t'i paraqiste në kuadër të veprave të tjera të përkthyer. Kështu ka ndodhur, pas tij, “me vjershat e tij *fetare*, më drejtë me *ciklin e tij poetik mbi momentet më madhorë të historisë së shenjtë*”. E vërteta, cikli poetik zë 113 faqe në shtojcën e *Doktrinës* prej 175 faqesh. Pasi shënonte dëshminë e Budit për faktin se cikli i poezive të *Doktrinës* ishte hartuar më herët⁵⁰, vinte të tregonte se 11 vjershat pasuese përbëjnë “një cikël narrativ mbi episodet më markantë të të dy dhiatave”, derisa dy vjershat e para formojnë “një *diptik kryesisht lirik mbi vdekjen (jo të shpirtit, por) të trupit dhe mbi ditën e gjyqit*”.

Pandehmën se fjala ishte për vjersha autorësie të ndryshme Riza e mbështeste dhe me faktin se kjo shtojcë e *Doktrinës* mbyllet me “katër vjersha apologjetike dhe okazionale: “*Këtu apmë lavd tinëzot...*”, “*Oh virgjëna e vërtetë*”, “*Për ndimët të gjithë kërshenimit Arbënit*” dhe “*I madhi zot, qofsh lëvduom/.../ qi më dhë kaqë hër/ Këte kafshë m'e mbaroum*”. Prej këndeje ai Budin e konsideronte bashkautor dhe autor të shtojcës poetike të *Doktrinës së kërshenë* për faktin se “vjershave të kësaj shtojce u ka dhënë nja karakter tekniko-artistik plotësisht unitar, duke u vënë kështu një vulë të vetme autorësie e madje origjinaliteti”. *Pasëqyra e t'rrëfyemit* dhe *Ritualit*, ndërkaq, kanë katër vjersha, secila e një frymëzimi të rastit. Krejtësisht 23 vjersha me 3092 vargje. Riza e refuzonte “mendimin e ndonjë kritiku se Pjetër Budi paska qenë vetëm vjershërues i thjeshtë e jo njëherazi edhe vjershëtor i mirëfilltë”, sepse, “si për nga risia e temave dhe gjinive, ashtu për nga aftësia kompozicionale, gjithashtu për nga fuqishmëria e shprehjes Pjetër Budit kurrsesi nuk mund t'i mohohet cilësia jo vetëm e të parit lavrues *frymëgjatë* të poezisë letrare shqipe, por njëherazi edhe e të parit poet shqiptar, të pajosur me një ndieshmëri fetare-kombëtare të pasionuar”.

Ai theksonte se vjershat e tij nuk ishin hartuar vetëm për “letërorë e të

⁴⁹ RIZA 2002.

⁵⁰ “Shkrova mbë gjuhut tanë ma parë do kapituj të *Ditës gjyqit* qi i gjeta shkruom atit shumë n cë ndershim... Palit prej Hasi, të cijtë *ende me do të tjera të nçtueme* disa herë tuo i shkurom, kūr tue pām se ishinë për të madhe ndimë... t’atij populli e aqë mā tepërë të disa priftëne qi dëshëroinë me i pasunë, hina për *gjithë ditë kã pak tue nçtuom*. Shkrova *ende sa të tjera kafshë sã mujta n cë tjera gjuhush tue i nkthym mbë gjuhut tanë...*” (*Doktrina*)

mëdhenj dies”, po më parë për “meshtarë modestë *për t'i kënduar* pikërisht *si këngë* përpara besimtarëve të thjeshtë e madje edhe së bashku me ta”. Jo përnga niveli artistik, po përnga tematika e destinacioni, ai këto vjersha i krahasonte me “mevludet e mëvonshëm të autorëve myslimanë”. Kjo dhe ishte arsyeja që ai të hiqte dorë nga “shqyrtimi i detajuar dhe vlerësimi adekuat”, për të rezervuar të drejtën të fliste vetëm për fragmentin që do të hyjë në Krestomaci.

Lidhur me përkthim-përshtatjet e tij, Riza konstatonte se shqipërimet e autorit tonë kanë qenë ‘më shumë përshtatje të lira se përkthime besnikë’, prandaj ai parapëlqente t'i quante përkthim-përshtatje. Njëkohësisht ai kishte mbajtur qëndrim kritik ndaj *Historisë së letërsisë (1959)*, që, pa e pasë bërë krahasimin me origjinalin, pohonte: “*Budi quan mëkat të rëndë* kamatën që ipet me 10 përqind, akaparimin e sendeve ushqimore, marrëveshjet ndërmjet tregtarëve për të caktuar çmimet e shitjes e të blerjes së mallrave, me qëllim që të realizojë fitime sa më të mëdha”, duke kërkuar krijimin e rrethanave për ballafaqim. Por, ai konstatonte qysh atëherë se *Doktrina e kërshenë*, sipas vetë Budit ishte përkthim. Në vijim ai diskutonte çështje të tjera lidhur me botimin.

Sipas Rizës, *Pasëqyra e t'rrëfyemit* e përkthyer nga italishtja, “prej pikëpamjes letrare artistike... qëndron pa krahasim më lart se *Doktrina e kërshenë*”, ndërsa *Ritualit roman*, i përkthyer nga latinishtja, nuk e ka rëndësinë e *Pasqyrës*.

Vëmendje të veçantë Riza u kushtoi teksteve që ai i quante ligjërata origjinale, *Parathënies së Doktrinës* prej 3-4 faqesh dhe *Parathënies së Pasqyrës* prej 10 faqesh, ashtu si dhe *Mbasthënies së Pasqyrës* prej 69 f. dhe *Mbasthënies së Ritualit* prej 26 f. Sidomos dy mbasthëniet, pas tij, kanë karakter ligjëratash, jo vetëm pse u drejtohen lexuesve dhe trajtojnë tema që përbëjnë çështje personale, po më parë se ato i përshkon “një intonacion patetik e një frymë oratorike”, cilësi budiane të shkrimit shqip. Këtë ‘mënyrë budiane të të shkruarit shqip’ Riza e specifikonte: “mënyrën budjane të të shkruarit shqip e karakterizon në radhë të parë prirja e thekësuar *për t'u shprehur pikërisht me periudha sa më të gjata e sa më të rrumbulluara*; me periudha, duam të themi, ku gati çdo emër të bashkëbartë nga një, dy a tre cilësorë më fort stolisës sesa shkoqitës e ku gati çdo gjymtyrë sintaktike të ndërtohet si të thuash *në balancim sasior* me gjymtyrën *gjegjëse* e njëherazi në *gradacion intensiteti* kundrejt gjymtyrës *prise...* mënyrën budjane të të shkruarit shqip e karakterizon në radhë të parë synimi i autorit tonë për t'u shprehur pikërisht si një orator”. Kjo, sipas tij, ndërlidhej me mënyrën se si ligjëronte Budi, çka duhet të na japë shpjegimin pse tekstet e tilla kanë

“*karakter esencialisht spontan të ligjëratave origjinale*”. Kështu shpjegohen ‘shfaqjet e dendura jo vetëm të *proliksitetit tipikisht budjan* (siç janë pikërisht *çiftet sinonimikë e riformulimet e padomosdoshëm*), por njëherazi edhe shfaqjet e një *indisipline më gjerësisht kompozicionalo-redaksionale*’.

Siç shihet te Riza, fakti se vjershat e Budit kanë karakter fetar mbase ka ndikuar në evitimin e vlerësimit të tyre në studimet e asaj kohe. Vlerësimet që në to shohin proliksitetin, që karakterizon edhe prozën e tij, janë gjithsesi të sakta.

Të para nga perspektiva e letërsisë së kohës në relacionet tona të vonuara në krahasim me Perëndimin evropian, vjershat e Budit paraqesin vlera. Është e vërtetë se ato janë kryesisht vjersha për disa pika të përgjithshme, të përbashkëta, si motivi i vdekjes dhe barazimi i trupërave para saj, zhdukja dhe pakuptimësia e diferencave të statusit shoqëror të njerëzve, historia biblike, lavdet, prandaj i karakterizon një shprehje që në suaza evropiane njihet si stereotip. Duket i drejtë gjykimi i Svanes, që Budin, stilistikisht, në këtë drejtim e shihte në nivelin e përgjithshëm evropian.⁵¹

Vlerë më vete vjershat e Budit i bën fakti se shkruante shqip vjersha me tematikë universale, që intelektuali i kohës mund t’i lexonte në gjuhë të tjera. Për origjinalitetin e tij, rëndësi të veçantë ka pikërisht qëndrimi i tij ndaj çështjes, stili – ku manifestohet vetja e tij, mbi të gjitha gjuha e rrjedhshme dhe autentike, e thjeshtë dhe mjaft e begatshme.

METRIKA

Është thënë tashmë shpesh se vargjet e kësaj poezie janë kryesisht tetërrokësh, mbisundimisht trokaik, varg tipik popullor shqip. Siç ka vënë re Hrnrik Lacaj,⁵² ky tetërrokësh, që del shumë i përhapur në kryeveprat e letërsisë së Rilindjes (shumë vjersha të Naimi Frashërit e të tjerëve), del me skema theksore të ndryshme, pikërisht ashtu siç shfaqet edhe në sistemin e vargut popullor. Sistemi trokaik nuk del konstant, as te Budi e as te autorët e tjerë më vonë, sidomos te Naimi e të tjerët, që sipas Pipës, mund të kenë dhe gjurmë ndikimi të metrikës lindore apo greke.

⁵¹ SVANE 1982, 223.

⁵² LACAJ 1966, 151-158.

Metrika e Budit ka një veçori që është diskutuar sidomos për rëndësinë që ka gjatë leximit: zanoret e gjata edhe në trup të fjalës, mund ta kenë vlerën e dyrrokëshit. Kjo flet edhe më shumë për rëndësinë që i kushtonte Budi rregullsisë së tetërrokëshit. Megjithatë, nuk duket pa vlerë kundërshtimi i Pipës për interpretimin e gjatësisë si dy rrokje, sidomos kur ke parasysh parregullsinë.

Mjeshtria e rimës te Budi na del mjaft modeste. Vjershat janë shkruar me varg tetërrokësh në strofa katërshe me rimë të alternuar, përveç vjershës *Laudans invocabo dominum*, që duket gjashtëmbëdhjetërrokëshe monokolonë. Rima në vjershat e Budit nuk është shumë e pasur, në radhë të parë për shkak të kufizimeve në leksik: sipas llogarisë së Kolë Ashtës, i gjithë leksiku i tij përfshin jo më shumë se 2453 fjalë.⁵³ Megjithatë, një shpërndarje pak më e zgjedhur dhe më e hulumtuar mund t'i siguronte rima më pak monotone, por a ishte ky qëllimi? Një numër i madh rimash te Budi krijohet me folje dhe shumë shpesh në trajtat që përfundojnë me rrokje të hapur. Kur kemi parasysh se edhe rimat me emra në rrokje të hapur po ashtu janë shumë të shpeshta, del se ky lloj rimimi megjithatë mbisundon për ndonjë arsye. Mbase kjo ka të bëjë me gjatësinë e vjershave, të cilat mbahen të lidhura edhe në këtë mënyrë duke krijuar jehonë. Kemi të bëjmë këtu me tipin e tiradës së himneve. Ajo që pengon më së shumti për lexuesit e sotëm është përsëritja e të njëjtave rima.⁵⁴

Shumica e vargjeve të Budit janë me tetë rrokje, porse nuk janë të paktë tetërrokshat katalektikë, gjë që lidhet edhe me rimat e shpeshta me rrokje të hapur. Ndonjëherë është menduar se disa vargje të Budit nuk janë tetërrokësha, ose se nuk janë të rregullt. Kjo ngjante për shkak se Budi zanoret e gjata edhe në trup të fjalës i njihte dy rrokje; ai ato edhe i shkruante me dy zanore:

*Drita n qiellshit u shuo
Ditënë u bā t'errë,
Gjithë dheu u trishtuo,
Shungulloi mjet ndë ferrë.*⁵⁵

Vërejtjet e S. Rizës kanë vlerë, sepse metrika e rregullt e Budit kap *masën, ritmin dhe rimën*. Lidhur me masën ai vërente se zanoret e gjata i barazonte shpesh edhe brenda vargjeve me nga dy rrokje. Prandaj mjaft nga

⁵³ ASHTA 1966, 159.

⁵⁴ LACAJ 1966, 155.

⁵⁵ Shih për këto ISMAJLI 1986.

tetërrokëshat e tij sot shpesh duken shtatërrokësh apo gjashtërokësh, si tek:

Sī të mund, i pāfati/ Qi nē na kie bām/ Gjithē vrām me rrufē, etj./ Sā jē i duruom/ E zotŷnē gātī/ U bā liqē i zī, etj.

“Nga dy theksat ritmikë të çdo vargu; vetëm i dyti është i qëndrueshëm mbi rrokjen e shtatë; kurse i pari luhatet, sepse bie herë mbi rrokjen e dytë, herë mbi të tretën, herë mbi të katërtën”, p.sh.

<i>Qi deshe me i duruom</i>	<i>Si të shkruomitë thotë</i>
<i>Sikundrëse meritojnë</i>	<i>Aio gjind e pāfē, etj.</i>
<i>qish bashi ndë mo të para, etj.</i>	<i>Ndonjë të keq s’ua dhē</i>
<i>Të mos janë dēnuom</i>	<i>Mosni ashtu gjithëmotnë</i>
	<i>E Sodimitëvet u thē, etj.</i>

Pas tij, do thënë se Budi kishte marrë liri me masën dhe me ritmin.

Vështirësitë e rimës Budi shpesh i kapërcente përmes lirive, që janë numri relativisht i madh i asonancave (*i nalti; i pafāti; dave; ngjalle; darkë; ngratë; pshtinë; të ginë; rrifnë; qëndisnë; tenëzotnë; shokë; i fortë; motnë etj. përgëzime; mixyrë; dritë; grykë; priti; lypi; ushtërī; sŷ; me qenë: anë e p’r anë; me folë; me një fjalë etj.*). Denduria e trajtave foljore në rima, pas tij, është shpërdoruese: në poemë nga 428 fjalët që rimojnë, jo më pak se 240 janë folje. Në 33 prej 107 strofave të vjershës *Sā të mēdhā janë të miratë e Tinëzot, qi nē fajëtoret na kā bām, e sā e madhe ashtë madhështia, e të pādijtunitë tanē* fjalët rimuese janë trajta foljore:

*Qi deshe me i duruom/ Disa qi të kundërshtojnë;/ E s’deshe me i tfunduom, \ Sikundrëse meritojnë, etj.*⁵⁶

KOMENTET E PIPËS PËR PËR METRIKËN

Mendimi i Arshi Pipës për metrikën e Budit mund të sjellë dhe ndonjë risi. Sipas Pipës, Budi qëndronte në mes të rrugës midis poezisë gojore dhe poezisë së mësuar, bënte poezi të ashtuquajtur popolareggiante.⁵⁷ Por ajo ka disa veçori me interes, ndër to rimën. Rima lindi nga himnet religjioze, në poezinë latine u zhvillua në sh. 11-12 nga rima e tiradës.⁵⁸ Poezia popullore

⁵⁶ RIZA 2002.

⁵⁷ PIPA 1978, 26.

⁵⁸ Citonte këtu: CURTIUS 1963, 389. Shih PIPA 1978, 28.

shqipe ka predileksion për rimë tirade. Pas Pipës, edhe grekët rimën e morën nga venecianët, ndërsa Dalmacia i ishte eksponuar ndikimit të Renesansës. Te ne rima hyri pak para pushtimit turk nga veriu e nga jugu, në veri, ku kishte shumë benediktinë e dominikanë, rima mund të ketë hyrë përmes himneve fetare të importuara nga misionarët italianë.⁵⁹ Vargjet e rimuar të Budit duket të jenë një rezultat i traditës së tillë himnologjike, e cila kishte mbetur e kufizuar në mjedise kishtare, pa hyrë në popull. Te Bardhi, pas tij, rima delte sporadike, ndërsa tek poezia popullore e arbëreshëve të Italisë nuk delte. Kënga e përshpirtshme e Matrëngës është pas modelit sicilian strambotto. Duket gjithsesi e vështirë të thuhet nëse vargu i Budit ishte ndikuar nga tetërrokëshi italian. Sido që të jetë, pasi të kishte saktësuar se ë-ja në të folur të zakonshëm në atë kohë nuk shqiptohej (?), por në të folur deklamator po, pra duhej njehur si zanore, se zanoret e gjata ai i lexonte si njërrrokëshe, ndërsa *-uo*, *-ue* një- ose dyrrrokëshe, jepte skandimin vijues të tri katrenave nga “Të mbrazëtit e jetës”:

Ōi paafati nierij ⁶⁰	ẋẋxxẋ	6'
Gjithë ndë të keq harruom,	̇xxẋẋ ẋẋ	5 3
I dhani ndë madhështij,	ẋẋxxxẋ	7'
Ndë mkat pshtjellë e ngatërruom!	ẋẋ xxẋẋ	3 5
Ndo plak jee ndo i rij,	ẋẋxxẋ	6'
Përse s' shtië të kujtuom ⁶¹ ,	ẋẋẋ xẋẋ	4 4
I vobeg ndo zotënij,	xẋ xxẋ	3 4
Nceje jee krijuom?	̇xxẋẋẋ	6
Baltë e dheu cë zij ⁶² ,	̇xẋxxẋ	5'
E jo ari cë kulluom,	ẋẋẋ xẋẋ	4 4
As engjishi cë tij,	̇xxẋxxẋ	6'
Ndo guri cë paaçmuom.	ẋẋ ẋẋẋ	3 4

Duke u mbështetur në të këtillë analizë, atij i delte se në këtë rast në

⁵⁹ PIPA 1978, 29.

⁶⁰ Leximi ynë: *O i pāfati nierī*. Kudo ka *ij*, kemi: *ī*, ndërsa *aa=ā*, *ee=ē*, etj.

⁶¹ Leximi ynë: *Përse s' shtie të kujtuom*.

⁶² Leximi ynë: *Balte e dheu cë zi*.

fakt silabizmi nuk funksiononte. Duket se as theksimi nuk kishte rol primar, prandaj, pas tij, rima delte thelbësore për dallimin nga proza, pra ka rol struktural. Këtu ai e ndjen nevojën të shpjegojë: kundërvënia midis lidhjes së njeriut pas jetës dhe e kotësisë së vetë jetës jepet përmes skemës rimore abab, ku *a* thekson konceptin të cilit i kundërvihet *b* menjëherë, ndërsa kjo mbështetet nga alternimi i mbaresave oksitone e paroksite. Më tej ai theksonte se tema e poezisë së Budit në fakt është rutinore në letërsinë sakrale dhe se Budi me këtë rast parafrizonte gjedhe latine e italiane.⁶³

Pas gjithë analizës, atij i delte se në skemën e rimës në këtë rast, te Budi, do të ketë ndikim nga modeli italian. Te Jacopone kemi katrena me vargje të dyfishtë, kryesisht gjashtërokësh abab, me ç'rast b gjithnjë përfundon me *-ura*, ndërsa a me *-are*, *-iro*, *-ato*, *-edo*, etj. Te Budi në këtë poezi i dalin dy rima mbisunduese: me *-ij* 20 herë dhe me *-uom* 21 herë dhe *-ete* 6 herë, *-e* katër herë, *-enë*, *-oi*, *-yem* nga tri herë. Pra anon drejt zëvendësimit të rimës stanciale me vargun stancial.⁶⁴ Në përgjithësi vargu i Budit del tetërokësh, mbisundimisht trokaik, në ¼ jambik, ndërsa kjo nuk ngjet, pas tij, me vargjet kuplet e rimë tirade. Mund të përfundohet se Budi përdorte metër tetërokësh me ndikim në nga metri italian në pikën e rimës së alternuar, por gjurmë të tjera të ndikimit të metrikës italiane nuk gjinden.⁶⁵ Ndryshe do të ndodhë me Bogdanin: “Krahasimi midis Budit dhe Bogdanit tregon dallimin midis një sistemi vargërimi të mbështetur në metrikën vendëse dhe të një tjetri që fillon nga i fundit...”⁶⁶

Në vijim Pipa analizonte një tjetër sistem vargërimi jovendës, por të përshtatur në metrikën popullore, që është sistemi i bejteve, i përdorur në poezitë me subjekt erotik-mistik dhe epik-didaktik tek myslimanët e Shqipërisë së mesme dhe Jugore, ku e kishte ruajtur karakterin e tij të mësuar, ndërsa në veri u bë shpesh popullor dhe u përdor sidomos në vargje satirike. Skema ritmike e bejteve shkodrane ishte e alternuar, si te Budi. Dallimi qëndron në faktin se, derisa tek Budi rima e alternuar ishte një tipar

⁶³ Në letërsinë italiane ekziston lauda, si ajo e Jacopone-s: *De la contemplazione de la morte ed incenerazione contro la superbia*, që Budi mund ta ketë njohur. Të tillë poezi ka hartuar dhe I. Gundulić (1588-1638): *Suze sina razmetnoga* në bregun dalmat. PIPA 1978, 30-31.

⁶⁴ Në rastin e vargut stancial vargu i shtrohet formës metrike që është stanca vetë, pra rregullimi i vargjeve me një efekt, ndërsa në rastin astancial, vargu është njësi e shprehjes, grup i vetëmjaftueshëm fjalësh i lidhur me ritëm.

⁶⁵ PIPA 1978, 32.

⁶⁶ PIPA 1978, 33.

i metrikës italiane, tipari i fundit ishte asimiluar në sistemin gegë të vargënimit bashkë me bejtet nga fundi i sh. 18. Analizat metrike të vargut të poezisë së bejtexhinjve të sh. XVIII të Pipës dëshmojnë se metrika e tyre i ishte shtruar një procesi natyralizimi. Poetë të mësuar si Nezim Frakulla e Sulejman Naibi kishin pasur kujdes për modelin e poezisë orientale, ndërsa poetë gjysmë të mësuar shkodranë si H. Dobraçi, Pata, etj., bejten orientale e bënë bejte shqiptare, kështqë, si poetë popullorë, duke u përpjekur ta sillnin bejten në vargun kombëtar tetërrokësh, shpesh me ngjyrim satirik, por duke e shartuar atë me një rimë të importuar, bënë që struktura e vargut ta humbiste kompaktësinë e saj. Përqëndrimi kalon nga metri tek rima, prandaj tetërrokëshi bëhet i paqëndrueshëm. Do theksuar gjithashtu se Pipa vinte në pah një fakt tjetër: derisa te Budi struktura e vargut ishte kryesisht trokaike me rreth $\frac{1}{4}$ jambike, më vonë tendencat jambike shtohen. Te N. Frashëri mbisundon tendenca jambike dhe kjo, pas Pipës, mund të lidhet me ndikimet orientale, po edhe greke. Në 50 vargjet e para tetrametrike të *Bagëti e Bijqësi* ai hetonte më shumë vargje jambike se trokaike.⁶⁷

Sido që të jetë, ushtrimi i metrit popullor, konkretisht i tetërrokëshit, në një gjerësi kaq të madhe qysh nga Budi në shekullin 17, është fakt me rëndësi për zhvillimin e mëtutjeshëm të vargut shqip. Ky tetërrokësh, shumë i përhapur në letërsinë gojore, do të jetë ndër metrat dominantë në letërsinë e Rilindjes. Lëvizjet nga tipi mbisundimisht trokaik tek tipi mbisundimisht jambik mund të kenë dhe mbështetje të tjera, si ndikimet nga jashtë, por mund të jenë të lidhura dhe me vetë strukturën e fjalës në shqipe dhe me ritmin e brendshëm sintaksor të vargut. Më në fund, strukturat jambike nuk qenë të huaja për mënyrat e theksimit të vargut shqip as te Budi.

Meritë me peshë e poezisë së Budit, pas Rizës, është sintaksa e thjeshtë, ‘stili i shkurtë e i shkathët’, ndryshe nga proza, të cilën e karakterizon stili periodik.

STUDIMET PËR GJUHËN E BUDIT

Gjuha e Budit dhe ajo e Buzukut janë pak a shumë të një periudhe. Nga aspekti i strukturës nuk largohen shumë nga njëra tjetra, ndërsa nga aspekti grafiko-ortografik Budi është parë vijues i Buzukut, prandaj janë

⁶⁷ PIPA 1978, 33-37.

shënuar vetëm ndryshimet në raport me të. Është e vërtetë se ka elemente të cilat dalin përtej strukturës gramatikore e që mund të kenë rëndësi për të gjithë historinë e gjuhës letrare shqipe, të cilat dalin ndryshe te Buzuku e te Budi. Këtu do të riprodhojmë shkurtimisht ato që kemi raportuar më herët nga këto studime, sidomos te Çabej e Riza, duke shtuar komentet e reja të Rizës.

Nga aspekti i grafisë S. Riza shënonte 12 ndryshimet kryesore vijuese të Budit në raport me Buzukun:

z	për c	sc(i)	për sh
g e gi	për gj	çç	për th
y	për j	u	për u
c para a, o, u e k	për k	8	për y
gn(i)	për nj	z	për x,
ch(i)	për q		

mosshënimin e xh-së, përkatësisht mosdiferencimin nga gj-ja.⁶⁸

Riza kishte shtuar se nga aspekti i homogjenitetit të sistemit grafik, ndryshimet që solli Budi në mënyrën e shkrimit te Buzuku “karakterizohen nga prirja pozitive drejt reduktimit në minimum si të shkronjavet sllave ashtu të shenjave shkronjorë tepër të posaçëm”.⁶⁹ Në këtë aspekt pastrimi i grafisë nga Budi vlerësohet pozitiv, kur është fjala për homogjenitetin, ndërsa negativ, kur është fjala për mosshfrytëzimin racional të risive. Sikur mbetet përshtypja se Budi ndiqte më shumë gjedhe italiane. Një pjesë e inkonsequencave të tij janë pasojë e tendencës për homogjenitet. Në aspektin ortografik Riza vinte në dukje të metat e mëdha të Budit në shkrimin e fjalëve bashkë si dhe italianizimin e tepruar në dyfishimin e shkronjave.

Meqë këto shënime ai ia drejtonte lexuesit të krestomatisë, e shihte të udhës të vinte edhe disa shënime për leksikun, ku shënonte kryesisht fjalë që mund të mos kuptohen mirë nga lexuesi i sotëm. Në përgjithësi, sipas Rizës, Budi si lavrues letrar i gegërishtes jugore përdorte një shqipe “jo vetëm *strukturalisht më unidialektale*, por njëherazi edhe *idiomatikisht më të papërzier me elemente të huaj* se shqipja e Buzukut”.

Jo pa reflekse ndaj studiuesve të tjerë të autorëve të vjetër, Riza e shihte të nevojshme të vinte me një reagim ndaj ‘nënvlerësimit të meritave të Budit’: “Kundrejt Gjon Buzukut, pionierit naiv të shqipes së shkruar në variantin jo-jugor, qëndron Pjetër Budi, zanafillësi nivellartë i letërsisë

⁶⁸ RIZA 1961. Shih dhe RAKA 2004, 55-66.

⁶⁹ RIZA 1961, 49.

shqipe në të njëjtin variant”.

Këtu dua ta përsëris raportin për studimin e Çabejtë për gjuhën e Budit, sepse më duket ende me vlerë.⁷⁰ Ky studim i botuar me rastin e katërqindvjetorit të lindjes së Budit merrej edhe me një numër çështjesh të tjera rreth Budit, me vlerësimin e përgjithshëm të figurës dhe të veprës së tij. Vlerësimin për gjuhën Çabej e fillonte me këtë konstatim: “Gjuha e Budit është gegërishtja e një faze më të lashtë, në të cilën ky dialekt sidomos në sistemin fonetik të tij nuk u kish larguar sa sot nga toskërishtja e njëkohësisht dhe nga tipi i përbashkët i gjuhës”.⁷¹

Këtë vlerësim Çabej e mbështeste me argumentet fonetike e morfologjike, si dhe pjesërisht në leksik. Ndër të tjera përmendte ruajtjen e ë-së së patheksuar – para e pastheksore, ruajtjen e diftongjeve dhe të grupeve vokalike **ie, ye, ou, je, ui, ae, oe**, të gjatësisë së zanoreve, të hundores qiellzore **nj** dhe të grupit **n-j**, të h-së, të grupeve bashkëtingëllore **mb, nd, ngj, fsh, shq**, për përfundimin e grupeve **kl, gl**, në **q, gj**. Të gjitha këto Çabej i argumentonte me shembuj, që lexuesi mund t’i gjejë edhe vetë në poezitë në vijim. Mbetet, megjithatë të shihet se në cilat prej këtyre elementeve gegërishtja është e një faze më të lashtë, cila gegërishte dhe pse. Përsa i përket elementit të fundit (grupet **kl, gl**) kemi vetëm një fazë më të re dhe të njëjtë me një pjesë të toskërishtes dhe të gegërishtes së sotme, ashtu si edhe përsa i përket gjatësisë së zanoreve, e cila, edhe pse ekziston edhe sot në të folme të ndryshme, realizohet ndryshe nga njëra në tjetrën. Edhe elementet e tjera, përveç *nj*-së dhe grupit *uo*, nuk thonë shumë për ndonjë lashtësi në raport me të folmet e sotme, ku gjithashtu i gjejmë të ruajtura disa prej tyre.

Tipare arkaike Çabej shihet në mungesën “kryekrejet e një nyje të tillë pas një emri të shquar në gjindore a dhanore në rasa të tilla si *e gjenisë tynë, Mjeshtri pëllasit*”.⁷²

Duket se, megjithatë, këtu kemi të bëjmë vetëm me një shqiptim popullor ku nyja shkrihet në mbaresën për shkak se tingëllojnë njësoj, sepse ajo nuk mungon në paradigmë.

S’ka dyshim se qëndron vlerësimi i Çabejtë që në kohë të Budit “përdorimi i neutrit ka qenë më i gjallë”, “e shpeshtë... gjindorja e dhanorja e vjetër me *-et* e shumësit si *dyeret, pleqet*, kallëzorja e tipit *rrypnë e këpucësë*, rrjedhorja shumë

⁷⁰ ÇABEJ 1966, 139-156, shih dhe ISMAJLI 1986.

⁷¹ ÇABEJ 1966, 141.

⁷² ÇABEJ 1966, 142.

për gjithë anëshit, te mbiemri atributiv konciniteti në rasa si godishit mā mbrapënashit, anëmiqet mīve”, etj.

Po ashtu të shpeshë janë te Budi përemrat *yj, tāj, sāj* për “juaj, tuaj, suaj”, si dhe *tyt* dhe *tē* për “tënd” dhe “teje”.⁷³ Si tipare konservimi Çabej shihte edhe format verbale të prezentit pa mbaresë *blē, dro, mbanē* (blej, blen, dron, mbajnë), format e prezentit e të aoristit pa mbaresë *-te: vē, vo* (vete, vate), urdhëroren *mos druo* e *mos randij*, pjesoret me *-nē* e me *-tē: përzienē, të panē, ngritē* e *thatē* e *veshkētē*, pastaj ruajtjen e *-nj-sē* si te *dëshëronj, vinjënē* si dhe format e pazgjeruara të imperfektit: *bij, dij, flit, njif, vish*. Si risime ndërkaq te imperfekti qysh te Budi i delnin: *bante, dëshëronte, t’ishte, mësonte, rrëfente*, me zgjerimin më *-te*. Nga sintaksa e foljes Çabej veçonte “ndërtime me dhanore në vend të – kryesisht – kallëzores së sotme... *s ndëgojnë njanin tjetrin, me i rrēm, t’i mpiqenē e ta ndjekënē, kēsāj kafshē me i pruojtunē*”.⁷⁴

Më tutje Çabej nxirrte në shesh një tjetër veçori me rëndësi të gjuhës së Budit: praninë e disa elementeve të gegërishtes verilindore, që duhet të jetë pasojë e qëndrimit të tij të gjatë në Kosovë. P. sh. Imperfektet me *-ke: lypke, kthyeke*, lidhoret me trajtë të dëftores: *të del, të mer*, etj.

Këto tipare të gjuhës së Budit, si dhe elementet e tjera që përmendte Çabej, dalin të sakta. Një studim do të tregonte se ç’është dominante te Budi, ç’është tendencë e ç’është interferencë nga sisteme heterodialektore.

Çabej po ashtu jepte një listë fjalësh që te Budi dalin për herë të parë e që do t’i japim në fund të kësaj parathënieje.

Karakterin e përgjithshëm të gjuhës së Budit Çabej e shihte në shumë aspekte. Gjuha e tij i dilte më pak arkaike nga gjuha e Buzukut, mbase më fort për arsye të gjeografisë gjuhësore, sepse Buzuku ishte nga një zonë periferike veriore, ndërsa Budi nga një zonë qendrore, prej nga supozonte të kenë dalë shumë prej inovacioneve në periudhën turke. Kjo tezë, që në nivel teorik burimin e ka te gjuhësia areale, mbase mund të rivështrohet nga një perspektivë tjetër. Nga ana tjetër, as nuk është shumë e sigurt se dialektet periferike kanë qenë më pak inovuese.

Çabej megjithatë nuk e vlerësonte gjuhën e Budit e as të autorëve të tjerë të Veriut thjesht si dialektore: “Dialekti regional prej të cilit rrjedhin

⁷³ Në fakt kemi të bëjmë vetëm me një formë shkrimi: *tee* për *teje*.

⁷⁴ ÇABEJ 1966, 143.

përbën bazën, nga ku ata u ngritën në një gjuhë shkrimi mbidialektore”.⁷⁵

Kjo vërejtje ka rëndësi të madhe si për Budin, ashtu edhe për të tjerët më vonë, por më pak mbase për Buzukun. Budi përdorte një gjuhë letrare për masën e letërsisë që shkruante dhe për funksionet e saj. Veç kësaj, kjo gjuhë letrare, më pak te Budi e më shumë te Bogdani e të tjerët, realizohej kryesisht në tekste të përkthyer, tekste që mbështeteshin në gjedhen aloglote: ajo detyrimisht do të ishte jotërësisht e natyrshme siç është dialekti, po pjesërisht artificiale, e krijuar, në mos në trajtat gramatikore, (edhe pse edhe aty), atëherë në shprehjen dhe në ndërtimet stilistiko-sintaksore po se po.

Edhe Çabej, si shumë autorë të tjerë, e ka shënuar karakterin proliks, me periudha të gjata, me dubleta sinonimesh, që duket është veçori e kohës. Mbi këto dhe supozime të tjera lidhur me gjuhën e autorëve të vjetër, Çabej mbështeste gjithashtu edhe tezën se gjuha e Budit mund të ishte e tillë vetëm në vijim të një tradite më të gjatë të shkrimit të shqipës. Lidhur me Budin, për të, rëndësi ka edhe ortografia e stabilizuar.

Një vështrim përmbledhës për leksikun e Budit e ka dhënë edhe Kolë Ashta, i cili ka nxjerrë në shesh disa fjalë të rralla të burimit shqip, fjalë të zonës së Matit, fjalë të huazuara, po ashtu të rralla, ka nxjerrë në shesh dendurinë e shprehjes frazeologjike, e të tjera.⁷⁶

Ndër të gjitha këto studime, s’ka dyshim, ai i Çabejtë është i pari dhe ndoshta i vetmi që provon të japë një pasqyrë të përgjithshme për gjuhën e Budit. Mbi një të tillë bazë e vijon studimin e vet Gunnar Svane, i cili mbështetet kryesisht në krahasimin e Budit me de Bonis.⁷⁷ Dy veçoritë kryesore të gjuhës së tij për Svane-n janë dubletat sinonimike dhe proliksiteti i fjalisë, të vëna në pah nga Riza e Çabej, të cilat, megjithatë nuk e prishin karakterin logjik dhe qartësinë e fjalisë së Budit. “... stilistikisht Budi do parë si autor që është në pajtim të plotë me standardin e përgjithshëm evropian. Proza e tij, pa dyshim, ishte mbi rrafshin e shqiptarit mesatar. Por Budi nuk shkroi për shqiptarin mesatar. Ai u drejtohej kolegëve të tij klerikalë, elitës kulturore”.⁷⁸

S’ka dyshim se elita kluturore ka rëndësi në gjithë këtë punë, porse intenca e Budit nuk ishte vetëm ajo. Këtë e dëshmojnë dubletat sinonimike, që shpesh

⁷⁵ ÇABEJ 1966, 145.

⁷⁶ ASHTA 1966, 158-165.

⁷⁷ SVANE 1982. Shih dhe SVANE 1980.

⁷⁸ SVANE 1982, 203.

janë fjalë kulturore (huazime ose terma) përballë fjalëve popullore: me këtë Budi donte ta bënte tekstin e tij më të afërt për shtresat joelite. Abundanca e shprehjeve frazeologjike dhe e shprehjeve thjesht popullore po ashtu e thekson këtë tendencë të Budit, që del nga formimi i tij në vend dhe nga lidhjet e pashkëputura me popullin. Svane, megjithatë, e thoshte këtë, por si një lloj kontradikte: “Gjuha e Budit nuk është vetëm idioma e mësuar e klasës së lartë. Përkundrazi, ajo është e ngulitur thellë në të folurit popullor, në vernakularin e fshatarit të zakonshëm”.⁷⁹

Me këtë Svane e pranonte dhe e theksonte ekzistencën e një tradite shkrimi dhe karakterin popullor të gjuhës së Budit. Letrarishtja e tij shkrinte në vete nevojat e shtresave të gjera e të varfra popullore për komunikim të këtij lloji me ato të elitës intelektuale. Në këtë kuptim ideologjia e tij ka disa elemente të përbashkëta me atë të Rilindjes, ndoshta pse ajo ende ka një lidhje më të afërt dhe më komplekse me kohën e Skënderbeut. Mbase mund të shohim këtu një fije të rëndësishme të fillimit të procesit nyjtues të formimit të një vetëdijeje kombëtare, e cila do të kristalizohet më vonë. Prandaj, sado që thelbi i gjuhës së tij me siguri është gegërishtja e zonave jugore të Matit, me elemente të veçueshme të gegërishtes verilindore, për lexuesin e sotëm ajo le përshtypjen e një gegërishteje të përbashkët: “Gjuha e Budit është ilustrim i shkëlqyeshëm i normës së përbashkët geqe që rrafshon dhe eviton dallimet lokale të të folurit”.⁸⁰

Punë të gjërë dhe shumë të dobishme bëri Gunnar Svane me botimin e veprës së plotë të Pjetër Budit me tejkrim në alfabetin e sotëm. Gunnar Svane me botimin e tij të konkordancave në veprën e Budit i ka bërë shkencës albanologjike një shërbim të madh. Studiuesi tani i ka të gjitha përdorimet e të gjitha njësive leksikore të Pjetër Budit në të gjitha veprat e tij me të gjitha paraqitjet në kontekst sintaktikisht të mjaftueshëm. Është e nevojshme që kjo veper të botohet në një formë më të përshtatshme, natyrisht, me atë rast mund të plotësohej me aspekte të tjera të vështrimit statistikor.⁸¹

Studime me interes për gjuhën e Budit ka pasur vazhdimisht. Këtu dua të theksoj kontributin shumë serioz që i ka dhënë K. Ashta studimit të leksikut të Budit, duke qëmtuar tërë fjalësin e tij, por duke mos u mjaftuar me kaq, po duke bërë komente nga më të ndryshme. Puna e Ashtës ka qenë vërtet frymëgjatë dhe ka rezultuar me ndihmesë të madhe për studiuesit e mëvonë. Ashta është marrë

⁷⁹ SVANE 1982, 206.

⁸⁰ SVANE 1982, 211.

⁸¹ SVANE 1985; SVANE 1985b; SVANE 1986b;

dhe me aspekte të tjera të studimit të gjuhës së Budit dhe sa herë t'i kthehemi kësaj teme meriton vëmendje të veçantë. Gjerësia e vështrimeve të tij nuk na e bën të mundur ta raportojmë shkurtimisht këtu, por ta rekomandojmë si vepër që konsultohet me shumë dobi për shimëçka në studimet budiane.⁸²

Komente të ndryshme për gjuhën e Budit nga aspekte të veçanta të studimit të strukturës gjuhësore mund të gjinden nëpër vështrimet e studimet për gjuhën e autorëve të vjetër, sidomos te autorë si Çabej, Riza, Demiraj, Ajeti, Mansaku, Fiedler, Bokshi, Sulejmani, etj. A. Cirrincione⁸³ ka bërë një paraqitje të aspekteve të ndryshme sintaksore tek autorët e vjetër dhe në këtë kuadër ka shumë vrojtime për gjuhën e Budit. Duke u marrë me foljet tek autorët e vjetër R. Mulaku⁸⁴ ka bërë dhe studime për gjuhën e Budit, ndërsa Fadil Raka në librin e tij për normëzimin e shqipes nëpër shekuj Budit dhe veprimtarisë së tij i ka kushtuar një kapitull. Në të ai ripërmbledh afërsisht ato që janë thënë më parë nga të tjerët në këtë drejtim dhe vjen vetë me vrojtime të ndryshme, përtej analizave të drejtshkruimit, për strukturën gramatikore të gjuhës së Budit.⁸⁵

Gjuha e Budit vazhdon të jetë objekt i interesimeve të shumta.

Janë të shumta arsyet që na bëjnë që Budin ta konsiderojmë autorin që, pasi të jenë bërë punët mjaft të vështira filologjike në tekstet e tij, më së lehti kuptohet prej lexuesve të sotëm nga të gjithë autorët e vjetër.

Nuk mund të mos e shprehim bindjen se studimet e mëtutjeshme do të nxjerrin në shesh në mënyrë sistematike dhe të qartë jo vetëm këto veçori të gjuhës së Budit, po edhe shumë të tjera. Me këtë do të pasqyrohen tiparet e shqipes letrare në shekullin XVII, që për shumëçka dalin më të rëndësishme se ç'kemi kujtuar.

Pas M. Roques-ut në fillim të sh. XX, jetën dhe veprën e Budit i bënë objekt interesimesh historianë, studiues të gjuhës, të kulturës, të letërsisë, historianë të kishës: Justin Rrota, Injac Zamputi, Kostaq Cipo, Kolë Ashta, Selman Riza, Eqrem Çabej, Henrik Lacaj, Zef Schiro, Dhimitër Shuteriqi, janë vetëm më të njohurit. Në pjesën e dytë të shekullit 20 gjuha dhe vepra e Budit u bënë objekt studimesh më të ngulmëta: Kolë Ashta qëmtoi leksikun e Budit, duke dhënë dhe shpjegime për kuptimin e fjalëve, për prejardhjen e tyre, etj.; S. Riza studioi sistematikisht gjuhën

⁸² ASHTA 1966, sidomos ASHTA 1998.

⁸³ CIRRINCIONE 1968.

⁸⁴ MULAKU 1987.

⁸⁵ RAKA 2004, 55-64.

dhe tani e kemi edhe botimin e plotë të punës së tij.

Studimet budiane në dekadat e fundit kanë qenë më të gjalla në fushën letrare. Nuk mund të mos përmenden këtu shkrimet e studiuesve të njohur si Selman Riza, Sabri Hamiti, Engjëll Sedaj, Mahmut Hysa, Anton Berisha, monografitë për poezinë e Budit të autorëve Zeqirja Neziri dhe Behar Gjoka, etj. Në të gjitha historitë e letërsisë shqipe figura dhe vepra e Pjetër Budit zë vend të rëndësishëm.

Për opinionin studimet e të gjithë këtyre autorëve janë mjaft të njohura, por me siguri ka dhe të tjera që nuk kam arritur t'i njoh. Prandaj nuk do të jem në gjendje t'i paraqes në mënyrë sistematike dhe shteruese studimet për aspektet letrare të veprës së Budit. Do të mjaftohem të veçoj veprat e veçanta të autorëve si Z. Neziri: *Poezia e Budit*, 1995. Ky studiues ka provuar që poezinë e Budit ta shohë nga një këndvështrim më i përgjithshëm teorik, në një anë, dhe nga aspekti historiko-letrar, nga ana tjetër. Duke u nisur nga vështrimet teoriko-letrare dhe nga kontekstualizimet historiko-letrare evropiane të kohës, Neziri përpiket që poezinë e Budit ta shohë të ngërthyer në atë që ai e quan baroku religjioz shqiptar. Për ta mbështetur këtë qëndrim të tijin Neziri mobilizon një aparaturë të gjerë dijesh historiko-letrare të vendeve të ndryshme evropiane. Sado që vetë vijoj ta shoh poezinë e Budit më parë në frymën e karakterizimeve që ka dhënë S. Riza: prodhor, spontan, popullor, madje kam vështirësi t'i gjej lidhjet e formimit dhe kohore me barokun e mirëfilltë, këtë vepër dua ta rekomandoj për lexim për faktin se nxit për vështrime të tjera për letërsinë tonë të vjetër. Përveç analizave, përqaqjeve e diskutimeve të shumta lidhur me vargjet, figurat dhe mundësitë e interpretimit të tyre në veprën e Budit, Nezirit ngre dhe një tjetër ide: idenë e vështrimit të poezive të Budit si koncept përmbledhjesh. Vepra e Nezirit ngërthen në vete shumë problematizime e kontekstualizime të poezisë së Budit në raport me letërsinë tonë të vjetër, po edhe me letërsinë e tjera.

Një tjetër sprovë rivështrimi të poezisë së Budit është ajo e Behar Gjokës: *Poetika e Budit*, 2002. Ky autor e rithekson nevojën që poezia e Budit të shihet në radhë të parë si fakt letrar, madje duke shkruar idetë tashmë të shprehura për traditën biblike të letërsisë shqipe dhe duke mos u ndalur shumë te konteksti religjioz i veprës. Ai megjithatë, nuk i lë pa theksuar të arriturat që ai i çmon te Budi: shkrimin e poetit dhe priftit përmes bukurisë së fjalës shqipe, duke krijuar poezi dhe këngëtim; Budi e të tjerët të asaj kohe arritën që shqipen ta shkëpusnin nga gjuha vetëm e folur dhe ta bënin mjet komunikimi të kishës, formë kumtuese të kulturës e të letërsisë; mesazhet humane; pavdekësimi i gjuhës përmes shkrimit. "Këto shtresëzime... janë potencuar, përpos tjerash, edhe prej adresimit autorial...". Gjoka në veprën e tij ka

shtruar aspekte të ndryshme të poezisë së Budit, ka vazhduar të hulumtojë në figuracionin, në mënyrën e trajtimit të temave dhe aspekte të tjera të veprës.

Sabri Hamiti ka folur pak më shkoqur për çështjen e kodeve biblike në poezinë shqipe dhe me atë rast pak më gjerësisht pikërisht për poezinë e Budit. Hamiti përqendrohet në radhë të parë në interpretimin e poezisë, në analizat e saj tematike, jo më duke e parë gjenetikisht në raport me paratekstat apo paramotivet, etj., po si realizim i veçantë dhe konkret artistik. Në këtë mënyrë ai i tejkalon dhe vështirësitë që u delnin studiuesve të mëhershëm lidhur me interpretimin tematik.

Edhe Engjëll Sedaj është marrë me interpretimin e gjerë të poezisë së vjetër shqipe, por tani më me ngulm në raport me traditën e letërsisë religjioze dhe me njohje jo të pakta në këtë drejtim.

Vjershërimi i Pjetër Budit vazhdon të jetë me interes për studiues të ndryshëm dhe nga aspekte të ndryshme.

Rexhep Ismajli

Fjalët që sipas Çabejtë dalin për herë të parë te Budi:

<i>arësyeshtëm, i,</i>	<i>masë',</i>	<i>rrjesht,</i>	Çabej shënonte	<i>murtar,</i>
<i>argëtuom,</i>	<i>letërorëtë,</i>	<i>sqimë,</i>	më tutje fjalë të	<i>ndëjenj,</i>
<i>argëtuoshim,</i>	<i>lëngim,</i>	<i>sqimatār,</i>	përbashkëta me	<i>ndëjesë,</i>
<i>asgjāmangu,</i>	<i>ligjëronj,</i>	<i>shembëll,</i>	autorë të tjerë të	<i>ngjënonj,</i>
<i>barna,</i>	<i>madhështuor,</i>	<i>shëmtonj,</i>	veriu si dhe një	<i>ngjënim,</i>
<i>bulmet,</i>	<i>malcuom,</i>	<i>shingullonj,</i>	listë fjalësh nga	<i>nkthenj,</i>
<i>cof,</i>	<i>mallënjim,</i>	<i>shkak,</i>	terminologjia	<i>nktheva,</i>
<i>çkallënuom,</i>	<i>mallënjyem,</i>	<i>shkëlqenj,</i>	fetare, e cila do	<i>ntruositë,</i>
<i>çkatërruom,</i>	<i>mangët,</i>	<i>shortëti,</i>	veçuar:	<i>pagëzonj,</i>
<i>damëtonj,</i>	<i>i m ëryem,</i>	<i>shqyrëtunë,</i>	<i>amëshuom,</i>	<i>parriz,</i>
<i>dashëkeq,</i>	<i>mirëfilli,</i>	<i>shtampatarëvet,</i>	<i>i bakmi,</i>	<i>pëndohem,</i>
<i>dies,</i>	<i>moshtrë,</i>	<i>tmër,</i>	<i>bëkonj,</i>	<i>pëndesë,</i>
<i>djemën,</i>	<i>mpose,</i>	<i>truoll,</i>	<i>besinj,</i>	<i>rëfyemutë, të</i>
<i>dridhmë,</i>	<i>mundështonj,</i>	<i>thithëlopë,</i>	<i>diela, e</i>	<i>ujët e bëkuom,</i>
<i>efsh,</i>	<i>ndaqa,</i>	<i>thjeshtë, i</i>	<i>bardhë, e</i>	<i>ungjill,</i>
<i>epër,</i>	<i>ndish,</i>	<i>thuose,</i>	<i>dita</i>	<i>upeshkup,</i>
<i>ifantazī,</i>	<i>ndritshim, i</i>	<i>urdhënim,</i>	<i>gjyqit,</i>	<i>uratë</i>
<i>faruom,</i>	<i>ngërmonj,</i>	<i>vajme,</i>	<i>ditë</i>	
<i>ferratë,</i>	<i>ngiat,</i>	<i>vobëzī,</i>	<i>shënuome, e</i>	
<i>fjalëkëqī,</i>	<i>nkrijuosi,</i>	<i>zell,</i>	<i>faj,</i>	
<i>fshanëtimë,</i>	<i>pakmos,</i>	<i>zgerbe,</i>	<i>fajëtorë,</i>	
<i>fillonj,</i>	<i>pākujdestë, të</i>	<i>zyrë,</i>	<i>famullia,</i>	
<i>epër, i</i>	<i>pāudhë, i</i>	<i>zhyem.</i>	<i>fe,</i>	
<i>furī,</i>	<i>peranduor,</i>		<i>fëshim,</i>	
<i>gërdhuzë,</i>	<i>përbehem,</i>		<i>ferr,</i>	
<i>gojëplotë,</i>	<i>pëmbrendshëm</i>		<i>frujtuoshime,</i>	
<i>gratënë,</i>	<i>, i</i>		<i>tëhimn,</i>	
<i>grykësi,</i>	<i>përbuzunë,</i>		<i>hīr,</i>	
<i>gjukatë,</i>	<i>përgjonj,</i>		<i>idhull,</i>	
<i>gjymtyrë,</i>	<i>përmend,</i>		<i>lter,</i>	
<i>hullī,</i>	<i>përshtëndet,</i>		<i>ikonëzë,</i>	
<i>huo,</i>	<i>përtesa,</i>		<i>jeremī,</i>	
<i>irënuom,</i>	<i>përtesëllë,</i>		<i>kalçind,</i>	
<i>jerm,</i>	<i>përwnershim, i</i>		<i>këreshmë,</i>	
<i>kallamar,</i>	<i>përzjarmshim, i</i>		<i>kërshëndelle,</i>	
<i>kaptonj,</i>	<i>pikë,</i>		<i>kërshthenimi,</i>	
<i>kënaqe,</i>	<i>pushtuoshim,</i>		<i>kishë,</i>	
<i>kërcuni,</i>	<i>iqëlluom,</i>		<i>korp,</i>	
<i>kërrabullor,</i>	<i>remtë, i</i>		<i>krezm,</i>	
<i>kolegj,</i>	<i>resë,</i>		<i>kryq,</i>	
<i>krepull,</i>	<i>resh,</i>		<i>kunëtritë,</i>	
<i>kundrështar,</i>	<i>rīsh,</i>		<i>kungonj,</i>	
<i>kundrështī,</i>	<i>rubrikë,</i>		<i>letanī,</i>	
<i>kurmuom,</i>	<i>rraha,</i>		<i>lumi,</i>	
<i>kuor</i>	<i>rremb,</i>		<i>mallëkuos,</i>	
<i>kori 'herë, kohë,</i>	<i>rreth,</i>		<i>meshë,</i>	
<i>rend, zakon,</i>	<i>rreze,</i>		<i>mkat</i>	

Fjalësi i Budit në vjersha	ashtu	të	darkë	dhjettë
Sipas formave që dalin në tekst	aspak	burg burgu	dashnë	dhunë
	ata	burra burrë bura	dashhtë	dhunëti
	atë	buza	dashunë, të	di di dihetë diinë
a	atej		dashuninë, të	diç diç di dië
Abeli Abelnë	atiat	c c'	debërtoi debërtonjë	dini
Abraamit	atij	ceje	debërtuom	diekeqi
Adam Adami	atijnë	ci cia cīa ciatë cija	dëftoi dëftuo	diel, të
Adāmi Adamit	atje	cijnë cijtë	dëftuom	diell dielli dellit
adhëruom	ato	cijat, të cijn	dëlire	dies
afërë	arë	cijt, të	dëlrirë, i dëlrirë, të	dij diç dini dinë
afruo afruom	aty	cilë cili cilli	Demënime	dinë dini dinje
afruom	atyne	cime	Demënimi	dini, të
ai aj	avisi	cish	Denarë Denarëtë	diku
ajërit		co	denja, të denjë, të	diluvī diluvia
ajo	bā bafshi bainë	coje	denjë, i	dirsunë
akull	bajmë bajsh	cokëlluom	dënoi dënove	disa disā disave
akulluo	bainë bām bān	conë	dënuom	dit dit' dite ditë
ama ame amë	bane bani ban	cosh	dënuom, të	ditënë ditsh
amënë	ana banë	cote	dera dere derënë	dittë ditë
ambël, i	banëj banj	cuoj	dyertë	djalë
ambëltojme	banjë banjënë		derdhe	djali djalli djallit
ambla amblë	banmë bānë	ç'	dërejtë dërejtë	djathë, të
amblë, e	bātë	çart	dërejtënë	djeg, të djegë
amblëth	bakminë	čas	dërejtë, i dërejtë, të	djelli
amblëtuom	balte	çikë	dërejtëtë, të	djelm
amen	bardha bardhatë	çikuom	drejtë, të	djemënitë
amëshuom	bardhë	çkallëmoi	dergjem dergjemi	djersë
amëshuom, të	bardhat, të	çkallëmuom	dergenë	do
Ana	bardhë, i	çkatërroi	dërgoi dërgomë	dobī
anci ancish	bari barī	çkatërriuom	dërgove	dogje
anco	barkë barkënë	çkrihetë çkrinjë	dërguem	doinë doni doni
andý andy	barket	çkule	dërguom	dora dore dorë
andej	barktë	çkushëllime	dërgë dërgoni	dorënë doret
anë ane anëshit	bashkë	çkushëlluom, të	derijtunë	duoret duor
anët anët anëtë	bashтина bashtinë	çkushulluom	desh desha deshe	dry
anëmiknë anëmiku	bë bëtë	çkyrëtinjë	deshnë desht	drapënë
anëmiq	begatë, i begatë, të	çminjë	dëshëroni	drejtë, i
anëmiqet	begatī	çmoinë	dëshëronjënë	dridhenë
anëmiqshit	bëkoi bëkove	çoftë	dëshëruom	dridhme dridhmë
anëmiqt	bekuom, të	çpejt	dëshiroinë	drita dritë dritet
anëmiqtë	bëkuome, e	çpejtë, i çpejtë, të	dëshëruom	drihit
anëmiqësī	belbëzuom	çpejtëtë çpejti,	dëshīr dëshirë	drū dru drūt
ani	bes' besë	i	dëshmī	druo druomë
apostujt	bie biemë bienë	çpërblēm	dëshminjēnī	dukēj dukanē
aq aqë	bie, të biinë	çpërbleve	dëshmojmë	duketë duku
Arbënë Arbënit	bij bīj bijnë bij	çpërbleu	dëshmuem	duo duonë
ardh ardhm	bini bjerë	çpërblësi	dëshmuom	duol duolë
ardhunë	bjerë, të	çpërthei	dëshpërye	duronjë duruom
arë	bifshinë biftë, të	çpori	dëshpëryem	duruom, i duruom,
argëtuom	bijtë bijtë, të	çprishi	detuor	të
ari	bijzi	çtruo	detyrë	dvathunë
arkë	biri bīrrë		dha dhanë dhani	dveshunë
armatisunë	bishë	dý	dhashtë dhë	dy dy, të
armë armëtë	bletëze	dā dām dau dave	dhanë dhātë	dyllë dylli
arrësye	blī	dalë dalë, të del	dhambët dhambëtë	
as	brijtunë	deli	dhanë, i dhani, i	e
asāj	bujār bujarë	dalëtë, të	dhanë, të	mirë, e
asgjā	bukë bukët	dām dān dām, të	dhënë dheu dhënë	eloī
asht ashtë	bukur Bukurë	dān, të	dhët dheu	Ema
	bukur, të bukurë,	damëtuom	dhentë	emënë emënitë

ende	fityra fityrë	grykë	gjukatës gjukatësi	jënë, të jësh, të
engjëjt engjëllit	fjal' fjala fjale fjalë	gür gurë gurëshi	gjakatësi	jëtë, të jetë,
engjī engjijsi	fjalënë fjalëtë	gurëtë guri	gjukoi gjukuom	ish ishënë ishte
engjiit engjiit	fjalëvet, të	gurrë	gjukuom, të	japë, të japmë apë
engjijtë	fjalëzë		gjumi	apmë
engjijtë	flakë	gjā	gjuom	jasht jashtë
engjishit engjit	flamur flamuri	gjak gjaknë gjakt	gjymësë	jerdh
engjit	flet flisnë	gjaku gjakut, i	gjymtyrë	të jesënë, të jet it
ep epnë epnje	fletë	Gjākafshë	gjymtyreshit	itni
epnë	flisnë foli	gjakësi	gjymtyrëtë	jeta jete jetë jëtë
erdh erdh erdhe	flit, të	gjall gjall gjalla	gjymtyrë	jetënë jetet
erdhën erdhi	flokëgjatë	gjallë, i gjallë,	gjymzë	jetet jetetë
erë	flūruom	të gjellë, e		jetet jetësë, të
erezi	folë foli	(gjallë)	hÿ	jëtu'
erratë	forca forcë forcëtë	gjamë gjamë	hanë	jo
errë errë t' errënë,	forcoi forcomë	gjamënë	hape	jonë jote
t' errëtë	forcove forcuo	gjānë gjanë, e	haruom	Jozefnë
errëtënë, t'	forcuom	gjanë, së	hekurime	ju jū juoj jush jūve
errëti errëtit	forcuo forcove	gjanë, të	helmoi helmuom	Juda Judësë
errëtitë errë, e	forcuem	gjarpënë gjarpëni	helmuom, cë	jurmë
errëzuom	forcuome	gjarpëninë	helmuom, të	
es	fort	gjarpënit	helmuomi	ky
eshtënatë	fort, e fortë, i	gjarpinjte	hera herë	ka kã
et ët	fqinjët fqinjët	gjerpinj	Hī hīm hine hinë	kadalet
Eva Evënë Evësë	fratnë	gjatë gjatë, e gjatë,	hini hīnj hītë	kafsh' kafsha
Evësë	frikë	së gjatë, të	hie	kafshë
faj	frike frikë	gječinë gjën gjënjë	hipi	kafshënë
fajëtorët	frikuom	gjet gjetm	hiqnë	kafsheshi
falë, të	frujt frujtinë	gjetnë gjetunë	hīr hīrë hūr hire	kafsheshit
faqe faqe faqeja	frujtuom	gjegj gjegjem	hjekë, të hjekmë	kafshëtë
faqeje faqenë	frymë	gjegjini	hjekunë hoqnë	kafshëvet
faqet faqetë	fshani	gjegjunë gjejni	hollëtit, të	kafshëzë kafshëzet
faqja	ftuo	gjegjinë, të	horë	kaha
fara farë farënë	funt	gjellë gjellënë	hullī	Kaifa
fareshit	furī	gjellm, me	huo	Kainë Kaini
farmakuom	fushqinat	gjëmoi gjëmuom	hutuom hutuom, i	Kaininë
farmakuom		gjën, të gjënjë, të	hutuom, të	kallëzoi kallëzoinë
farmakuom, të	gatī	gjënī		kallëzojmë
faroi faruom faruo	gazimend	gjet gjete gjetnë	i	kallëzon
faruom	gënjej	gjethja	ia	kallëzove
fatmiri	gërdhuzëtë	gjin	ia, të	kallëzuo
fë fënë fë fët	gërryem	gjind gjindja	idhënuom	kallëzuom
fëdiga fëdige	gërshesë	gjindnë	idhënuom, të	kallëzuonë
fëdigë	gëzuom gizuom	gjindëj gjindemi	idhun idhuna	kallëzoi, të
fëjei fëjeva fëjyem	gëzuoshim	gjindetë	idhuni	kallëzuom, të
fëlliqmit	ginë	gjindëj, të	idhunitë	kam kanë katë ke
fëmī fëmij fëmijs	goja goje gojë	gjindem, të	idhunë idhunë,	kemi keshe
fëmī fëmijnë	gojënjë gojë	gjinë gjinë, të	i	kie kienë kīj
fëmijës fëmijit	gojë	Gjith Gjith' gjitha	īj	kini kish
fëmizet	Gomorë	gjithë gjithëve	īje	kishinë kishnë
fënë	gozhdë gozhdët	gjithë gjithë,	ikënjë iku	kishnje kemi,
fënjeshtret	gozhdëtë	të	ilaim	të kie kiesh
ferra ferrash	gozhdët	gjithanet	iltër	kish kishnë
ferrashit ferrë	gozhdoi gozhduom	gjithaqë gjithaqë	im	kienë, të kish
ferrë ferrënë	grā ruo gruosë	gjithëkūj	ime	kishnë kishnë
ferri ferrit	grabëtī	gjithëkush	imnë	kishte kish, të
fëshim	granë	Gjonë Gjoni Gjonit	iu	kamb' kambë
festë	grigje	gjyq gjyqi gjyqitë		kambënë
fīll	grosh	gjyqi	jam janë Jë jemi	kambër
fisnë	grunëtë	gjuha gjuhutë	jëmi jënë jësh	kambëtë
fituom	grusht	gluhe	ini jëmi, të	kankë

kapërcei	kruo	lëshohëna	madhe, e	mbloi
kaptoi kaptonjë	krymbavet	lëshohënet	madhe, të	mbramanënë
kaq kaqë	kryq Kryqa	lëngim lëngimi	madhi madhit,	mbramanet
kashtë	Kryqnë kryqt	lëqë lëqejtë	cë	mbrapënet, të
kastiguom	kshtu	leqtë	madhështi	mbrazëta, të
katërdhjetë	ku	lësho lëshoi	madhështī	mbrazëtë
Katerinë	kual kualtë	lëshoinë	madhështia	mbrenda
kedo	kudrështoinë, të	lëshonetë	madhështie	mbuloi mbuluom
këjo	kuj kuj	lëshoni lëshuo	madhështiet	mbuluome
këlthesë, të	kujdes kujdesi	lëshuom	Magdalenë	mbush mbushe
këmbenjëni	kujtoi kujtoinë	lëshoi lëshoni	Magdalenësë	mbushem
këmbonjë, të	kujtoni	letëra letërë	magjypëtë	mbushunë
këmbym, të	kujtuom	letërorë	magulluom	mbushem, të
kënci kënco	kujtonj	leu leva leve	maja maje	mbytnjë mbytnë
këndoinë kënduom	kujtuom, të	levd	majshtrī	me
këndoni	kulluom kulluom,	lëvdoi lëvdoni	mal malë mali malt	më
Këputunë	cë	lëvduom	maltë	më
keq	kund	lëvdoni, të	malcuom	më, të
keq, cë këqīshit, cë	kundra kundrë	levduom, cë	mallëkoi	mëdhā mëdhā, të
keq, e keq, i keq, të	kundrështī	lëvduom, të	mallëkove	mëdhāt, të
kejt, të	kundrështoi	lidhi lidhunë	mallëkuom	mee mëe
keqe, të keqeja, e	kundrështoinë	ligë, e	mallëkuom, i	Mëhilli, shënë
keqenë	kundrështuom	ligj ligje ligjeshi	mallëkuom, të	mëm mën
këqī këqia këqijtë	kungoni kungove	ligjē ligjsë	mallkoi	menagji
këqitë këqivet	kunorë	ligit	mallënjime	mend mendja
keqtë këqī, të	kuor	ligjëroi ligjëroinë	mallënjimi	mendtë ment
keqtë, të	kur kūr	ligjërove	mallënjyem	mentë
këqyri	kurmzoi	ligjëruom	mar, të	mëndafshta, të
kërkoi kërkoum	kurpëni	ligjëroni	Maria	mëndryem
kërkonjë	kūrāj	limë	marmuruom	mendshkurtëna
kërrabullorë	kurrë	lincuo	marrë marrë	mëngjī
kërshtenë kërshtenë,	kurt kurti	lini lini	marsh, të	mengoī mengoi
të krështenë, i	kurvëni kurvëni	lirë, të	martuom, të	mengoni
kërshtenimit	kusari kusëri	Litār litari	marturuom	mengove
kërsisnë	kusëroni	lodërtī	masë masënë	menguom
këta këtë	kush	lodhe	matën	menguom
këto	kushdo	lot lotnë lottë	mb’	menguonë
këtu	kūt kūtish	ltër	mba mbāj	mënguom
kishë kishënë	kuvenesë	Luciferrit	mbarë	mëni mēni mēni
kishësë kishët	kuxonj	luftë luftuom	mbarenë	mēnia mēninë
kmbenjēni		luleja	mbaroi mbaruom	mēnit
koho kohonë	la lām lāmë lanë	lulëzoi lulëzonjë	mbarre	mer
korbi korbnë	lām lānë liinë	lulëzuom	Mbas	mërekullī
kori	lij lij	lulëzoni, të	Mbasi	mërekullī
corp korpëna korpi	lā lau lave lājme	lulëzuom	mbastonjë	mërekulluom, cë
korpi korpit	lakēmī lakēmia	lum, të	mbë	mērt
korpnë	lakëmoni	lumnja lumnja, e	mbëlodhnë	meritoinë
kosënë koset	lakëmuom	lumtë	mbërgjithëi	meritonjë
kraha	laknë	lundroinë	mbërrim mbërrini	merituom
krahanuor	lakuriq	lundruom	mbërthei	meritonjë, të
krautyre	lanë, të lani, i	luqerrë	mbërthyem	meritove
krautyreshit	largoi largomë	lus, të lusë lutenë	mbësheli	mërqinja
krei krye	larguom	lutni lutunë	mbesoinë	merre merri
krezminë	largove	lutunat, të	mbesojmë	mëryem
krījoi krījova, të	largoni	lypën lypënjë lypi	mbesuom	mërzit mërzitë
krījuom	lavd lavdetë	lypunë	mbet mbetë	mërzite
krījuosi	lavdinë		mbetnë	mës
Krishnë Krishti	lazënuom	m m’	mbetunë	meshë meshënë
Krishtnë	lazënuom, të	mā ma	mbi mbī mbij	mëshërier
Krishtit, cë	le lē lēm	madh madh, i	mbyll mbyllt	Mesī Mesia
Krishtit, i	lë, të	madh, të	mblēruom, të	mësoi mësoi

mī	tē,	ndërshim	ngrijtinë	nxiti nxiti nxitnë
mī mië mijë	mund munde	nderuom	ngritë	nxjerrë nxjerrë, të
mī, cë mī, të	mundenë	ndes	ngroftë	nxuor
mir mir' mira	mundm	ndëse	ngrykë	O
miratë mirë	mund, të mundën,	nNdiem ndienë	ngushëllim	Oh
mira, të mirashit,	të mundënj, të	ndienjë	ngushëllime	Orë
cë mirit, cë	mundëno	ndima ndimë	ngushëllo	p'
mirët, të	mundoinë	ndimët	ngushëlloi	pa pā
miratë, të	mundojmë	ndimëzë	ngushëllove	pā, të
mirë, i mirë,	mundonetë	ndimoinë	ngushëlluo	paç paçë paçë, të
të mirëtë, të	munduom	ndimomë	ngushëlluom	pāçmuom, cë
mirëvet, të	mundunë	ndimuom	ngushëlluom, të	pāçmuom, i
mirënë, të	munduom, të	ndimuom, të	niegulla niegullë	pāçmuom, të
mirëfilli	munëshfir	ndishkoi	nierëzi	pāçpërblëm, cë
mish mishit	muo	ndishkove	nierī nierīnë	pādëllirë
Mixuor	muojtë	ndishkuom	nierëzet, cë	pādijtnitë, të
mixyrë	muor muorrë	ndishqi ndishqi	njerī	pāfat, i pafāti, i
mjaltë	mzi	ndjekë ndjekunë	Nikodemi	pāfatë, të
mjedis		ndoqnë	nisem nisi nism	pafe pāfë, i
mjera mjeratë	n n'	ndjer ndjerë	nisnë nisnë, të	pagëtyrë
mjeri mjerë, i	na	ndjeu	nja	pagëzuom, të
mjeri, i mjerë,	nalcuom	ndo	njai njaj	pāgojet pāgojëvet
të mjerëtë, të	nalt nalta naltë	ndodhnë	njani	paguom
mjesnatë	naltë, të nalti, i	ndōn' ndōne ndōnë	një	pajtuom
mjet	nandëdhjetë	ndonëse ndōnëse	njefm	pājtuomit, të
mkateshit mkat	nat' nata natë	ndonjë ndōnjë	njëmbëdhjetë	pak pakë
mkate mkatë	natënë net	ndore	njëqind	pakëzë
mkatet	natyrë	ndry	njëqindënë, të	pakmos
mkatetë mkati	nçeli nçelnë	ndrë	njëqindmië	pākorë, të
mkatit mkatnë	nçilenë	ndrit ndrite ndriti	nji	palavuo palavuo
more mori	nçtoi nçtoinë	ndritm	njifetë njifi njifnë	palë
mort mortja mortje	nçtonjë nçtove	ndritmë	njifnjinë njofi	pālëvduom, e
mortjet mortnë	nçtuom	ndritnjë	Njofunë njoho	pām pamë panë
mortsë, cë	nçtuomitë	ndritua ndrite	njohonë	pām, të
mortsë, të	nçuo nçuom	ndriti ndritnjë	njifnë njofi njoftë	pāmkatë, cë
mos mosni mos, të	nd'	ndritme, të	njimti	pāndezë
mot moti motnë	ndaj	ndritshime, të	njimtoi	pānjofuni, cë
mpkat mpkate	'nde	ndritshimi	njofunë, të	Papë
mpkatet	ndë	ndytë	njoho	paq paqi
mpkati	ndë	në nësh nëve	nkeqnë	para parë
mpkatnë	ndëgje ndëgje	nëkime	nkotë nkotë, të	parë, të
mplakmë	ndëgjomë	nelt	nkthe nkthei	parequom
mplakunë	ndëgjoni	nesër nesëret	nkthenë	parëse
mplasnë	ndëgjuom	nevojë nevojët	nktheu ktheva	pari pari, i
mpoqnë	ndëgoinë	nfali	nkthiem	parrisi parrisinë
mprapë	ndëgjojmë, të	ngatërruom	nkthyenë	parrisit
mpshtetunë	ndëgjuom, të	ngau	nktheinë, të	pasarit
Mri	ndëgjoni	ngënjime	nkthen, të	pasëqyrë
mse	ndëgjuom	nget	nktheni, të	pat pate patë patmë
mshahunë	ndëjeni ndëjeu	ngi nginje	nkthenjë, të	patnë
mshihem, të	ndëjeve	ngjall ngjallë	nkthenjënë, të	pat pate patë patmë
mshinë	ndëjesë	ngjallm	Noe Noeut, e	patnë patnë, të
msoi msoi, të	ndëjyem	ngjalle	nqonjë nquom	Patriarkë
msonjë	ndën ndeni	ngjate	ntruom	pçtjellë
msuom	ndëpër	ngjërove	nuk nukë	pe
msove msuom	nder ndër ndere	ngjënuom	numëruom, të	pecirë
msuom, të	nderë nderëtë	ngjëruom	numuruom	pëgā pëgām
msuonë	ndërja ndërrë	ngjan ngranë	nvuor	pëgām, e
mtoi	ndër	ngratë	nxanë nxanë, të	pëganë, cë pëganë,
mun muna munë	ndërmjet	ngre	nxī nxī Nxīm nxīm	i
münë, munë	ndërruo	ngri	nxiu	pëlān, të

pëlcisnë pëlçit	pesëdhjetë	pshtimë pshtimet	renë	sokëllimë
pëllas	pështym	pshtjellë	reneguom	sos, të sosi
pëllumbi	pësoi pësove	pshtym	responduom	sot
pëllumbnë	petëk petëkat	puçtoinë puçtonjë	reth	spenxoni
pëlqei pëlqyem	pezmatuom	puçtuom	rëzuom	spenxuem
pëlqei, të	pikë	puna punë punëtë	rgjandë, të	spenxuom
pëlqyem, të	Pilati Pilatit	punoinë punoni	rī rī, i rī, të rij rijtë,	spenxuom
peme pemet	Pīm pīm pive	punova	të rītë, të riu,	spexonjë
pemëtë	pjesë pjesësh	punuom	cë	sqimatarë
pamëvet, të	plagë plagëtë	punuosh	robī	sqimë
pëndesë pëndesënë	plagoi plaguom	purteka	robtë	sqipe
pënduom	plak plaku plakut	pushim	roe	sytë
pënduom, të	pleq pleqtë	pushoinë pushon	rraftë rrafunë	strazhë
për	plakë	pushuom	rraha rrifnë	sunë
perandorë	plang plangu	pushuom, të	rrasë rrasënë rrasët	suoll
përcill	plasnë	puthi	rrëfyem rrëfyhī	
përdām	pleqëni	qafë	rregjënī	shainë shām shāinë
përdhë	pyllt	qām qān	rregjinjtë	shāinë shātë
përditë	plot plotë	qe	rrēm	sharruom
Perëndī	pluhunë	që	rrēmbei rrēmbyem	shë, i
perequom	po	qe, të	rrembth	sheh
përfundit	populli popullinë	qelbëj qelbetë	renë	shekull shekullë
përgëzime	porësita	qelbësinë	reneguom	shekulli
përgëzoi, të	posi	qelbësinet	rrëshqanë	shekullinë
përgjegjunë	posikūr	qelbëtë	rreth	shekullit
përgjithaneshit	pra	qëllë qellë, të	rrethoi rrethuom	shëlbove shëlbuom
përgjuom	pranë praruom	qëlloni, të	rrezë	shëlbuom, të
përgjuom, të	praruom, të	qëlluom	rrëzoi rrëzoi	shemënjetë
përgjuom-lëftuom	prāshu	qemë	rrëzove rrëzuo	shëmtoi shëmтуom
perikullë	predikim	qen qen' qenë	rrezuom	shëmтуom
përinDET printë	predikove	qenë, të	rī rī rrie rrij rrīj	shëmтуoshim
përjashta	predikuom	qëndisnë	rrië, të	shën shën, të shënë
përkasë përkisnë	prehënë	qëndroi qëndruom	rrjedh	shënë, të
përmbi përmbī	prej	qen qeni qenit	rrufë	shëndetnë
përmendnjënë	prēm	qentë	ruhī	shënuom
përmenduni, cë	premten, të	qëronjë qëruom	rujtunë	shëplakë
përmetoi	presënë	qertoni	ruon	shërbëtoret
përmetove	pret prisnë prite	qeshnë		shërbëtyrë
përmetuom	priti pret, të	qī	sÿ	shërbyem
përmatënuom, të	prishi prisnë	qiell qiellë qiellja	s'	shif shifī
përmys	prite priti	qiellsë	sa sā	shigetë
përmysi përmysnë	pritmë pritnë	qiellshit qiellt	saj	shigulloi
përngjat	pritni pritunë	qielltë qiellsë,	sate	shind
përnjëherë	pritë priti	e	sdripi	shinitinë
përpara	pritnë	qirijtë	se	shinj shinje shinjë
përppim	prëziem	qish	së	shinjttënī
Përqark	priftit priftnë	qit qiti	sekuencjet	shint shintë
përrallë	prill	qofsh qofshimë	sëmunet	shinteja
përrallëzë	priu	qofshinë qoftë	senxhirë senxhirot	shintejet
përruo	profeta profetë	qyrë	sesi	shintenë
përse	profetënë	qysh	Seti	shintënë
përsëri	profetës	qytet qytetë qytetja	si	shintënī shintënish
përsipëri	profetësë	qytetnë	Sibilënë	shintënit
përsipër	profetëtë	qyçetsë	sikundrëse	shintënitë
përtëri	prore	rā ra rām rām, të	sikūr	shintësë
përthām	provuom	rand', të randë	sikure	shintet shintetë
përvëlönjë	prū prune	randë, cë	sinëzot	shintinë
përvëllove	prunjëtë prunjëtë,	rānë ranë	sjellë sjellënë	shisnë shita
përzanë përzū	të prunji	rē rē, cë rē, të	sod	shiu
përziem përziem	pruom	regjënī	Sodomī	shkallë
përzini përzū	pruor	rëmuom	sodomitëvet	shkëlboze

shkëlqei shkëlqeu	shtjerrashi	traditori	ungjill ungjillë	vetëhe vetëhenë
shkëlqyem	shtjerratë	trajtoi trajtuom	uratë uratëtë	vetëve
shkepëtimë	shtrazëtarëtë	trazoi trazuom	urdhënë urdhëninë	veti vetij vetiu
shkoi shkoinë	shtrembënë	treqind	urdhënit	vgjiniqi
shkova shkoni	shtrintë	tretë, i	urdhënoi	vidhni
shkuosh	shtu	tretënë	urdhënove	viinë vjij vijnë vin
shkoinë, të	shuko shukoi	trë	urdhënuom	vinij vinjë
shkonjë, të	shukoinë	trëdhjetë	urtë	vinjënë vjij
shkretë shkretë, të	shukuom	trëdhjetësh	ushqeftë	vin vini, të
shkretëfi	shukonj	trima	ushtëri ushtëri	vinjë, të
shkroimetë, të	shukoi, të	trimëni	ushtëria	virgjëna virgjëne
shkrova shkruom	shukuom, të	trishtuo	ushtërinë	virgjënet
shkruonj	shum' shuma	trumbetë	uthullë uthullet	virgjine
shkruonjë	shumë	tryeset		virgjënëze
shkruom, të	shumëve	tū tū, të	vāj	vise viseshit
shkruomitë, të	shumëtë, të	tu' tū' tue	vājme vājnë	visituom
shkuom shkuom,	shumuo shumuom	tufë	valë	vistār vistari
të	shuo shuom shuon	tuoj tuojtë	valle vallet	vjeddhë
shkurtoi	shurdhëne	turbullë	Vangjelistë	vjen vjen, të
shkurtuom	shurdhënet	turbulluom, të	Varra varrë	vjershoni
shëmtuom		turp Turpnë	vasha	vjet vjetë
shof shofmë	tj	tūtë	vdār	vjetër, i
shofsh shof	t'	ty	vdë vdekunë	vjetërqinat
shoho	ta	tyne tyne, cë tyne,	vdekunet vdekuni,	vo
shokë shokëshit	tāj	e tyne, i tyne,	cë vdekunit, të	vobeg vobeg, i
shokët	tand tande	të	vdier Vdïre vdjer	vobeg, të
shokëvet	tanë tanë, cë tanë, i	tyt tyt, i	vdjerë vdjerrë	vobegjtë, të
shonë shoq	tashi tashit		vdjerrë	vobëzi
shoq shoqi	tat	thā thām	vdjerrë, të	vodhnë
shoqnë	te	tha tham thanë thë	vdoi vdoi vdoni	voftë, të
shoqënie shoqënit	të	thënë thom	vdorë vdore	von' vonë, vonë
shoqënoni	cijt, të	thomi thonë	vdoum, të	vonëtë vonë, i
shpatë shpatet	tee tēja	thoshnje thot	ve vë	vonoi vonove
spenxoni	tem teme	thotë thuhet	Veç Veçë	vonuom
shpëresa shpëresa	temeli	thuo thashë	Veçëse	vor vorit vorr
shpëresë	tëmerenë	thom, të thān	Vejë	vorretë vorri
shpëresënë	tënëzotë tënëzotnë	thān, të	Vëjju	vorrit vorrt
shpëreva shpëryem	teperë	themelnë	vëjyem, të	vorruom
shpërthei	tërbuom tërbuom,	thëngjilli	vëllā vëllanë	vote votë
shpesh	cë tërbuom, i	thërm, të	vend vendi vendnë	vrafshinë vrām
shpëtoi s hpëtonjë	tfundoi tfunduo	thërrëmoi	vent ventë	vranë vrave
shpëtuom	tfunduom	thërrësënj	venë vene venë	vram vrau
shpie	tfunduom	thërret	veni	vram vrisnë
shpirt shpirti	ti tī tī, e tī, së tij, së	thërrisnë	veparonjë, të	vū vūm vuna vunë
shpirtinë	tī, të tij tij, cë	thërrësmë, të	vepëra vepëratë	vullëndetnë
Shpirtit	tij, i tij, të	thirmë thirrë	vepërë	
shpirtit, të	tinëz	thirri Thirmë	vepërove	xbërthyem, të
shpjerë shpunë	tinëzot tinëzot, e	thes	vepëruom	xbuluom
shqip	tinëzot, i	thikë	verbënë verbënet	xbuluom, të
shtampoi	tinëzot, të	thye	verbënet	xgjedhunë
shtasë	tjera tjera, të	u	verbuom	xini xini, të
shtat shtati shtatnë	tjerash, cë	ua	verdh	xudhij xudhij
shtatë	tjerë tjerëtë tjerë, të	udhe udhë udhënë	vërshuo	xudhijtë
shtëpi shtëpie	tjetër tjetërë	udhësë	vërtetë, e vërtetë, i	xudhijshit
shtërngoi	tjetëret	ujë ujënatë ujët	vërtetë, të	
shtërnguom	tjetërinë tjetrit	ujëtë	vërteti, i	yjtë ylli
shtie shtiinë shfīm	tmër	uku uqshi uqtë	vertyt vërtytinë	ynë
shtiu shtiu	tona tonë	ullini	vësh veshe	yt
shtjeja shtësh,	traditoi traditova	un' unë	veshët	
të shfīnë shtiu	traditove	ungjī	vet vetë	zā zë zā, të
shtiu	traditoi, të		vet, cë vet, e vet, të	zakon zakonë

zanë zānë zani
zanë, të
zbërthei
ze
zemër zemëra
 zemëratë
 zemërë
 zemërënë
 zemëret
 zemëretë
zez, të zeza, të
 zezashit, cë
 zezë, e
zgjedhë
zguo
zhyem
zī zī, cë zī, e zī, i
 zī, të
zijnë zini
zjarm zjarmt
zmīr
zogorī
zogzitë
zot
zotëni
zotënoni, të
zotënuom
Zoti Zotnë
Zotynë Zotynë
zotnë, të
Zotnja Zotnjë
 Zotnjënë
 Zotnjësë
zū zūnë

BIBLIOGRAFI

- Arkivi i Propaganda Fide, **SOCG**, v. 264, fl. 35.
- ASHTA 1966, Kolë: *Rreth disa çështjeve të leksikut të Pjetër Budit*, **Studime filologjike**, 4, Tiranë.
- ASHTA 1996?, Kolë: **Leksiku historik i gjuhës shqipe I**, pa vit botimi, Shkodër, ff. 496.
- ASHTA 1998, Kolë: **Leksiku historik i gjuhës shqipe II**, Shkodër.
- ASHTA 2000, Kolë: **Leksiku historik i gjuhës shqipe III**, Shkodër, ff. 303.
- BOGDANI 1685: **Cuneus prophetarum** a Pietro Bogdano, Patavii MDCLXXXV, Trofenik, München, 1977, mit einem Beitrag von Giuseppe VALENTINI und Martin CAMAJ.
- BOGDANI 2005, Pjetër: **Cuneus prophetarum (Çeta e profetëve)**, Botim kritik me një studim hyrës, faksimile të origjinalit, transkriptim e shënime përgatitur nga Anila OMARI, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Tiranë.
- BUDI 1621, Pietro: **Ritvale romanvm/ et/ Specvlvm confessionis**, in epyroticam lingvam à Petro/ Bvdi eoppiscopo Sapatense & Sardanense translata:/ Sanctissimi domini nostri/ Gregorii XV/ Liberalitate typis data/ Romae, apud haeredem Bartholomaei Zanetti 1621, Ssuperiorvm permissv.
- BUDI 1621, Pjetër: **Pasëqyra e t'rrëfyemit**, Romë.
- BUDI 1636, Pietro: **Dottrina Christiana/** Composta per ordine della fel. Me. Di Papa Clemnente VIII./ Dal R. P. Roberto Bellarmino Sacerdo-/te della Compagnia Giesv./ Che poi fu Cardinale della Chiesa del Titolo/ di S. Maria in Via./ Tradotta in lingua albanese/ dal rever. Don Pietro Bvdi/ da Pietra Bianca/ in Roma/ nella stampa della Sac. Cing. De Propag. Fide 1636/ con licenza de superiori.
- BUDI 1986 Pjetër: **Poezi 1618-1621**, Parathënia, tejskrimi, komentet Rexhep ISMAJLI, Prishtinë, 287.
- Buletin i Universitetit Shtetëror të Tiranës**, Seria Shkencat Shoqërore, 2, 1958.
- CIPO 1952, Kostaq: *Vërejtje fonetike, morfologjike e sintaktike mbi „Doktrinën e kërshenë“ të Budit*, **Buletin i Shkencave Shoqërore** 1, Tiranë.
- CIRRIKIONE 1968, Angela: **Sintassi degli antichi scrittori albanesi**, Shëjzat, Roma.
- CURTIUS 1963, E. R.: **European Literature in the Latin Middle Ages**, Harper & Row, Ney York.
- ÇABEJ 1936, Eqrem: **Elemente të gjuhësisë e të literaturës shqipe**, Tiranë, 25.
- ÇABEJ 1966 Eqrem: *Pjetër Budi dhe gjuha e tij*, **Studime filologjike** 4, Tiranë, 139-150.
- ÇABEJ 1970a, Eqrem: **Për gjenezën e literaturës shqipe**, Prishtinë.
- DEMIRAJ 2006, Bardhyl: **Gjon P. Nikollë Kazazi dhe “Doktrina” e tij**, Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, Prishtinë.
- DOMI 1966, Mahir: *Pjetër Budi 1566-1622*, **Studime filologjike** 4, Tiranë, 11-20.
- ELSIE 1984, Robert: *The Albanian Lexicon of Arnold von Harff, 1497*, **Zeitschrift für Vergleichende Sprachforschung**, 97,1, Göttingen, 113-122.

- ELSIE 1995, Robert: **History of Albanian Literature**, New York.
- ELSIE, 1997, Robert: **Histori e letërsisë shqiptare**, përktheu A. Myftiu, Dukagjini, Pejë, ff. 686.
- ELSIE 2005, Robert: **Albanian Literature. A Short History, I. B. Tauris & The Centre for Albanian Studies, London-New York.**
- FARLATI 1817, D.: **Illyricum sacrum**, v. II, Venetiae.
- FARLATI 2004: **Illyricum sacrum VII. Illyrici Sacri Tomus septimus, Ecclesiae Diocletiana, Antibarensis, Dyrrachensis, et Sirmiensis, cum earum sufraganeis.** Auctore Daniele Farlato, presbytero societatis Jesu et Jacobo Coletto olim ejusdem societatis alumno. Venetiis MDCCCXVII. Apud Sebastianum Coleti. Superiorum Permissu ac privilegio. Botimi i dytë, Arbi Ltd., Prishtinë 2004, f. 284.
- FERRARI 1978, Giuseppe: **Storia della letteratura albanese**, I. Dagli inizi al 1700, Bari.
- FISHTA 1932, Filip: **Ndër gjurmët e veprimit të Propaganda Fides në Ballkan, Hylli i dritës VIII**, 7-8, Shkodër.
- FISHTA 1942, Filip: **Randësija e librave të Buzukut e të Budit, Shkëndija** 9-10, 331-334, Tiranë.
- GJOKA 2002, Behar: **Poetika e Budit**, Studim për veprën poetike, Albas, Tiranë-Tetovë, ff. 202.
- GRACIOTTI, S., POPESCU, M., KARADGIOV, S., MASPERO, RESSULI, N. 1969: **Storia delle Letterature del Sud-est Europeo**, Fabri, Milano.
- HABEL, E.-GRÖBEL, F. 1989): **Mittelateinisches Glossar**, Verlag F. Schöningh, Paderborn.
- HAMITI 1989, Sabri: **Kodet e mëdha të letërsisë shqipe, Vetëdija letrare**, Rilindja, Prishtinë.
- Historia e letërsisë shqipe I-II** 1971, ribotim, Prishtinë.
- Historia e letërsisë shqiptare** 1983, Akademia e Shkencave e RPS të Shqipërisë, Tiranë.
- Historia e popullit shqiptar I** 1969, Prishtinë.
- HYSA 1987, Mahmud: **Krestomaci e letërsisë së vjetër shqiptare**, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSAK, Prishtinë.
- HYSA 1997, Mahmud: **Alamiada shqiptare**, LogosA, Shkup.
- ISMAJLI 1986, Rexhep: **Pjetër Budi: Poezi 1618-1621**, Parathënia, tejskrimi, komentet R. ismajli, Prishtinë.
- ISMAJLI 2000: **Tekste të vjetra**, Dukagjini, Pejë.
- LACAJ 1966, Henrik: **Pjetër Budi vjershëtar i parë i letërsisë sonë, Studime filologjike**, 4, Tiranë.
- M. C. 1966 [Martin Camaj]: **Pjetër Budi. Në rastin e katërqindvjetorit të lindjes, Shëjzat-Le Pleiadi**, X, 1966, 9012, ff. 494-4946.
- MANN 1955, Stuart: **Albanian Literature, An Outline of Prose, Poetry and Drama**, London.
- MATRANGA 2004, Luca: **E mbsuame e krështerë**, Edizione critica dei testi manoscritti e a stampa (1592), a cura di Matteo MANDALÀ, Sciascia Ed. Caltanissetta, ff. 571.
- MATZINGER 2005, Joachim: **Der Altalbanische Text Mbsuame e Krështerë (Dottrina cristiana) des Lekë Matrënga von 1592**, J. H. Röhl GmbH Verlag, Dettelbach, ss. 306.
- MJEDA 1932, Ndre: **Përmbi një libër të panjoftun të imzot Pjetër Budit, LEKA 7-8, Tiranë.**

- MULAKU 1987, Ragip: **Sistemi foljor në gjuhën e shkrimtarëve të vjetër veriorë**, Instituti Albanologjik, Prishtinë.
- MULAKU 1998, Ragip: **Parashtesat e prapashtesat e gjuhës shqipe në shkrime të vjetra (sh. XV-XVIII)**, Prishtinë.
- NEZIRI 1995, Zeqirja: **Poezia e Budit**, EkoRitmi, Shkup, ff. 238.
- NEZIRI 1998, Zeqirja: **Historia e letërsisë shqiptare, I**, Universiteti Shkupit, Shkup, botuar në formë dispensash.
- PETROTTA 1931, Gaetano: **Popolo, lingua e letteratura albanese**, Palermo, 61-62.
- PIPA 1978, Arshi: **Albanian folk Verse: Structure and Genre**, Albanische Forschungen 17, Trofenik, München.
- RAKA 2004, Fadil: **Normëziomi i shqipes ndër shekuj**, Prishtinë.
- Relacione 1963 mbi gjendjen e Shqipërisë veriore dhe të mesme në shekullin 17, Vëllimi I, 1610-1634**, USHT, Instituti i Gjuhësisë dhe i letërsisë, Tiranë.
- Relatione fatta all'Illustrissimo e Reverendissimo Signor Cardinal Gozzadino dal Vescovo Sappatense e Sardanense Pietro Budi**. Di Roma li 15 Settembre 1621.
- RESSULI 1941, Namik: Nën kujdesin e Ernset KOLIQIT, punue nga Namik RESSULI: **Shkrimtarë shqiptarë 1**, Tiranë.
- RESSULI 1969, Namik: *Storia della Letteratura Albanese*, S. graciotti, M. popescu, S. karadgiov, maspero, N. ressul: **Storia delle Letterature del Sud-est Europeo**, Fabri, Milano.
- RESSULI 1978, Namik: **I più antichi testi albanesi**, Torino.
- RIZA 1952, Selman: **Fillimet e gjuhësisë shqiptare**, Prishtinë.
- RIZA 1961, Selman: **Pesë autorët më të vjetër të gjuhës shqipe**, Tiranë.
- RIZA 1962, Selman: *Disa teza mbi tre dorëshkrimet e katekizmit të Matrëngës*, **BUSH T**, Tiranë, 1.
- RIZA 1966, Selman: **Pesë autorët më të vjetër të shqipes**, Tiranë.
- RIZA 1978, Selman: *Vehëtësia dhe veprat e Pjetër Budit*, **Gjurmime albanologjike, Seria e shkencave filologjike, VIII**, Prishtinë.
- RIZA 1983, Selman: *Nyjat e shqipes në tekstet e pesë autorëve tanë më të vjetër*, **Studime filologjike, 1**, Tiranë.
- RIZA 1996, Selman: **Vepra I**, ASHAK, Prishtinë.
- RIZA 2002, Selman: **Pesë autorët më të vjetër në gjuhën shqipe**, Toena, Tiranë.
- RIZA 2004, Selman: **Vepra IV**, ASHAK, Prishtinë.
- ROQUES 1931a, Mario: **Le dictionnaire albanais de 1635 édité avec introduction et index complet** par M. Roques, **Dictionarium latinoepiroticum** per R. D. Franciscum Blanchum, Paris.
- ROQUES 1932, M.: **Recherches sur les anciens textes albanais**, Paris.
- RROTA 1936, 1968, Justin: **Për historinë e alfabetit shqyp**, Shkodër, Prishtinë.
- RROTA 1941, Justin: në Nën kujdesin e Ernset Koliqit, punue nga Namik Ressuli: **Shkrimtarë shqiptarë 1**, Tiranë.
- S. G. 1931: La stampa, **Studi Albanesi**, vol. I, Roma, 88-92.
- SCHIRÒ Junior 1959, Giuseppe: **Storia della letteratura albanese**, Milano.
- SCIAMBRA 1964, Matteo: **La "Dottrina Cristiana" albanese di Luca Matranga, riproduzione, trascrizione e commento del Codice Barberini Latino 3454**, Citta del Vaticano.

- SEDAJ 1983, Engjëll: *Parathënie për BARDHI, Fjalor latinisht-shqip*, Prishtinë.
- SHUTERIQI 1955, Dh. S.: **Historia e letrësisë shqipe**, Tiranë.
- SHUTERIQI 1955a, Dhimitër: **Antologji e letërsisë shqipe**, Tiranë.
- SHUTERIQI 1965, Dh. S.: **Shkrimet shqipe në vitet 1332-1850**, Tiranë.
- SHUTERIQI DH., BIHIKU K., DOMI M., BALA V., KODRA Z. dhe SAKO Z. 1971: **Historia e letërsisë shqipe I-II**, Prishtinë.
- SKENDO 1927, Lumo: *Më i vjetri shkrim shqip, Diturija*, Tiranë, prill, 203-204.
- SOLANO 1965, Francesco: *Nota per una traduzione della liturgia in lingua albanese. Excursus sulla Letteratura ecclesiastica albanese, Bolletino della Badia Greca di Grottaferrata*, N. S. Vol. XIX, 1-24.
- STRATICÒ 1896, Prof. Alberto: **Manuale di letteratura albanese**, Hoepli, Milano.
- SULEJMANI 1979, Fadil: **E mbsuame e krështerë e Lekë Matrëngës**, Prishtinë.
- SVANE 1980, Gunar: *How to read Budi's Speculum confessionis*, **Studia albanica** 1, Tiranë, 121-183.
- SVANE 1982, G.: **Pjetër Budi, Rituale romanum 1621**, with a transcription in to modern orthography and a concordance, Aarhus.
- SVANE 1985, G.: *The Formation of the Literary Language as Reflected in Budi's „Mirror of Confession“ 1621*, **Studia albanica** 2, Tiranë, 193-211.
- SVANE 1985, G.: **Pjetër Budi, Rituale romanum 1621**, Concordance 1-2, Aarhus.
- SVANE 1985a, G.: **Pjetër Budi, Dottrina Christiana 1618**, with a transcription in to modern orthography and a concordance, Aarhus.
- SVANE 1985b, G.: **Dottrina Christiana 1618**, Concordance 1-2, Aarhus.
- SVANE 1986, G.: **Pjetër Budi, Speculum Confessionis 1621**, with a transcription in to modern orthography and a concordance, Aarhus.
- SVANE 1986b, G.: **Pjetër Budi, Speculum Confessionis 1621**, Concordance 1-4, Aarhus.
- VARIBOBA 2005, Giulio: *Vita della Beata Vergine Maria (1762)*, Edizione critica e traduzione italiana a cura di Vincenzo Belmonte, Con CD-ROM allegato, Rubbettino
- VON GROOTE 1860, E.: **Die Pilgerfahrt des Ritters Arnold von HARFF von Cöln durch Italien, Syrien, Ägypten, Arabien, Äthiopien, Nubien, Palästina, die Türkei, Frankreich und Spanien, wie er sie in den Jahren 1496 bis 1499 vollendet, beschrieben und durch Zeichnungen erläutert hat**, Cologne.
- WINNINGER 1962, P. : **Langues vivantes et Liturgie**, Paris.
- ZAJMI 1968, Yll: **Antologji e letërsisë së vjetër shqipe**, Enti i Botimeve të teksteve i R.S. të Serbisë, Beograd, 1968, 151.
- ZAMPUTI 1954, Injac: *Shënime mbi kohën dhe jetën e Pjetër Bogdanit*, **Buletin për shkencat shoqërore**, 3, Tiranë, 39-75.
- ZAMPUTI 1958, Injac: **Relatione** fatta all'Illustrissimo e Reverendissimo Signor Cardinal Gozzadino dal Vescovo Sappatense e Sardanense Pietro Budi. Di Roma li 15 Settembre 1621.
- ZAMPUTI 1958a, Injac: *Shënime mbi rrethanat e vdekjes së Pjetër Budit*, **Buletin USHT SShSh**, Tiranë, 2.
- ZAMPUTI 1985, Injac: *Qëmtime për Budin e Bardhin*, **Studime historike** 1, Tiranë, 165-176.zamputi (1958). zamputi (1985).

R. G. LITURGIA V 35

358

*Menukurit gizze calscia maa udob pte gietu-
tune pmbrenda Kesaa'y letere.*

M Aapare scintescit Sacramente sesidubene meu serbsem .	7
pte Page' uomit .	14
Materiet .	16
Formet .	17
Ministris .	28
Saamoti endechisecobo .	19
Cumetriscit .	22
Kre'emit ewoyiscint .	25
Te'lanet'ijill' setpage' uomit .	30
fontet earreuzesaay .	41
Sacbrariet ewendit Ketebiere .	44
Nze Rref'emit .	45
pte Apsolon' mit .	57
pte Scomunicuomit .	59
Suspensionet .	64
ptecunguomit .	66
Ditenee Pasckese .	77
pte semuunit .	79
Nzewoyuomit nde Mort .	88
Nze wistiuomit enze paamize' semuunit .	111
Ndimezemaz' chiat' dube' meubaam .	125
Nzerrecumenduomit , enze porafitunze sepjir- tit .	129

Vngillij

Vngillij tscengionit .	359
Vratete' Chri'f'it .	137
Cuur maa tue idale sepjirti .	145
Nze vorruomit .	150
Cusc' etezijte smuneworrobene nde cemiteert eo- borte kiscese .	155
T'epsalicuomite' eostia' et'8ne .	160
pt'ofegnie' te'ogella .	164
Mat'iet' e Matrimonit .	176
Scorbet'8ret' endeer'ezetij .	180
Gruoya' chuur caaleem' foscgniene .	189
pt'ebecuomite'esa' casiceve .	194
T'ebecuomite' uyiz .	149
T'ebecuomite' chierijwet .	197
T'ebecuomite' setepijwet' tescetunee' mays .	201
T'ebecuomite' setepiseroe .	202
T'ebecuomite' ditenee' Pasckese .	204
T'ebecuomite' chifedo' fruiyit' trij .	207
Procestione'cit .	208
Purificationet .	209
T'edelle' endet .	215
Ditenee' tscen' Marcut .	17
Letanyje' megizze' prece' curate .	222
Corpize' Chri'f'it .	224
pt'ez'aatitez'ent .	232
Sciunzepaa' core .	242
Cundra' Brescenit .	245
Ndemote' Eijse' etene' woyewet .	246
Ndemote' lengimit' ete' Murtyese .	249
Ndemote' lufise' .	250
Ndemote' chiat'ese' etemenijse .	251
	256

Meyane

POEZI

401

saamunda lesfoova mbgizze temere, yop ebiscedo la-
kemij oolavdt tembra tete, pomegnietemaz de-
sgr-pndimete Patriese etegiuubusanc, chitemun-
degn ndoonsepak oostiume mbekete arrefse mey
ndimison, emenzyerre giunence disave cbi gi-
lyachij, moti canesytume ende po fleene sodékete-
wita ndegiumete ipaa cuydesft, impericulle mev-
dyerre vetebene endeftiume teteyere: ptafeli yo-
maayeter weese mendeyeni meccabie saamunda,
ewyam poreftiune nde feintet urate imazjt etvo-
geliste 1618 ne ayj mefterierfimi endemaa tepe-
re endryke maendae temerene taay maamire ken-
d8tuyte fendyere mpsod, aftu tbiita droy etadoy
magizze temere, etefeerbeni giybebere ato eafice
cbi atij maatepere yane pelchd8, etijni ndebjrtetij
faatini gtaal pmbjzete enderovone nde Parijft
nday eengjt enday feintenitetij pgizze yetete ye-
tefe. Amen.

Prey Rome 24. dii nde corrik, mbas yetese Cbri-
stelit 1621.

I prugnyeti vellay giyze Eotenijse Saay Dom
Pyeire Budi prey Gurizebarge, mebjrte
tine tot etefcintefe Kijfe Catholike,
Vpefckepij Saadrimfe.

Cc In

I
H
Pafech8ra etRef8mit, eDrita
eConficientiefe; keyo af8te.

Ptemiaz ndime nderechiune eurienioftiat8ne
ebitevene meij rref8em aftu ende taf8-
ne cbitterryne meua ndegiuo emeur-
lane tezgijune e peendefene.

Nyerij mbalbere cuur caandemend meij rref8e,
emireme delijrune Conficientiene, efpjyr
linevech, engizze Palavijcize mpcateveti: idu be-
te maapare, mire tijfcherende mend, giyze faaya-
ne, enumurinee a88 ne fbidijfe yane murtare: pfe
mbatebere cuurtue mundune beftien ndoogrye
mpcat murtaar ndete rref8emisonumuri neet8-
ne, efdo mezzane mirefili tedereytene, a88 ve-
ese wdier mot, satate rref8em algia fveien: pfe
a88 fmbafon meyaff, mezzane fe ecambaa teke-
vijlle mpcatfiumebere, oodifaberi, pofcundrefe
af8te acony disave, pfe d88 etrybere, ende mune-
ez8bete feaftu mebere, oodifabere, maa ay mego-
di ecabaa epterym, ende gniecbind egnie miye-
bere: pocuur munden giyzeccufe a88 af8te detuor
embaaytu ne, mezzane fscundrefe mpcate, gi-
yze ndiere ndecandij, aftuende numurine etep-
terijmitet8ne. Cuur muna diye, maacuurte
A gin-

DOTTRINA CHRISTIANA

Composta per ordine della sel.me.

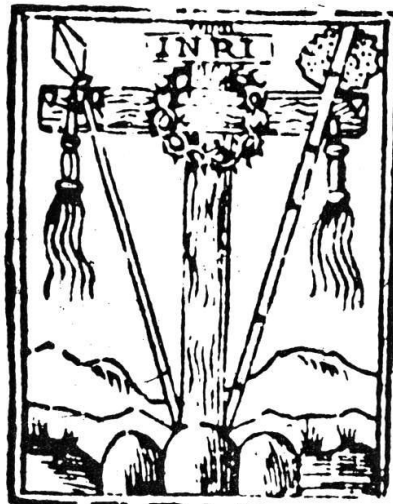
DI PAPA CLEMENTE VIII.

Dal R. P. Roberto Bellarmino Sacer-
dote della Compagnia di GIESU.

*Adeſſo Cardinale di ſanta Chieſa del Titolo
di S. Maria in Via.*

Tradotta in lingua Albanefe

DAL REVER. DON PIETRO BVDI
da Pietra Biancha.

In Roma, Per Bartolomeo Zannetti. 1618.

Con Licenza de' Superiori.

*Autor dono della Bibliotheca Vaticana
29 Januarii 1622.*

DOTTRINA CHRISTIANA

Composta per ordine della fel.me

DI PAPA CLEMENTE VIII.

Dal R. P. Roberto Bellarmino

Sacerdote della Compagnia di GIESV.

Adesso Cardinale di santa Chiesa del Titolo

Di S. Maria in Via.

Tradotta in lingua Albanese

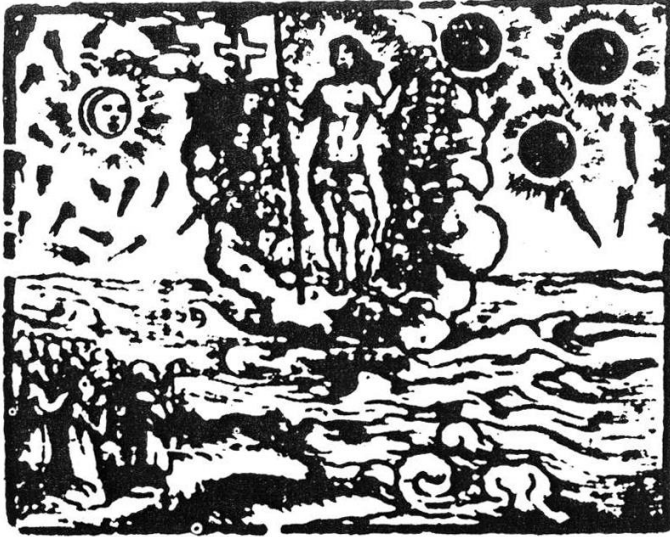
DAL REVER. DON PIETRO BVDI

Da Pietra Bianca.

In Roma, Per Bartolomeo Zanetti, 1618

Con Licenza d' superiori.

(AUCTOR DONO DEDIT BIBLIHCEAE VATICANAE 29 JANUARI 1622)

*Ketu descia me vauum kete Imne ebi
pakmos scemegnien nete , me atese
quentiet ebi:zubete pertevdecunit
ndoonesse , asete pak netuom emee
nguom , si perte paaytuomite fia-
leuet , asetu ende per ndoognie
fruite mire tescpürtis .*

A Yodite me menij,
Chite vigne ndeevone ,
Kete sceculle teij ,
Tadiege etapervelognie .
Si Profeta ban descnij
Mesibillene porzone ,
Imaz g88ch emenij ,
Te vigne permcatetone.

H 4 Saa

I KËTU DESHA ME VÛM KËTË IMNË¹ QI PAKMOS
 SHEMËNJENETË² ME ATË SEKUENCJET³ QI THUHETË PËR TË
 VDEKUNIT, NDËNËSE ASHTË PAK NÇTUOM E MËNGUOM⁴, SI
 PËR TË PÅJTUOMI[T]⁵ TË FJALËVET, ASHTU ENDE PËR NDËNJË
 FRUJ[T] TË MIRË TË SHPËRTIT.

Ajo ditë me mënī
 Qi të vinjë ndë e vonë
 Këtë shekullë⁶ të zī
 Ta djegë e ta përvëltonjë,

Si Profeta ban dëshmī
 Me Sibilënë, po thonë,
 I madh gjÿq e mënī
 Të vinjë për mkate tonë.

¹ Himnë, himn.

² gjason

³ me atë sekuencë

⁴ pak shtuar e pak munguar

⁵ pajtim

⁶ këtë botë

Saa drijme , ezokellime ,
 Teyeene pergijane ,
 Enchiellscit lckepetime ,
 Ndayerit emaje giame .
 Cuur nchiellscit te vignie ,
 Giucatesi may vone ,
 Chimire ti ck8retignie ,
 Gijje veperate tone .
 Egnie saa sitrumbette ,
 Fort inalti tekembognie ,
 Ketesceculle tesckrete ,
 Mbegijjanet takercognie .
 Nchiellscit site keljese ,
 Vorrere ti debertognie ,
 Et vdecunet tujjerrese ,
 Giumize rande tinchiognie ,
 Embe g88ch tigersece ,
 Gijje metemaje frike ,
 Ndegniecias paandeyese ,
 Cpeyt vigniene mbatedite .
 Keme meate , epameate ,
 Gijje cusc mire perhie ,
 Pervetehe m8ij tape ,
 Forte scrinte arres8e .
 Vaayme si yemi raam ,
 Si kemi meligieruom ,
 Chisc g88ch kemi mepaam ,
 Cusc asmena ndimuom .
 Cuur

Sā dridhmë e cokëllimë
 Të jënë për gjith anë,
 E n qiellshit shkepëtimë
 Nd'ajërit e madhe gjamë,

Kūr n qiellshit të vinjë
 Gjukatësi ma i vonë
 Qi mirë t'i çqyrëtinjë¹
 Gjithë vepëratë tonë,

E një zā si trumbetë
 Fort i nalti të këmbonjë,
 Këtë shekullë të shkretë
 Mbë gjith anet ta kërkonjë;

N qiellshit si të këlthesë²
 Vorretë t'i debërtonjë,
 E t'vdekunet t'u thërresë³
 Gjumi cë randë t'i nqonjë⁴,

E mbë gjyq t'i gërshešë
 Gjithë me të madhe frikë,
 Ndë një ças pa ndëjesë
 Çpejt vinjënë mb'atë ditë;

Ke me mkate e pā mkate⁵
 Gjithëkush mirë për hie⁶
 Për vetëhe mzī ta pe⁷
 Fort e shtrintë arrësye⁸.

Vājme si jemi rām,
 Si kemi me ligjër uom,
 Qish gjyq kemi me pām⁹
 Kush as me na ndim uom!

¹ t'i çqyrëtinjë, t'i shqyrtojë.

² prej qielli të këlthasë.

³ e të vdekurve t'u thërresë.

⁴ e (prej) gjumi së randë t'i zgjojë, ngrejë.

⁵ tek me mkate e pa mkate.

⁶ për hije.

⁷ ta pe, ta kish pare, ta shihte.

⁸ fort e shtrenjtë arrësye.

⁹ ç'gjyq kemi me pamë.

Cuur letera tedalle , **176**
 Ndetezije aſteſekruom ,
 Giſſe meat egijſſe ſialle ,
 Chiaſole eligieruom .
Chiſc g88ch caamechiene ,
 Ndoſikemi meſepetuom ,
 Keſceculli ane eprane ,
 Driſme mechiene rre ſuom .
Cuur ay ſot terric ,
 Si ijune epeſmatuom ,
 Giſſe Caſſete tidie ,
 Chiſc na kemi ueperuom .
Giſſe punete ti ſcioho ,
 Caſſe temoſi ſepetognie ,
 Giſſe meatete tignioho ,
 Giſſe ca temeritognie .
Mechiſc fachie mechifcs88
 At8 cam meu aſruom ,
 Kete dereytete mbij ,
 Mſij cane me ſepetuom .
Sita ſciofundehit8re ,
 Kete nkijegnie memenij ,
 Chi ſceculli poſi d8lle ,
 Ckrihete perparatij .
Ueceſe megnie ſepereſe ,
 Fort prugniete epeenduom ,
 Nteeye megietm ndeyeſe ,
 Oſotijm i nguſcelluom .

Kūr letëra¹ të dalë
 Ndë të *cijt*² ashtë shkruom
 Gjithë mkat e gjithë fjalë³
 Qi a folë e ligjërnom;

Qish gjyq ka me qenë,
 Ndo si kemi me shpëtuom,
 Ke shekulli anë e pranë
 Dridhme me qenë rrëzuom;

Kūr aj Zot të rri[j]ë⁴
 Si idhunë e pezmatuom
 Gjithë kafshëtë t'i di[j]ë,
 Qish na kemi vepëruom;

Gjithë punëtë t'i shoho⁵,
 Kafshë të mos i shpëtonjë,
 Gjithë mkatetë t'i njoho⁶,
 Gjithë ka të meritonjë.

Me qish faqe me qish s̄y
 Aty kam me u afruom,
 Ke të dërejtëtë mb̄i
 Mz̄i kanë me shpëtuom?

Si ta shof u ndë fityrë
 Ke të nkthenjë me mēn̄i
 Qi shekulli posi dyllë
 Çkrihetë përpara t̄i?

Veçëse me një shpëresë,
 Fort prunjëtë e pēnduom,
 N tēje me gjetm ndëjesë⁷,
 O, Zoti im i ngushëlluom.

¹ libri

² ndë të *cijt*; interpretimi me ī të gjatë duket i pranueshëm po të kihet parasysh se i funksionon si variant grafik i i-së dhe numri i rrokjeve = ndë të cilët.

³ çdo mkat e çdo fjalë.

⁴ kur ai zot të arrijë.

⁵ t'i shohë.

⁶ t'i njohë.

⁷ prej teje me gjetë ndjesë

Tichi anemichti vdier,
 Metemage driime efrike,
 Banme drite emescerier,
 Mosme vdaar mbatedite.
 Perfeti permeatet tone,
 Vloze mbekete yete,
 Me Mort tande ndeevone,
 Neena cperbleveevete.
 Ogiucatesi i tone,
 Gize cuuy i dereyte,
 Tichinde femeretone,
 Sseh temirete etekehete.
 Nteeye driizene malte,
 Cuurte marse meu dehtuom,
 Tmirevet yamble si mialte,
 Tkechijvet farmacuom.
 G88chite taz si scpate,
 At8 caame giueuom,
 Fachieya yone si flake,
 Frike mechiene scemtuom.
 Praasctu telufut88,
 O8otijm inguscelluom
 Tue chiene erre e8ij,
 Me mecat gize Palavuom.
 Nk88eu esciucomes88,
 Prey mee enguscelluom,
 Temos bie ndete 8ij,
 8otijm ntee larguom.

Ndo.

Ti qi anëmiqt i vdier,¹
 Me të madhe dridhmë e frikë,
 Banmë dritë e mëshërier,
 Mos më vdār mb'atë ditë.²

Përse ti për mkatet tonë
 U lodhe mbë këtë jetë,
 Me mort tande ndë e vonë
 Në na çpërbleve³ vetë.

O, gjykatësi i vonë,
 Gjithëkūj i drejtë⁴,
 Ti qi ndë zemërë tonë
 Sheh të mirët e të keqtë;

N tëje⁵ dridhenë maltë
 Kūr të marsh me u dëftuom,
 T'mirëvet i ambël si mjaltë⁶,
 T'këqīvet farmakuom⁷.

Gjyqitë tat si shpatë⁸
 Aty kā me gjukuom,
 Faqeja jonë si flakë
 Frike me qenë shëmtuom.

Pra ashtu të lus u tÿ,
 O, Zoti im i ngushëlluom,
 Tue qenë errë e zī
 Me mkat gjithë palavuom,

Nktheu e shuko me sÿ
 Prej mēe ngushëlluom⁹,
 Të mos bie ndë të zī,
 Zoti im, n'të larguom.

¹ i vdjerr, i humbet, i tret, rima na shtyn ta lexojmë me **i** të theksuar, si dhe numri i rrokjeve.

² mos më vdīr, mos më katandis mb'atë ditë.

³ na çpërblevee, me e të dyfishuar në fund, mbase gabim shtypi.

⁴ për gjithëkend i drejtë.

⁵ prej teje.

⁶ për të mirët i ambël si mjaltë.

⁷ për të këqinjte i farmakuom, i helmuar.

⁸ nga gjyqi yt si shpatë, prej gjyqit tënd si shpatë.

⁹ ndaj meje ngushëlluom. Prej = ndaj, si në disa të folme të sotme në Kosovë.

Ndoneſe cam menguom, 177
 ſotijm t88 fey8em,
 Fort iꝯune eſarmacuom,
 Mcatne tem tue ræf8em.
 Tu paamſe ſiam itane,
 Ndehijrt tand cund meraam,
 Aſmbe chieſt pertelane,
 Scintene drite me pam.
 Uece ti chi yee imire,
 Mbechiellt achie leꝯduom,
 Muneme bayſe tedelire,
 O ſotijm inguſcelluom.
 Poſi ipate ndei8em,
 Si iume tepermcatenuom,
 Ndoone patne fei8em.
 ſotijm nte larguom.
 Maa utue cuytuom,
 Mcatete tona rdernee,
 Chi ſcane tenumuruom,
 Maafè bariper ſee.
 Scam s88 metu aſruom,
 Poſignia, i paa ſee,
 Aſi degnie meſciucuom,
 Chiellte permbij nee.
 Sete lutunate tone,
 Siane te degnia perſane,
 Pohijrretand dergome,
 Mos bic nde ſiarmtetane.

Ndonëse kam menguom,
 Zoti im, tÿ fëjyem,
 Fort dhunë e farmakuom
 Mkatnë tem tue rrëfyem.

Tu' pām se s'jam i tanë
 Ndë hīrt tand kund me rām,
 As mbë qiellt për të lanë
 Shintenë dritë me pam¹.

Veçë ti qi jë i mirë,
 Mbë qiellt aqë lëvduom,
 Munë më bajsh të dëlirë,
 Zoti im i ngushëlluom.

Posi i pate ndëjyem
 Si shumë të përmatënuom,
 Ndōnë patnë fëjyem
 Zoti im, n te² larguom.

Mā u tue kujtuom
 Mkatetë tona ndër nē
 Qi s'kanë të numëruom,
 Mā se bari për dhē³;

S'kam sÿ me t'u afruom
 Posi nja i pāfë,
 As i denjë me shukuom
 Qielltë përmbi nē;

Se të lutunat tonë
 S'janë të denja për zanë,
 Po hīrrë tand dërgomë⁴,
 Mos bie ndë zjarm[t] të tanë.

¹ Duhej me zanore të gjatë: me pām.

² N teje.

³ Me sa ka bari për dhe.

⁴ Hirnë tand dërgomë, me asimilimin rn:rr.

Mbanete diajje mevene ,
Prey sciterraſci zebargje ,
Mosme leſcio poſi chiene ,
Anemichte meme marre .
Aſndeſcio chienij terre ,
Nday anemichte tane ,
Meme munduom ndeferre ,
Si gierpignte meme ſane .
Seu ijune ehelmuom ,
Perm8s mefachie perſee ,
Dergiem errete e verbuom ,
Smune niſem prey tee .
Veceti me mendimuom ,
Dore ne tuemajane ,
Oſotijm inguſcelluom ,
Mbechieltt memeper ſane .
Oh ſaate Ccuſcelluom ,
Diſa cane mbate dite ,
ſanize mereculluom ,
quose ubic pike .
Per chiſc cane veperuom ,
Saa chiene embekete yete ,
Teneſotne Reneguom ,
Eſeene te dereyte .
Chiſc cane at8mejjane ,
Ooſi maſene meſcpetuom ,
Anzi g88chizetane ,
Anziſoti nzeleuduom .
Cuur-

Mb'anë të djathë më venë
Prej shtjerrashi cë bardhë,
Mos më lësho posi qenë¹,
Anëmiqtë me më marrë.

As ndë shoqëni[t] t'errë
Ndaj anëmiqtë tanë,
Me më munduom ndë ferrë,
Si gjarpinjtë me më zanë;

Se u dhunë e helmuom
Përmys me faqe përdhë
Dergjem errëtë e verbuom,
S'munë nisem prej të.

Veçë ti me më ndimuom
Dorënë tue ma dhanë,
Zoti im i ngushëlluom,
Mbë qiellt me më përzanë.

Oh, sã të çkushëlluom
Disa kanë mb'atë ditë,
Zani cë mërekulluom
Thuo se u bie pikë,

Për qish kanë vepëruom
Sã qenë mbë këtë jetë,
Tënëzotnë reneguom
E fënë të drejtë;

Qish kanë aty me thanë,
O si masënë me shpëtuom
Anci gjyqi cë tanë,
Anci Zoti n cë lëvduom?

¹ Qennë>qenë, qenin.

178

Cuurte yeene sane ,
Pergijjanescit regnuom ,
Ndore anemichiet sane .
Peryetet meudenuom .
Persiperi memenij ,
Perfundit meterre suom ,
Eperyetet erre e sij ,
Ndoreze Christit lesciuom .
Mbegijjanet mefurij ,
Diemenite parecuium ,
Tescemtuom etc sij ,
Tijune etc farmacuom .
Megambet kerra bullore ,
Sidrapene ndosi lime ,
Gigge me fusc chinat ndore ,
S88te plot sckepetime .
I esene gijjegatij ,
Signie ulsterij eerre ,
Megnietemaje menij ,
Mbata chiscione vdiere ,
Presene gnie fiale mbij ,
Anzi sotize leuduom ,
Scinteyet goyezetij ,
Chi tuy cete urjenuom .
Cundrat8ne gniemenij ,
Ndegniecias meyrre suom ,
Myet ndefunte ferrit sij ,
Ende siarmte amesciuom .
Nde-

Kūr të jēnē zanē,
 Për gjith anëshit rrethuom¹
 N dorë anëmiqet dhanē²
 Për jetet me u dēnuom.

Përsipëri me mēnī,
 Përfundit me t'errēzuom,
 E për jetet errë e zī
 N dore cē Krishtit lëshuom;³

Mbë gjith anet me furī
 Djemënitë perequom,⁴
 Të shēmtuom e të zī,
 T'idhunē e të farmakuom;

Me dhambët kërrabullorē,⁵
 Si drapēnē ndo si limē,
 Gjithë fushqinat n dorë
 Sytë plot shkepëtimē;

Jesēnē gjithë gafī,
 Si një ushtëri e errë,
 Me një të madhe mēnī
 Mb'ata qi shonē vdjer[r]jē,

Presēnē një fjalē mbī
 Anci Zoti cē lēvduom,
 Shintejet goje cē tī⁶
 Qi t'u jētē urdhēnuom

Kundra tyne një mēnī⁷
 Ndë një ças me i rrēzuom,
 Mjet ndë fun[t] të ferrit zī
 E ndë zjarm[t] t' amëshuom;

¹ Prej çdo ane rrethuom.

² Në dorë anëmiqvet dhanë.

³ Prej dorës së Krishtit lëshuom.

⁴ Përfytyruar.

⁵ Si kërrabë.

⁶ Prej së shenjtës gojë së tij.

⁷ Ose kund(ë)r atyne.

Ndegnie temaze menij,
 Ndegnie vaay tijenuom,
 Ndegnie terrete tetij,
 Peryet meu munduom.
 Paafruyt paadobij,
 Miye emiye vietmescuom,
 Memos dalle ndrite h88,
 As and88 mespetuom.
 Endugiecinetemire,
 Ndescijrt tellulesuom,
 Sicuurnie Pafe ch8re,
 Gijze mcatescit chieruom.
 Bucure ndescintet fee,
 Cane me chiene peleh8em,
 Si Dielli merrefee,
 Fachieya meufckelch8em.
 Ndate pachte nguscelluom,
 Mbechiellt atie kerrij,
 Nday cengijt te leuduom,
 Nday scintenit te tij.
 Keatie me totenuom,
 Temezaa Regienij,
 Eperyetet meleuduom,
 Sciutine emene tetij;
 Pergijze cyetete yetese.
 Amen.
 Aſctu Chiofte.

Ketu

Ndë një të madhe mënī,
 Ndë një vāj t' idhënuom,
 Ndë një t' errë të zī,
 Për jet¹ me u munduom;

Pā frujt, pā dobī,
 Mijë e mijë vjet me shkuom,
 Me mos dalë n dritë hÿ,²
 As andÿ me shpëtuom.³

E nd'u gjeçinë të mirë,
 Ndë shpīrt të lulëzuom,
 Sikūr një pasëqyrë
 Gjithë mkateshit qëruom,⁴

Bukurë ndë shintet fë
 Kanë me qenë pëlqyem,
 Si dielli me rrezë⁵
 Faqeja me u shkëlqyem.

Nd'atë paq të ngushlluom,
 Mbë qiell atje ke rrij,
 Ndaj ëngjijtë të lëvduom,
 Ndaj shintënit të tij,⁶

Ke atje me zotënuom
 Të mëdhā regjënī,
 E për jetet me lëvduom
 Shintinë emënë të tī,

Për gjithë e jetë të jetësë, Amen. Ashtu qoftë.

¹ = për jetë.

² Hyj, hyll.

³ As prej andej me shpëtuom.

⁴ Prej gjithë mkateve qëruom.

⁵ *Me rreze*, ndryshon vendin e theksit, zanoren e bën të gjatë për shkak të rimës e të ritmit.

⁶ Ndaj të shenjtës, shenjtërisë së tij.

179

*Ketu duotezzom pak fiale nze per-
mendunize Mortse, e maz: sctiet,
enze pau gniofunize niereket.*

O Ipaafati nierij,
Gizze ndete kech harruom,
Izani nde magesctij,
Nde mcat pscielle engateruom.
Ndo pak yee ndoyrij,
Perfes, sctie te cuituom,
Ivobegndo fotenij,
Nzeiye ica Krijiuom.
Balte ezeuzesij,
Eio Arizeculluom,
As engijscizetij,
Nndogurize paacmuom.
Caha tevien ndore t88,
Mbate maz meu leuduom,
Nde schime ende magesctij,
Tine fot me cundrestuom.
Lapdinetand te leuduom,
Ti pauene ree vette,
Amezote igenuom,
Cuur leve mbekette yette.
At8 sprune Begattij,
As viftaar teleuduom,
Asurtte as diekechij,
Asgurette paacmuom.

At8

II KËTU DUO TË THOM PAK FJALË N CË PËRMENDUNI CË MORTSË E MADHËSHTIET E N CË PÄNJOFUNI CË NIERËZET1

O i pāfati nierī,
Gjithë ndë të keq harruom,
I dhani ndë madhështī,
Ndë mkat pshtjellë e ngatërruom,

Ndo plak² jē, ndo i rī,
Përse s'shtie të kujtuom,
I vobeg ndo zotēnī,
N ceje jē³ krījuom?

Balte e dheu cē zī,
E jo ari cē kulluom,
As engjijshi cē tī,⁴
Ndo guri cē pāçmuom.⁵

Kaha të vjen ndore tȳ
Mbë të madh me u lëvduom,
Ndë sqimë⁶ e ndë madhështī
Tinëzot me kundrështuom?

Lavdinë tand të lëvduom
Ti pa vene rē vetë.
Ame cote idhënuom⁷
Kūr leve mbë këtë jetë,

Aty s'prune begatī,
As vistār të lëvduom,
As urtë e diekeqī,⁸
As gurë të pāçmuom.

¹ Të pānjofunit = mosmirënjohja, në këto raste mund të lexohet: n së pānjohuit së nierëzet.

² Gabim shtypi: *pak* për *plak*.

³ Prej sejt je krījuom.

⁴ As prej engjujvet së tij.

⁵ Ndo prej gurit së pāçmuom.

⁶ Kreni, lavdi.

⁷ Amet sote, prej amës sate idhënuom.

⁸ As urti as diekeqī.

A t8 sprune Magestij ,
As dignie meligieruom,
As ver:8t as trimenij ,
As vetiu mendimuom .
A t8 sprune totenij ,
Qualtebucur , aste cpeitte ,
As dignie giak egienij ,
Aste mirete aste Kechtte .
Polleuc gijje mendr8em ,
Amenzotte ijenuom ,
Tue chiaam mallegn8em,
Me gnie faatte helmuom .
Setieter fdignie mebaam,
Asvetiu mendimuom ,
Gijje *8em epegaam ,
Asdignie meligieruom ,
Vecese mejjirre vaaiy ,
Megnie faate helmuom ,
Keio tieter nuke mbaaiy ,
Vecese mecalle fuom .
Seerge mbeketta iyette ,
Tepake mecundrestij ,
Gijje vaayi escigiette ,
Eplotme ane michiesij .
Ke ijune, ekech helmuom ,
Nder saa nevoiye gane ,
Ietene tande mesecuom,
Posicuur ndette fane.

Ndee-

Aty s'prune madhështī,
As dinje me ligjërnuom,
As vertyt as trimënī,
As vetiu me ndimuom.¹

Aty s'prune zotënī,
Kual të bukur as të çpejtë,
As dinje gjak e gjenī,²
As të mirëtë as të keqtë.

Po leve gjithë mëndryem,³
Ame n cote idhënuom,
Tue qām mallënjyem,
Me një zā të helmuom.

Se tjetër s'dinje me bām,
As vetiu me ndimuom,
Gjithë zhyem⁴ e pëgām,
As dinje me ligjërnuom;

Veçëse me thirrë vāj,
Me një zā të helmuom,
Këjo tjetër nukë mbāj,⁵
Veçëse me kallëzuom

Se erdhe mbë këta jetë
Të pakë me kundrështī,
Gjithë vāj e shigjetë,
E plot me anëmiqësī,

Ke idhunë e keq helmuom,
Ndër sā nevojë dhanë,
Jetënë tande me shkuom
Posikūr ndë të zanë.

¹ As dinje vetem me ndumuom.

² Gjak e gjini.

³ I ndyrë.

⁴ Budi shënon me asterisk dekorativ: *8em, ndërsa në një botim të mëvonë kjo shenjë është interpretuar si *zh*; nuk përjashtohet interpretimi si dh.

⁵ Kjo tjetër nuk mbante, nuk thoshte.

Ndeevone oimiere , **180**
 Maa ijune ehelmuom,
 Daam Kenzo yette zerre,
 Kie mechiene menguom .
Kete ieete derguom ,
 Gnie ilaaim perte vdierre,
 Sinde paste cuituom,
 Mortia megnie fachie terre:
At8 metu calle suom ,
 T88 , Meofet meteraam ,
 Achie ijune ehelmuom,
 Kenzo icete mette daam .
Simaten mei scpetuom ,
 Ndo plak iee ndoirij ,
 Terrene fachie scemtuum ,
 Cuurteia sciofse mes88 .
At8 skie mecuituum
 Perschime epermazesctij ,
 Asgiaa medesceruom ,
 Medalle mbe sotenij .
At8 skie mechiendruom,
 As mblufte as mtrimenij ,
 As hiale meligieruum ,
 Ndomesctijm cundrestij .
At8 scane mete veisem ,
 Qualte e Armete tetuu,
 Mbeseti pate sepersem ,
 semerene tande vuum.

At8

Ndë e vonë, o i mjerë,
 Mā idhunë e helmuom,
 Dām këncō jete c'errë¹
 Kie² me qenë menguom.

Ke të jetë dërguom³
 Një ilaim për të vdjerrë
 Si ndë pate kujtuom,
 Mortja me një faqe t'errë

Aty me t'u kallëzuom
 Tÿ m koset me të rām⁴
 Aqë idhunë e helmuom
 Këncō jete me të dām;

Si matën me i shpëtuom,
 Ndo plak jë ndo i rī,
 T'errënë faqe shëmtuom
 Kūr të ia shofsh me sÿ,

Aty s'kie me kujtuom
 Për sqime e për madhështī,
 As gjā me dëshëruom
 Me dalë mbë zotënī;

Aty s'kie me qëndruom
 As mb'luftë as m'trimënī,
 As fjalë me ligjëruom,
 Ndo me shtëm kundrështī;

Aty s'kanë me të vëjyem⁵
 Kualtë e armëtë të tū,
 Mbë se ti pate shpëryem⁶
 Zemërënë tande vūm;

¹ Damë prej këso jete së errë, të errët.

² Kie për ke, kosovarizëm.

³ Tek të jetë dërguom, kur të jetë dërguom.

⁴ Ty me kosë me të ramë.

⁵ Me vlejte.

⁶ Shpresuem.

At8 scane mette nzierre,
 Temierate begatij,
 Meteziaticevdierre,
 Kech janendelakemij.
At8 scane mete veisem,
 Sciume urte ediekehrj,
 Asme mundm meu cperbleem,
 Setepgnie, plang, estepij.
At8 skie mekenduom,
 Asme mundune mechiaam,
 As nzoie meu larguom,
 Gnie iurme mee daam.
Pondegnie cias tepelaan,
 Ste pret hore mepu sciuom,
 Gijje Cafscescit redaan,
 Chi pate fanesituom.
Achie plangu este pie,
 Chipate mbekette yete,
 Gijje mete kechie hie,
 Teiesene perte sekrette.
Cassce nevetehesepie,
 Uccese ndipac derguom,
 Atie ke aste per hie,
 Per ieter mei gesuom.
Ende mosi teebese,
 Keto fialle mee scruom,
 Pahine nde Cuvenese,
 Nde vetehetuu cuituom.

Tue

Aty s'kanë me të nxjerrë
 Të mjerratë begatī,
 Me të cijat jē vdjerrë
 Keq dhanë ndë lakēmī;

Aty s'kanë me të vëjyem
 Shumë urtë e diekeq¹
 As me mundm² me u çpërblēm
 Se t'epnje plang e shtëpi³;

Aty s'kie me kënduom,
 As me mundunë me qām.
 As n coje me u larguom,
 Një jurmë mee dām;⁴

Po ndë një ças të pëlān,⁵
 S'të pret horë me pushuom,
 Gjithë kafsheshit të dān
 Qi pate zanë e fituom,

Aqë plangu e shtëpie⁶
 Qi pate mbë këtë jetë,
 Gjithë me të keqe hie
 Të jesënë për të shkretë;

Kafshë me vetëhe s'shpie,
 Veçëse nd'i paç dërguom
 Atje ke ashtë për hie⁷
 Për jetet me i gëzuom.

Ende mos i zë besë
 Këto fjalë me[j]e shkruom,
 Pa hinë ndë kuvenesë
 Ndë vetëhe tu' u kujtuom;

¹ Shumë urtësi e dhelpni, dredhi.

² Pjesore e veçantë, më e vjetër – mundm, por edhe mundunë.

³ Edhe po të jepje plang e shtëpi.

⁴ Një *jurme* me e dām ?, prej meje dām.

⁵ të pëlān.

⁶ Aqë sa plangu e shtëpia.

⁷ Atje ku ka hije, ku duhet.

181

Tue ouum rec vette ,
 Saagind etrimenij ,
 Gniotune mbekette iette,
 Dergiene nde vortefij .
 Cuiane ata plech buiare ,
 Chi chiene perpara nee ,
 Eatta trima schimatate ,
 Te ceit tete si rufee .
 Cuiane atta dielmterij ,
 Tebucur te lule suom ,
 Chi pate,paam mes88,
 Meta folle eligieruom .
 Cuiane ato fotenij ;
 Chi doiyne me fotenuom ,
 Nde schime ende majestij ,
 Kete iette tue scuum .
 Cuiane ata Perandore ,
 Gijje scuccullit nalzuom ,
 Mbe kr8e megnie cunore ,
 Gurescize paacmuom .
 Cuiane ata leterore ,
 Turte edies tendegiuom ,
 Te barzate posi vdore ,
 Letera tue Kenduom .
 Cuiane ato graa, eualcia ,
 Nde schime ende majestij ,
 Me petecat te mendasseta ,
 Nalzuom mbe fotenij .

Gijje

Tue vūm rē vetē
 Sā gjind e trimēnī¹
 Njofunē mbē kētē jetē²
 Dergjenē ndē vor[r] tē zī

Ku janē ata pleq bujarē,
 Qi qenē përpara nē,
 E ata trima sqimatarē
 Tē çpejtētē si rrufē?

Ku janē ata djelm tē rī,
 Tē bukur tē lulēzuom,
 Qi pate pām me sŷ,
 Me ta folē e ligjēruom?

Ku janē ato zotēnī,
 Qi doinë me zotēnuom,
 Ndē sqime e ndē madhēshtī
 Kētē jetē tue shkuom?

Ku janē ata perandorē
 Gjithē shekullit nalcuom,³
 Mbē krye me një kunorē
 Gurēshi⁴ cē pāçmuom?

Ku janē ata letërorē
 T'urtē e dies tē ndëgjuom,⁵
 Tē bardhatē posi vdorē⁶
 Letëra⁷ tue kënduom?

Ku janē ato grā e vasha
 Ndē sqime e ndē madhēshtī,
 Me petëkat tē mëndafshita
 Nalcuom mbē zotēnī?

¹ Sa njerëz e trima, të rinj, ushtarë, burra.

² Të njohur në këtë botë.

³ Prej gjithë shekullit (botës) naltësuom.

⁴ Prej gurësh.

⁵ Të urtë e dijetarë të ndëgjuom.

⁶ = borë.

⁷ = libra.

Gijje mortia irrefoiy,
 Sicuur ipret me scpatte,
 Perterij fisciucioy,
 Aste vobeg, aste begatte.

Fforza giaa suveieu,
 Ase mage fotenij,
 As vistari fi eperbleu,
 As urte asdiekechij.

Pofi erg, esij niffi,
 Sa ay igune indeni,
 Gijje ndjee i permstfi,
 Hij epluhune ibani.

Difa veper ngiat uscooy,
 Si trafoiy mbatte dite,
 Difa iguni plagoiy,
 Mbramanene nuke prittne.

Asper giaa fi sciucioy,
 Asper, plech, asperterij,
 Poietene uascuroiy,
 Cuur sepriti nierij.

Achie saa cund nierij,
 Kenzsoiette fi sepetoy,
 As mblufte as mtrimenij,
 Afaaiy sicundrestoy.

Pofi vette cusdo iee.
 Oizani ndelakemij,
 Pa unkte eveneree,
 Achie gind etrimenij.

Chi

Gjithë mortja i rrëzoi,¹
 Sikur i pret me shpatë,
 Përtëri s' i shukoi
 As të vobeg as të begatë;

Forca gjā s' u vëjeu
 As e madhe zotëni,
 As vistari s' i çpërbleu,
 As urtë as diekeqi,²

Posi erdh e si nisi,
 Sā i idhunë i ndeni,³
 Gjithë nd' dhë i përmysi,
 Hī e plahunë i bani;

Disave përngjat u shkoi,
 S'i trazoi mb' atë ditë,
 Disa idhun i plagoi,
 Mbramanënë nuk e pritnë.⁴

As për gjā s' i shukoi,
 As për pleq, as për të rī,
 Po jetënë ua shkurtoi,
 Kur s' e priti nierī;

Aqë sa kund nierī
 Këncō jete s'i shpëtoi
 As mb'luftë, as m trimëni
 Asāj s'i kundrështoi.

Posi vetë kushdo jē,
 O i dhani ndë lakëmi,
 Pa u nkthe e venë rē
 Aqë gjind e trimëni,

¹ Duke mos ndjekur një mënyrë të qëndrueshme për shënimin e *i-së* dhe të *j-së*, format si këto Budi i shkruan në mënyra të ndryshme. Ne i kemi rrafshuar: *rrëzoi*.

² As urti e dijekeqi, dredhi.

³ I shtriu.

⁴ Të mbramën nuk e pritnë, fundin nuk e pritnë.

Chi gniofune mirikee, 184
 Se patne folle mer88,
 Taisi megoiyet plot see,
 Dergiene ndevorte sij.
 Achie chielbette emendr8em, 185
 Esstenatte miscit daam,
 Es88te kech gerr8em,
 Scemtuoſcim perttepaam.
 Astu pritte sendet88,
 Povien tue te pergiuom,
 Ndo plak ice ndoirij,
 Ietene meta scurtuom.
 Se Mortia tue Kercuom,
 Ditteenate nuke meen,
 Tetiere tue rre suom,
 vece cuurte tegien.
 Ndokeice tu punuom,
 Cund, Caffſce mbekette iette,
 Ndo Keice tu cuituom,
 Kette ſceculle teſckrette.
 Ndo ffort tue ugc ſuom,
 Me canke eme lodertij,
 Ndo nde vallet tukenduom,
 Nde ſchime ende maſeſtij.
 Ndoke ice tu pulciuom,
 Mbette maſe ſotenij,
 Nde pelaste praaruom,
 Me diellm egizze femij.

Ndo-

Qi njofunë mir' i kē,
 Se patnë folë me tÿ,
 Tashti me gojët plot dhë
 Dergjenë ndë vor[r] të zī,

Aqë qelbëtë e mëndryem,
 Eshtënatë mishit dām,¹
 E sÿtë keq gërryem,
 Shëmtuoshim për të pām;

Ashtu prite s'ende tÿ
 Po vjen tue të përgjuom,
 Ndo plak jē, ndo i rī,
 Jetënë me ta shkurtuom.

Se mortja tue kërkuom
 Ditë e natë nukë mēn,
 Të tjerë tue rrëzuom
 Veç kūr të të gjën.²

Ndo ke jē tu' punuom
 Kund kafshë mbë këtë jetë,
 Ndo ke jē tu' kujtuom
 Këtë shekullë të shkretë,

Ndo fort tue u gëzuom
 Me kankë e me lodërtī,
 Ndo ndë vallet tu' kënduom
 Ndë sqime e ndë madhështī;

Ndo ke jē tu' pushuom
 Mbë të madhe zotënī,
 Ndë pëllas të prāruom
 Me djelm e gjithë fëmī³;

¹ Eshtrat prej mishit damë.

² *Veç kūr të të gjenjë; të gjën* mbase kosovarizëm.

³ Fëmijë, por edhe familje.

Ndoke ice nism enciuom ,
Nde luftte ende trimenij ,
Ndo fort mplacune ere fuom ,
Menguo dritta nde s88 .
Ndoper giaa tue giuom
Keti, nzoie, skie frike ,
Povien tue tepergiuom ,
Si Cufari nate edite .
Ndiere cohone tegieen ,
Si nde paate cuituom ,
Cofene mbet8 endeen ,
Ste lee meligieruom.
Asgnie fialle meirreem ,
As ndoret mei septuom ,
As me mund meu cperbleem,
Megurete paa cmuom .
Pote daan Kenzoiyette ,
Achie igune ehelmuom ,
Gizze Cafscette chi patte,
Tetiere metige fuom.
Praafctu oiKerfctene ,
Ei tine fot Cufdoiee ,
Scperesene mosevene ,
Caffcevet mbekette see .
Seiane gize ngegime ,
Ete mbra fetta mirefilli ,
Gize plot me mallegnime ,
Ete f eta fize ngilti .

Posc

Ndo ke jē nism e nçuom
 Ndë luftë e ndë trimënī,
 Ndo fort mplakunë e r[r]ëzuom,¹
 Menguo drita ndë sÿ;

Ndo për gjā tue gjuom²
 Ke ti n coje s' kie frikë,
 Po vjen tue të përgjuom
 Si kusari natë e ditë,

Ndjerë kohonë të gjën,
 Si ndë pate kujtuom,
 Kosënë mbë ty e ndën,
 S' të lē me ligjēruom

As një fjalë me i rrēm,
 As n doret me i shpëtuom,³
 As me mund me u çpërblēm⁴
 Me gurë të pāçmuom,

Po të dān këncō jete
 Aqë idhunë e helmuom,
 Gjithë kafshëtë qi pate
 Të tjerë me i gëzuom.

Pra ashtu, o i kērshtenë,
 E i Tinēzot kushdo jē,
 Shpēresënë mos e venë
 Kafshēvet mbë këtë dhē,⁵

Se janë gjithë ngēnjime
 E të mbrazēta mirēfilli,
 Gjithë plot me mallēnjime
 E të zeza si thēngjilli;

¹ Rrëzuom.

² Për gjā tue gjuom, për gjah tue gjuom.

³ As prej dore me i dalë

⁴ me e ble veten.

⁵ Te kafshët në këtë dhe, në gjërat e kësaj bote.

Posperescene e vene, 183
 Mbate sote ngusceluom,
 Si Maria Magdalene,
 Esciume te permcatenuom.
 Tezijte mpari chiene,
 Memcat gijze palavuo,
 Mdeevone si unkiene,
 Ffort tue upeenduom.
 Gietne hijr endeiesse,
 Anzi sotize leuduom,
 Gnie bese egnie Cuvenese,
 Ndate pachte ngusceluom.
 Megniete mazze menij,
 Mbe mcater: chikilene sccuom,
 Implasne plang esctepij,
 Lete ieene rrefuom,
 sotenij e begattij,
 Chisc patne sane, e situom,
 Kech umuorre menij,
 Gijze nzosc chiene larguom.
 Difa plech disa terij,
 gioscgnie se iane lutuom,
 Keisc, Mal, escKretetij,
 Dite enate tukercuom.
 Dvazune eduesciune mbij,
 Vu, cct, tue duruom,
 Curpeni, scKelbose, eblij
 Petek, vetiu traituom.

Per

Po shpëresënë e venë
Mb'atë zo[t] të ngushëlluom,
Si Maria Magdalenë
E shumë të përkatënuom;

Të cijtë m pari qenë¹
Me mkat gjithë palavuo²
Ndë e vonë si u nkthenë³
Fort tue u pënduom

Gjetnë hīr e ndëjesë
Anci zoti cë lëvduom,⁴
Një besë e një kuvenesë
Nd'atë paq të ngushëlluom;

Me një të madhe mēnī
Mbë mkatet qi kishinë shkuom
I mplasnë plang e shtëpī,
Le të jēnē rrëzuom;

Zotēnī e begatī⁵
Qish patnë zanë e fituom,
Keq u muorrë mēnī⁶
Gjithë n cosh qenë larguom.⁷

Disa pleq, disa të rī,
Thoshnje se janë hutuom
Ke ish mal e shkretētī
Ditë e natë tu' kërkuom;

Dvathunë e dveshunë mbī,⁸
Û, ët tue duruom⁹
Kurpēni, shkëlboze e blī
Petëk vetiu trajtuom.¹⁰

¹ M pari qenë, së pari qenë.

² Në kopjen që patëm nuk shihet tilda mbi *o*, që zakonisht rri në fund të rrokjes. Ky është ndër rastert e rralla me *uo* në rrokje të hapur në pjesore.

³ *Mdë u kthenë*, gabim shtypi për *ndë*; kthenë-nkthyenë, ka dhe herë të tjera forma të tilla.

⁴ Prej asi zoti së lëvduom.

⁵ Zotnillëk e begati, prona e begati.

⁶ Keq u muornë mēni.

⁷ Të gjithë prej sosh qenë larguom.

⁸ Zdathunë e zdeshunë mbi.

⁹ Uje, etje tue duruom.

¹⁰ Prej kurpēni, shkëlboze e blini petka për vete trajtuom.

Pergielle ndemend subiy,
Nde semere tugiemuom,
Ndette maze vobesij,
Kette iette tue sccuom.
Ender saa cundrestij,
Tine tot tue iuntruom,
Ate nkijen temofilijy,
Ijune meu denuom.
Pote uep gnie cuvenesse.
Egnie seign pertte scelbuom
Chite mune sijne bese,
Se cane meu affruom.
Emegietune ndeiyeste,
Ndate pachte ngulcelluom,
Em Parrijst gnie pieste,
Perietete meu ge suom.
Izilli chioffe levduom,
Saa mete mire nkijeu,
Aiy tot ingulcelluom,
Chi meatete ua ndeiyeu.
Nde hijrte vct inkijey,
Ieuu me totenuom,
Ke semeret upelchiei,
Eke patne desceruom.
Kefachiene meia paam,
Per ietet mee levduom,
Paa Mort mechiene giaall,
Ndate pachte ngulcelluom.
Praa-

Për gjellë ndë mend s' u bij,¹
 Ndë zemërë tu' gjëmuom,
 Ndë të madhe vobëzī
 Këtë jetë tue shkuom;

E ndër sã kundrështī
 Tinëzot tue iu ntruom²
 A të nkthen të mos i lij³
 Idhunë me u dënuom,

Po të u ep një kuvenesë⁴
 E një shinj për të shëlbuom,
 Qi të munë zijnë besë⁵
 Se kanë me iu afruom

E me gjetunë ndëjesë
 Nd'atë paq të ngushëlluom,
 E m parrīsīt një pjesë⁶
 Për jetetë me u gëzuom;

I cili, qoftë lëvduom,
 Sã me të mirë nktheu,
 Ai Zot i ngushëlluom,
 Qi mkatetë ua ndjeu,

Ndë hīr të vet i nkthei,⁷
 I vū me zotënuom,
 Ke zemëret u pëlqei
 E ke patnë dëshëruom,

Ke faqenë me ia pãm
 Për jetet me e lëvduom,
 Pã mort me qenë gjall
 Nd'atë paq të ngushëlluom.

¹ Për jetë në mend s' u binte.

² Truom.

³ A të kthente të mos i linte.

⁴ Po t' u japë një kuvenesë, një këshillë; t' u ep=të u ep, kosovarizëm.

⁵ zinin besë.

⁶ E m' një pjesë të parrisit, të parajsës.

⁷ Ndoshta pse lëkundej ndërmjet trajtës verilindore e jugore të gegnishtes, apo për ndryshueshmëri të rimës, Budi bën variacione: *ktheu/ nkthei: nktheu/ ndjeu; nkthei/ pëlqei*.

184

Praasctū pauenerēe ,
 Emosijj , i haruom ,
 Caadaleſſ eperngce ,
 Cu caa me ſotenuom .
 Corpi 8t ila ſenuom ,
 Iſani nde lakemij ,
 Kete iette tue ſccuom ,
 Nnde ſchime ende maſeſcij .
 Ndeſe caa metu nkſſ8em ,
 Cuur Mortia tete vigne ,
 Iſune mete Zberſſ8em ,
 Mete ſſeerm , iye , endiye .
 Vte ſſomle io nde tieter ,
 Culcdo mire mecuuom ,
 Afirij aſi vieter ,
 Kenzo ſcaa meſcpetuom .
 Vceſe nde chielbeſine ,
 Nd88tte perte ſciucuom ,
 Ekr8mbaſet perbaſctine ,
 Giſſe meta Ccaterruom .
 Ndeevone metu p3am ,
 Eſctenatte kech ſcemtuom
 Giſſe , ſſaam , eper ſſaam ,
 G8nt8reſcit Ccalemuom .
 Ke iefene mbare emprape ,
 Kech ſcemtuom eperdaam ,
 As gnifete i begate ,
 Aſi vobeg , eiy raam .

Pra ashtu pa venë rē
 E mos t̃j¹ i har[r]uom,
 Kadalesh e për ngē,
 Ku kā me zotēnuom

Korpi yt i lazēnuom,²
 I dhani ndë lakēmī,
 Këtë jetë tue shkuom
 Ndë sqime e ndë madhështī,

Ndëse kā me t' u nkthiem
 Kūr mortja të të vinjë,
 Idhunë me të xberthyem,
 Me të thērm ije e nd' ije.

U të thom se jo ndë tjetër,³
 Kush do mirë me kujtuom,
 As i rī, as i vjetër,
 Kēncō s' kā me shpētuom,⁴

Veçëse ndë qelbësinë,
 Ndýtë për të shukuom,
 E krymbavet për bashtinë⁵
 Gjithë me ta çkatërruom;

Ndë e vonë me t' u pām
 Eshtënatë keq shēmtuom,
 Gjithë thām e përthām,
 Gjymtyreshit çkallēmuom,⁶

Ke jesënë mbarë e mrapë,
 Keq shēmtuom e përdām,
 As njifetë i begatë,
 As i vobeg e i rām;

¹ = j̃j.

² I lazdruar.

³ Unë të thom se jo ndë tjetër.

⁴ Prej këso, prej kësaj s'ka me shpētuom.

⁵ E te krymbat nëpër bashtinë.

⁶ Prej gjymtyrëve shkallmuar.

perigrunete chidiy,
Sea bucure culluom,
Lakemia nukelijy,
Tine fot meia derguom.
Poger zu sette me casta,
Muor bucur eia pruu
Teziate isctiu yaste,
E fot 88ne fia per suu,
Maa Abeli i dereyte,
Fort i bucur eyrij,
Emer Dascne pertecpeite.
Zgiejune grigiezetij.
Mbe crahatevet evijy,
Fort ge suoscim si dialle,
Sicuurgnie junety,
Tine fot i abanete falle.
Tezijne iapersuu,
Fachiene ialulefoiy,
Sege suoscim ia pruu,
Ndegnie cias ebeccoiy.
E Cainine seper suu,
Aspreinzi nuke nkgeiy,
Sele moscena chi pruu,
Perparatij spelchicij.
Izilli tue cuituom,
Sendeeria siuper suu,
Gizijune efarmacuom,
semera iufort si druu.

E fi-

Aqë sã mã s'kie
 Zemërë me i shkuom
 Qelbësinet qi të bie¹
 Përngjat tyne tue shkuom;

Veçëse me u larguom
 Keq ndë zemërë përziem,
 Gjithëkush tue kujtuom
 Se si kã me u nkthiem

Kÿ korp i lazënuom,
 Qi po lypën të pëlqiem,
 Me derijtunë çkallëmuom,
 Aqë qelbëtë e mëndryem.

O, i pãfat, kushdo jë,
 Me mkat gjithë palavuom,
 Aqë m perikullë jë²
 Me qenë vdjerrë e dënuom,

Sã s' mund me kallëzuom
 I mjeri mbë këtë jetë
 Ditë e natë tue shkruom,
 As me thanë të vërtetë.

Pra ashtu mos e përcill,
 Sot mbë nesër tue thanë
 S'ende s' kemi zanë fill
 Me shkuom jetënë tanë,

Përse mortja s' të shukoi
 As për plak as për të rī,
 Po jetënë ta shkurtoi
 Kūr s' e priti nierī;

¹ Prej qelbësine që të bie.

² Aqë në rrezik je.

Asperforze, si sciu coi y, 185
Aste vobeg etengrate,
Po mcofet gizzi rrefoi y,
Tue sielle mbare emprape.
Asperdite aspernate,
Si scpetoi y cund nierij,
Ivobeg asibegatte,
As perandore e totenij .
Pondegnie cias si rrufee,
Ende paate cuiyttuom,
I chiti rraha pergee,
Achie igune ehelmuom .
Posivete kini paam,
Sciochi sciochne tu, vorruom,
Esctenate Miscit daam,
Achie chielbete escentuom .
Vaai y chiscte dieg mezzane,
Neeve perpale e8ore,
Gizte brijtune engrane,
Ccallemuom per g8mt8re .
Praascttu o1Kerstene,
Ey tine tot Cuscdoiee
Keto ffialle tue chiene,
Io, rrene, eperallemee .
Pogizze me arres8e,
Saa vette perte msuom,
Difa fiale se perhie,
Ietene meua ndiscuom .

As për forcë s' i shukoi,
 As të vobeg e të ngratë,
 Po m koset gjith i rrëzoi
 Tue sjellë mbarë e mrapë;

As për ditë as për natë
 S' i shpëtoi kund nierī,
 I vobeg as i begatë,
 As perandorë e zotënī;

Po ndë një ças si rrufë
 Ende pā të kujtuom
 I qiti rraha për dhë
 Aqë idhunë e helmuom,

Posi vetë kini pām
 Shoqi shoqnë tu' vorruom.
 Eshtënatë mishit dām,
 Aqë qelbëtë e shëmtuom.

Vāj, qish të djeg me thanë
 Nëve për pasëqyrë,¹
 Gjithë brijtunë e ngranë,
 Çkallëmuom për gjymtyrë!

Pra ashtu, o i krështenë,
 E i Tinëzot kushdo jē,
 Këto fjalë tue qenë
 Jo rrenë e përrallë mee,²

Po gjithë me arrësye,
 Sā vetë për të msuom
 Disa fjalëzë për hie
 Jetënë³ me ua ndishkuom

¹ Mbase për gabim shtypi shkruan: pase çore.

² Mē = meje, prej meje.

³ Ietene.

Se iane gisse harruom ,
Nde Ichime ende majestij ,
Me mecat gisse palauom ,
Nzeriu ende plechi enij ,
Se Mortne, e cane harruom ,
Nde mend tue mosuraam ,
Se vien tue ipergiuom ,
Kenzo iette mei daam .
Achie izune ehelmuom ,
Saa plech endete rij ,
Esciuma piese denuom .
Biene nde vortetii .

Ketu izomi mecatize Adamit onze
evese perindet pare .

C Histe dieg meligieruom ,
Sciam gisse ndete sij ,
Dite enate tueuituom ,
Telumte chi pat nierij .
Aiy Adami i leuduom ,
Me Evene dsterij ,
Mbasi chiene chrijuom ,
Pak mbetnendenier e sij .

Per

Se janë¹ gjithë harruom
 Ndë sqime e ndë madhështī,
 Me mkat gjithë palavuom,
 N cë riu e ndë pleqënī;²

Se mortnë e kanë harruom,
 Ndë mend tue mos u rām
 Se vjen³ tue i përgjuom
 Këncō jete⁴ me i dām.

Aqë idhunë e helmuom,
 Sā pleq ende të rī,
 E shuma pjesë⁵ dënuom
 Bienë ndë vor[rt] të tī.

III KËTU THOMI MKATI CË ADAMIT E N CË EVËSË, PËRINDET PARË.⁶

Qish të djeg⁷ me ligjëruom
 Se jam⁸ gjithë ndë të zī,
 Ditë e natë tu' kujtuom⁹
 Të lumtë¹⁰ qi pat nierī.

Ai¹¹ Adami i lëvduom,
 Me Evënë dy të rī,
 Mbasi qenë krijuom,
 Pak mbetnë ndë nierëzī.

¹ Iane.

² Në rini e në pleqëri.

³ Vien.

⁴ Iette; prej këso jete me i dām..

⁵ piese.

⁶ Këtu thomi mkatit së Adamit e n së Evësë, përindet parë; për mkatin e Adamit e të Evës,
 përindve të parë.

⁷ Dieg.

⁸ Iam.

⁹ Cuituom.

¹⁰ Lumturinë.

¹¹ Aiy.

Perse sdescne mendegiuom , 186

Vrjenine chi chie žane,

Esine tot urjenuom ,

Gniai Peme memos ngranu.

Sembate hore chita žini ,

Ndore nzoie mengienuom ,

Me tdecune mortiet Kini ,

Kenzi sceculi mescuom.

Maa ata tue chiene ,

Dšte bucur eterij ,

Si sine tot iscne žane ,

Paa mecat paa maisčrij.

Ndate pachte nguscelluom ,

Trij hore egšm te mbij ,

Ndeevone lia scruom ,

Erž diaalli memaysčrij.

Meta tue ligieruom ,

Signie Garpene ičij ,

Ndieri bani mengienuom ,

Eyčti u, nde menij.

žotese, Adaami mbafi feiei basc kemo

Evne keiscne mšceburne nde mie

dšte Pamevet Parrýfit gieg žaa

nee amble totine tot čbij žžase.

Adam ubi es.

Përse s' deshnë me ndëgjuom
 Urdhëninë qi qe dhanë
 E Sinëzot urdhënuom
 Njaj¹ peme me mos ngranë:

“Se mb' atë horë² qi ta zini
 N dorë n coje me ngjënuom³
 Me vdekunë mortjet kini,
 Kënci shekulli me shkuom.”⁴

Mā ata tue qenë
 Dy të bukur e të rī,
 Si Sinëzot ishnë dhanë
 Pā mkat, pā majshtī,⁵

Nd' atë paq të ngushlluom
 Trī horë e gjymzë mbī,⁶
 Ndë e vonë, si a shkruom,⁷
 Erdh djalli me majshtī,⁸

Me ta tue ligjëruom,
 Si një gjarpënë i zī,
 Ndjer⁹ i bani me ngjënuom
 E i shtiu¹⁰ ndë mēnī.

IV THOTË SE ADĀMI, MBASI FËJEI BASHKË ME EVËNË KE ISHNË
 MSHEHUNË NDË MJEDIS TË PAMËVE[T] T' PARRĪSIT¹¹, GJEGJ
 ZĀNË E AMBLË TË TINËZOT QI I THA SE: “ADAM UBI ES”¹²?

¹ Gniai.

² Ças.

³ Ta zini n dorë n coje me ngjënuom, apo n dore n coje me ngjënuom.

⁴ Kësi shekulli me shkuom, prej kësaj bote me shkuom.

⁵ Maisctrij.

⁶ Tri orë e gjysëm e mbi, mbi tri orë e gjysëm.

⁷ Si asht shkruom.

⁸ Maysctrij.

⁹ Ndieri.

¹⁰ Eysctiu.

¹¹ Ndë mjedis të pemëve të Parrisit.

¹² Adam, ku je?

O Adami i helmuom,
 Meevene d8terij,
 Mse inimee larguom,
 Padelitusciofmes88 .
Izilli tue ndegiuom,
 Maa chiscme ganevdijj,
 As kisccha mescpetuom ,
 Asfachie perparatij.
Ffrike tue zokelluom,
 Gijje femera iungrij,
 Chehini me respcnduom ,
 Fialla mbare nukivijj.
Tue gane seu m8ij,
 O8otijm ingusccluom,
 8aane tagiegemt88 ,
 Escuzogn metu Calle suom .
Se due sciune iam esdij ,
 Cute m8cihem mescpetuom ,
 Turpae embarre vetij ,
 8otijm tue sciucuom.

E8ot8ne Adaamit mbet ey88ase .

A Ni chisc flet i helmuom ,
 Oocuf8te m8oij t88,
 Ti me ndiemte zbuluom ,
 Ndo turp embarre vetij .
Vece

“O Adami i helmuom,
 Me Evënë dy të rī,
 M se ini me[j]e larguom,¹
 Pa deli t’ u shof me sŷ!

I cili tue ndëgjuom
 Mā qish me thanë s’ dŷj²,
 As kish kaha me shpëtuom,
 As faqe përpara tij.

Frike tue cokëlluom³
 Gjithë zemëra iu ngrī,
 Ke hini me responduom⁴
 Fjala mbarë nuk i vīj;⁵

Tue thanë se: “U m zī,
 O, Zoti im i ngushëlluom,
 Zānë ta gjegjem tŷ⁶,
 E s’ kuxonj me t’ u kallëzuom,

Se dveshunë jam e s’ dī
 Ku të mshihem me shpëtuom,
 Turpnë e mbar[r]enë vetī,⁷
 Zoti im, tue shukuom.”

V E ZOTYNË ADĀMIT MBET E I THA SE:

Ani qish flet i helmuom,
 O, kush të msoi tŷ,
 Ti me ndiem të xbuluom,
 Ndo turp e mbarre vetī?

¹ Pse jini prej meje larguom?

² S’ dinte.

³ Prej frike tue cokëlluom.

⁴ Tek hini me u përgjigjë.

⁵ Nuk i vinte.

⁶ Zanë, zanin ta dëgjoj ty.

⁷ Turpnë e mbarrenë vetiu, vetes, prej vetes.

Vece nde kie ngienuom, 157
 Pemet chite pace *jjane* ,
 Nzoie fort meu larguom ,
 Medore memose *sane* .
E Adaami fort giemoiy,
 Nde seme tue *jjane* ,
 Eva muo male *vdoy* ,
 Eme nziti meengrane .
Chi curgenove muo
 Ndimame ime memechiene,
 Ayo medenoy muo ,
 Keyo maa *salste rrene* .
Ani Evesse, iyerz cori,
 Ei folli me *ndiscchij* ,
 Chisc chie keio pune mori,
 Mse hijte *ndemenij* .
Ezia iligieroy,
 Plotme *vazi tue jjane* ,
 Muo Giarpeni memsoiy,
 Eme nziti mee ngrane .
At8 temaze furij,
 Imazifot *Colle soy* ,
 Cuur un*kze* memenij ,
 Egiarpenine emalecoy .
Afctu ende perferij,
 Afadamit *siavonoy* ,
 Pom *Parrijszetij* ,
 Yalste *echite eevdoy* .

Veçë ndë kie ngjënuom
 Pemet, qi të paçë thanë
 N coje fort me u larguom,¹
 Me dorë me mos e zanë.

E Adāmi fort gjëmoi,
 Ndë zemë[r] tue thanë:
 “Eva muo ma lëvdoi
 E më nxiti me e ngranë;

Qi e urdhënove muo
 Ndima ime me më qenë,
 Ajo më dënoi muo,
 Këjo mā s’ ashtë rrenë”.

Ani Evësë i jerdh² kori
 E i foli me ndishqi:
 “Qish qe këjo punë, mori,
 M se hītë ndë mëni?”

E cia i ligjëroi
 Plot me vāj tue thanë:
 “Muo gjarpëni më mësoi
 E më nxiti me e ngranë”.

Aty të madhe furī
 I madhi Zot kallëzoi,
 Kūr u nkthe³ me mëni
 E gjarpëninë e mallëkoi.

Ashtu ende përsērī
 As Adamit s’ia vonoi
 Po m parrīsi cë tī⁴
 Jashtë e qiti e e vdoi.

¹ Prej saj fort me u larguom.

² I erdh, me diftongim të e-së në kushte fonetike pas një zanoreje të përparme.

³ Kur u kthye.

⁴ Këtu mund të lexohej më qartë si: *po m parrīsiti së tij*.

Nde perveperate tij ,
 Nde zeene emalecoi ,
 Eme laa cundrestij ,
 Giellene iapermettoy .

Maapare Giarpenit .

TVizane oi sij ,
 Giarpene chiofsc malecuom ,
 Chraut8rescirze mij ,
 Chi une cam chrij iuom .
 Gize motne chiofsc detuor ,
 Meu hiecone rreschiane ,
 Perzee me chrahanuor ,
 Ezeene mee ngrane .
 Chiofste anemichiesij ,
 Eforzuome nderiu ,
 Astu sigizze nierij ,
 Te vraschine gure endru .
 Gize motne tu pergiuom ,
 Nierijne mee sane ,
 Eay tue pergiuom lestuom ,
 Chi giaall memoste lane .
 Ndeevone at8 nkizze ,
 Evesse eiy ligieroiy ,
 Chi urzene ecaperzeiy ,
 Embe menij etrasoiy .

Tui-

Ndëpër vepëra të tī
 ‘Nde dhënë e mallëkoi,
 E me sã kundrëshitī
 Gjellënë¹ ia përmetoi.

VI MÃ PARË GJARPËNIT

Tu’ i thanë: “O i zī,
 Gjarpënë qofsh mallëkuom,
 Krautyreshit² cë mī,
 Qi unë kam krijjuom;

Gjithë motnë qofsh detuor
 Me u hjekunë rrëshqanë,
 Për dhë me krahanuor
 E dhënë me e ngranë;

Qoftë anëmiqësī³
 E forcuome ndër ju,
 Ashtu si gjithë nierī
 Të vrafshinë gurë e n dru;

Gjithë motnë tu’ përgjuom
 Nierīnë me e zanë,
 E aj tue përgjuom-lëftuom
 Qi gjall me mos të lanë.”

Ndë e vonë aty nkthei
 Evësë e i ligjëroi,
 Qi urdhënë⁴ e kapërcei
 E mbë mēnī e trazoi,

¹ Jetën.

² Kreatyreshit, prej kreatyre sime. Shembuj si ky na bëjnë të mos e zbërthejmë rregullish formën - *cë me t së*: pra *krautueshit së mi*.

³ Ndër abstraktet e rralla me -ësi.

⁴ Urdhërin.

Tuizane oengrate, 188
 Saa izune chelmuom,
 Mend scurtena floke giate,
 Ditte cane mete sccuom.
Gizze motne nde fedige,
 Te ieesc mbe kete iete,
 Egize Cafscescit elige,
 Si emeritove vete.
Ffemijne tue leem,
 Forte ieesc marturuom,
 Meatize paa cperbleem,
 Izune tue giemuom,
Mbe cambe ndieretiveesc
 Dite nate tuu pruom,
 Sctat eg8mt8re tikiesc
 Keputune eccalemuom.
Ani unkzge perferij,
 Adamit iligieroiy,
 Emesacundrestij,
 Kech nde semere chelmoi.
Tuizane i helmuom,
 Timbezet nuke ngiate,
 Cuur more mendegiüom.
 Fialene gruose fatte.
Pemet more mengienuom,
 Chi uporesita iuu,
 Ieu ascte malecuom,
 Nde perueperate tuu.

Tu' i thanë: “O e ngratë,
Sā idhunë e helmuom,
Mendshkurtëna flokëgjatë,
Dittë kanë me të shkuom!

Gjithë motnë ndë fëdigë
Të jësh mbë këtë jetë,
E gjithë kafsheshit e ligë¹
Si e meritove vetë;

Fëmijnë tue lēm
For[t] të jësh marturuom²,
Mkati cë pāçpërblēm
Idhunë tue gjëmuom,

Mbë kambë ndjerë t' i vësh
Dit' e natë tu' u pruom,
Shtat e gjymtyrë t' i kiesh³
Këputunë e çkallëmuom!”

Ani u nkthe⁴ përsērī
Adamit i ligjëroi,
E me sa kundrëshitī
Keq ndë zemërë e helmoi,

Tu' i thanë: “I helmuom –
Ti mbë dhët nuk e ngjate
Kūr more me ndëgjuom
Fjalën e gruosë sate⁵;

Pemet more me ngjënuom
Qi u porësita jū,
Dheu ashtë mallëkuom
Ndëpër vepëra të tū;

¹ Prej gjithë kafsheshit e ligë, në çdo gjë e ligë.

² Munduom.

³ T'i kesh.

⁴ U nkthye.

⁵ Fjalënë e gruosë sate, ose fjalënë [prej] gruosë sate.

Meglak eme dierse mbij ,
Kete iete kech escuosc ,
Ferra emerchi gnia t88 ,
Te bifscine kepunuosc .
Ffediga tuschiefte t88 ,
Igune mbekete iyete ,
Nde sij ende vobe sij ,
Si meritoue vette .
Balte ezeuze sij ,
Tebana te chrij ioua ,
Ndetezijt perferij ,
Motne eietene tascrova .
Eksctu ietene uascurtoiy
Cachie tue ligieruom ,
Emortne ua permetoiy ,
Kenzi sceculi mescuom .
Chachie igune ende frike ,
Saa chiscme jiane sdij ,
Posi sod ckette dite ,
Gigge chiekme ate hulij .
Ndeevone urje noiy ,
Engiellit mesc patet ndore ,
Ndegne cias maafuonoiy ,
Iascti chiti mbate hore .
Anzi pachi nzele vduom ,
Kechiene nde vginichij ,
Kech vonette igenuom ,
Daam fachieiezettij .

Me gjak e me djersë mbī
 Këtë jetë keq e shkuosh¹,
 Ferra e mërquinja ty
 Të bifshinë ke punuosh;

Fëdiga t' ushqeftë² ty
 Idhunë mbë këtë jetë,
 Ndë zī e ndë vobëzī
 Si e meritove vetë.

Balte e dheu cë zī
 Të bana të krījova,
 Ndë të cijt përsērī
 Motnë e jetënë ta shkrova”.

E kshtu jetënë ua shkurtoi
 Kaqë tue ligjëruom,
 E mortnë ua përmetoi
 Kënci shekulli me shkuom

Kaqë idhunë e ndë frikë
 Sā qish me thanë s' dī,
 Posi sod e këtë ditë
 Gjithë e hjekmë atë hullī.

Ndë e vonë urdhënoi
 Engjëllit me shpatet n dorë,
 Ndë një ças mā s' vonoi
 Jasht i qiti mb' atë horë,

Anci paqi n cë lëvduom
 Ke qenë ndë vgjiniqī³,
 Keq vonëtë idhënuom
 Dām faqeje cë tī.

¹ E shkofsh.

² Botimi II sugjeron leximin: t'u shqeftë.

³ Në mirëqenie, mirëkrijim.

D8 te bucur eterij, 189
 Nde fachie te lule fuom ,
 Kech raane ndemenij ,
 Endegnie vaaiy tijenuom .
Ecur ndemend ubij ,
 Ay pach ingufceluom ,
 Ndetezijt fchiene mbij
 Trij ore eg8mse fccuom .
Aspak femera filijy,
 And88 meu larguom ,
 Pomezane mortvetij ,
 Kenzi fcculli mescuom .
Perse ted8 ifene mbij ,
 La curich paa mbuluom ,
 Ndesij ende vobesij ,
 Paa Cafsee te ngienuom .
Ekftu vonete helmuom ,
 Dite nate rue chiaam ,
 Ijunc tue giemuom ,
 Se and88 chiene daam .
Saasmund mecale fuom ,
 Se fciume tte flit nierj ,
 Dite nate tue fccuom ,
 Telumte chi patne mbj .
Enderfaa cundrestj ,
 I helmuomi chi raa ,
 Ndesj ende vobesj ,
 Gijje tekechte epaa .

Dy të bukur e të rī,
 Ndë faqe të lulëzuom,
 Keq rānē ndē mēnī,
 E ndē një vāj t' idhēnuom.

E kur ndē mend u bij
 Ai paq i ngushëlluom,
 Ndē të cijt s' qenē mbij
 Trī orē e gjymsē shkuom,

Aspak zemēra s' i līj
 Andy¹ me u larguom,
 Po me dhanē mort vetij
 Kēnci shekulli me shkuom.

Përse të dy ishnē mbī
 Lakuriq pā mbuluom,
 Ndē zī e ndē vobēzī,
 Pā kafshēzē ngjēnuom.

E kshtu vonē të helmuom
 Dit e natē tue qām,
 Idhunē tue gjēmuom
 Se andy qenē dām;

Sā s' mund me kallëzuom
 Se shumë të flit² nierī,
 Dit e natē tue shkruom
 Të lumtē³ qi patnē mbī.

E ndër sā kundrēshtī
 I helmuomi qi rā,
 Ndē zī e ndē vobēzī
 Gjithē të keqtē e pā;

¹ Prej andej, andejza.

² Të fliste.

³ Lumturinë.

Vuete tue duruom ,
Tue paam mortne ms88 ,
Lote tue ilesciuom,
Bu fa upelzit etj.
Nate dite tu cuituom ,
Prate ga simend kechiene ,
Esa izune chelmuom ,
Gijje Cascete unkyene.

Si tuori me nēuom .

NDEEVONE ata unpochnē .
Posi uchie urgenuom ,
Perfaate kech chi hoch ne,
Bascke tue ligieruom .
Izune poscoine motne .
Lote tue ilesciuom ,
Tue girre mtene fotne ,
Atte nkjen mei ndimuom .
Ani izune chelmuom ,
Leu byrre te pare ,
Ate caine temalecuom ,
Chi si vote puna mbare .
Ndeevone tue sccuom ,
Leu Abelne tedereiyte ,
Plechte mei nguscelluom ,
Tine fot mechieni cpeiYTE .

Ani

Ū, ēt¹ tue duruom
 Tue pām mortnë m sÿ,
 Lot[t]ë tue i lëshuom
 Buza u pëlcit² e tī.

Nat e ditë tu' kujtuom
 P'r atë gazimend ke qenë,
 E sã idhunë e helmuom
 Gjithë kafshëtë u nkthenë³.

VII SI MUORË ME U NÇTUOM

Ndë e vonë ata u mpoqnë
 Posi u qe urdhënuom,
 Për sã të keq qi hoqnë
 Bashkë tue ligjëruom.

Idhunë po shkoinë⁴ motnë
 Lot[t]ë tue i lëshuom,
 Tue thirrë m Tënëzotnë
 A të nkthen⁵ me i ndimuom.

Ani idhunë e helmuom
 Leu bīrrë⁶ të parë,
 Atë Kainë⁷ të mallëkuom,
 Qi s' i vote puna mbarë.

Ndë e vonë tue shkuom
 Leu Abelnë të dërejtë,⁸
 Pleqtë me i ngushëlluom
 Tinëzot me qen' i çpejtë.⁹

¹ Uje, etje.

² Pëlciti.

³ U nkthyen.

⁴ Shkonin.

⁵ A mos nkthen.

⁶ Birnë.

⁷ Kainë, Kainin.

⁸ Tedereiyte.

⁹ Cpeiyte, për Tinëzot me qenë i shpejtë.

Ani Cainine emfoiy, **190**
 Chite lufe tene fotne,
 Ende pune edergoiy,
 Temos rrie per ncotte.
E Abeline te dereiyte,
 Ebani telumbarij,
 gente esctierateti ndieke,
 Ndemal ende sekretetij.
E cuur Caini maapare,
 suufijll me punuom,
 Farefcit chi mbijll ndare,
 vijynetue i fruituom.
Aftu ende perserij,
 Bucur hini mecuituom,
 Posi sod gijte nierij,
 Chiue tue descernom.
Anzofedigezetij,
 Drijit chijkisc sciumuom,
 Tine fot gne funetij,
 Mbe chiellt meia derguom.
Maao megnie scperese,
 Esemere tedereite,
 Feescim eplot mebesse,
 Sickiscne msuom plechte.
Pomerene emegnimtij,
 Engegnief tene fotne,
 Elemoscena chi bijy,
 Gijzi vijy perte ncotte,

Per-

Ani Kaininë e msoi
 Qi të lusë Tënëzotnë
 E ndë punë e dërgoi¹
 Të mos rrie për nkotë².

E Abelnë të dërejtë
 E bani të lum barī,
 Dhentë e shtjerratë t' i ndjekë
 Ndë mal e ndë shkretëtī.

E kūr Kaini mā parë
 Zū fill me punuom,
 Fareshit qi mbīll nd' arë³
 Vījnë⁴ tue i frujtuom;⁵

Ashtu ende përsērī
 Bukur hini me kujtuom,
 Posi sod gjithë nierī,
 Qi ve⁶ tue dëshëruom,

Anco fēdige cē tī
 Drithit qi i kish shumuom
 Tinëzot një dhunëtī
 Mbë qiellt me ia dërguom.

Mā jo me një shpëresë,
 E zemërë të dërejtë,
 Fëshim e plot me besë
 Si e kishnë msuom pleqtë,

Po me r[r]jenë e me njimtī
 E ngënjei Tënëzotnë,
 E lëmoshëna qi bīj⁷
 Gjith vīj⁸ për të nkotë.

¹ Edergoiy. Shënimi i dyfishhtë i *i*-së në fund me *i* e *y* mund të jetë indicie për lexim si i të plotë.

² Të mos rrijë për të nkotë.

³ Prej farëve që mbillte n'arë.

⁴ Vinin.

⁵ Fruituom.

⁶ Vete.

⁷ Binte.

⁸ Vinte.

perigrunete chidiy,
Sea bucure culluom,
Lakemia nukelijy,
Tine fot meia derguom.
Poger gu sette me caste,
Muor bucur eia pruu
Teziate isctiu yaste,
E fot 88ne fia per suu,
Maa Abeli i dereyte,
Fort i bucur eyrij,
Emer Dascne pertecpeite.
Zgie gune grigiezetij.
Mbe crahatevet evijy,
Fort ge suoscim si dialle,
Sicuurgnie guncij,
Tine fot i abanete falle.
Tezijne iapersuu,
Fachiene ialulefoiy,
Sege suoscim ia pruu,
Ndegne cias ebecooy.
E Cainine seper suu,
Aspreinzi nuke nkgeiy,
Sele moscena chi pruu,
Perparatij spelchicoy.
Izilli tue cuituom,
Sendeeria siuper suu,
Gizigune efarmacuom,
semera iufort si druu.

E fi-

Përse grunëtë qi dij¹
 Se a bukurë kulluom
 Lakëmia nuk e līj²
 Tinëzot me ia dërguom.

Po gërdhuzëtë me kashtë
 Muor bukur e ia prū,
 Të ciatë i shtiu³ jashtë
 E Zotynë s' ia përzū.⁴

Mā Abeli i dërejtë,
 Fort i bukur e i rī,
 E mer dashnë për të çpejtë
 Xgjedhunë grigje cë tī,

Mbë kraha të vet e vīj,⁵
 Fort gëzuoshim si djalë,
 Sikūr një dhunëtī
 Tinëzot ia banë të falë;

Të cijnë ia përzū,
 Faqenë ia lulëzoi,
 Se gëzuoshim ia prū,
 Ndë një ças e bēkoi.

E Kaininë s' e përzū,
 As prej n ci nukë nkthei,⁶
 Se lëmoshëna qi prū
 Përpara tī s' pëlqei.

I cili tue kujtuom
 Se ndërja s' iu përzū,
 Gjith idhunë e farmakuom
 Zemëra iu fort si drū⁷.

¹ Dinte.

² Linte.

³ I nxori jashtë.

⁴ S'ia pranoi, s'ia mori.

⁵ Vinte.

⁶ Ndaj tij nuk u kthye.

⁷ Iu forcuo, iu nguros.

E fite8ra iunderruo , **191**
Plote kech tue cuituom
Ende smjyr uforzuo,
Fort hini mee pergiuom .
Chi Abelne mee vraam ,
Egiaal memose lane ,
Permenijtt chij baan ,
Nze mirit chiscif mbetane .
Eks8tu chi8ni tuu cuituom ,
Te vellaane egnimtoy ,
Amblez tuiligieruom,
Ndierand88 elargoy ,
Ani at8 cuur paa,
Seierz mbare ficuitoi ,
Se sciucoiy pervellaa ,
Astene totne secuitoiy .
Pomdruut suoll eiyraa.
Eperzee erre8oiy,
Gizze chielia epaa ,
E tot88ne emallecoiy .
Eks8tu i parij ubaa ,
Mizzuor mbekete yete ,
Egizze zeu upegaa,
Anzi giacuze dereiyte .
E8anij giacut tij ,
vote zjirri mirefilli ,
Tine tot atie kerrij ,
Mai ndriscimi se8lli ,

E fityra iu ndërruo
 Plo[t] të keq tue kujtuom,
 E ndë zmīr u forcuo,
 Fort hini me e përgjuom¹,

Qi Abelnë me e vrām
 E gjāl me mos e lanë,
 Për mēnīt qi i bān
 N cē mirit qi shif mbë tanë.²

E kshtu qeni tu' u kujtuom
 Të vëllanë e njiimtoi,
 Amblëth³ tu' i ligjëruom
 Ndjer andÿ e largoi⁴.

Ani aty kūr pā
 Se i erdh mbarë si kujtoi,
 S' e shukoi për vëllā
 As Tënëzotnë s' e kujtoi,

Po m drūt suoll e i rā,
 E për dhē e rrëzoi.
 Gjithë qiellja e pā
 E Zotynë e mallëkoi.

E kshtu i parī u bā⁵
 Mixuor mbë këtë jetë,
 E gjithë dheu u pëgā
 Anci gjaku cē dërejtë.

E zani i gjakut tij
 Vote thirri mirëfilli
 Tinëzot atje ke r[r]ij
 Ma i ndritshimi se ylli.

¹ Mbase: me përgjuom, gabim shtypi.

² Prej së mirit që shihte mbë të.

³ Gabim shtypi: amblëdh.

⁴ Ndjer s'andejmi e largoi.

⁵ I parī, po s'qe gabim, ī do parë si e theksuar, për shkak se theksi normal bie në a (pári), pra në rrokjen e katërt.

Ar8 sot88ene i nalli,
Nchielscit tuligiervom,
Chiscbane i paa fati,
O chiofse gisse malectom.
Segiacu i t8tuelha,
Chiderze permby yete,
Erz perpara muo raa,
Embet88 pozzerret.
Chiscbane chienij sij,
Mse hine ndegiakesij,
Ozeu perpara t88,
Chiofte nk88em ndete sij.
Puna moste voftebare,
Pofi semera te dafete,
Fara moste bife ndare,
As fruitine mosta jafete.
Chi hape goiene tande,
Piue giakne t8tvellaa,
Euraue me dore tande,
Gisse chielia tepaa.
Izilli and88 udaa,
vo muor gnie sekretetij,
Ditenate tue chiaam,
Tue paamortne ms88.
Gisse here tuu kercuom,
Signe sctase perte sckrete,
Pofi cuur tisc terbuom,
Si chieni mbekete yete.

Ndee-

Aty Zotynë¹ i nalti
 N qiellshit tu' ligjërnom:
 “Qish bane, i pāfati,
 O, qofsh gjithë mallëkuom!

Se gjaku i tyt vëllā
 Qi derdhe përmbī dhēt
 Erdh përpara muo rā
 E mbë tȳ po thërret;

Qish bane, qeni i zī,
 M se hine ndë gjakēsī?
 O, dheu përpara tȳ
 Qoftë nkthjem ndë të zī!

Puna mos të vofte mbarë
 Posi zemëra të dashtë,
 Fara mos të biftë nd' arë,
 As frujtinë mos ta dhashtë!”

Qi hape gojënë tande,
 Pive gjaknë tyt vëllā,
 E vrave me dorë tande,
 Gjithë qiellja të pā!”

I cilli andȳ u dā,
 Vo² muor një shkretëtī,
 Dit' e natë tue qām,
 Tue pā[m] mortnë m sȳ;

Gjithë herë tū' kërkuom
 Si një shtasë për të shkretë,
 Posikūr t' ish tērnuom
 Si qeni mbë këtë jetë.

¹ Për gabim shtypi: Zotyënë.

² Vojti.

Ndeevone leu setti ,
Adaamit biri i trette ,
Chi sot88ne i verteti ,
Ianfalli mbeketo i yete .
Prei chiellscit sciucoiy ,
Ate sot tue leeduom ,
Chi ndoret nuke lescioiy ,
Asela meu faruom .
Eistu ndeevone gindia ,
Muorre meu sciumuom ,
Posi Bari, e si giuggia ,
geene tue mbulluom .
Epak kiscne tecuituom ,
Anzi chij krj ioiy ,
Emaapak tepeenduom ,
Sem Parrijsit i vdoiy .
Poveine mbe maze!ty ,
Kete iyette tue sccuom ,
Nder valle nder loderty .
Nder Canke tue kenduom .
Ender saa begatij ,
Mbegeet tue lundruom ,
Nde mecat ende curuenij ,
Kech pegaam escemtuom .
Asgnifgnijne tene sote ,
As ugene te dereiyte ,
Kech tue spenzuom motne ,
Siterijte asctu plechtte .

Ndë e vonë leu Seti,
 Adamit biri i tretë,
 Qi Zotynë i vërteti
 Ia nfali mbë këto jetë.

Prej qiellshit shukoi
 Atë Zot tue lëvduom,
 Qi n doret nuk e lëshoi,
 As e la me u faruom.

E shtu¹ ndë e vonë gjindja
 Muorrë² me u shumuom,
 Posi bari e si gjethja
 Dhënë tue mbuluom.

E pak kishnë të kujtuom
 Anci qi i krijoi,
 E mā pak të pënduom
 Se m parrīsit i vdoi,

Po veinë mbë madhështī
 Këtë jetë tue shkuom,
 Ndër valle ndër lodërtī
 Ndër kankë tue kënduom;

E ndër sã begatī
 Mbë dhët tue lundruom,
 Ndë mkat e ndë kurvënī
 Keq pëgām e shëmtuom;

As njifnjīnë Tënëzotnë,
 As udhënë të dërejtë,
 Keq tue shpenxuem motnë
 Si të rītë ashtu pleqtë.

¹ E kshtu.

² Muornë.

Saa meati usciummo,
Mbegeet perpara t8ne,
Mbe chiell ucales no,
Plo8 vaayi eplot nekime.
Esgindeciy ndate iette.
Ndergizeta perte lane,
Gnie nierij i derciyte,
Chi mbe chiell tilcper sane.
Uce8e Noe Proffetta,
Mefemjyte dereiyte,
Chindoret si del purteca,
Tuu g8irre perte cpeiYTE.
Semosni otekechj,
Mosni a8tu te helmuom,
Mosni scini gatj,
Mechiene vdiere edenuom.
Me uiye eme diluvj,
Gizze m88tunc escemtuom,
Burra graa cfemij,
Fare iusc memos scpetuom.
Se8ot88ne a gatj,
Mbij iu mederguem',
Tema8 g88ch emenij,
Gizzeu8 meu faruom.
Praa8tu mosni temiere,
Seg8chi ua mberrini,
Iu gizze mechiane vdiere,
Gieiy8ni emire tedini.

Maa

Sā mkati u shumuo
 Mbë dhēt përpara tyne,
 Mbë qiellt u kallëzuo
 Plot vāj e plot nëkime;

E s' gjindēj nd' atë jetë
 Ndër gjithë ta për të lanë
 Një nierī i dërejtë,
 Qi mbë qiellt t' ish përzanë;

Veçëse Noe Profeta
 Me fëmī të dërejtë,
 Qi n' doret s' i del purteka
 Tū' thirrë për të çpejtë:

“Se mosni, o të këqī,
 Mosni ashtu të helmuom,
 Mosni se ini gatī,
 Me qenë vdjerrë e dënuom;

Me ujë e me diluvī
 Gjithë mbytunë e shëmtuom,
 Burra, grā e fëmī,
 Farë jush me mos shpëtuom.

Se Zotynë a gatī
 Mbī ju me dërguem¹
 Të madh gjyq e mēnī,
 Gjithëve me u faruom.

Pra ashtu mosni të mjerë,
 Se gjyqi ua mbërrini
 Ju gjithë me qenë vdjerrë,
 Gjejni² e mirë të dini!”

¹ Rasti i dytë me *ue*.

² Gjejni = gjegjni, kuptoni.

Maa ata te helmuom,
 Posi taffi sciume iane,
 Nder Canke tue kenduom,
 Ke nde valet ifene sane.
Aspak sdoine mendegiuom,
 Afte prugniete mechiene,
 As mearit meu larguom,
 Altine fot laudmeane.
Gisse tue belbe suom,
 Profetese tuiggane,
 Chise flet placu inderuom,
 Mse nget vulendetnetane.
Gisse here tu chiertuom,
 Tu namarre mendiscchij,
 Chi nee mena fricuom,
 Se bieme nde menij.
Chise iane keto perralle,
 Oo cahavien keio menij,
 Saaiemi na tegialle,
 Cufc na stie cundrestij.
Eksetu placut simbesoine,
 Nate dite tu imsuom,
 Poesciaaine ecmoine,
 Chis flet placu i hutuom.
Mse vdier mot perte ncote,
 Senat88 ste nde gioime,
 Asdruome tene fotne,
 As fiallene stambesoime.

193

Eft 1

Mā ata tē helmuom
Posi tashti shumë janë,
Ndër kankë tue kënduom
Ke ndë vallet ishnë zanë,

Aspak s' doinë me ndëgjuom
As tē prunjëtë me qenë,
As mkatit me u larguom,
As Tinëzot lavd me dhanë.

Gjithë tue belbëzuom,
Profetësë tu' i thanë:
“Qish flet, plaku i nderuom,
M se nget vullëndetnë tanë?”

Gjithë herë tu' qërtuom,
Tu' na marrë me ndishqī,
Qi në me na frikuom
Se biemë ndë mēnī?

Qish janë këto përrallë,
Ō, kaha vjen këjo mēnī,
Sa jemi na të gjallë
Kush na shtie kundrështī?”

E kshtu plakut s' i mbesoinë,
Nat' e ditë tu' i msuom,
Po e shāinë e çmoinë:
“Qish flet plaku i hutuom,

M se vdjer mot për të nkotë
Se na tÿ s' të ndëgjojmë,
As druomë Tënëzotnë,
As fjalënë s' ta mbesojmë.”

Estu tot88ni nala,
 Kete Cafsce tu cuituom ,
 Se nierÿ i paafati,
 Nzi isc daam elarguom .
Uotisc peenduom vete ,
 See kiste chry iyuom,
 Kee scif mbekete yete .
 Kech pegzam escemtuom .
Cundra uÿese dereiyte,
 Si chientee mallecuom ,
 Siterijte astu plechte ,
 Me meat giÿe palaouom .
Aldoine mbuzemeraam,
 As meatit meu peenduom ,
 Giÿe X8em epegaam ,
 Kete iyete tue sccuom .
Uottefe maa si priti,
 Asdesc maa mevonuom ,
 Pomenÿne enziti ,
 Sceculit mei faruom .
Kenzoiete mei daam ,
 Ndeferre mei re fuom,
 Ndete mazte kech meraam ,
 Ende siarmte amesciuom .
Seisc izune emalzuom ,
 Mbe chielÿ arie kerÿ ,
 Ke meatij malecuom ,
 Chielbeci perpara tÿ .

Praa-

E 'shtu Zotÿn' i nalti
Këtë kafshë tu' kujtuom,
Si nierī i pafāti
N ci ish dām e larguom,

Thot ish pēnduom vetë
Se e kishte krījuom,
Ke e shif mbë këtë jetë
Keq pëgām e shēmtuom,

Kundra udhë[s] [s]ë dërejte
Si qentë e mallëkuom,
Si të rijtë, ashtu pleqtë
Me mkat gjithë palavuom;

As doinë mb' udhë me rām,
As mkatit me u pēnduom,
Gjithë zhyem e pëgām
Këtë jetë tue shkuom.

Thotë se mā s' i priti,
As desh mā me vonuom,
Po mēnīnë e nxiti
Shekullit me i faruom;

Këncō jete me i dām,
Ndë ferrë me i r[r]ëzuom,
Ndë të madh të keq me rām
Ndë zjarm të amëshuom.

Se ish idhunë e malcuom
Mbë qiellt atje ke r[r]ij
Ke mkati i mallëkuom
Qelbëj për para tij.

Praafstu zagnietelire, 194
 Noe Profetese mbij,
 Se aiy, ugiet imire,
 Eiy degnie perparatij.
Tuizane maapare,
 fetijll eban gnie barke,
 Fort tebucure ete mbare,
 Tembuluome si Arke.
Trechind cuutisc tegiate,
 Epefetiete cuut giane.
 E trijzietesc te nalte,
 Gijze Cafscescit tenzane.
Ndetezjt bante fctiesc,
 Gijze Cafscescizegialla,
 Chi me vetehe tikiesc
 D88, e d88, fia fialls.
Giellene uabangatij,
 Saa dife tumbastognie,
 Prata ende perfemijt,
 Pergnie viete chitescogne.
Perfesciofse useiumuo,
 Mcati it8ne mbezetet,
 Mbe chielt perpara muo,
 Cundra t8ne pozerret.
Praafstu duome lefciumo,
 Viyenate temezaa,
 Gijze zeu me lundruom,
 Timb8tgnie bura egraa.

Sem-

Pra ashtu dha një të lirë
Noe Profetësë mbī
Se ai u gjet i mirë
E i denjë përpara tī,

Tu'i thanë mā parë:
“Ze fill e ban një barkë,
Fort të bukurë e të mbarë,
Të mbuluome si arkë,

Treqind kūtish të gjatë
E pesëdhjetë kūt të gjanë,
E trëdhjetësh të naltë,
Gjithë kafsheshit të nxanë;

Ndë të cijt ban të shtiesh
Gjithë kafsheshi cë gjalla,
Qi me vetëhe t' i kiesh
Dy e dy, si a fjala.

Gjellënë ua ban gatī
Sā di se t' u mbastonjë¹,
P'r ata ende për fëmijt
Për një vjetë qi të shkonjë.

Përse shof se u shumuo
Mkati i tyne mbë dhët,
Mbë qiellt përpara muo
Kundra tyne po thërret.

Pra ashtu duo me lëshuom
Ujënatë të mëdhā,
Gjithë dheu me lundruom
T' i mbytnjë bur[r]a e grā.

¹ Mjaftojë.

Semcati j t8ne maa,
 Paa cuor usciumuo,
 Gijje jcu upegaa,
 Euciat perpara muo.
 Asgindete besc fee,
 As dihete burre egruo,
 Mcatijt8ne perjee,
 Chielbete perpara muo.
 Praasctu bane pertecpeite,
 Seu camete ndimuom,
 Se usciumuo tekechte,
 Maa smund mei duruom.
 Izilli tue ndegiuom,
 Eufijll perte cpeytte,
 Cafscetmey mbaruom,
 Si nierj i dereyte.
 Chi vetue desceruom,
 Tine fot mey pelch8em,
 Atj mey ndegiuom,
 Fialene meya icerb8em.
 E si barkene embaroiy,
 Gijje Cafscene etemeli,
 Me femijt mbrenda scooiy,
 Ederene iam bescelli.
 Ndeevone aj nalti,
 ouu rec elciu coi y,
 Ke niery i paafati,
 Nze kechjfcit smenagi.

Cuur

Se mkati i tyne mā
 Pā kuor u shumuo,
 Gjithë dheu u pëgā
 E u çart përpara muo.

As gjindetë bes' e fē,
 As dihetë burrë e gruo,
 Mkati i tyne për dhē
 Qelbetë përpara muo.

Pra ashtu bane për të çpejtë,
 Se u ka[m] me të ndimuom,
 Se u shumuo të keqtë
 Mā s' mund me i duruom.”

I cili tue ndëgjuom
 Zū fill për të çpejtë,
 Kafshëtë me i mbaruom,
 Si nierī i dërejtë,

Qi ve tue dëshëruom
 Tinëzot me i pëlqyem,
 Atij me i ndëgjuom
 Fjalënë me ia shërbyem¹.

E si barkënë e mbaroi
 Gjithë kafshënë e temeli²,
 Me fëmijt mbrenda shkoi
 E derënë ia mbësheli.

Ndë e vonë ai i nalti
 Vū rē e shukoi
 Ke nierī i pāfati
 N cē kēqīshit s' menagji³.

¹ Fjalën me ia çue në vend.

² E vendosi.

³ Botimi i katërt ka: s'mengoi.

Cuur descu vinperkte . **195**
 Acs mbet eurgenoiy ,
 Dera echielse ugg8c ,
 Vienate ilescioiy .
E Avifi utfunduo ,
 Lechieite i debertoï ,
 Mbegigjanet uversciuo ,
 Gizze zeene embuloi .
Esciu nchielscit pobijj ,
 Nuke puscion dite enate .
 Catergiete dit tungj ,
 Posigote nde ligt plake .
Saa uiyete usciumuo ,
 Gizze malte i Captoiy ,
 Gizze zeu uffaruo ,
 Cassce egialle cund Iscpetoi .
Vecele aiy Profette ,
 Ndate barke chitraitoi ,
 Me femy eteuet ,
 Eme Casscet et chi mbloi .
Chi iukisc mer et tekechte ,
 Ligne efcene emsoiy ,
 Aiy ugiet i dereite ,
 Esot88ne, e beecoi ,
Egnie chind ecatergiete ,
 Dit ugietne ndee vone ,
 Saa viyenate mbetne .
 Nalt emaa smenguone .

Poit

Kūr desh t' u vin për krye¹
 Aty mbet e urdhënoi,
 Dera e qiellsë u thye
 Ujënata i lëshoi.

E avisi u tfunduo
 Lëqejtë i debërtoi,
 Mbë gjith' anët u vërshuo,
 Gjithë dhënë e mbuloi.

E shiu n qiellshit po bīj²
 Nukë pushon ditë e natë³,
 Katërdhjetë dit t' ungjī⁴
 Posi thotë ndë Ligjt Plakë⁵.

Sā ujëtë u shumuo,
 Gjithë maltë i kaptoi,
 Gjithë dheu u faruo
 Kafshë e gjallë kund s' shpëtoi.

Veçëse ai profetë
 Nd' atë barkë qi trajtoi
 Me fëmijzet e vet
 E me kafshëzet qi mbloi,

Qi iu kish mërzit' të keqtë,
 Ligjnë e fënë e msoi,
 Ai u gjet i dërejtë
 E Zotynë e bēkoi.

E njëqind e katërdhjetë
 Dit u gjetnë ndë e vonë,
 Sā ujënatë mbetnë
 Nalt e mā s' menguonë,

¹ T'u vinte për krye.

² Prej qielli po binte.

³ Nuk pushonte ditë e natë.

⁴ Pa ndërprerë.

⁵ Në Dhjatën e Vjetër.

Poſt giſſe ſi lechiæ,
Sceculi giſſe mbuluom,
As dukeci cund gnieſec,
As maie mali Zbuluom,
Vecezenellt aio Barke,
Mbegiſſanec tu lundruom,
Mby giſſe malte nalte,
Chi uiyeti Kiſc mbuluom.
E Profeta mire diy,
Saa dit chi iane ſccuom,
Maa mire ſmune diy,
Aa ſc̄te Caſſe ſc̄peruom.
Kenzi ſceculize ſy,
Chyla tue kenduom,
Achie gind etrimenij,
Ndotiſc ſeu cundzbuluom.
Praaſtu Corbne leſcioi.
Feniſſc̄ret meſ luuruom,
Eperiaſc̄ta edergoiy,
Ate nk̄gen mei deſſtuom.
Cund gnie drite merre ſee,
Ndognie ſc̄ign perteſcelbuom,
Tindritgnie meſcintetſee,
Atiſc ſeu cnd zbuluom.
Izilli ſi chie leſciuom,
Paa gindne kelundroine,
Tembſtune ekechſc̄emtuom,
Kemesſſ eſciu coine.

Maas

Po it gjithë si lëqē¹
 Shekulli gjithë mbuluom,
 As dukēj kund një dhē,
 As maje mali xbuluom.

Veçë nelt² ajo barkë
 Mbë gjithanet tu' lundruom
 Mbi gjithë mal[t] të naltë³
 Qi ujët i kish mbuluom.

E Profeta mir e dīj
 Sā dit qi janë shkuom,
 Mā mirë s' mun e dij
 A ashtë kafshë shpëtuom

Kënci shekulli cē zī⁴,
 Qi i la tue kënduom
 Aqë gjind e trimëñī,
 Ndo t' ish dheu kund xbuluom⁵.

Pra ashtu korbnë lëshoi
 Fënjeshtret me flūruom
 E përjashta e dërgoi
 A të nkthen me i dëftuom⁶

Kund një dritë me rrezē
 Ndonjë shinj për të shëlbuom
 T' i ndritnjë me shintetë fē,
 A t' ish dheu kund xbuluom;

I cili si qe lëshuom
 Pā gjindnë ke lundroinë,
 Të mbytuñë e keq shëmtuom
 Ke me sý e shukoinë.

¹ Po mbetej gjithë si liqe. It = jitte.

² Në botimin e katërt kemi vece se.

³ Ose *malt e naltë*, ose *malt (t)ë naltë*.

⁴ Prej kēsi shekulli sē zi, prej kēsaj bote të zezë.

⁵ Apo t' ishte dheu kund zbuluom.

⁶ Mos po kthen me i dëftuem.

Maasdesc at8 menky8em, 196
 Povo tue ikercuom ,
 S88te mea gerr8em ,
 Fachiete mea scemtuom .
E Profeta cuur paa ,
 Se Corbi etraditoiy,
 Ndetema; cuides chiraa ,
 Epelumbne elefcioiy .
Izilli tufluuruom ,
 Disa here ivonoi ,
 Atisc zeu cund zbuluom,
 Gizzanete ikercoiy .
Ndeevone at8 nkzzci,
 Prafetesi ier; mbedore ,
 Perse maa skisc kereiy,
 As caha ban mbate ore .
Se uiyete sukisc meem,
 Gizzo zeu isc mbuluom,
 As Cambene fsgiet kendeen
 Cund mbejeet me pusciuom.
Tezijlle ndeevone ,
 Mbas scate ditisc elefcioi,
 Site scruomite zzone ,
 Gizzo ditene i vonoiy .
Embramanet iamberini,
 Sisine fot urzenuom ,
 Ngoiye megne rrembz ulini
 Te bucur te imbleeruom .

K

Per

Mā s' desh aty me nkthym,
 Po vo tue i kërkuom
 Sÿtë me ua gërryem,
 Faqetë me ua shëmtuom.

E Profeta kūr pā
 Se korbi e traditoi,
 Ndë të madh kujdes qi rā
 E pëllumbnë e lëshoi;

I cili tue flūruom
 Disa herë i vonoi¹,
 A t' ish dheu kund xbuluom
 Gjithë anëtë i kërkoj.

Ndë e vonë aty nkthei
 Profetës i erdh mbë dorë,
 Përse mā s' kish ku vej,
 As kaha ban mb' atë orë;

Se ujëtë s' u kish mēm,
 Gjithë dheu ish mbuluom,
 As kambënë s' gjet ke ndën²
 Kund mbë dhët me pushuom.

Të cīlë³ ndë e vonë
 Mbas shtatë ditsh e lëshoi,
 Si të shkruomitë thonë
 Gjithë ditënë i vonoi.

E mbramanet ia mbërrini
 Si Sinëzot urdhënuom
 N gojë me një rrembth ullini
 Të bukur të mblëruom.

¹ Disa orë i vonoi.

² Shtrin.

³ Të cilnë.

Pertezi jt miregniofi,
Seisc zeu cund zbuluom,
Cuur pelumbi at8 sofi,
Gizze gine enguscelluom.
Teneotne eleodoiy,
Chi ndoret se kisc lesciuom,
E Pelumbne ebee coiy,
Chi erj mei Calle tuom.
E sot88ne iruon,
Eikisc ndemend perdite,
Perchiark tue ingieruom,
Profetene ende tebiyte.
Ndeevone vuu ree,
Metemire esciucoiy,
Signie drite merrefee
Scpijrtine scint dergoi.
Chi ndriti mbekete zee,
Viy enate i mengoiy,
Meremaze bessefee,
Profetene enguscelloiy.
At8 uiyenate unkgene,
Ehijne me meu menguom,
Mbasi keto Cafsce chiene,
Malte tue uzbulluom.
Ani setate dit te tiera,
Nde Profeta chi vonoiy,
Ndeevone si chie hera,
Epellumbne ellefcioiy.

Izilli

Për të cijt mir' e njofi¹
 Se ish dheu kund xbuluom,
 Kūr pëllumbi aty sosi
 Gjithë gjinë² e ngushëlluom,

Tënëzotnë e lëvdoi
 Qi n doret s' e kish lëshuom,
 E pëllumbnë e bēkoi
 Qi erdh me i kallëzuom.

E Zotynë i ruon³
 E i kish ndë mend për ditë,
 Përçark tue i ngjëruom
 Profetënë ende të bijtë.

Ndë e vonë vū rē,
 Me të mirë e shukoi,
 Si një dritë me rrezë
 Shpirtinë shint dërçoi;

Qi ndriti mbë këtë dhë,
 Ujënatë i mengoi,
 Me të madhe bes' e fë
 Profetënë e ngushëlloi.

Aty ujënatë u nkthenë
 E hīnë me⁴ u menguom,
 Mbasi këto kafshë qenë
 Maltë tue u xbuluom.

Ani shtatë dit të tjera
 'Nde Profeta qi vonoi
 Ndë e vonë si qe hera
 E pëllumbnë e lëshoi.

¹ Prej të cilit mirë e njohu.

² Po të jetë i drejtë korrigjimi i botimit të katërt: *gjithë një*, kjo do marrë si gabim shtypi.

³ I ruon = i ruante, vështronte.

⁴ Për gabim shtypi me 2 herë *me*.

Izilli si giet mengrane , 197
Maa Idesc meiu afruom ,
Perse ieu giate egiane ,
Mbe gizzanet isc zbuluom .
At8 inalti perferij,
Profetese i ligieroi,
Ata chiste giegnat88 ,
Del tafeti epasciucoi .
Keiane gize rre suom ,
Chielbete Corpi it8ne ,
G8mt8rescit Ccallemuom,
Se duolle fiale zime .
Escpijrti kech denuom ,
Perietet nde ccuscellime ,
Ende fiarmte amesciuom,
Ndai anemichte t8ne .
Praastu keta sciucioiy ,
Ndeøetehe tu cuituom ,
Gize Cafscete lescioiy ,
Femijne tuimsuom .
Mos bagniene cundre muo ,
Chite ieene re suom,
Posi keta chi uscivo ,
Ietta et8nescemtuum.
Pote ieene temire ,
Nze kechijscit larguom ,
Etekiene telire ,
ieene me fotenuom ,

I cili, si gjet me ngranë,
 Mā s' desh me iu afruom,
 Përse dheu gjatë e gjanë
 Mbë gjith anët ish xbuluom.

Aty i nalti përsërī
 Profetësë i ligjëroi:
 “Ata qi s’ të gjegjnë tÿ¹
 Del tashi e pa shukoi,

Ke janë gjithë rrëzuom,
 Qelbetë korpi i tyne
 Gjymtyreshit çkallëmuom²,
 Se duolë fjale cime³;

E shpīrti keq dënuom
 Për jetet ndë çkushëllime
 E ndë zjarm[t] të amëshuom
 Ndaj anëmiqt e tyne.

Pra ashtu këta shukoi
 Ndë vetëhe tu’ kujtuom,
 Gjithë kafshëtë lëshoi
 Fëmijnë tu’ i msuom,

Mos banjënë kundrë muo
 Qi të jenë rrëzuom
 Posi këta qi u shuo
 Jeta e tyne shëmtuom;

Po të jënë të mirë.
 N cë këqīshit larguom,
 E të kienë të lirë⁴
 Dhënë me zotënuom.

¹ S’të ndëgjuan ty.

² Prej gjymtyrësh shkallëmuem.

³ Se duolnë (prej) fjalet sime.

⁴ E të kenë liri.

Ssuevete bana bee,
Mbechielt achieleuom,
Asme uiye, asme rrufee,
Maa memefi faruom.
Uece cufceta meritogne,
Te kechiene tadurogne,
E cusc mire te veparogne,
Temirene tage fognie.
Perse une per nat8re,
Tafci som egisse motne,
Semcati perpager8re,
Tieter scaa uece Mortne.
Ey mire fort mebes,
Chi ban afci fiu duo,
Afci degnie perndeiese,
Mbe chielt perpara muo.

Tedaletee Noeut barket ete nctuo-
mittee femijsetij ndevone.

NDEEVONE sijncelli,
Gizze Cafscete ilefcioiy,
Efemijfluzza delli,
Se fot88ne urjenoiy.
Ani bani gnie illteer,
Fort te bucur etraitoy,
Tine fot i bani ndeer,
Emenite ialevdoiy.

Te-

Se u vetë¹ bana bē
 Mbë qiellt aqë lëvduom
 As me ujë as me rrufë
 Mā me mës i faruom².

Veçë kush ta meritonjë
 Të keqenë ta duronjë,
 E kush mirë të veparonjë³
 Të mirënë ta gëzonjë.

Përse unë për natyrë
 Tashti thom e gjithë motnë,
 Se mkati për pagëtyrë⁴
 Tjetër s' kā veçë mortnë.

E i mirë fort me besë
 Qi ban ashtu si u duo⁵,
 Asht i denjë për ndëjesë
 Mbë qiellt përpara muo.”

VIII TË DALËTË E NOEUT BARKET E TË NÇTUOMITË E FËMIJ[S] SË TIJ ND' E VONË

Ndë e vonë si i nçeli
 Gjithë kafshëtë i lëshoi,
 E fëmijës u tha deli
 Se Zotynë urdhënoi.

Ani bani një iltër⁶
 Fort të bukur e trajtoi,
 Tinëzot i bani ndër,
 Emënitë ia lëvdoi.

¹ Mbase gabim shtypi: ssue vetë.

² Ma me mos i faruom.

³ Vepëronjë, ashtu si është korrigjuar në bot. IV.

⁴ Çmim, kundërvlerë.

⁵ Si unë duo.

⁶ Lter, altar.

Tezijne iaper euu ,
 Tot88ne ebeccoij ,
 Sege euofcim iapruu ,
 Gijje Cafscete ianctoy .
 Achie faandeevone ,
 Muorre meufciucuum ,
 Sitefcruomite yone ,
 Jecne tue puftuum .
 Saa Jeu chichie mire ,
 Lane figne fckretetij ,
 Gijju mbusc me craut8re ,
 Megind eme trimenij .
 Maafaa chiene Plechte ,
 Tine tot chiene pelch8em ,
 Ndeevone fort unkechne ,
 Ehijne mei fei8em .
 Ndeschime ende majefctij ,
 Kete iette tue fccuum ,
 Ender faate kechij ,
 Kech pegaam efccentuum .
 Achie faa maanctoiyne ,
 Elundroine nde begatij ,
 Achie maai cundreltoine ,
 Tine tot eligfetij .
 Saa tue ufciumuum ,
 Vbaane ufcterij ,
 E euune meligieruum ,
 Cafsce permerecullij .

Të cijnë ia përzū¹
 Zotynë e bēkoi,
 Se gëzuoshim ia prū
 Gjithë kafshëtë ia nçtoi².

Aqë sã ndë e vonë
 Muorrë³ me u shukuom,
 Si të shkruomitë thonë,
 Dhënë tue puçtuom.

Sã dheu qi qe mirë
 Lanë si një shkretëtī
 Gjithë u mbush me krautyrë⁴
 Me gjind e me trimënī.

Mã sã qënë pleqtë
 Tinëzot qenë pëlqyem,⁵
 Ndë e vonë fort u nkeqnë
 E hīnë me i fëjyem,

Ndë sqimë e ndë madhështī
 Këtë jetë tue shkuom
 E ndër sã të këqī
 Keq pëgām e shëmtuom.

Aqë sã mã nçtoinë⁶
 E lundroinë ndë begatī,
 Aqë mã i kundrështoinë
 Tinëzot e ligj[së] së tī.

Sã tue u shumuom
 U bānë ushtërī,
 E zūnë me ligjëruom
 Kafshë për mërekullī.

¹ Ia pranoi.

² Ia shtoi.

³ Muornë, morën.

⁴ Kreatyrë.

⁵ Prej Tinëzot qenë pëlqyem.

⁶ Sa ma shumë që shtonin.

Tine tot me Cundrestuom,
Me saa die kechij,
Chielse meiu afruom,
Me forse eme trimenij.
Tue gane, paa mase,
Baime gnie ch8tet tenalte,
Maia mchiel tipercaffé,
Eti Captognie gijge malte.
Chi nduciofte Diluvia,
Simpari ndemote sccuom,
Eprei sine tot menia,
Gijgeve mena faruom.
Takemi baam gattij,
Kete vente mescpetuom,
Kedel Dielli errij,
Perietet me totenuom.
Ete iette levduom,
Emenite tane epaam,
Parese naiemi sccuom,
Ndepersecullit perdaam.
Eftu tue ligieruom,
Megnie8aa pozzerrisue,
Ch8tetne mee traituom,
Gijge Cascete i hisne.
Ani hijne cencelne,
zeene tue remuom,
Eistijne ggemelne,
suune mee traituom.

Ffort

Tinëzot me kundrështuom
 Me sã diekeqĩ,¹
 Qiellsë me iu afruom
 Me forcë e me trimënĩ;

Tue thanë, pã masë,
 Bajmë një qytet të naltë
 Maja m qiell t' i përkasë
 E t' i kaptonjë gjithë maltë,

Qi nd' u çoftë diluvia²
 Si m pari ndë mo[t] të shkuom³
 E prej Sinëzot mënia
 Gjithëve me na faruom,

Ta kemi bãm gatĩ
 Këtë ventë⁴ me shpëtuom,
 Ke del dielli e rrĩ
 Për jetet me zotënuom.

E të jëtë lëvduom
 Emënitë tanë e pãm,
 Parëse na jemi shkuom
 Ndëpër shekullit përdãm.

E 'shtu tue ligjëruom⁵
 Me një zã po thërrisnë,
 Qytetnë me e trajtuom
 Gjithë kafshëtë i nisë.

Ani hĩnë ç' e nçelnë⁶
 Dhënë tue r[r]ëmuom,
 E i shtĩnë themelnë,
 Zũnë me e trajtuom.

¹ Diekëqĩ (?)

² kiameti.

³ Ndë mot të shkuom.

⁴ vend

⁵ e kështu...

⁶ ç'e çelnë

Ffort nde semere gefuom, 199
Pergigganescit punoiyne,
Ch8tetne tue traituom,
Nate edite siapuscioine.
Achiefaa nalt upaa,
Gigge malle i Captoiy,
Tine8ot ndemend iraa,
Kete Caffsce sua forzoiy.
Ponchiellscit urgenoiy,
Egigge giuhute uadau,
Empune iccallemoiy,
Maa tieter nucu ngau.
Saa fiallete chi flisne,
Gniani tieterit indegoine,
Asdine cuui ggerisne,
As diyne chisc ligieroine.
Estu Cafscete fizzate,
Smuune mei mbaruom,
Ech8tetne as8tu elane,
Gigge mbetne ngaterruom.
Ndeevone tue paam,
Se ch8tetia suforzuo,
Mbe sciumane chienie daam,
Gigge icculli umbluo.
Megind cme trimenij,
Chi skiscne tenumuruom,
Nde schime ende mages8ij,
Kete iete tue sccuom.

Fort ndë zemërë gëzuom
 Përgjithaneshit punoinë¹
 Qytetnë tue trajtuom
 Natë e ditë s'ia pushoinë.²

Aqë sã nalt u pã
 Gjithë malt i kaptoi,
 Tinëzot ndë mend i rã
 Këtë kafshë s' ua forcoi,³

Po n qiellshit urdhënoi
 E gjithë gjuhutë ua dau,⁴
 E m punë i çkallëmoi
 Mã tjetër nuk u ngau.

Sã fjalëtë qi flisnë
 Njani tjetrit s' ndëgoinë,⁵
 As di[i]në kũj thërrisnë,⁶
 As diinë qish ligjëroinë.

E 'shtu kafshëtë, si thanë,
 S'munë me i mbaruom,
 E qytetnë ashtu e lanë,
 Gjithë mbetnë ngatërruom.

Ndë e vonë tue pãm
 Se qytetja s' u forcuo,
 Mbë shum' anë qenë dãm
 Gjithë shekulli⁷ u mbuluo

Me gjind e me trimënī,
 Qi s' kishnë të numuruom,
 Ndë sqime e ndë madhështī
 Këtë jetë tue shkuom.

¹ punonin.

² S'ia ndanin.

³ Këtë gjë s'ua forcoi.

⁴ Ua dha.

⁵ Kosovarizëm, s'ndëgjonin.

⁶ As dinin kuj i thërrisnin.

⁷ bota

Difa nzisc nde begatij,
 Ngranepijm eterbuom,
 Biyne ndanemichiefij,
 Scioch mescioch tue lestuom.

Difa turte ete ndegiuom,
 Saa maa urte diyne,
 Achie maa tehutuom,
 Isene baam turp ecmigoe.

Se sine tot isene daam,
 Gijge ligiescizetij,
 Uece Abraamit chi baan,
 Scintine emenetetij.

Aiy ugiet idelire,
 Efemijne, i mfoiy,
 Ndeginte kechie i mire,
 E tot 88ne ebeccoij.

Megijge, giaa, efemij,
 Forte icete sciumuom,
 Emenite scintetij,
 Per ietet mea levduom.

*Saatemezayane temiratetino tot, chi
 nee fayctores nacaabaam, esua
 emaze asete mazestia, etepaa
 diytunite tane.*

O H totijm fort inalti,
 Saaiee iduruom,
 Site mund i paafati,
 Gijge mei Calle suom.

Me-

Disa n cish ndë begatī,
 Ngran e pīm e tērbuom,
 Biinē¹ nd' anēmiqēsī
 Shoq me shoq tue luftuom.

Disa t' urtë e të ndëgjuom²
 Sā mā urtë diinē³,
 Aqë mā të hutuom
 Ishnë bām turp e çminjë.⁴

Se Sinëzot ishnë dām
 Gjithë ligjeshi cë tij,
 Veçë Abraamit qi bān
 Shinitinë emënë të tij.

Ai u gjet i dëlirë⁵
 E fëmijnë e msoi
 Ndë gjin[d] të keqe i mirë,⁶
 E Zotynë e bēkoi.

Me gjithë gjā e fëmij
 Fortë⁷ jetë shumuom
 Emënitë shin[t] të tij
 Për jetet me ia lëvduom.

IX SĀ TĒ MĒDHĀ JANĒ TĒ MIRATĒ E TINĒZOT, QI NĒ FAJĒTORĒT NA
 KĀ BĀM, E SĀ E MADHE ASHTĒ MADHĒSHTIA E TĒ
 PĀDIJTUNITĒ TANĒ.

Oh, Zoti im, fort i nalti,
 Sā jē i duruom,
 Si të mund, i pāfati,
 Gjithë me i kallëzuom?

¹ Binin.

² Të kuptueshëm, të marrun vesh.

³ Dinin.

⁴ çminojë, e kundërat e çmoj të sotme.

⁵ Mbase ai me i për dy rrokje

⁶ ndë gjindë të keqe

⁷ fort të

Mescerier achie faa,
 Etotijm chi kemipaam,
 Etemira temeꝯaa,
 Chinee nakie baam.
Chi Desce mei duruom,
 Disa chite cundreltoine,
 Esdesce mei tfunduom,
 Sicundrese meritoine.
Poprite tue tonuom,
 Ndoognete kech sua ꝯee,
 O etotijm ingufsceluom,
 Ate nkꝯꝯeine preitee.
Temos icene denuom,
 Gꝯꝯe vꝯaam merrufce,
 Ende siarmte amesciuom,
 Daam elarguom ntee.
Praasctu edergoue Lotne,
 Esodomitevet uꝯꝯee,
 Molni asctu gꝯꝯe motne,
 Osodomij egomoree.
Sitescruomite ꝯꝯote,
 Lini meatne enkꝯꝯeni mbare,
 Afedini tene etotne,
 Chisc bani ndemote pare.
Cuur epatne harruom,
 Aio gind epaatee,
 Chi chiene ndemote sccuom
 Ndeietet perparance.

100

Mëshërier aqë sã,
 Zoti im, qi kemi pãm,
 Të mira të mëdhã
 Qi nē na kie¹ bãm,

Qi deshe me i duruom
 Disa qi të kundrështoinë²,
 E s' deshe me i tfunduom
 Sikundrëse meritoinë,

Po prite tue vonuom,
 Ndōnjë të keq³ s' ua dhē,
 Zoti im i ngushëlluom⁴,
 A të nktheinë prej tē⁵;

Të mos jënë dënuom
 Gjithë vrãm me rrufē,
 E ndë zjarm të amëshuom
 Dãm e larguom n tē⁶.

Pra ashtu e dërgove Lotnë
 E sodomitëvet u thē:
 Mosni ashtu gjithë motnë,
 Sodomī e Gomorē!

Si të Shkruomitë thotë,⁷
 Lini mkatnë e nktheni mbarë,
 A s' e dini Tënëzotnë,
 Qish bani ndë mo[t] të parë,

Kūr e patnë harruom
 Ajo gjind e pãfē,
 Qi qenë ndë mo[t] të shkuom
 Ndë jetet përpara nē?

¹ kosovarizëm, = ke.

² Kundrështonin, e pakryerë.

³ Të keq, mbiemri i substantivuar asnjans, = të keqe.

⁴ i lavdishëm.

⁵ Mos do të kthenin ndaj teje; *tee* mund të lexohej si dy zanore, por në strofën vijuese rima *rrëfë/ n tē* kërkon të lexohet si e gjatë.

⁶ prej teje.

⁷ Si thotë Shkrimi i shenjtë.

Mbatehere cuur maa
Nzemazit mcatizet8ne
Gizze zeu upegaa,
Euciant perpara t8ne .
Sindeieu asi priti ,
Asfachiene uadeftoiy ,
Pomenijne enziti,
Kenzo icte ifaroiy .
Asctu ende gniemenij ,
Ascte ekechičia traituom,
E tot88ne gatij ,
Gizzeve meu faruom .
Prate mcate mallecuom ,
Chi bani nde Sodomij,
Kini me chiene tfunduom,
Ebaam lechiee i sij.
Tezijne vece chiesne ,
Esdoine mei mbefuom,
Asme nk88em nuke descne,
Asmcatit meu peenduom .
Praasctu si emer sitte
Ate mcate mallecuom,
Sindeieve asi prite,
As maa mei duruom .
Ponchielscit urgenove,
Menijne pergizane ,
Idogie iperœeloue ,
Hij epluhune i bane .

Ch8-

Mb' atë herë kūr mā
 N cë madhit mkati cë tyne¹
 Gjithë dheu u pëgā²
 E u çart³ përpara tyne,

S' i ndëjeu as i priti,
 As faqenë ua dëftoi,
 Po mënīnē e nxiti
 Këncō jete i faroi⁴.

Ashtu ende një mēnī
 Ashtë e keqeja trajtuom,
 E Zotynē gatī
 Gjithëve me u faruom:

“P'r atë mka[t] të mallëkuom
 Qi bani ndë Sodomī
 Kini me qenē tfunduom
 E bām lëqē i zī.”

Të cijnē veçë qeshnē⁵
 E s' doinē me i mbesuom⁶,
 As me nkthiem nukë deshnē,
 As mkatit me u pēnduom.

Pra ashtu si e mērzite⁷
 Atë mka[t] të mallëkuom,
 S' i ndëjeve as i prite,
 As mā me i duruom,

Po n qiellshit urdhënove
 Mēnīnē për gjith ane,
 I dogje, i përvëllove,
 Hī e pluhunē i bane.

¹ N sē madhit mkati sē tyne, prej sē madhit mëkatit sē tyne.

² U ndot.

³ U prish.

⁴ këso jete e faroi, prej kësaj bote e zhduku.

⁵ Të cijnē veç e qeshnē.

⁶ E s'donin me i besuom.

⁷ E urrejte.

Chstete ua rrefoue,
Megrietemaje menij,
Ate vend emallecoue,
Vbaa lechiee ifij.
Tema; g88ch emenij,
Œotijm chi Calle Œoue,
Chi gnje fr8me permengij,
Anzo gindie ŒeleŒioue.
Ndeevone ata Plechte,
Patriarke i beecove,
Seigiete tedereitte,
Saa CafŒce upermetove.
Eua;ce perte cpeiytte,
Farene eŒisne uanŒtove
Eulargoue tekechte,
AnemichŒcit i leŒciove.
Kchiene kech nderobij,
Ete lire deŒceroiyne,
Nderte ticra regienij,
Kemag8pette puŒtoine.
KeŒiŒe CafŒce mbetegine,
As KiŒcne tenguŒcelluom,
vece ntee priŒne ndime
OŒotijm fort ilevduom.
PraaŒtu more ndeevone,
Profetete Eva dergoue
Site Œruomete 31one,
Saa CafŒce uligieroue.

Qytetë¹ ua rrëzove
 Me një të madhe mënī,
 Atë vend e mallëkove,
 U bā lëqē i zī.

Të madh gjyq e mënī,
 Zoti im, qi kallëzove,
 Qi një frymë për mëngjī
 Anco gjindje s'e lëshove.

Ndë e vonë ata pleqtë
 Patriarkë i bēkove,
 Se i gjete të dërejtë²
 Sā kafshë u përmetove;³

E ua dhë për të çpejtë,
 Farënë e fisnë ua nçtove,
 E u largove të keqtë,
 Anëmiqshit i lëshove,⁴

Ke qenë keq ndë robī
 E të lirë dëshiroinë⁵
 Ndër të tjera regjēnī
 Ke magjypëtë puçtoinë⁶,

Ke s'kish kafshë mbë të gjinë,⁷
 As kishnë të ngushlluom,
 Veç n te[j]e prisnë ndimë,
 O Zoti im, fort i lëvduom!

Pra ashtu more, ndë e vonë,
 Profetëtë e ua dërgove
 Si të shkruometë thonë,
 Sā kafshë u ligjërove,

¹ Qytetnë, qytetin.

² I pe të drejtë, t'u dukën të drejtë, i gjykove të drejtë.

³ Sa gjëra u premtove.

⁴ Prej anëmiqve i lirove.

⁵ E liri dëshironin.

⁶ Ku magjypëtë puçtonin, ku egjiptasit sundonin.

⁷ Tek s'kish gjë fare; të gjinë = të gjithnë, jo të nginë, si e ka Riza.

Tezijte si mbefoiyne
 As doiyne mei ndegiuom ,
 Poi sciaaine eiemoine ,
 Atta tu i belbefuom.
 Disa tue imunduom,
 megure tue i vraam ,
 Disa tue isciarruom ,
 Epergsmse tui daam.
 Ndicrat8e usciumuo ,
 8otijm meati it8ne ,
 Embe chieft tudeftuo ,
 Plot tizune eplot nechime .
 Praaf8tu maasvonoue ,
 Keto Caffce tui paam,
 Aftietere sudergoue,
 Sitierete mei vraam .
 Pouccule perendij ,
 Nchielfcit atie keyee ,
 8otgnienete scenemrij,
 Endritemegnie rre8ee .
 Ani leve si nierij ,
 Perneete paafate,
 Mete maze scintenij ,
 Virgine nze paa mcatte.
 E8de8ce meu per8iem,
 Nde schime endemazef8tij,
 Povendi te chie pelch8em ,
 Meleem nde vobefij.

Sete

Të cijtë s' i mbesoinë¹,
 as doinë me i ndëgjuom,
 Po i shainë e i çmoinë²
 Ata tu' i belbëzuom;

Disa tue i munduom,
 Me gurë tue i vrām,
 Disa tue i sharruom
 E për gjymsë tu' i dām;

Ndjer aty e u shumuo,
 Zoti im, mkati i tyne,
 E mbë qiellt t' u dëftuo
 Plot t' idhunë e plot nëkime.

Pra ashtu mā s' vonove,
 Këto kafshë tu' i pām,
 As tjetërë s'u dërgove,
 Si tjerëtë me i vrām,

Po u çkule³, Perëndi,
 N qiellshit atje ke jē⁴
 Zotnjënë të shënë Mri
 E ndrite me një rrezë.⁵

Ani leve si nierī
 Për nē të pāfatë,
 Me të madhe shintēnī
 Virgjne n cē pāmkatē⁶,

E s' deshnë me u përziem
 Ndë sqime e ndë madhështī,
 Po vendi të qe pëlqyem
 Me lēm ndë vobëzī.

¹ S'i besonin.

² Po i shanin e i çmonin = përçmonin;

³ shkule, veçove, ndave.

⁴ Prej qiellit atje tek je.

⁵ Rrezë, ka zhvendosje theksi me e të gjatë në fund për shkak të rimës.

⁶ Prej virgjëne së pamëkatë.

Sete vobegite desce,
Majestia stepelchieiy,
Ndegne hÿr chÿvesce,
Si Dielli usc kelchieiy .
Sicundrese cusce priti,
Drita iote cuur leu ,
Gÿsse chielte indriti ,
Gÿsse sceculi sckelchien .
Eengÿte Kendoine,
Chielscit viyne perÿce,
Laudine tand Callefoine,
Se ndrite scintenefee .
E Dielli bani dritte,
Gÿsse ðeene epelchieiy,
Si ekise ðacon perdite,
Maa tepere sckelchieiy.
Erregignte viyne t88 ,
ðotijm metageruom ,
Mendeer meÿunetÿ ,
ÿeuzevet isene nciuom .
E tieraz mereculij ,
Chi scane te numuruom ,
Kedel dielli errij ,
Saa chiene Calle ðuom .
Mbate dite cuur leve ,
ðotijm mbekete ðee ,
Eneeve nacperbleve,
Na ndrite scintenefee .

Se të vobegjtë deshe,
 Madhështia s' të pëlqei,
 Ndë një hër që i veshe
 Si dielli u shkëlqei¹.

Sikundrëse kush e priti,
 Drita jote kūr leu
 Gjithë qielltë i ndriti,
 Gjithë shekulli shkëlqeu².

Ëngjijtë këndoinë
 Qiellshit viinë për dhë³
 Lavdinë tand kallëzoinë,
 Se ndrite shintënë fë.

E dielli bani dritë,
 Gjithë dhënë e pëlqei,
 Si e kish zakon përditë,
 Mā tepërë shkëlqei⁴.

E rregjinjtë viinë tÿ⁵,
 Zoti im, me t'adhëruom,
 Me ndër, me dhunëtī
 Dheu cë vet ishnë ңuom,⁶

E tjera mërekullī
 Qi s' kanë të numuruom,
 Ke del dielli e rrī
 Sā qenë kallëzuom

Mb' atë ditë kūr leve,
 Zoti im, mbë këtë dhë,
 E nëve na çpërbleve,
 Na ndrite shintënë fë,

¹ Në të njëjtën faqe kemi të dy format: shkëlqei dhe shkëlqeu; mbase kemi të bëjmë me variacione stilistike mbi baza formash dialektore.

² Gjithë bota shkëlqeu.

³ Prej qiellit vinin për dhe.

⁴ Ma tepër shkëlqeu se si e kish zakon përditë.

⁵ E mbretërit të vinin ty.

⁶ Prej dheu së vet ishin ңuom.

Anzo virgiene levduom ,
Posi luleia Zberzeiy ,
Fachia iote ngulcelluom ,
Gizze zeene esckelchieiy .
Ezia pergizze here ,
Neeve nabee coiy
Eme latd esciume ndere ,
Engizte ingulceloiy .
Ndeevone saate vduom ,
lotijmti chi pesove ,
Kette iyette tue sccuom ,
Saatizune ngienoue .
Megiak tand te paa cmuom ,
Sceculline escelboue ,
Mcatit kechiene resuom ,
Esengirit illesciove .
Achie saa ndeevone ,
Tegniofi gizze nierij ,
Seerze per mcatet tone ,
Me saa merecullij .
Kengignie gnie ulsterij ,
Me pak buke chi udave ,
Tverbenet uze s88 ,
Ete vdecunit ingialle .
Tpaa goievet mefole ,
Etsciurgenet mendegiuom ,
Tiua zee megniefialle ,
Egizze chiene scenuom .

Te-

Anco virgjëne lëvduom
Posi luleja zbërthei,
Faqja jote ngushëlluom
Gjithë dhënë e shkëlqei.

E cija për gjithë herë
Nëve na bëkoi
E me lavd e shumë nderë
Engijjtë i ngushëlloi.

Ndë e vonë sã të vduom¹,
Zoti im, ti qi pësove,
Këtë jetë tue shkuom,
Sã t' idhunë ngjënove;

Me gjak tand të pãçmuom
Shekullinë e shëlbove
Mkatit ke qenë r[r]ëzuom²
E senxhirit i lëshove³;

Aqë sã ndë e vonë
Të njofi gjithë nierī,
Se erdhe për mkatet tonë
Me sã mërekullī;

Ke nginje një ushtëri⁴
Me pak bukë qi u dave
T' verbënet u dhë sÿ⁵,
E të vdekunit i ngjalle;

T' pãgojëvet me folë,
E t' shurdhënet me ndëgjuom,
Ti ua dhë me një fjalë
E gjithë qenë shënuom⁶.

¹ Të dëbuom, dëbime.

² Mkatit ku qe rrëzuom, ku kishte rënë;

³ e prej senxhirit i lëshove.

⁴ Tek nginje një ushtëri.

⁵ T'verbënet u dhe sy;

⁶ Shënuom = shëruar, nga lat. sanare.

203

Tefellichmiti delire ,
Vngijlle epredicove ,
Me saa seperese chire ,
Neeve nanguscellove .
Nde saa mere cullij ,
Chi bane mbekete iete
Smuni scruogne nierij
As muni cuitogn u vete.
Ndeevone mbate darke ,
Mate mbrapenet udave ,
Me Apostuite ngrate ,
Cuur Cambete valave .
Ndate predikim tegiate ,
Sa Casciu Calle soue ,
Me tambla fiale si mialte ,
Nde semeri ngusceloue .
Ndete prugniete imsoue ,
Imbusce plot bese efee ,
Nde Buket chi beecove ,
Corpne tand at8ua7ee .
Metezijt urzenoue ,
Gnie seign mechiene nder nee ,
Eperietet naforzoue ,
Temos ieemi daam ntee .
Ndeevone i cungove ,
Gijze tue tazeruom ,
Ende feet i forzoue ,
O sotym inguscelluom .

Afu

Të fëlliqmit i dëlire,
 Ungjillë¹ e predikove,
 Me sã shpëresë e hire
 Nëve na ngushëllove;

‘Nde sã mërekullī²
 Qi bane mbë këtë jetë,
 S’ mun i shkruonjë njerī
 As mun i kujtonj u vetë;

Ndë e vonë mb’ atë darkë,
 Ma të mbrapënet u dave³
 Me apostuj[t] të ngratë,
 Kūr kambëtë ua lave;

Nd’ atë predikim të gjatë
 Sa kafsh’ ju kallëzove,
 Me t’ ambla fjalë si mjaltë
 Ndë zemër i ngushëllove;

Ndë të prunjëtë i msove
 I mbushe plot besë e fë,
 Ndë bukët qi bëkove
 Korpnë⁴ tand aty ua dhë;

Me të cijt⁵ urdhënove
 Një shinj me qenë ndër në,
 E për jetet na forcove
 Të mos jëmi dām n te[j]e⁶.

Ndë e vonë i kungove,
 Gjithë tue t’ adhëruom,
 E ndë fët i forcove,
 O Zoti im, i ngushëlluom,

¹ Ungjillnë, ungjillin.

² Ende, edhe sa mrekuilli.

³ Ma së mbrami u ndave.

⁴ Trupun.

⁵ Me të cilin.

⁶ N tee = n teje, prej teje.

Afudese sia mengove ,
Traditorit mallecuom,
Pome scioket e cungoue,
Ei chie perte denuom .
Se diaalli iakisc msuom,
Ende mentetij stijm,
Feene me rreneguom,
Ndetemaste kech mehijm .
Praastu tr8eset unciuo,
Tines vote ligieroiy,
Megiuzijt upaituo ,
totym te traditoiy .
Sa emzje lakemij,
Temerene ekverbuom,
Keporryy, ere e sij,
Ndeucteche tu cuituom.
Denarete mei nzziere,
Chij kiscne permetuom ,
Maa descme chiene vdierre,
Se ndoret mei lesciuom.
Se cuitoiy teni tottne ,
vo i muor mire filli,
Egiuzyte perscioke ,
Metezijt emberrini .
Gijte ndarme endepezire ,
Chirijte ubaine drite,
Gind ekechie permiz8re ,
Mei paam kisc gnie frike .

Ke-

As Judësë s'ia mengove,
 Traditorit (t)' mallëkuom¹,
 Po me shokët e kungove,
 E i qe për të dënuom².

Se djalli ia kish msuom,
 E ndë men[t] të tī shīm³
 Fēnë me rreneguom,
 Ndë të madh të keq me hīm.

Pra ashtu tryeset u nçuo⁴,
 Tinëz vote ligjëroi,
 Me xhudhijt u pajtuo,
 Zoti im, të traditoi.

Sa e madhe lakēmī,
 Tëmer[r]ënë ke verbuom⁵,
 Ke po rrīj er[r]ë e zī⁶
 Ndë vetëhe tu' kujtuom;

Denarëtē⁷ me i nxjerrë
 Qi i kishnë përmetuom,
 Mā desh me qenë vdjerrë⁸
 Se n doret me i lëshuom⁹.

S' e kujtoi Tënëzotnë
 Vo i muor mirëfilli,
 E xhudhijtë për shokë
 Me të cijt e mbërrini¹⁰;

Gjithë nd' armë e ndë pecirë¹¹
 Qirijtë u bainë dritë¹²,
 Gjind e keqe për mixyrë
 Me i pām kishnje frikë.

¹ Tradhëtorit të mallëkuom.

² Dhe kjo, ky kungim, i qe për të dënuom, iu dha si dënim.

³ E ndë ment (t)ë tij shtim, ose ment e tij.

⁴ Prej tryeze u çuo.

⁵ Në origjinal është ek verbuom, ndoshta me gabim për ke = tek verbuom

⁶ ke po rrij erë e zī, ke po rrij errë e zī, errët e zī.

⁷ Paratë.

⁸ Ma tepër desh me qenë vdjerrë.

⁹ Se prej dore me i lëshuom.

¹⁰ Me të cijt, të cilët, ia mbërrini.

¹¹ Pecir, pecirë = pancir, parzmë prej hekuri.

¹² Qirinjtë u bainë dritë, u banin dritë.

Keviyne megnie furyj ,
 Sigierpignte farmacuom ,
 Oofignie fogorij ,
 Gijze uchscize terbuom .

204

E Iuda perpara t8ne
 Traditori tuimsuom ,
 Kete scign uaja at8ne ,
 T88 mete Calle fuom .

Tuujjane bani drite ,
 Efort mire te chielloni ,
 Tezjnu temar ngr8ke ,
 Aiy ascte mose lefcioni .

Asctu erj embate bore ,
 Si chieni tepergefoij ,
 Si megoie asctu medore
 Te puggi te Callefoij .

Egiuzjte gatij ,
 fotjm tue pergiuom ,
 Temscijne me menij ,
 Ste lane asme ligieruom .

Pote chielle ke , Ana
 E Caifa mete munduom ,
 Kech ijune, e perte fane ,
 Ofoijm inguscelluom .

Ndetezjt curte fckrete ,
 Gijze plot mema fctij ,
 Saa halle fscigiette ,
 Hefcioyne permenij .

Ke viinë¹ me një furī
 Si gjarpinj² të farmakuom,
 Õ si një zogorī,
 Gjithë uqshi cë tërbuom³.

E Juda përpara tyne,
 Traditori⁴ tu' i msuom,
 Këtë shinj⁵ ua dha atyne
 Tÿ me të kallëzuom⁶.

Tu' u thanë: “Bani dritë
 E fort mirë të qëlloni,
 Të cijn u të mar[r] ngrykë
 Ai ashtë, mos e lëshoni.”

Ashtu erdh e mb'atë horë⁷
 Si qeni të përgëzoi,
 Si me gojë ashtu me dorë,
 Të puthi të kallëzoi.

E xhudhijtë gatī,
 Zoti im, tue përgjuom,
 Të mshīnē⁸ me mēnī,
 S' të lanë as me ligjēruom;

Po të qellē⁹ ke Ana
 E Kaifa me të munduom,
 Keq idhunë e për të zanë,
 O Zoti im, i ngushëlluom.

Ndë të cijt kur[t] të shkretë
 Gjithë plot me madhështī,
 Sā fjalë si shigjetë
 I lëshoinë për mēnī.

¹ Ke viinë, tek vinin.

² Gjarpinj.

³ Ujqish së tërbuom.

⁴ Tradhëtori.

⁵ Shenjë.

⁶ Ty me t'identifikue.

⁷ Mb'atë ças.

⁸ Të fshinë, të rrëmbyen.

⁹ Të qellnë, të sollën, të futën.

totijm mette giucuum,
 Kenzo icte mette daam,
 Achie ijune ehelmuom,
 Mse plake tue teraam .
 Giggijune eplot menij,
 totymte scooine prane,
 Estrembene descnignenij,
 Cundra t88 tue yane .
 Ascuitoiyne tene totne,
 As ugene te dereiyte,
 Tue folle perte nocte,
 Si terijte ascu plechte.
 Tezyte si ndisc coue,
 Asua more mbemenij,
 Po amblej uligieroue,
 Prugniete eplot scintenij .
 Ma ata stimbefoyne,
 Asnteeie Kiscnefrike,
 Posciaaiyne ete mundoine,
 Mbate nate at8e ndrte .
 Ani neseret kendojne,
 Saa gind etrimenij,
 Gijje bascke umbelojne,
 Tue fole cundre t88.
 At8 Caifa urgenoiy,
 Strembene tue sciucuum,
 Kech ligune ete dergoiy,
 Pilatit mete giucuum .

Te

Zoti im, me të gjukuom,
 Këncu jete me të dām,
 Aqë idhunë e helmuom
 M shëplakë tue të rām.

Gjithë idhunë e plot mēnī,
 Zoti im, të shkoinë pranë¹,
 E shtrembënë dëshminjēnī²
 Kundra t̄y tue thanë;

As kujtoinë Tënezotnë,
 As udhënë e dërejtë,
 Tue folë për të nkotë,
 Si të rītë ashtu pleqtë.

Të cijtë s' i ndishkove,
 As ua more mbë mēnī,
 Po amblëth³ u ligjërove,
 Prunjëtë e plot shinjtēnī.

Ma ata s' t' i mbesoinë⁴,
 As n tëje kishnë frikë⁵,
 Po shāinë e të mundoinë
 Mb' atë natë aty e n dritë⁶.

Ani nesëret ke ndodhnë⁷
 Sā gjind e trimēnī,
 Gjithë bashkë u mbëlodhnë
 Tue folë kundrë t̄y.

Aty Kaifa urdhënoi,
 Shtrembënë tue shukuom,
 Keq lidhunë e të dërgoi
 Pilatit me të gjukuom.

¹ Shkonin pranë, kalonin pranë.

² Shtrembënë dëshminëni, dëshmi të shtrembëra të rreme.

³ Gabim shtypi me dh,.

⁴ Besonin.

⁵ As prej teje kishin frikë.

⁶ Në atë natë aty e në dritë, deri në dritë.

⁷ Tek ndodhën.

205

Tezijte hite nisne,
 Achie gind etrimenij,
 Gijje jambete kersisne
 Gijje sctiijne cundrestij.
 Gijgu jese tue sccuom ,
 Saatijune tegane,
 Sctrembene tue descmuom ,
 Pilatit at8, ijane.
 Ogiucatesi i forte ,
 Bane kete lig ndernee ,
 Siepate gijje motne ,
 Gnie faconte mire ntee.
 Cuur te jjerresne mfaa ,
 Cachie gind etrimenij,
 Emegiaa epaa giaa,
 vdyre kete nierij.
 Sek88 sa pertelane,
 Nabaijme descmignienij.
 Chi Cprisci facone tane,
 Ena nzuor faconterij.
 E Pilati i helmuom ,
 Posi c hieni i pegane,
 Si ekisc facone msuom,
 Giaa Cafsce meiy jane.
 Se cuitoi Tene sotne,
 As usene tedereiyte ,
 Sijsc msuom gijje motne,
 Me baam gijje tekechte.

Po-

Të cijtë¹ si të nisë
 Aqë gjind e trimën²,
 Gjithë dhambëtë kërsisë³
 Gjithë shtiinë kundrësh⁴;

Gjith' udhësë tue shkuom
 Sā t' idhunë të dhanë,
 Shtrembënë tue dëshmuom⁴,
 Pilatit aty i thanë:

“O, gjukatësi i fortë,
 Bane këtë ligj ndër nē,
 Si e pate gjithë motnë,
 Një zakon të mirë n te[j]e⁵:

Kūr të thërresmë m zā
 Kaqë gjind e trimënī,
 E me gjā e pa gjā⁶
 Vdīre këtë nierī.

Se kŷ s' a për të lanë⁷,
 Na bajmë dëshminjën⁸
 Qi çprishi zakonë⁹ tanë
 E na nxuor zakon të rī.”

E Pilati i helmuom,
 Posi qeni i pëganë,
 Si e kish zakonë msuom
 Gjākafshë me i dhanë,

S' e kujtoi Tënëzotnë,
 As udhënë e dërejtë,
 Si ish msuom gjithë motnë,
 Me bām gjithë të keqtë;

¹ Të cilët, ata.

² Djelmëni.

³ Të gjithë dhambëtë kërsisnin.

⁴ Rrejshëm tue dëshmuom.

⁵ Prej teje.

⁶ Qoftë me gja, qoftë pa gja.

⁷ Se ky s'asht për të lanë, jo si te Riza: se ky, sa çpër të lanë.

⁸ Dëshmi.

⁹ Shprishi zakonin.

Poutoli mete mire ,
 Saa fialle eperge time ,
 Eigune permiz8re
 Vaja eulendetse t8ne .
 Chi ata mee munduom ,
 Paa faiy paa deture ,
 Achie igune ehelmuom
 At8ne uja telire .
 Ndeevone pak chi priti ,
 Plote kech tue cuiytuom ,
 Viye duoret ul8pi
 Meta tue ligieruom .
 Se, une iam i delire ,
 Giacuze dereyte elaam ,
 Paa faiy paa det8re,
 Iuchi doni mee vraam .
 Tezyte pergnichere ,
 M8aa jjerne tue jiane ,
 Giacuitj lete biere ,
 Mbenee embe bij sitane .
 Pona vete tamundoyme ,
 Teiapme usgulle eps8time ,
 semerene tambletoyme ,
 Tena ndiegnie tegine .
 Ndeevone pergnie here ,
 Gnie megna jerrisne mb8aa,
 Pachise itni ote miere,
 Oochisci pritni maa .

As8u

Po u foli me të mirë
 Sā fjalë e përgëzime,
 E idhunë për mixyrë
 Ua dha vullëndetsë tyne¹;

Qi ata me e munduom,
 Pā faj, pā detyrë,
 Aqë idhunë e helmuom
 Atyne u dha të lirë².

Ndë e vonë pak qi priti,
 Plo[t] të keq tue kujtuom,
 Ujë duoret u lypi³
 Me ta tue ligjëruom:

“Se unë jam i dëlirë
 Gjaku cë dërejtë e lām,
 Pā faj, pā detyrë,
 Ju qi doni me e vrām”.

Të cijtë përnjëherë
 M zā thirnë tue thanë:
 Gjaku i tij lë të bjerë
 Mbë në e mbë bijzi tanë⁴;

Po na vetë ta mundojmë,
 Të japmë uthullë e pshtimë⁵,
 Zemërënë t’ ambëltojmë
 Të na ndienjë të gjinë⁶.

Ndë e vonë përnjëherë
 Një me nja thërrisnë mb’ zā:
 “Pa qish itni⁷, o të mjerë,
 Õ qish pritni⁸ mā?”

¹ Vullëndetë, -ja, vullnet.

² Liri.

³ Ujë prej duorvet u lypi.

⁴ Në ne e në bijtë tanë.

⁵ Ose të i apmë uthullë e pshtimë.

⁶ Të gjithë.

⁷ Jitni.

⁸ Çka pritni?

Aſtu giſſe umbelogne, 206
 Cuur ndiene telire,
 Caha chiene ekedo ndogne,
 Te kechij per miz8re,
Diſa iſune errifne,
 Keiſc liſune eſternguom,
 Giſſe nde giak iachiendiſne,
 Ate ſctat tenguſcelluom.
Diſa tue belbeſuom,
 Nde fachiet tuce pſct88m,
 Sctrembene tue ſciucuom,
 Si uchte mee perpij m.
Diſa nde ſciumenzetieraſc,
 Mundime ikiſcne ſielle,
 Diſa gnie cunore ſferraſc,
 Perkr8e iakiſcne pſctielle.
Giſſe ndete kech forzuom
 Giſſe nzemiraſcit daam,
 Giſſe doine me munduom,
 Giſſe doine mei raam.
Nde ſemere tiſenuom,
 Te kechia ſiale iſliſne,
 Emegoiet farmacuom,
 Mbete ɣambete kerſiſne.
Ndeezone ſi paane,
 Se ſiale et8ne ſccoij,
 Giſſe chiſc deſcne ebaane,
 Poli mendia u Cuiytoij.

Ashtu gjithë u mbëlodhnë,
Kūr ndienë të lirë¹,
Kaha qenë e kedo ndodhnë,
Të këqī për mixyrë.

Disa idhunë e rrifnë²,
Ke ish lidhunë e shtërnguom,
Gjithë ndë gjak ia qëndisnë
Atë shtat të ngushlluom.

Disa tue belbëzuom
Ndë faqet tue e pështym,
Shtrembënë tue shukuom
Si uqtë me e përpīm;

Disa ndë shumë n cë tjerash³
Mundime i kishnë sjellë,
Disa një kunorë ferrash
Për krye ia kishnë pshtjellë.

Gjithë ndë të keq forcuom
Gjithë n cë mirashit dām,
Gjithë doinë⁴ me munduom,
Gjithë doinë me i rām.

Ndë zemërë t' idhënuom,
Të këqia fjalë i flisnë⁵,
E me gojët farmakuom
Mbë te dhambëtë kërsisnë⁶.

Ndë e vonë si pānë,
Se fjalë e tyne shkoi,
Gjithë qish deshnë e bānë
Posi mendja u kujtoi.

¹ Liri.

² Rrifnin, rrihnin.

³ Prej shumë së tjerash.

⁴ Donin.

⁵ Flisnin.

⁶ Kërsisnin.

At8 maa nukelane,
As gnie ore mepusciuom,
Pognie ✕ Kr8ch terandijane,
Achie ijune chelmuom .
Gijje tuce forzuem,
Mbe chrahatevet tascpiere ,
Gijje rafune emunduom,
Kech enisne mee vdlerre .
Tezyne ngr8ke emuor ,
Mete dasciune emberjjei,
Mbe chrahatevet epruor ,
Meta duoll epo veiy .
Gijje bascke tue sccuom,
Permiedis gijje Passarit,
Nder miet ekiscne rejuom,
Kechchichne perlitari .
Ndiere chieelle mefrike ,
Mbe vante paa delire ,
At8 kepergijje ditte ,
Giak baneiy emiz8re .
Izilli si emberrini ,
Gijje Dirfune emunduom,
jjirne gijje mose lini,
As gnie hore me pusciuom .
Pombe kr8chte nalte eyini ,
Megofcde tue goscduom ,
Cambe eduor te iasini ,
Mofikegnie mescpetuom .

Ndce-

Aty mā nuk e lanë
 As një orë¹ me pushuom,
 Po një ⚡ kryq² të rand' i dhanë
 Aqë idhunë e helmuom;

Gjithë tue e forcuem³
 Mbë kraha të vet ta shpjerë⁴
 Gjithë rrafunë e munduom
 Keq e nisë me e vdjerrë;

Të cijnë n grykë e muor
 Me të dashunë e mbërthei
 Mbë kraha të vet e pruar⁵,
 Me ta duol e po vej⁶.

Gjithë bashkë tue shkuom
 Për mjedis gjithë pasarit,
 Ndërmjet e kishnë rrethuom
 Keq e hiqnë për litari;

Ndjer e qëllë⁷ me frikë
 Mbë ven[t] të pādëlrë⁸,
 Aty ke për gjithë ditë
 Gjak banëj e mixyrë.

I cili si e mbërrini
 Gjithë dërsunë e munduom,
 Thirrë gjithë: “Mos e lini
 As një horë me pushuom.

Po mbë kryq[t] të naltë e vini⁹
 Me gozhdë tue gozhduom¹⁰,
 Kambë e duor ia zini,
 Mos ikënjë me shpëtuom.”

¹ Ças.

² Para fjalës kryq është vënë edhe një kryq.

³ Pjesorja me ue del vetëm edhe në një rast.

⁴ Ta shpjerë, formë toske, rast I rrallë te Budi.

⁵ E solli, e mori, e vuri.

⁶ Po vente.

⁷ E qëllë, e futën.

⁸ Mbë vend të pādëlrë.

⁹ E vini, me gabim shtypi është shënuar me y=j.

¹⁰ Shkruar *Goshdë*, *goshduom*.

207

Ndeevone gnia iraa
 Epersee errefoy,
 Ende giakterij ulaa,
 Cambe duor ia goscdoiy .
 Mbate kræcte maze saa ,
 Giize sctatne ialcemtoiy ,
 Giize Populli epaa,
 Giuzijte inguscelloiy .
 Ani giize megnie saa ,
 Sciochi sciochne pondimoine,
 Nalt engrijytine saa ,
 Giize gindia esciucoine .
 Achic izune chelmuom ,
 Saa chisc me uane sdij ,
 Disa tuee belibe suom ,
 Disa biyne ngrusct vetij .
 Tue paam achic Catsce ,
 Emundime permenij ,
 Si persiperi izasce ,
 Eperfundit perserij .
 Saasmund me Calle suom ,
 Se sciume reflit nierij ,
 Saa chiene Calle suom ,
 Seignie emere cullij .
 Mbate dite tumunduum ,
 forne tane permenij ,
 Giize gindia tusciucuum ,
 Tue raa ngrusct vetij .

Ketu

Ndë e vonë nja i rā,
 E përdhë e rrëzoi,
 E ndë gjak të tī u lā,
 Kamb' e duor ia gozhdoi.

Mb' atë kryq të madhe sā
 Gjithë shtatnë ia shëmtoi,
 Gjithë populli e pā,
 Xhudhijtë¹ i ngushëlloi.

Ani gjithë me një zā
 Shoqi shoqnë po ndimoinë²,
 Nalt e ngrijtjinë sā³
 Gjithë gjindja e shukoinë⁴.

Aqë idhunë e helmuom
 Sā qish me thanë s' dij,
 Disa tue e belbëzuom,
 Disa biinë n grusht vetij⁵.

Tue pām aqë kafshë
 E mundime për mēnī,
 Si përsipëri i thashë,
 E përfundit përsērī,

Sā s' mund me kallëzuom,
 Se shumë të flit nierī⁶,
 Sā qenë kallëzuom
 Shinje e mërekullī

Mb' atë ditë tu' munduom
 Zotnë tanë për mēnī,
 Gjithë gjindja tu' shukuom
 Tue ra n grusht vetī.

¹ Xhudhītë.

² Po ndimonin.

³ Aq nalt e ngrinin, sa.

⁴ E shokonin.

⁵ Disa i bini n grusht vetij, vetes.

⁶ Të fliste nieri.

*Ketu Cale ton Castela, se saa tiyune
 pat esaa vaaiy egiane bani mbate
 here, virgiena eboo cuome totgnia
 esce nemerij per Christene byrree
 vet, te dasciunine totne tana
 te Premtens Maze.*

O Oh plech ende terij ,
 Iu chi dini mendegiuom ,
 Te vobeg e totenij ,
 Kete Calsce tuu cuituom.
 Eiu Printe mefemij ,
 Graa eburra temartuom ,
 Gijji bini ndete sij ,
 vaaine tue ndegiuom .

X KËTU KALLËZON KAFSHA, SE SĀ T' IDHUNË PAT E SĀ VĀJ E
 GJAMË BANI MB' ATË HERË, VIRGJËNA E BËKUOME ZOTNJA E
 SHËNË MËRË PËR KRISHTNË BËRRË¹ E VET, TË DASHUNINË
 ZOTNË TANË, TË PREMTEN E MADHE.

Oh, pleq ende të rī,
 Ju qi dini me ndëgjuom²,
 Të vobeg e zotënī,
 Këtë kafshë tū' kujtuom;

E ju printë³ me fëmī,
 Grā e burra të martuom,
 Gjith i bini ndë të zī,
 Vājnë tue ndëgjuom.

¹ Birnë, të birin.

² Me kuptuo.

³ Prindë.

Fotgniese icene Merij , 208
 Achie izune helmuom
 Ke tetholle titi bijy ,
 Mes88 tue sciucuom .

Ara tizune giuzij ,
 Christne tue iamunduum ,
 Gijze nkuzem nderesij ,
 Ate icat te ngulscelluum .
 Maa chisc me baam sdiy ,
 Kech nde semere helmuom ,
 Me fachie persee bijy ,
 Cike giak ke icif cicuom .

Tue zane miera une ,
 Biri imti Cuiy me lee ,
 Mse ubaa Keio pune
 Chisc kechie patne ntee .

Saa Anemich techiene ,
 Giuzyte pergizane ,
 Saa mete kech tunkuzene ,
 Temirate chiubane .

Ohti luda i helmuom ,
 Chisc bane chisc veperoue ,
 Perpak giaa lakemuom ,
 Fotne tand etraditove .

Muo mekie helmuom ,
 vetehene edenoue ,
 Ate pachte ngulscelluum ,
 Perpak Casce elefciove .

Zotnjësë shënë Mrī,
 Aqë idhunë e helmuom
 Ke të hollëtit i bij¹
 Me sÿ tue shukuom;

Ata t' idhunë xhudhij,
 Krishnë tue ia munduom,
 Gjithë nkthiem ndë të zī,
 Atë shtat të ngushëlluom.

Mā qish me bām s' dij²,
 Keq ndë zemërë helmuom,
 Me faqe për dhë bÿj³
 Çikë gjak ke shif çikuom⁴;

Tue thanë: “Mjera unë,
 Biri im, ti kuj më lē⁵,
 M se u bā kējo punë,
 Qish të keqe patnë n tē⁶”

Sā anëmiq të qenë
 Xhudhijtë për gjith ane,
 Sā me të keq t' u nkthenë
 Të miratë qi u bane?

Oh, ti Juda i helmuom,
 Qish bane, qish vepërove,
 Për pak gjā lakëmuom
 Zotnë tand e traditove,⁷

Muo më kie helmuom;
 Vetëhenë e dënove,
 Atë paq të ngushëlluom
 Për pak kafshë e lëshove.

¹ Të hollëtit i binte, të fikëtit i binte, ligështohëj.

² S'dinte.

³ Binte.

⁴ Pikë gjak tek shifte pikuem.

⁵ Te kush më le.

⁶ Prej teje.

⁷ Tradhëtove.

Uaaiyme perse ubaa ,
 Keio pune permiz8re ,
 Chi 88errisne achiem 8aa,
 Ekech nk88ene pertemire ,
 Ndeevone iu afruo ,
 Gize semera iussa ,
 Gize 8tati iutristuo ,
 Achie i8une epaa.
 Mbate kr8ch achie mer8em ,
 melaatiera mundime ,
 Cambe eduor kech mber88em
 mego 8dete he curime .
 Gize duesciune escemtuom ,
 Paa faiy paa det8re ,
 Ate 8tate ngusceluom ,
 Ccallemuom perg8mt8re .
 Ato fachie forte barja ,
 Keiscne gize scemtuom ,
 Pergiegiune egize varre ,
 P8t88m rafune emunduom .
 Ata 888 si luchierre ,
 Forte ndriscimitetij ,
 Keikisc nk88em ndeterre ,
 Ekech raam ndete 8ij .
 Ate goie te dereite ,
 meteziyt napat msuom ,
 P8timet u88ullet chi iepne ,
 Ekisc gize i8enuom .

Ata

Vājme, pērse u bā
 Kējo punē pēr mixyrē,
 Qi thërrisnē aqē m zā
 E keq nkthyenē pēr tē mirē¹?”

Ndë e vonë iu afruo,
 Gjithë zemëra iu thā,
 Gjithë shtati iu trishtuo,
 Aqē idhunë e pā.

Mb’ atë kryq aqē mëryem,
 Me sā tjera mundime,
 Kambë e duor keq mbërthym
 Me gozdë[t]² të hekurime.

Gjithë dveshunë e shemtuom
 Pā faj, pā detyrë,
 Atë shta[t] të ngushëlluom,
 Çkallëmuom pēr gjymtyrë;

Ato faqe for[t] të bardha
 Ke ishnë gjithë shëmtuom,
 Përgjegjunë gjithë varrë,
 Pshtým, rrafunë e munduom;

Ata sý si luqerrë,³
 For[t] të ndritshimi të tī,
 Ke i kish nkthym ndë t’ errë
 E keq rām ndë të zī;

Atë gojë të dërejtë,
 Me të cijt⁴ na pat msuom,
 Pshtimet, uthullet qi i epnë⁵
 E kish gjithë idhënuom,

¹ E të keqe kthyen pēr tē mirë.

² Gozhdë, gjetiu e shkruante me sh: gozhdët.

³ Luqerrë, nga lucerna.

⁴ Të cilët, të ciklën.

⁵ Prej pshtime e uthulle që i jepnin

Ata kr8e te leøduom, 209
 Pergiegiune pergizzane,
 Ferrascit gizzè scemtuom,
 mbusciane plot giaktenzane.
 Vaaiy smund me Calle suom,
 Achie tizzuna mundime,
 Asme gniefm menumurnom,
 Achie vaaiy enékime.
 Chi bani elumgnia fotgnie,
 mbate dite tue chiaam,
 Saatizzuna endochne,
 Chi siane giegiune epaam.
 Achie zizzuni chi paa
 semera iu aculluo
 Si vdecune uchit eraa,
 Fachicia iuverz si ftuo.
 Ani pake se uforzuo
 Tscengionit iligieroiy,
 Basckemeta uatruo,
 Kech nde semere giemoiy.
 Giuha nde goie iuzzaa,
 Gisse fit8ra iunziz,
 Ngrusca vetiu tueraam
 Desc me zane mort vetij.
 Saa gindia chi paane,
 Achie tizzuna mundime,
 Sciume nde lot ulaane,
 Plot vaaiy emallegnime.

Ata krye të lëvduom,
Përgjegunë për gjith anë,
Ferrashit¹ gjithë shëmtuom,
Mbushunë plot gjak të nxanë.

Vāj, s' mund me kallëzuom
Aqë t' idhuna mundime,
As me njeftm me numuruom²,
Aqë vāj e nëkime³,

Qi bani e lumnja Zotnjë
Mb' atë ditë tue qām,
Sa t' idhuna e ndoqnë
Qi s' janë gjegjunë e pām⁴;

Aqë c idhuni qi pā⁵
Zemëra iu akulluo⁶,
Si vdekunë u qit e rā,
Faqeja iu verdh si ftuo.

Ani pakëzë u forcuo
T' shën Gjonit i ligjëroi,
Bashkë me ta u afruo
Keq ndë zemërë gjëmoi.

Gjuha ndë gojë iu thā,
Gjithë fityra iu nxī,
N grusht vetiu tue rām,
Desht me dhanë mort vetī.

Sā gjindja qi pānë
Aqë t' idhuna mundime,
Shumë ndë lot u lānë
Plot vāj e mallënjime.

¹ prej ferrash.

² As me njuhë, me numëruem.

³ Ankime.

⁴ S'janë ndëgjue e pa.

⁵ Prej aq s'idhuni qi pa.

⁶ Iu bë akull.

*Enj Christis ebi girri mbe
K8cb.*

NDEEVONE m8aa girri,
 Egga elloiy, elloiy,
 Pak tuembetune priti,
 Sepijrtine elefcioiy.
 At8 cufte kisc me paam,
 Scignie emere cullj,
 mbate hore chichie daam,
 Kenzi fceculli zetij.
 Ndevetehe kisc mechiaam,
 Emeraam ndete fij,
 Gijze ndellot meulaam
 mallegnimi kedovijj.
 Keperfiperi gnie frike,
 Giuzijte imbulloiy,
 g8ofcgnie fe uraa pike,
 Cuur Dielli mengoiy.
 Drita nchiellfcit ufciuo,
 Ditene ubaa terre,
 Gijze zeu utrifuo
 Scigulloiy miet nde ferre.
 Saa gijze tue paam,
 Maa halle fmune flisne,
 Ngrufct vetiu tue raam,
 Gijze ndjee uperm8sne.
 Tuu

 XI ZANI I KRISHTIT QI THIRRI MBË KRYQ.

Ndë e vonë mb'zā thirri
 E tha: "Eloī, eloī¹,
 Pak tue mbetunë priti
 Shpīrtinë e lëshoi.

Aty kush të kish me pām
 Shinjë e mërekullī,
 Mb' atë horë qi qe dām
 Kënci shekulli cë zī;

Ndë vetëhe kish me qām
 E me rām ndë të zī
 Gjithë ndë lot me u lām,
 Mallënjimi ke do vīj²,

Ke përsipëri një frikë
 Xhudhijtë i mbuloi,
 Thoshnje se u rā pikë
 Kūr dielli mengoi,

Drita n qiellshit u shuo
 Ditënë u bā t' errë,
 Gjithë dheu u trishtuo,
 Shigulloi³ mjet ndë ferrë.

Sā gjithë tue pām
 Mā fjalë s' munë flisnë,
 N grusht vetiu tue rām
 Gjithë nd' dhë u përmysnë.

¹ Këtu ī= vetëm i e theksuar, jo e gjatë.

² Prej mallëngjimi tek do vinte.

³ Shungulloi.

Tuu paam mere cullij, 210
 Se sceculi ulinzuo,
 Egurete plasne ntrij,
 Saa forze urre suo.

E Dielli Keunzij,
 Perparat8ne usciuo,
 Si cuur gnie zes itij,
 Gize drita iu mbuluo.

E ditene ubaa terre,
 Sciochi sciochne smuna gnifne,
 zjolcnie seiane nde ferre,
 As megoie smune flifne.

Poveine tue giemuom,
 Gize izune endete ey,
 Kech nde semere helmuom,
 Mse raane ndemenij.

*Ketu Cale8on Cascia sesti ungiaale
 disafscinte ne mbatedite eu cale8uo
 ne sciume ve tue uzanese.*

CHisc baatte ottemiere,
 E semere marmuruom,
 Iu kini mechiene vdiere,
 Ekech izune Denuom.

Tue zzirre cundratij
 Chi eprite meseperefe,
 Se sine8ot vien, mesij,
 Iu megietune ndeiefe.

Tū' pām mërekullī,
 Se shekulli u lincuo¹,
 E gurëtë plasnë n trī,
 Sā forcë u rrëzuo,

E dielli ke u nxi²
 Përpara tyne u shuo,
 Sikure një thes i zī,
 Gjithë drita iu mbuluo.

E ditënë u bā t' errë,
 Shoqi shoqnë s' muna njifnë³
 Thoshnje se janë ndë ferrë,
 As me gojë s' munë flisnë;

Po veinë⁴ tue gjëmuom
 Gjithë idhunë e ndë të zī,
 Keq ndë zemërë helmuom
 Mse rānë ndë mēnī.

XII KËTU KALLËZON KAFSHA SE SI U NGJALLË⁵ DISA SHINTËNË
 MB' ATË DITË E U KALLËZUONË SHUMËVE TUE U THANË SE:

Qish bātë, o të mjerë
 E zemërë marmuruom,
 Ju kini me qenë vdjerrë
 E keq idhunë, dënuom,

Tue thirrë kundr' atī⁶,
 Qi e prit[t]ë⁷ me shpëresë,
 Se Sinëzot vjen Mesī⁸
 Ju me gjetunë ndëjesë.

¹ U lincuo, italianizëm.

² Tek u nxi.

³ S'mund e njihnin.

⁴ Venin, shkonin.

⁵ U ngjallnë.

⁶ Ose tue thirrë kund'r atī.

⁷ Qi e prittë, pritët.

⁸ Prej Sinëzot vjen Mesī.

Tezijne ua dergoiy,
 Posi uapat permetuom,
 Ligne efeene uamsoiy,
 Iu segniofte ote helmuom .
 Pombete mbe magescij,
 Nde semere nuku ngrofte,
 Mesaa merecullij,
 Te dereitene segniofte .
 Chi bani bucurnder iuu,
 Eiu gijze tue paam,
 semera iuoiy si druu,
 Ascte jjaam eper jjaam .
 Es88te taay iane,
 Posi Acull ingrijte,
 Se maate degnie fiane,
 Nchiellscit me paam drite .
 Chi sceculi gijze ndieu,
 Perse giane eperse giate,
 Sender iuu erj eleu,
 Virgieneze paa mcate .
 Ffort idegnie eivertete,
 Mesia, chi pate jiane,
 Epritune mbekete iette,
 Scintene fee meane .
 Maa iu ate segniofte,
 Ote sef ete helmuom,
 Poe sciaatee rrafte,
 Iune tue munduom .
 Ndie-

Të cijnë¹ ua dërgoi
Posi ua pat përmetuom,
Ligjnë e fënë ua mësoi,
Ju s' e njoftë², o të helmuom!

Po mbet[t]ë³ mbë madhështī,
Ndë zemërë nuk u ngroftë
Me sã mërekullī,
Të dërejtënë s' e njoftë!

Qi bani bukur nder ju,
E ju gjithë tue pãm,
Zemëra juoj si drū
Asht thãm e përthãm.

E sýtë tãj janë⁴
Posi akull i ngrîtë,
Se mã të denjë s' janë
N qiellshit me pãm dritë;

Qi shekulli gjithë ndjeu,
Për së gjanë e për së gjatë,
Se ndër jū erdh e leu
Virgjëne cë pã mkatë⁵,

Fort i denjë e i vërtetë
Mesia qi patë thanë,
E pritunë mbë këtë jetë
Shintënë fë me dhanë;

Mã ju atë s' e njoftë,
O të zez e të helmuom,
Po e shātë, e rraftë⁶
Idhunë tu' e munduom.

¹ Të cianë, të cilin, Atë...

² Ju s' e njohët.

³ Mbettë, mbetët.

⁴ Sýtë tuej janë.

⁵ Prej dirgjënëze pa mëkatë.

⁶ Ose: po e shāt e e rraftë.

Ndiere mofi gate Mortne, III
Si epate ligieruom,
Epergiuom gijje motne,
Achie ijune ehelmuom.
Ena kemi desceruom
Kete dite mee paam,
Ndoonete chieme sccuom,
Kenzo iyette chieme raam.
Etascti icmi derguom,
Scio chienie zone daam,
Gniai zerreti lesciuom,
Scintene drite me paam.
Iuue me Calleuom,
Sesine tot ini daam,
Ekech ijune denuom,
Perte keyt chi kini baam.
Perse na atie kechieme,
Ndegnie terre eburgte sij,
Saamot eiete pritme,
Cund gnie ndime te vetij.
Tezjne aspak sepatme,
Fort ijune edesceruom,
Ndete mazte kech umplakme,
Saamot eiete sccuom.
Mbegnie vente paandete
Errete tue chiendruom,
Ke gnie negulle etete
Neeve nakile mbuluom.

Ndjerë mos i dhatë mortnë¹
 Si e patë ligjëruom
 E përgjuom gjithë motnë
 Aqë idhunë e helmuom.

E na kemi dëshëruom
 Këtë ditë me e pām,
 Ndōnëse qemë shkuom,
 Kēncō jete qemë rām.

E tashti jemi dërguom
 Shoqënie conë dām²,
 Njai c errëti lëshuom
 Shintënë dritë me pām;

Jūve me kallëzuom
 Se Sinëzot ini dām,
 E keq idhunë, dënuom,
 Për të kejt³ qi kini bām.

Përse na atje ke qemë
 Ndë një t' errë e burg të zī,
 Sā mot e jetë pritmë
 Kund një ndimëzë vetī,

Të cijnë aspak s' e patmë;
 Fort idhunë e dëshëruom
 Ndë të madh të keq u mplakmë;
 Sā mot e jetë shkuom

Mbë një ven[d] të⁴ pāndezë
 Errëtë tue qëndruom
 Ke një negullë e zezë
 Nëve na kish mbuluom.

¹ Deri sa s'i dhatë mortnë.

² Prej shoqërisë sonë damë.

³ Të keqtë.

⁴ Mbë një vend të...

Maa tafcti na mēfēe,
 Ndate burg kechieme fane,
 Ergnie ngufcellim ndernee,
 Prei fine fot igane.
 Egnie Drite merrefee,
 Schelchiei ndefachietane,
 Terretite echiti ndjee,
 Nderezijt chieme fane.
 Pertezijt Plechte tane,
 Achie chiene ngufcelluom,
 Saa hjerne tue hane,
 Imaj fot chiofsc levduom.
 Per cachiete mire gane,
 Fotym na kemi ntee,
 Chi ndrite nde fachietane,
 Evete povien pernee.
 Siepate moti hane,
 Fotijmti permetuom,
 Se kie me arjm me gane,
 Feene emena felbuom.
 Oimaz eiy levduom,
 Mos chiofscime ntee daam,
 Chifna lee Ccufcelluom,
 Povien tafcti mena paam.
 Enee mena lefcuom,
 Sengirit ke chieme raam,
 Burguzerre enze helmuom,
 Scintene Drite me paam.
Efferre

Ma tashti na me fē,
 Nd' atë burg ke qemë zanë,
 Erdh një ngushëllim ndër në
 Prej Sinëzot i dhanë,

E një dritë me rrezë
 Shkëlqei ndë faqe tanë,
 T' errëtitë e qiti nd' dhë,
 Ndë të cijt qemë zanë;

Për të cijt pleqtë tanë
 Aqë qenë ngushëlluom,
 Sā thirr në tue thanë:
 "I madhi Zot, qofsh lëvduom!"

Për kaqë të mirë dhanë,
 Zoti im, na kemi n tē¹,
 Qi ndrite ndë faqe tanë
 E vetë po vjen për në

Si e pate moti thanë,
 Zoti im, ti përmetuom,
 Se kie² me ardhm me dhanë
 Fënë e me na shëlbuom.

O i madh e i lëvduom,
 Mos qofshimë n te[j]e dām³,
 Qi s' na lë çkushulluom,
 Po vjen tashti me na pām;

E në me na lëshuom
 Senxhirit, ke qemë rām⁴,
 Burgu c errë e n cë helmuom⁵,
 Shintënë dritë me pām,

¹ N tee = n teje, prej teje.

² kosovarizëm: ke.

³ Mos qofshim n tee dām, mos qofshim n teje, prej teje dām.

⁴ Tek patëm ra.

⁵ Prej burgu s'errët e së helmuem, prej burgu t'errët e të helmuem.

Efferrene mee pruom, **112**
Temirete meiy daam,
Anzisc chi iane denuom,
Perietet memosi paam.
Izilli nder ketto fialle,
vece cuur emberrini,
gioscgnie se tfundoï male,
ëani itij ke gïrri.
Sedeli tebeccuom,
Iascete visescit keini,
Burguzere enze helmuom,
Giegni emire tedini.
Seperiu iamderguom,
Mbekete iete meleem.
Periu menmunduom
Gizzeue meu cperbleem.
Cachie vece tue zane,
Gizze Niegula largoi,
Ndetezijt chie me zane
Gizzeue nanguscelloi.
Fflamuti iu Calle suo
Krschia ndaierit sckelchiei,
Gizze fferri utristuo,
Vsceterijne errembeiy.
Ndegne cias, eulsciuo.
Gizze dserte imberzeiy,
Mbegizzanet utorzuo,
Casce gialle si vinkreiy.
L 5
Tue

E ferrënë me e pruom,
Të mirëtë me i dām
Ancish qi janë dënuom¹,
Për jetet mos me i pām.”

I cili ndër këto fjalë
Veçë kūr e mbërrini,
Thoshnje se tfundoi malë²
Zani i tij ke thirri.

Se: “Deli, të bekuom,
Jashtë viseshit ke ini³,
Burgu c er[r]ë e n cë helmuom
Gjegjni e mirë të dini

Se për ju jam dërguom
Mbë këtë jetë me lēm,
Për ju me u munduom
Gjithëve me u çpërblēm.”

Kaqë veçë tue thanë⁴
Gjithë niegulla⁵ largoi
Ndë të cijt qemë zanë,
Gjithëve na ngushëlloi;

Flamuri iu kallëzuo,
Kryqa nd’ ajërit shkëlqei,
Gjithë ferri u trishtuo,
Ushtërinë e rrëmbei

Ndë një ças e u lëshuo
Gjithë dyertë i mbërthei,
Mbë gjith’ anet u forcuo
Kafsh’ e gjall s’i vin krei⁶.

¹ Të mirët me i da prej asish që janë dënue.

² Tundoj malnë.

³ Jashtë viseve ku jini, vendeve tek jini.

⁴ Gabim shtypi: tue dhanë.

⁵ Mjegulla.

⁶ S’i dilte në krye.

Tue gane cuscia k88,
 Chi povien me cachiedrite,
 E cachie fort mbe trimenij,
 Paa tmeer paa frike .
 Chi dukete si nierij,
 Nde giaktevet gijje scruom,
 Evien paa trimenij,
 Ketovise me kercuom .
 Si cuur megnie scperese ,
 Gijjeve mena rre suom,
 Ndo metieter Cuvenese,
 Robte tane melefcuom .
 Praastu bini temiere,
 Mose laame tevignie ,
 Neegijje mena edierre,
 Metemaje turp ecmigne .
 Sena kete Rregienij,
 Saamot ekemi fane ,
 Chi vien cachie ntrimenij,
 Gijjeue mena per fane .
 gromse k88 scaa paam ,
 Ende saa uscterij,
 Ketu iane gijje raam ,
 Gijje nkijjem ndete sij .
 Chi lefcionete me pruom
 Evien Cachimtrimenij,
 Nee mena Ckaterruom ,
 Terretene Regienij .

Keto

Tue thanë se: “Kush a kÿ
 Qi po vjen me kaqë dritë,
 E kaqë fort mbë trimëni¹
 Pā tmër, pā frikë?”

Qi duketë si nierë,
 Ndë gjak të vet gjithë shkruom,
 E vjen pā trimëni²
 Këto vise me kërkuom?

Sikūr me një shpëresë
 Gjithëve me na rrezuom³
 Ndo me tjetër kuvenesë
 Robtë tanë me lëshuom?

Pra ashtu bini të mjerë,
 Mos e lāmë të vinjë
 Në gjithë me na vdjerrë
 Me të madhe turp e çminjë⁴;

Se na këtë rregjëni
 Sā mot e kemi zanë,
 Qi vjen kaqë n trimëni
 Gjithëve me na përzanë⁵.

Thom se kÿ s’kā pām
 Ende sā ushtëri
 Këtu janë gjithë rām,
 Gjithë nkthiem ndë të zī,

Qi lëshonetë me pruom
 E vjen kaqë m trimëni,
 Në me na çkatërruom
 T’ errëtënë rregjëni?”

¹ I trimëruar.

² Pa dhelmëni, ushtarë.

³ Me na rrezatuem.

⁴ Përçmim, të sharë.

⁵ Qi vjen kaq i trimuem gjithëve me na marrë.

Keto fialle tui gane, 215
 Gijje igune eperfiem,
 Saa vile kifene sane,
 Armatifune embergum.
 Maa drita me rrefee,
 E sani chi ligieroiy,
 Si cuur bie rrufee,
 Gijje perm8s irrefoiy.
 Fforzute chi chiene ndr88,
 Ndegnie cias iggerremoij,
 Luziterit memeny,
 Mkr8cht iraa errefoiy.
 Mefcintet Cambertety,
 Mbe femere i chiendroi,
 Gijje forze tee tij,
 Ia prisci ia Ccatterroi.
 Eg8mt8re tee tij,
 Fortia liji iafcterngoij,
 Vleteria kech etij,
 Iku gijje edicu mtoiy.
 Ani unke gije perferij,
 Preci neesc efciucoiy,
 Caha chieme ndete sij,
 Gijje e nangufcelloiy.
 Gijje ve naza telire,
 Gijje nzerretit nadau,
 Si cuur gnie Pafe ch8re,
 Gijje meatescit nalau,
L 6 Te

Këto fjalë tu' i thanë
Gjithë idhunë e përziem,
Sā vise kishnë zanë
Armatisunë e mbërthyem¹.

Mā drita me rrezē
E zani qi ligjëroi,
Si kūr bie rrufë,
Gjithë përmys i rrëzoi.

Forcëtë qi qenë ndrÿ
Ndë një ças i thërrëmoi,
Luciferrit me mēnī
M kryqt² i rā e rrëzoi.

Me shintet kambër³ të tij
Mbë zemërë i qëndroi,
Gjithë forcëtë e tij
Ia prishi, ia çkatërroi.

E gjymtyrëtë e tij
Fort ia lidhi, ia shtërngoi
Ushtëria keq e tij
Iku gjithë e diku mtoi.

Ani u nkthe⁴ përsërī
Prej nēsh⁵ e shukoi
Kaha qemë ndë të zī
Gjithëve na ngushëlloi;

Gjithëve na dha të lirë⁶,
Gjithë n c errëtīt⁷ na dau,
Sikūr një pasëqyrë
Gjithë mkateshit na lau.

¹ Mbërthuem, mbase gabim shtypi me u.

² Me kryq.

³ Kambë, gabim shtypi; është korrigjuar në bot. IV.

⁴ U kthye, u kthye.

⁵ Nga ne.

⁶ Liri.

⁷ Prej s' errëtīt.

Tekehijtte iudoiy ,
Esila meu per siem ,
Ence na beccioy ,
Sembeta patmespersem .
Ani perpara na priu ,
Mee ndiccune urgenoiy ,
Nde Parrijsit nasctiu ,
Chiellte inguscelloiy .
Ksctu na fini bese nee ,
Se chise paame descmoime ,
Chi chieme nde scintet fee ,
vdecune epo Calle soime .
Si kini mee prouom ,
Ketodit emee paam ,
Cuurta scifi leuduom ,
Nze vdecuni seungiaall .
Anzi vorri meunciuom ,
Te tretene dite vete ,
Posi epat ligieruom ,
Saa chie mbe kete iete .
Bucur meu Calle suom ,
Me saa merecullij ,
Ndegiaktevet gijje scruom
Ta gnioho gijje nierij .
Se aiy ascte derguom
I laaim mbekete iete ,
Esine tot urgenuom ,
Gnie giucates idereite .
Mbe

Të këqijtë i vdoi¹
 E s' i la me u përziem,
 E në na bēkoi
 Se mbë ta patmë shpëryem².

Ani përpara na priu
 Me e ndjekunë urdhënoi,
 Ndë parrīsit na shtiu,
 Qielltë i ngushëlloi.

Kshtu na zini besë në,
 Se qish pamë dëshmojmë³,
 Qi qemë ndë shintet fë
 Vdekunë e po kallëzojmë.

Si kini me e provuom
 Këto dit e me e pām,
 Kūr ta shifi lëvduom
 N cë vdekuni se u ngjall⁴,

Anci vorri me u nçuom
 Të tretënë ditë vetë,
 Posi e pat ligjëruom
 Sā qe mbë këtë jetë;

Bukur me u kallëzuom
 Me sā mërekullī
 Ndë gjak[t] të vet gjithë shkruom
 Ta njoho⁵ gjithë nierī.

Se ai ashtë dërguom
 Ilāim mbë këtë jetë,
 E Sinëzot⁶ urdhënuom
 Një gjukatës i dërejtë.

¹ Dëboi.

² Se mbëtë patmë shpresuem.

³ Dëshmojmë, kallëzojmë, e tashme.

⁴ Prej së vdekuri se u ngjall.

⁵ Ta njohë; ky zëvendësim: ë/o, ose ë/u ngjet shpesh.

⁶ E prej Sinëzot.

Mbekete iete me leem,
 Pernee meu munduom,
 Enee mena cperbleem,
 Burguzerre enze helmuom .
 Chi te kiemi telire ,
 Chielte mei ge suom ,
 Ate fachie perfit8re ,
 Per ietet mea sciucuom .

314

G l3ge keto Cafsce chiene ,
 Giuzijscit veperuom ,
 Ani gindia gizzu nk3ene,
 Ata mbetne Ccuscelluom.
 Mbegizzanet tuu, udaam,
 Nata tuu, uafuom,
 At8 8otgnia tue chiaam ,
 Rrij izune chelmuom .
 Gizz3e nde Lot keisc laam,
 Mbegizzanet tu sciucuom ,
 Ate munden cund me paam,
 Gniete gniofune me sccuom.
 Ndo0

Mbë këtë jetë me lēm,
Për nē me u munduom,
E nē me na çpërblēm¹
Burgu c errë e n cë helmuom.

Qi të kemi të lirë²
Qielltë me i gëzuom
Atë faqe për fityrë
Për jetet me ia shukuom.

Gjithë këto kafshë qenë
Xhudhijshit vepëruom,
Ani gjindja gjith u nkthenë
Ata mbetnë çkushulluom.

Mbë gjith' anet tū' u dām
Nata tū' u afruom,
Aty Zotnja tue qām
Rrij idhunë e helmuom.

Gjithë ndë lot ke ish lām
Mbë gjith anet tu' shukuom
A të mundën kund me pām
Një të njofunë me shukuom.

¹ Shpërblym.

² Liri.

Ndongnie cuides ti daan ,
 Meta tue ligieruom ,
 Keisc ꝑꝑam eperꝑꝑaam ,
 Achie ꝑꝑune chelmuom .
 Vece at8 tue chiene,
 Ilcengioni vangieliste ,
 E Maria Magdalene ,
 Kech nde semere pelzifne .
 Sebirizevet isc daam,
 Catscie vaaiyne sciasciuon ,
 Ndiere mos erꝑ mei paam,
 Gnie buisar ilevduom.
 Chi moti ekisc mbesuom,
 Saa chie mbekete iyete ,
 Egizze cuiy Calleuom ,
 Se aiy ascte ivertete .
 Mesia chi patne ꝑꝑane ,
 E Profetete predicuom
 Se caame arꝑm meꝑꝑane
 Feene emena scelbuom.
 Izilli si emberrini,
 Figiet gize nde vaayi,
 Temaꝑ tizune i hini ,
 Maalote Imunimbaai .
 Vece uafruo dalle ,
 Kri8chne ngr8ke embergizzeiy
 Ani hipi nalt me iccalle
 Egoscdete iacpergizeiy.

Ani

Ndōnjë kujdes t' i dān
Me ta tue ligjēruom,
Ke ish tham e përthām,
Aqë idhunë e helmuom.

Veçë aty tue qenë
I shën Gjoni Vangjelistë
E Maria Magdalenë
Keq ndë zemërë pëlcsinë.

Se biri cë vet ish dām
Kafshë vājnë s' ia shuon
Ndjerë mos erdh me i pām
Një bujār i lëvduom;

Qi moti e kish mbesuom,
Sā qe mbë këtë jetë,
E gjithë kūj kallëzuom
Se ai ashtë i vërtetë,

Mesia qi patnë thanë,
E profetëtë predikuom
Se kā me ardhm me dhanë
Fënë e me na shëlbuom.

I cili si e mbërrini
E i gjet gjithë ndë vāj
Të madh t' idhunë i hini
Mā lot[t]ë s' mun i mbāj.

Veçë u afruo dalë
Kryqnë ngrykë e mbërgjithei,
Ani hipi nalt me shkallë
E gozhdëtë ia çpërthei.

Ani feescim emuor ,
Mete prugniete epruu ,
£otgnia epriti mbeduor ,
Embe Prehene evuu .
Ani hini mee chiaam ,
Aniraa ndete £ij ,
Ato plage tuia paam ,
Gizze £emera iungrij .
Ani lote illescioiy ,
Achie i£une chelmuom ,
Saa £ani imengoiy ,
I£une tue giemuom .
Tue £ane Miera une ,
Birimti m£emu vdore' ,
M£e ubaa keio pune ,
Kete Mort££e m£e emore .
Paafaiy paa det£re ,
Perte mirat chiubane ,
££trebene te patne ch£re ,
Posi uchte pergi£ane .
Si munde meiy duruom ,
Birijm keto mundime ,
Cambeduor debertuom ,
Me go£cdete he curime .
Keto fachie forte bar£a ,
Cachie i£une chelmuom ,
Pergiegiune egizze varra ,
Birijmu £cio££centuom .

215

Oh

Ani fëshim e muor
 Me të prunjëtë e prū,
 Zotnja e priti mbë duor
 E mbë prehënë e vū.

Ani hini me e qām,
 Ani rā ndë të zī,
 Ato plagë tu' ia pām
 Gjithë zemëra iu ngrī.

Ani lot[t]ë i lëshoi
 Aqë idhunë e helmuom,
 Sā zani i mengoi
 Idhunë tue gjëmuom.

Tue thanë: “Mjera unë,
 Bir[i] im, ti m se m' u vdore¹,
 M se u bā këjo punë,
 Ke të mortisë m se e more²?

Pā faj, pā detyrë,
 Për të miratë qi u bane,
 Shtrembënë të patnë qyrë,
 Posi uqtë për gjith ane.

Si munde me i duruom,
 Biri im, këto mundime,
 Kamb' e duor debërtuom
 Me gozhdë[t] të hekurime³?

Këto faqe for[t] të bardha,
 Kaqë idhunë e helmuom,
 Përgjegjunë e gjithë varra,
 Biri im, t' i shof shëmtuom.

¹ Biri im, ti pse m'u vdore, m'u humbe.

² Tek të mortjes pse e more?

³ Me gozhdë të hekurimte, të hekurta.

Oh birijm inguscelluom ,
 Paa faiy paa det8re ,
 Kete sc̄tate nguscelluom,
 Ccallemuom per88mt8re .
 Sfaamete kech tunk 88ene ,
 Temirate chi ubane,
 Saa anemichte chiene ,
 Giuzijte pergi88ane .
 Tizunite permenij ,
 Kech nk 88ene pertemire ,
 Birijm tazane t88 ,
 Mortne m8aa tue 88irre .
 Site patne gi88e motne ,
 Perte kech t88 chielluom,
 Tizune tazane mortne ,
 Obirijm inguscelluom .
 Ani er8nde Nicodemi,
 Me Iosefne, eligieroiy ,
 Temag tizune ihini ,
 Keplagete iasciucoiy .
 Ndeevone indisc coiy ,
 Fort izune tue chiaam,
 Eme fialinguscelloiy ,
 Seli cane mee paam .
 Tue 88ane elumgnia sotgnie ,
 Prei sine sot derguem ,
 Seta bagnie gi88e motne ,
 Kete vaayi tizenuom .

Pak

Oh, biri im i ngushëlluom,
 Pā faj, pā detyrë,
 Këtë shta[t] të ngushëlluom
 Çkallëmuom për gjymtyrë,

Sā me të keq t' u nkthenë¹
 Të miratë qi u bane,
 Sā anëmiq të qenë
 Xhudhijtë për gjith ane?

T' idhunitë për mēnī
 Keq nkthyenë për të mirë,
 Biri im, ta dhanë t̄y
 Mortnë m zā tue thirrë;

Si të patnë gjithë motnë
 Për të keq t̄y qëlluom,
 T' idhunë ta dhanë mortnë,
 O, biri im, i ngushëlluom!”

Ani erdhi ‘nde Nikodemi²
 Me Josefne e ligjëroi,
 Të madh t' idhunë i hini
 Ke plagëtë ia shukoi.

Ndë e vonë i ndishkoi
 Fort idhunë tue qām,
 E me fjal' i ngushëlloi
 Sesi kanë me e pām

Tue thanë: “E lumnja Zotnjë,
 Prej Sinëzot dërguom,
 Se ta banjë gjithë motnë
 Këtë vāj t' idhënuom.

¹ Sa me të keqe, dashakeqësi t' u kthyen.

² Ende Nikodemi, edhe Nikodemi.

Pak kiscgnic mei ndimuom , 216
 Pak vetiu bandobij,
 ecce kijy reduruom,
 Emos biere ndete sij.
Ena nguiceilo mcfec ,
 Chite ieemi forzuom,
 Te ieete pach ndernee,
 Ndiere ta iciofme let duom.
Tetretene Dite nee ,
 Bucur meu Calle suom,
 Mete maze befe efec,
 Posi napat permetuom.
Tue folle em sij icpori ,
 Ani giye tue chiaam,
 Escpuune kechie vorri,
 Nde rrafete gialle baam.
Ani bucur embuloiy ,
 Ndeerscim nde vorr estiu,
 Eme rrafet, e Curmfoiy,
 Mbrenda see nukistiu.
Ndecvone chiene daam ,
 Achie igune ehelmuom,
 Saa femera te gzan,
 vaaiyne meua ndegiuom.

*Ketu Calleon Cascia sesi giuzjite
 vonete vune straxe rezj
 vority mecrutune.*

Ani

Pak kishnje me i ndimuom,
 Pak vetiu ban dobī,
 Veçë kīj të duruom¹
 E mos bjerë ndë të zī,

E na ngushëllo me fē,
 Qi të jēmi forcuom,
 Të jētë paq ndër nē
 Ndjer ta shofmë lëvduom.

Të tretënë ditë nē
 Bukur me u kallëzuom,
 Me të madhe besë e fē
 Posi na pat përmetuom.”

Tue folë e m zī i çpori,
 Ani gjithë tue qām
 E shpunë ke qe vorri
 Ndë rrasë[t] të gjallë bām.

Ani bukur e mbuloi,
 Ndërshim ndë vorr e shtiu,
 E me rrasët e kurmzoi²
 Mbrenda dhë nuk i shtiu.

Ndë e vonë qenë dām
 Aqë idhunë e helmuom,
 Sā zemëra të thān
 Vājnë me ua ndëgjuom.

XIII KËTU KALLËZON KAFSHA SE SI XHUDHIJTË VONËTË³ VUNË STRAZHË⁴ R[R]JETH VOR[R]I[T] TIJ ME E RUJTUNË⁵

¹ Durim.

² E bëri kurm, e trupëzoi.

³ Vonë.

⁴ Mundet edhe shtrazë.

⁵ Rreth vorrit të tij me e ruojtunë. Shkrirja uo: u po s'qe gabim shtypi, mund të flasë për procese të tjera të hershme.

A Ni at8 perferij,
 Giuzijte umbelogne,
 Megnie tufe trimenij,
 Tineſ ſciokescit uoogne.
 Vonete rregg vorrit tij,
 Iouune mepergiuom,
 Gijze natene gatiij,
 Armatifune ctraituom.
 Moſu vignie cund nierij,
 Si nde paate cuituom,
 Teua vieze megnimtij,
 Tineſ natene emeſccuom.
 Tezzeene ndeevone,
 Seungiaall ſipat jzane,
 Teicete puna ione
 Igune ende bytee tane,
 Tezijte paalle palle,
 Natene tue pergiuom,
 Spaane Cafscete gialle
 Ateiy me magulluom,
 Vecce cuur mieſenatte,
 Ducu gnie merecullij,
 Ke vorri undes ſi flake
 Drite paane meſ88.
 E ke Raſene eeperjzeiy,
 Ndooniſte mieſenatte,
 Gijze ſceculli ſchelchieiy,
 jzolgne ſeundes meflake.
E

Ani aty përsëri
 Xhudhijtë u mbëlodhnë,
 Me një tufë trimëni¹
 Tinëz shokëshit u vodhnë,

Vonëtë rreth vorrit tī
 Iu vunë² me përgjuom,
 Gjithë natënë gatī
 Armatisunë e trajtuom,

Mos u vinjë kund nierī,
 Si ndë pātë kujtuom
 Të ua vjedhë me njimtī
 Tinëz natënë e me shkuom.

Të thënë³ ndë e vonë
 Se u ngjall si pat thanë,
 Të jētë puna jonë
 Idhunë ende bijtë e tanë,

Të cijtë pālë palë,
 Natënë tue përgjuom,
 S' pānë kafshë të gjallë
 Atej me magulluom.

Veçë kūr mjesënatë
 Duku një mërekullī,
 Ke vorri u ndes⁴ si flakë,
 Dritë pānë me sȳ,

E ke r[r]asënë e shpërthei,
 Ndōn' ishte mjesënatë,
 Gjithë shekulli⁵ shkëlqei
 Thoshnje se u ndes me flakë.

¹ Trimëni, trima, ushtarë.

² Ose i vënë.

³ Të thonë.

⁴ U ndez, një ndër rastet e rralla të shurdhimit në fund.

⁵ Bota.

Echriſtine megnie flamur ndore, 217

Si Dielli me rreſee,
Efort ibarje poſi vodore
Ei cpeiti ſi rrufee.

Ke vorrit ungrele vduom,
Mete maſe beſe eſee,
Ata giſſe tuſciucuom,
Frike raane perſee .

*Ketu Callecon Caſcia ſe cuiy Chri-
ſti, maapare mbas mortie
u Calleuo .*

MAapare tu pergiuom,
Straſetarete epaane,
Perſe giſſe chiene nchiuom,
Poſi vete erſne eſſane .

Ndeevone u Calleuo,
Scintefe Amefetij
Ezia unguſcelluo,
Keiſe giſſe ndete ſij.

Aſtu ende perſerij,
Magdaleneſe ke chiaa
Keiſe giſſe erre e ſij,
Ngruſt vetiu tue raam .

Ndeevone perſerij,
Mbeſaa viſe uſtruo,
Giſſe ſcerbetoretij,
Feſcim u Calleuo .

Tzij-

E Krishtnë me një flamur n dorë
 Si dielli me rrezë,
 E fort i bardhë posi vdorë,
 E i çpejti si rrufë,

Ke vorrit u ngre lëvduom
 Me të madhe besë e fë,
 Ata gjithë tu' shukuom
 Frike¹ rënë për dhë.

XIV KËTU KALLËZON² KAFSHA SE KÛJ KRISHTI MĀ PARË MBAS MORTJE U KALLËZUO.

Mā parë tu' përgjuom
 Strazëtarëtë e pānë³,
 Përse gjithë qenë nquom⁴,
 Posi vetë erdhnë e thanë.

Ndë e vonë u kallëzuo
 Shintësë amë së tī⁵,
 E cia u ngushëlluo
 Ke ish gjithë ndë të zī.

Ashtu ende përsērī
 Magdalenësë ke qān,
 Ke ish gjithë errë e zī
 N grusht vetiu tue rām.

Ndë e vonë përsērī
 Mbë sā vise u çtruo⁶
 Gjithë shërbëtore[t] tī⁷
 Fëshim u kallëzuo.

¹ Prej frike.

² Për gabim shtypi: kallëkon.

³ Strazhëtarëtë ose shtrazëtarëtë.

⁴ Zgjuom.

⁵ Ose: amësë së tī.

⁶ U shtruo.

⁷ Shërbëtorëve të tij.

Tezijte mire egnifne,
 Mes88 tue sciucuum,
 Eme dore eperkisne,
 Meta tue ligieruum .
 Efaa Caffice u Callefoiy,
 Chijsene perte scelbuom ,
 Ende feet iforzoiy ,
 Posi upat permetuum .
 Emesaa ngufcellime,
 Ndee voni nguscelloi ,
 Cuur fachie iezet8ne,
 Mbe chiellt ungre escoiy .
 Mete mage bese effec,
 Gize epaane leøduom,
 Si dielli merrefee ,
 Me engijt tukendum.
 Chielte permbij nee
 Keeote, mei, gefuum ,
 Caha pat, arzune ndjee,
 Neeve mena scellbuom .
 Gize, epaane kehipi,
 vert8tne, ua, Callefoiy,
 Gize chielte indriti ,
 Engijtti nguscelloiy .
 Ndeetone ch8sc andeiy ,
 Scijrtine scint dergoiy,
 Permijta fort fckelchieiy,
 Gize giuhute, uamfoiy.
Aftu

Të cijtë mirë e njifnë
 Me s̄y tue shukuom,
 E me dorë e përkisnë
 Me ta tue ligjëruom.

E s̄a kafshë u kallëzoi,
 Qi ishnë për të shëlbuom,
 E ndë fët i forcoi
 Posi u pat përmetuom.

E me s̄a ngushëllime
 Ndë e von' i ngushëlloi,
 Kūr faqeje cë tyne¹
 Mbë qiellt u ngre e shkoi.

Me të madhe besë e fë,
 Gjithë e p̄anë lëvduom
 Si dielli me rrezë
 Me engijjt tu' kënduom,

Qielltë përmbi nē
 Ke vote me i gëzuom,
 Kaha pat ardhunë nd' dhē
 Nëve me na shëlbuom.

Gjithë e panë ke hipi,
 Vërtynë ua kallëzoi,
 Gjithë qielltë i ndriti,
 Engijjt i ngushëlloi.

Ndë e vonë qysh andej
 Shpirtinë shint dërgoi,
 Përmbi ta fort shkëlqei,
 Gjithë gjuhutë ua mësoi.

¹ Në faqe të tyne, para faqes së tyre.

318

Affu ata ndeeone,
 Mbegijjanet chienedaam,
 Scintine ungiill emsuone,
 Gisse zeu tue paam.
 Scignie einerecullij,
 Chi pouei ne tue baam,
 Tverbenet u, epnes88,
 Te vdecune tue ngiaallm.
 Etsemuunet scendetne,
 Te tciursene mendegiuom,
 Tpaagoiyet keiy gietne,
 Vane me ligieruom.
 Temirette megnie hesse,
 Nde feet tue imsuom,
 Et kechijvet scperesse,
 Ambley tu, uligieruom.
 Se nde battsci Peendese,
 Mcatescit meu larguom,
 Iu kini megietm ndeiesse,
 Ndate pachte ngulcelluom.

*Si Iuda, Pilati, egizijte, cbiene prei
 sine tot cbiertuom, ecastiguom,
 persitet8ne mbekete sete ende saa
 cbiene gaaal, emaaepere mbe tie-
 teret si cale om te scruomite.*

Ashtu ata ndë e vonë
Mbë gjith' anet qenë dām,
Shintinë Ungjill e msuonë,
Gjithë dheu tue pām

Shinjë e mërekullī,
Qi po veinë¹ tue bām,
T' verbënet u epnë sÿ²,
Të vdekunë tue ngjallm³.

E t' sëmunit⁴ shëndetnë,
Të shurdhëne me ndëgjuom⁵,
T' pāgojet ke i gjetnë⁶
U dhanë me ligjëruom.

Të mirët me një besë
Ndë fēt tue i msuom,
E t' këqīvet shpëresë
Amblëth tu' u ligjëruom.

Se ndë bafshi pēndesë
Mkateshit⁷ me u larguom,
Ju kini me gjetm ndëjesë
Nd' atë paq të ngushëlluom.

XV SI JUDA, PILATI E XHUDHIJTË QENË PREJ SINËZOT QERTUOM E
KASTIGUOM PËR FAJ TË TYNE MBË KËTË JETË ENDE SĀ QENË
GJĀLL, E MĀ TEPËRË MBË TJETËRET, SI KALLËZON TË
SHKRUOMITË⁸.

¹ Venin.

² Të verbënvēt u epnin sy.

³ Të vdekunit tue ngjallë.

⁴ Të sëmunëvet.

⁵ Të shurdhënvēt me ndëgjuem.

⁶ Të pagojëve, tek i gjetën.

⁷ Prej mëkatesh.

⁸ Shkrimi, Shkrimi i Shenjtë.

A T8 Iuda i helmuom,
 Cuur paa se chisc bani,
 Ndevetehe tucuituom,
 Kech izune mbet efsciani.
 ¶ Vaime chis punoua,
 Cuma fune mesepetuom,
 Fotne tem etraditoua,
 Ree ndete mallecuom.
 Pertrijiete denare,
 Ochioscine mallecuom,
 Cusc menziti mei marre,
 vetehene medenuom.
 Senziuni maasdi,
 Chiscite dieg meligieruom,
 Vecce signie chieni sij,
 Mort vetiu me traituom.
 E tasti mastie mberrijm,
 Me raam mjike vetij,
 Ndolakne nchiafemesctijm,
 Eme gane mort vetij.
 Ekstet, vaaiyne e suu,
 Giuzijetti i mallecoiy,
 Denarete vo i pruu,
 Eperpara ualescioiy.
 Tuuzgane kechseleva,
 Imieri mbekette iette,
 Cuur tasti kstet feicua
 Scita giakne te dereite.
 Etc

Aty Juda i helmuom
 Kūr pā se qish bani,
 Ndë vetëhe tu' kujtuom
 Keq idhunë mbet e fshani.

Tha: “Vājme, qish punova,
 Ku ma s'unë¹ me shpëtuom,
 Zotnë tem e traditova²,
 Rē ndë të mallëkuom³

Për trīdhjetë denarë⁴,
 O qofshinë mallëkuom,
 Kush më nxiti me i marrë,
 Vetëhenë me dënuom.

Se n c' idhuni⁵ mā s' dī
 Qish të djeg me ligjëruom,
 Veçë si një qen i zī
 Mort vetiu⁶ me trajtuom.

E tashti m' ashtë mbërrīm
 Me rām m thikë vetī,
 Ndo laknë n' qafë me shtīm,
 E me dhanë mort vetī.”

E kshtu vājnë e zū,
 Xhudhijt i mallëkoi,
 Denarëtë vo i prū⁷
 E përpara ua lëshoi.

Tu' u thanë: “Keq se leva,
 I mjeri mbë këtë jetë,
 Kūr tashti kshtu fëjjeva,
 Shita gjaknë të drejtë.

¹ Ku ma s'unë, ku ma s'munë, s'mundem.

² Tradhëtova.

³ Rashë në mallkim.

⁴ Dinarë, para..

⁵ Prej s'idhuni.

⁶ Mort vetes.

⁷ = vojti i pru.

219

Ete mira chime bani,
 fotijm mbeke scpere va,
 Vne sine fot illani,
 Gijze mete kech iankijcua.
Oh vaaiyme cua paam,
 Kſtu nierij mefei8em,
 Sine fot mechiene daam,
 Vni mieri desper8em.
Ketto fialle tui ijane,
 Achie ijune chelmuom
 Drite s88te ſi baiyne,
 Chieite mei ſciucuom.
Eſtu tue mallegn8em,
 Poſi diaalli emſoiy,
 Sſi gne biſe desper8em,
 Maa tietere ſcuiytoiy.
Pungre vote emuor,
 Gnie litaar etraitoiy,
 Si chieni vote unvuor,
 Scpyrtine edenoiy.
Epilati chi giucoiy,
 G88chite ebani rene,
 Satiijune peſoiy,
 Liijune ehichne ſi chiene.
Ete kech chi ierij mbekr8e,
 Smuna ſckruogn kete dite,
 Saa chieni udesper8e,
 vetehene evrau mjike.
 Egiu-

E të mira qi më bani,
Zoti im, mbë ke shpëreva¹,
Unë, Sinëzot i lani,
Gjithë me të keq ia nktheva.

Oh, vājme, ku a pām,
Kshtu nierī me fëjyem,
Sinëzot me qenë dām,
Un' i mjeri dëshpëryem?!”

Këto fjalë tu' i thanë,
Aqë idhunë e helmuom,
Dritë sytë s' i bainë²
Qielltë me i shukuom

E 'shtu³ tue mallënjyem,
Posi djalli e mësoi,
Si një bishë⁴ dëshpëryem
Mā tjetërë s' kujtoi.

P' u⁵ ngre vote e muor
Një litār e trajtoi
Si qeni vote u nvuor,
Shpīrtinë e dënoi.

E Pilati qi gjukoi
Gjyqitë e bani r[r]enë,
Sa t' idhunë pësoi,
Lidhunë e hiqnë si qenë⁶.

E të keq qi i erdh mbë krye
S' muna shkruonj⁷ këtë ditë,
Sā qeni u dëshpërye
Vetëhenë e vrau m thikë.

¹ Mbë cilin shpresova.

² S'i banin.

³ E kështu.

⁴ Në tekst bisë.

⁵ Po u ngre.

⁶ Qenin.

⁷ S'mund ta përshkruaj.

Egiuzijte chi nzitne,
 Tue gurre cundretij,
 Tizune dite chi pritne,
 Smuna scruognie nieri).
 Sa Anemich uviyne,
 Pergizanescit iorisne,
 As me giellm nakiliyne,
 As me vdecune si prisne.
 Gnie emaze ussterij,
 Mbe gizzanet irrezioij.
 Vprisci plang este pij,
 Ech8tetne uarrefoij.
 Saa iscte gnie menj,
 Prei sine sot derguom,
 Ke me sij evobe sij,
 Gize desc chiene faruom.
 Achie luste chiuane,
 Saa chiene gize v dierre,
 Ecaa gnie chindmie urane,
 At8 gniembe giethere.
 E tierete kech plaguom,
 Femijne robte sane,
 Disa preem escemtuom,
 Disa chiente tuingrane.
 Ndeevone chie per sane,
 Ch8tetia gize rre suom,
 Enandeziette mie sane,
 Gizzugietne perte scruom.
 Saa

E xhudhijtë qi nxitnë
 Tue thirrë kundrë tī,
 T' idhunë ditë qi pritnë
 S' muna shkruonjë nierī.

Sa anëmiq u viinë,
 Përgjithaneshit i vrisnë,
 As me gjellm nuk i liinë,
 As me vdekunë s' i prisnë.

Një e madhe ushtëri
 Mbë gjith anet i rrethoi,
 U prishi plang e shtëpī
 E qytetnë ua rrëzoi.

Sā ishte një mēnī
 Prej Sinëzot dërguom,
 Ke me zī e vobëzī
 Gjithë desh qenë faruom.

Aqë luftë qi u dhanë
 Sā qenë gjithë vdjerrë,
 E kā njëqindmi[j]ë vranë
 Aty njëmbëdhjetë herë.

E tjerëtë keq plaguom
 Fëmijnë, rob të zanë¹,
 Disa prēm e shëmtuom,
 Disa qentë tu' i ngranë.

Ndë e vonë qe përzanë²
 Qytetja gjithë rrëzuom,
 E nandëdhjetë mi[j]ë³ zanë
 Gjith u gjetnë për të shkruom.

¹ Ose: *fëmijnë rob të zanë*, pra familjen rob të zanë.

² Qe kapur.

³ Mijë.

Saa Corpena lesciuom, **210**
 Iscne ateyi gijje tane,
 Gijje chielbette escemtuom,
 Rrej ch8cetse, ane, eprane.
Ndeevone, uducurande,
 Achie robij chi nisne,
 Saa pergnie grosf tergiande,
 Tryziete nzisc iscisne.
Si cundrese Iuda setiu,
 Bascke meta ndegiak hini,
 Alctu aio Cafsciu priu,
 Embe kr8e uamberrini.
Eksctu mberne Ccalemuom,
 Izune mbekete iette,
 Plang escetepy re suom,
 Gijje lane perte sekrette,
Achie izune derguom,
 Pertiperi gnie menij,
 Saa vend me fotenuom
 Cund sumbet astrimenj.
Posi sod ekete ditte,
 Kedo gindete giuzij,
 Gijje cuinde merfitte,
 Gijje cuuy nde menij.
E keio tieter Idomezzane,
 vecefe me Calle suom,
 Sefine fot iane lane,
 Enzi daam elarguom.

M *Keta*

Sā korpëna lëshuom
 Ishnë atej gjithë tanë,
 Gjithë qelbëtë e shëmtuom
 Rreth qyçetsë anë e p'r anë¹.

Ndë e vonë u duku randë
 Aqë robī qi nishnë,
 Sā për një grosh të rgjandë²
 Trīdhjetë n cish i shishnë.

Sikundrëse Juda shtiu
 Bashkë me ta ndë gjak hini,
 Ashtu ajo kafsh'³ iu priu,
 E mbë krye ua mbërrini.

E kshtu mbetnë çkallëmuom,
 Idhunë mbë këtë jetë,
 Plang e shtëpī r[r]ëzuom
 Gjithë lanë për të shkretë.

Aqë idhunë dërguom
 Përsipëri një mēnī,
 Sā vend me zotënuom
 Kund s' u mbet as trimēnī.

Posi sod e këtë ditë,
 Kedo gjindetë xhudhī,
 Gjithë kūj ndë mērzitë⁴
 Gjithë kūj ndë mēnī.

E këjo tjetër s' do me thanë
 Veçëse me kallëzuom
 Se Sinëzot janë lanë
 E n ci dām e larguom.

¹ Rreth qytetsë.

² Të argjentë.

³ Ose: *kafsh' iu priu...*

⁴ për gjithëkënd ndë mērzi, ose ndë mērzittë

*Ketu apme levdine tot pette mefaat
mescerier sety.*

Oly mazi tot fatmiri,
Ti chi iee ivertete,

Prei chieftic kech8ri,

Te tuute chidovette.

Mendte ndritua posi, 8lli

Tegniohone ate iyete,

Te dijne mire filii,

Seti iee ivertette.

Krij iuosi it8ne,

Chijkie Krij iuom,

Eperbleefi it8ne,

Megiak tand te paa cmuom.

Talsti'telus, ndritme muo,

totijm megnie rre fee,

Site yeete ur8enuom,

Scpijrtic scine prei tee.

Schip te mundegn merref8em,

Ndoognie canke te ree,

Chi mbechielle tisc pelch8em,

Perparat88 Keiee.

Temos gindem iharruom

Kete iette-tue scnuom,

Laudinetand tukenduom.

Cuurraay paatepusciuom.

XVI KËTU APMË LËVD TINËZOT PËR TË MËDHËT MËSHËRIER TË TIJ

O, i madhi Zot fatmiri,
Ti qi jë i vërtetë,
Prej qiellshit këqyri
Të tûtë qi do vetë.

Mendte ndritua posi ylli,
Të njohonë atë jetë,
Të dînë mirëfilli
Se ti jë i vërtetë

Krījuosi i tyne
Qi i kie krījuom,
E çpërblësi i tyne
Me gjak tand të pāçmuom.

Tashti të lus, ndritmë muo,
Zoti im, me një rrezë,
Si të jëtë urdhënuom
Shpīrtit shint prej të.

Shqip të mundënj me rrëfyem
Ndōnjë kankë të rë,
Qi mbë qiellt t'ish pëlqyem
Përpara tÿ ke jë.

Të mos gjindem i harruom
Këtë jetë tue shkuom,
Lavdinë tand tu' kënduom,
Kūrrāj pā të pushuom.

ſotijm tuu te levduom,
 Se iee, inguſcelluom,
 Saa ſmund me calleſuom,
 As nde mend metecuituom.

111

Mie viet meligieruom,
 Dite nate tue ſcruom,
 Laudine tand me kenduom,
 Aſtiere me calleſuom.

Vece telus ame muo,
 ſotijm gnie drite mee
 Ngoie zote eme, mo,
 Te mbuſcem plot beſe eſee.

Seuiam poſignie ſgiuo,
 Kech imbraſete eyncote,
 Oognie ikech perruo,
 Iturbulle gñe motne.

Eti iee ſigne, kruo,
 Chi uiyette, ſi vien mee,
 Emay iamble ſagnichuo,
 Mialte blete ſezeret.

Ooſignie gurre egialle,
 Chi rrie, bucure calluom,
 Poſciuom epaa valle,
 Perietet paa menguom.

Aſte turbuluoom ſcatte,
 Poſi ari i calluom,
 Aſte mee nukecatte,
 Si gurij paa emuom.

M 2 Te-

Zoti im, tū' të lëvduom
 Se jē i ngushëlluom,
 Sā s' mund me kallëzuom
 As ndë mend me të kujtuom,

Mi[j]ë vjet me ligjëruom
 Dit' e natë tue shkruom,
 Lavdinë tand me kënduom,
 As tjerë me kallëzuom.

Veçë të lus, amë muo,
 Zoti im, një dritë n tē¹
 N goje cote e më thuo
 Të mbushem plot besë e fë.

Se u jam posi një zgjuo
 Keq i mbrazëtë e i nkotë,
 Ò, një i keq përruo,
 I turbullë gjithë motnë.

E ti jē si një kruo
 Qi ujëtë s' i vjen mē²,
 E ma i amblë se një huo,
 Mjalte bletëze cë rē.³

Ò, si një gurrë e gjallë,
 Qi rrjedh bukurë kulluom,
 Po shuom⁴ e pā valë
 Për jetet pā menguom⁵.

As të turbulluom s' katë⁶,
 Posi ari i kulluom,
 As të mē⁷ nukë katë,
 Si guri i pāçmuom.

¹ prej teje.

² Qi ujëtë s'i vjen mem, s'i men, s'i pushon.

³ Huo mjalte bletëze së re.

⁴ Heshtur.

⁵ Pa mungue.

⁶ S'ka.

⁷ As të mem, të pushuem.

Tezÿne cusÿte vignie,
 Plot mefee mengienuom,
 Kisc mechiene bucurgine,
 Ndatte pachte nguscelluom.
Siscinteia Caterine,
 Nde scÿrt mellulle tuom,
 Ndo Maria Magdalene,
 Mee ngijt me kenduom.
Caa sÿate here nditte,
 Mbe chielle metu aÿruom,
 Fachiene tande te ndritme,
 Mes 8 metta sciucuom.
Maa chisÿte dieg messane,
 O sotiym inguscelluom,
 Ietetzone chia ÿane,
 Gijÿe ndete laÿenuom.
Vÿeze dereite lane,
 Te dereiytene harruom,
 Mentetona iane ÿane,
 Plote kech rue cuiÿtuom.
ÿemcrete tona iane,
 Ngrijte si guur igialle,
 Es 8 te tane ÿane,
 Si niegulla palle palle.
Egoiete tona iane,
 Gijÿijune efarmacuom,
 Demenimize pegane,
 Mefaate mallicuom.

Tue

Të cijnë¹ kush të vinjë
 Plot me fë me ngjënuom,
 Kish me qenë bukur gjinë²
 Nd' atë paq të ngushlluom.

Si shinteja Katerinë
 Ndë shpirt me lulëzuom,
 Ndo Maria Magdalenë
 Me engijjt me kënduom

Kā shtatë herë³ n dite
 Mbë qiellt me t' u afruom,
 Faqenë tande të ndritme
 Me sÿ me ta shukuom.

Mā qish të djeg⁴ me thanë,
 O Zoti im i ngushëlluom,
 Jetet conë qi a dhanë
 Gjithë ndë të lazënuom⁵;

Udhe cë dërejtë lanë⁶,
 Të dërejtënë haruom,
 Mentë tona janë dhanë
 Plo[t] të keq tue kujtuom.

Zemëretë⁷ tona janë
 Ngritë si gūr i gjallë,
 E sÿtë tanë zanë
 Si niegulla palë palë.

E gojë të tona janë
 Gjith' idhunë e farmakuom,
 Demënimi cë pëganë
 Me sã të mallëkuom;

¹ Të cijnë.

² Gjithë.

³ Nga shtatë herë, formë kosova: ka, prej ngaha, kaha, kah, ka.

⁴ Të djeg shpirti.

⁵ Lazdruem.

⁶ Prej udhës së drejtë lanë.

⁷ Zemëratë, zemrat.

112

Tue baam bze rrene,
 Sctrembene tue descemuom,
 Cundre, schigniet, tue chiene,
 Semera ione forzuom.
 Etascti tue cuituom,
 Dite tona nate miere,
 Ndefe ikemi spenzzuom,
 Motne tane gijge odierre.
 Keto g8mt8rette tone,
 Chi poiane Krij iuom,
 Meleuduom Tene otne,
 Evetiu mendimuom.
 Tascti kltu cane feisem,
 Ete tiere dametuom,
 Nder saa mcate per siem,
 Totijm, t88, haruom.
 K88 corp ilasenuom,
 Balte ezenze sij,
 Nee do mena der ucm,
 Medescirete Kechij.
 K88 seculi helmuom,
 guose nacatte odierre,
 Kete sepjrt te lee duom,
 Nzziym enkjsem ndeterre.
 Diualli imallecuom,
 Anemicu 8ne strette,
 Nee tue napergiuom,
 Foli Ciarpeni melfette.
 M 3 Ntee

Tue bām bē rrenë¹,
 Shtrembënë tue dëshmuom,
 Kundrë fqinjet² tue qenë
 Zemëra jonë forcuom;

E tashiti tue kujtuom
 Dit[t]jë tona na të mjerë
 Ndë se i kemi spenxuom,
 Motnë tanë gjithë vdjerrë;

Këto gjymtyrëtë tonë
 Qi po janë krījuom
 Me lëvduom Tënëzotnë,
 E vetiu me ndimuom,

Tashti kshtu kanë fëjyem
 E të tjerë damëtuom,
 Ndër sã mkate prëziem,
 Zoti im, tÿ harruom,

Kÿ korp i lazënuom,
 Balte e dheu cë zī³,
 Në do me na dënuom
 Me dëshirë të këqī.

Kÿ shekull i helmuom⁴
 Thuo se na katë⁵ vdjerrë,
 Këtë shpirt të lëvduom
 Nxīm e nkthym ndë t'errë;

Djālli i mallëkuom,
 Anëmiku ynë i tretë,
 Në tue na përgjuom
 Posi gjarpëni me fletë.

¹ Tue ba be rrejshëm.

² Kundër fqinjëve, ndaj fqinjëve.

³ Prej balte e dheu së zi.

⁴ Kjo botë e helmueme.

⁵ Ka.

Ntecie mena rref uom,
Posi urre suo vette,
Anzi pachi nze levdnom,
Ijune mbekette:iette .
Ndefferre mena munduom ,
Posi mundonette vette,
Ende siarmte Amesciuom,
Ke sdihette evertete.
Praastu kemi feisem ,
ſotijm ntee larguom,
Sceculit tue ſcerbsem,
Diaallit tuo ndegiuom.
Maa tieter ſa, ſeperſe,
vece mete peenduth,
Ntecie megietm ndeioſſe,
O ſotijm inguſcelluom.
Posi vete pate ijane,
ſotijmti permetuom ,
Semcarote cuſſti lane,
Fort tue upeenduthm .
Caa meu gietm itrano ,
Ate iyette mege ſuom,
Parriſino giatte egiane,
Ia Cambaam etraiytuom.
Ndaiy ſcintenitemij ,
Ndaiy eengijtte looduom ,
Temeſſaa Regienij ,
Perietet meiy. ge ſuom ,
Pergitte ietate iteſe. Amen.

N tēje me na rrēzuom
 Posi u rrēzuo vetë,
 Anci paqi n cë lëvduom
 Idhunë mbë këtë jetë,

Ndë ferrë me na munduom
 Posi mundonetë vetë,
 E ndë zjarm të amëshuom
 Ke s' dihetë e vërtetë.

Pra ashtu kemi fëjyem,
 Zoti im, n te[j]e¹ larguom,
 Shekullit tue shërbyem,
 Djallit tue ndëgjuom.

Mā tjetër s' a shpëresë,
 Veçë me të pënduom,
 N tēje me gjetm ndëjesë,
 O Zoti im i ngushëlluom.

Posi vetë pate thanë,
 Zoti im, ti përmetuom,
 Se: "Mkatetë kush t' i lanë
 Fort tue u pënduom,

Kā me u gjetm i tanë
 Atë jetë me gëzuom,
 Parrīsinë gjatë e gjanë
 Ia kam bām e trajtuom.

Ndaj shintënīt e mī,
 Ndaj ēngijjt e lëvduom,
 Të mëdhā regjēnī
 Për jetet me i gëzuom."

Për gjithë jetë të jetësë. Amen.

¹ Prej teje.

H Virgiena evertete,
 Chi l'edieg mezzane maa,
 Igune n'bekete yette,
 Keto fialle siti faa.

Sita scogn ukete yette.

Paa vepenuom giaa,
 Seu rasci pette epette,
 Cutefos oo cutefaa.

Tu paam giize tekechte,
 Achie igune ehelmuom,
 Ke ndarbene sciu lechte,
 Diaalli i mallecuom.

Etesciumete inziu,
 Me faa kembegnienij,
 Nde zziezetevet ilciu,
 I bani piese vetij,

Perfet chi cane vdiere,
 Disa perkembegnienij,
 Disa vece metetiere,
 Membusciume barktembij.

XVII

Oh, virgjëna e vërtetë,
 Qish të djeg me thanë mā
 Idhunë mbë këtë jetë,
 Këto fjalë si t' i zā?

Si ta shkonj u këtë jetë
 Pā vepëruom gjā,
 Se u tashti për të çpejtë
 Ku të sos, o ku të zā?

Tu' pām gjithë të keqtë
 Aqë idhunë e helmuom
 Ke nd' Arbënë shtiu leqtë¹
 Djālli i mallëkuom,

E të shumëtë i nxiu
 Me sā këmbenjënī,
 Ndë xgjedhë të vet i shtiu
 I bani pjesë vetī,

Për fēt qi kanë vdjerrë,
 Disa për këmbenjënī²
 Disa veçë me të tjerë
 Me mbushunë barktë mbī;

¹ Në Arbëni shtiu dredhitë.

² Mashtrime, marrëzi...

Eperfaa majestij,
 Cufcrij, egrabetij,
 Afctu epercurvenij,
 Menie ndegiakefij.
 Chi dukene ndore t8ne,
 Gijze dite tui baam,
 Emefaa demenime,
 Goiene e cane pegaam.
 Chielle ejeene mbij,
 Pergijze fialle chi gione,
 Per fotgniete scene mrij,
 Scintente etc scengione.
 Me faa kembegnicnij,
 Permendgniene tene fotie,
 Emenite scintetij,
 Ndepergoie eperte ncote.
 Bee rrene tue baam,
 Si chientee paafee,
 Gijze X8em epegaam,
 Ieta et8ne perjee.
 Kiscene scinte harruom,
 Gijze nzemirascit daam,
 Efcene rreneguom,
 Bakmine ekre mine sciaam.
 Ligfe tuu i cundrestuom,
 Sine fot chiofscine oraam,
 Te ke chijte leøduom,
 Temirette tui sciaam.

Maa

E për sã madhështī,
 Kusērī e grabētī¹,
 Ashtu e për kurvënī,
 Mëni ende gjakësī;

Qi dukenë ndore[t] tyne²
 Gjithë ditë tu' i bām,
 E me sã demënime
 Gojënë e kanë pëgām;

Qiellë e dhënë mbī
 Për gjithë fjalë qi thonë,
 Për zotnjë të shënë Mrī,
 Shintënitë e të shën Gjonë.

Me sã këmbenjënī
 Përmendnjënë Tënëzotnë,
 Emënitë shin[t] të tī
 Ndëpër gojë e për të nkotë,

Bë rrenë tue bām
 Si qentë e pafë,
 Gjithë zhyem e pëgām
 Jeta e tyne për dhë.

Kishnë shintë harruom
 Gjithë n cë mirashit dām³,
 E fënë rreneguom,
 Bakminë⁴ e krezminë shām.

Ligjsë tū' i kundrështuom,
 Sinëzot qofshinë vrām,
 Të këqitë lëvduom,
 Të mirëtë tu' i shām.

¹ kusari e grabitje.

² Mund të jetë dhe: ndore[t] tyne.

³ Prej gjithë së mirash ndamë.

⁴ Bagmin.

Maa chifste ygom imiere, 324
 Perschiygn nde menij,
 Tue folle perte tiere,
 Pak vetiu bagn doby.
Povaalyne ygom vety,
 Mses hijgn mei cuituom,
 Muoitte meditemij,
 Sendese i cam spenzuom.
Gigge nde kemb gnierij,
 Kette sette tue lccuom,
 Nzeriende plechienij,
 Nde meat psetielle engateruom.
Asctu ende me cuituom,
 Ictone kecame vette,
 Amuna Cam merituom,
 Kech tue spenzuom motne.
Nde semere tugie muom,
 Vni mieri tue chiaam,
 Gigge ijune ehelnuom,
 Cui des me catte yam.
Sedruose iam giucuom,
 Ndete magte kech me raam.
 Em Parrylit larguom,
 Sine sot me chiene daam.
Per chisc camu veperuom,
 Mendia ime pomezzen,
 Goia tume ligieruom,
 semera puscim smegieen.

Mā qish të thom, i mjerë,
 Përse hīnj ndë mēnī –
 Tue folë për të tjerë
 Pak vetiu banj dobī.

Po vājme, thom vetī,
 M se s' hīnj me i kujtuom
 Muojtë me dit[t]ë e mī
 Se ndë se i kam shpenxuom?

Gjithë ndë kmbenjēnī
 Këtë jetë tue shkuom,
 N cë riu e ndë pleqēnī,
 Ndë mkat pshtjellë e ngatërruom.

Ashtu ende me kujtuom
 Jetënë ke ka me votë,
 A muna kam merituom
 Keq tue shpenxuom motnë?

Ndë zemërë tu' gjëmuom,
 Un' i mjeri tue qām,
 Gjithë idhunë e helmuom
 Kujdesi më katë¹ tham.

Se druo se jam gjukuom
 Ndë të madh të keq me rām,
 E m parrīsīt larguom
 Sinëzot me qenë dām².

Për qish kam u vepëruom
 Mendja ime po më nxēn,
 Goja tu' më ligjëruom
 Zemëra pushim s' më gjēn.

¹ Ka.

² Prej Sinëzot me qenë damë.

Mortne tue ecuituom ,
Curte vigne me furij ,
Kenzo iette meme mciuom ,
Kenzi sceculize f ij .
Si camu meiy scpetuom ,
At8 mbate hore mby ,
Terrene fachie scemtuom ,
Cuurte ia scioffsc mes88 .
Oh vaaiyme me scpetuom ,
Scame mundune and88 ,
As fialle meligieruom ,
As megietune mengy .
Praascetu mbekette iyette ,
ƒotijm kembaa ldiij ,
Seu cam fei8em vette ,
Ecam hijm nde menij .
Signie scatale pertte skrette ,
me sciune kembegnienij ,
Gizze scoua Kete iette ,
Paa fruit paa dobij .
Vecefe me cachie fee ,
Si verbene paa s88 ,
Permus me fachie pergee ,
vign bie perpara t88 .
Nchiellcit atie keice ,
Nkgeu esciucomes88 ,
Giamene xme ndegie
E vaaine makote nij .

Scpijr

Mortnë tue e kujtuom,
 Kur të vinjë me furī,
 Kënci jete me më nçuom¹,
 Kënci shekulli cë zī.

Si kam u me i shpëtuom
 Aty mb' atë horë mbī,
 T' errënë faqe shëmtuom
 Kūr të ia shofsh me s̄y?

Oh, vājme, me shpëtuom
 S' ka me mundunë and̄y²,
 As fjalë me ligjëruom
 As me gjetunë mëngji.

Pra ashtu mbë këtë jetë,
 Zoti im, ke mbā s' dī,
 Se u kam fëjyem vetë
 E kam hīm ndë mēnī.

Si një shtasë³ për të shkretë
 Me shumë këmbenjēnī,
 Gjithë shkova këtë jetë
 Pā frujt, pā dobī.

Veçese me kaqë fē,
 Si verbënë⁴ pā s̄y
 Përmys⁵ me faqe për dhē
 Vinj bie përpara t̄y.

N qiellshit atje ke jē,
 Nktheu e shuko me s̄y
 Gjamënë teme ndëgjē⁶,
 E vājnë me lo[t] të mī.

¹ Në tekst mçuom, mbase gabim shtypi.

² Andy, andej, prej andej.

³ Shtazë, te autorë të tjerë të vjetër: shtâzë.

⁴ Si i verbëti.

⁵ Në tekst: permus.

⁶ Ndëgje, ndëgjoe.

Scpÿrtine scind dergee , 228
 Tendritgnie nder mentemij,
 Si gnie Drite me rre see ,
 Tememfognie chisc mos dij.
 Chite mbuscem plot mefee ,
 Temos bie nder e sij ,
 Tenurate gisse ntee,
 Fotijn, u, miri dij .
 Senchiell ende persee ,
 Gisse cusc posseret 188 ,
 Anemikne tane edee,
 Eforzette sciciez ndr88 ,
 Se aiy me dauntee ,
 Lme sciu nde menij ,
 me saameate persee ,
 Nzeriu ende plechenij .
 Maati chi iee imire ,
 mbechielltachie leuduom,
 muneme baiyse tedelire ,
 O Fotijn ingusceluom.
 Se semera pome zotte ,
 Talsci meu peenduom,
 Chisc Cambaam gisse motne ,
 me vaaiy mei paguom.
 Maa, u, tue cuituom ,
 neatete nybekete see,
 Chi scane tehumuruom,
 maase Bari persee .

Shpīrtinë shind dërgē¹
 Të ndritnjë ndër men[t] të mī,
 Si një dritë me rrezë,
 Të më msonjë qish mos dī.

Qi të mbushem plot me fē,
 Të mos bie nd' erezi²,
 Të miratë gjithë n tē³
 Zoti im, u mir' i dī.

Se n qiell ende për dhē
 Gjithëkush po thërret tÿ,
 Anëmiknë tanë vdē⁴,
 E forcëtë shtjeja n drÿ.

Se ai më dau n tē,
 E më shtiu ndë mēnī,
 Me sa mkate për dhē
 N cë riu e ndë pleqēnī.

Mā ti qi jē i mirë,
 Mbë qiellt aqë lëvduom,
 Munë më bajsh të dëlirë,
 O Zoti im i ngushëlluom.

Se zemëra po më thotë
 Tashti me u pēnduom,
 Qish kam bām gjithë motnë
 Me vāj me i paguom.

Mā u tue kujtuom
 Mkatetë mbë këtë dhē,
 Qi s' kanë të numuruom,
 Mā se bari për dhē,

¹ Dërgoe, dërgoje.

² Herezi.

³ N teje, prej teje.

⁴ Vdoe, dëboe, dëboje.

Scam s88 metu afruom ,
Pofi gnia i paa fee,
Asi de gnie me sciucuom ,
Chielte permby nec .
Vece igune chelmuom ,
Perm8s me fachie perjee ,
Dergiem errete everbuom ,
Smune nifem preitee .
Veceti meme ndimuom ,
Dorenc tue magane ,
O totijm inguscelluom ,
mbe chielte meme per tane .
Ndate pachte ngusceluom ,
Paa mort me chiene giaall ,
Perietet meu ge suom ,
Scintene Drite me paam .
Ndaiy eengijte levduom ,
Ndaiy scintenite tuu ,
O totijm ingusceluom ,
Kedora iote me vuu .
Emenite meta levduom pergiye
ietete ietese . Amen .

Perndsmete gijye Kerstene nimis
Arb. nit.

TEkerstene oiu chijni,
Ndarbene, te page suom,
Chi feene mire edini,
Seuaste perte scelbuom.

Ke-

S' kam sÿ me t' u afruom
Posi nja i pāfē,
As i denjë me shukuom
Qielltë përmbī nē.

Veçë idhunë e helmuom
Përmys me façe për dhë
Dergjem errëtë e verbuom,
S' munë nisem prej tē¹.

Veçë ti me më ndimuom
Dorënë tue ma dhanë,
O Zoti im i ngushëlluom,
Mbë qiellt me më përzanë².

Nd' atë paq të ngushëlluom
Pa mort me qenë gjall,
Për jetet me u gëzuom,
Shintënë dritë me pām.

Ndaj ēngij[t] të lëvduom
Ndaj shintëni[t] të tū,
O Zoti im i ngushëlluom,
Ke dora jote më vū,

Emënitë me ta lëvduom, për gjithë jetë të jetësë. Amen.

XVIII PËR NDIMËT TË GJITHË KËRSHTENIMIT³ ARBËNIT

Të Kërshtenë, o ju qi ini⁴
Nd' Arbënë të pagëzuom,
Qi fënë mirë e dīni
Se u ashtë për të shëlbuom,

¹ Ndaj teje.

² Me më marrë, me më qasë, pranue.

³ Kërshtenimit (t)'Arbënit.

⁴ Jini.

Kete letere eper fini, 226
 Chi iuue Camderguom,
 Giaa Cattscie nzotezzini,
 Kete iette tue sccuom.
Ndore emerri ekendoni,
 Iu chidini mekenduom
 vini vefcetendegioni,
 Iu chi dini mendegiuom.
Keto fialle iligieronni,
 Si Canke tue kenduom
 Eme faati vierfcioni,
 Fort tample ete ngufceluom.
Vetehene ta chiertoni,
 Lote tue ilefcuom,
 Ate iette tacuitoni,
 Nde fcipjrt tu lulefcuom.
Nzemirafcite mos mengoni,
 Nze kech tue ularguom,
 Tene fotee taleudoni,
 mire tue veperuom.
Chi motne temose fcconi,
 Nde meat pfcielle engateruom,
 Poietene tacuiytoni,
 Chiuafcie perte fcclbuoni.
Asgiaa mos lakemoni,
 Mbegeet mefcotenuom,
 Pochuelle defceroni,
 Chi uiane permetuom.

Dite

Këtë letërë e përzini
 Qi jūve kam dërguom,
 Gjā kafshë n co të xini¹
 Këtë jetë tue shkuom.

N dorë e merri, e këndoni,
 Ju qi dini me kënduom,
 Vini veshët e ndëgjoni
 Ju qi dini me ndëgjuom.

Këto fjalë i ligjëroni
 Si kankë tue kënduom,
 E me zā t' i vjershoni
 Fort t' amblë e të ngushëlluom.

Vetëhenë ta qërtoni
 Lot[t]ë tue i lëshuom,
 Atë jetë ta kujtoni
 Ndë shpīrt tu' lulëzuom.

N cë mirashit mos mengoni,
 N cë keq tue u larguom,
 Tënëzotë e ta lëvdoni²,
 Mirë tue vepëruom,

Qi motnë të mos e shkoni
 Ndë mkat pçtjellë e ngatërruom,
 Po jetënë ta kujtoni
 Qi u ashtë për të shëlbuom.

Asgjā mos lakëmoni
 Mbë dhēt me zotënuom,
 Po qielltë dëshëroni
 Qi u janë përmetuom.

¹ N co të xini, n so të xini, prej soje të nxini.

² Tënëzotnë ta lëvdoni.

Dite tuoij ti spenzoni ,
Tine tot tue iuntruom,
Nde fect telulle toni,
Sciochi sciochne tue msuom.
Mkiscet, scinte, bante vini ,
Scpesc tue i vissi tuom ,
Pergizze dite takini,
Scintene mesce ndegiuom .
Perte diell mos punoni ,
Feste, chiaset, urjenuom ,
Pondurate ti spenzzoni ,
Tene totae tu levduom .
Sciokete schignietu doni ,
Amblez tue uargetuoni,
Giaane raaij spenzoni,
At8ne meu ndimuom .
Mos rigni mos Cuseroni,
Pofi disa iane msuom ,
Potuoijte pacuitoni ,
Cusc cate mea gesuom .
Teuobeg temos lescioni ,
Paa Cassee te ngienuom ,
Derezuoij moli edoni ,
Achie izune ehelmuom .
Vieterchinati spenzzoni ,
Ata tue imbulluom,
Chi mbechielt ti dergoni,
Gizze mei Praaruoni.

Et

Dit[t]ë tuoj t' i spenxoni¹
 Tinëzot tue iu ntruom,
 Ndë fët të lulëzoni
 Shoqi shoqnë tue msuom.

M kishë t' shintë ban të vini
 Shpesh tue i visituom²,
 Për gjithë ditë ta kini
 Shintënë meshë ndëgjuom.

Për të diel mos punoni,
 Festë qi ashtë urdhënuom,
 Po nd' uratë t' i spenxoni
 Tënëzotnë tu' lëvduom.

Shokët e fqinjët i doni
 Amblëth tue u argëtuom,
 Gjënë tāj spenxoni
 Atyne me u ndimuom.

Mos vidhni, mos kusëroni,
 Posi disa janë msuom,
 Po tuojtë pa kujtoni
 Kush katë me ua gëzuom.

Të vobeg të mos lëshoni
 Pā kafshëzë ngjënuom,
 Dere cuoj mos i vdoni
 Aqë idhunë e helmuom.

Vjetërqinat³ i spenxoni
 Ata tue i mbuluom,
 Qi mbë qiellt t' i dërgoni
 Gjithë me i prāruom.

¹ Originali ka: ditë tuoj spenxoni.

² Vizituom.

³ Vjetërsinat.

227

Et femuunet uꝝoni ,
 Cuurte wini meiy paam,
 Ref8hij ecungoni ,
 Giꝝe meati tini laam .
 Ebucur baam gatij ,
 Vꝛese giatte traituom ,
 Kenzi lceculize 8j ,
 Tieterine mege8uom .
 Tekiene te duruom ,
 Lengimi mbekete iyete ,
 Nde duone me scelbuom ,
 Megietune ate ierte .
 Selengimi tieter fa8ete ,
 vece8e gnie Peendese ,
 Corpne eꝝaan mi8c ea8te ,
 Sepijrti megietm ndeiye8e .
 Ene voiye ecundrestij ,
 Giꝝe faa yane ꝝane ,
 Giꝝe cuuy perdobij ,
 Giꝝe perte mire tane .
 Segnie dite chitchieke ,
 Lengim tiꝝune helnuom ,
 Aio dite pergnie viete ,
 Cate menu numuruom .
 Sembeꝝeet fa8ete emire ,
 Achie , paagnie , scperese ,
 Seiet paa paget8re ,
 Mbe chiekt megietm ndeie8e .
Asfe

E t' sēmūnet u thoni¹
 Kūr të vini me i pām,
 Rrëfyhī e kungoni
 Gjithë mkati t' ini lām².

E bukur bām gatī
 Udhësë gjatë trajtuom
 Kënci shekulli cë zī
 Tjetërinë me gëzuom.

Të kienë të duruom³
 Lëngimi mbë këtë jetë,
 Ndë duonë me shëlbuom
 Me gjetunë atë jetë.

Se lëngimi tjetër s' ashtë
 Veçëse pëndesë,
 Korpnë e thān mish e ashtë
 Shpīrti me gjetm ndëjesë.

E nevojë e kundrështī
 Gjithë sā janë dhanë,
 Gjithë kūj për dobī,
 Gjithë për të mirë tanë.

Se një ditë qi të hjekë
 Lëngim t' idhunë helmuom,
 Ajo ditë për një vjetë
 Katë me iu numuruom.

Se mbë dhēt s' ashtë e mirë
 Aqë pā një shpëresë,
 Se jet pā pagëtyrë
 Mbë qiellt me gjetm ndëjesë.

¹ T'sēmūnëvet u thoni.

² Prej çdo mëkati të jeni lamë.

³ Të kenë të duruom, durim.

Asfe dige ecundrestij,
Chi tit paa merituom,
Corpit disa perdobij,
Scipjrtit pertescelbuom.
Vecelum cuseti per sane,
Plot me semeret duruom,
Gisse pertemire tane,
Prei sine sot derguom.
Ruhij mos sciochienoni,
Me disa te mallecuom,
Mescene, mosia ndegioni,
Pristit chia, malecuom.
Lemoscenet mos mengoni,
Tesiette, tuu paguom,
Chi mbe chielle tidergoni,
Prietet mee gisuoni.
Priffne, effratne perndiese,
Prugnij cubani rdeer,
Se ata kezzone mesce
Christne, esillene mbelsteer.
Beete rrene i largoni,
Nde doni me sotenuom,
Ato Cassce chi punoni,
Iu vette meiy gesuom.
Tepijm tepaacore,
Ruhij mos lakemoni,
Nde doni me uarimbodore,
Gisse chisc, iudesceroni.

Eru

As fëdigë e kundrështī,
 Qi t'it¹ pā merituom,
 Korpit disa për dobī,
 Shpīrtit për të shëlbuom.

Veçë lum kush t'i përzanë
 Plot me zemërë t'duruom
 Gjithë për të mirë tanë
 Prej Sinëzot dërguom.

Ruhī mos shoqënoni
 Me disa të mallëkuom,
 Meshënë mos ia ndëgjoni
 Priftit qi a mallëkuom.

Lëmoshënet mos mengoni²,
 Të dhjettë tū' paguom,
 Qi mbë qiellt t' i dërgoni
 Për jetet me i gizuom³.

Priftnë e fratnë për ndëjesë
 Prunjī e u bani ndër⁴,
 Se ata ke thonë meshë
 Krishnë e sjellënë mbë ltër.

Bëtë rrenë i largoni,
 Ndë doni me zotënuom
 Ato kafshë qi punoni
 Ju vetë me i gëzuom.

Të pīm të pākorë
 Ruhī mos lakëmoni,
 Ndë doni me u ardh mbë dorë
 Gjithë qish ju dëshëroni.

¹ Të jesë, të mbesë, të jetë.

² Prej lëmoshe mos mengoni, mos qëndroni pa dhënë lëmoshë.

³ Gëzuom, gabim shtypi?

⁴ Përunjuni e bani nder.

218

Eru hij majestie,
 Curuenijne larguom,
 Engisse meati chi uspie,
 Ndefferre meu munduom.
 Vrate te mirizzini,
 Ffemijse tua msuom,
 Gijze nderete ti dini,
 Pret sine fot derguom.
 Scintene fee ragniffi,
 Efort tue ularguom,
 Anzisc chi diaalli nisi
 Eccane rreneguom.
 Anemichte ti ndeiyeni,
 Perta lutni tene fotne,
 Gijze Casce bante nkijeni,
 Kete giegnie te fotne.
 Peendefene tabani,
 Gijze here meurate,
 mbc chielle tavec sani,
 Tejerrese dite enate.
 Tu l'pegnie chisc cuitoni,
 Anzi foti zelevduom,
 Teuape chisc desceroni,
 Ndate pachte nguscelluom.
 Atie kete fotenoni,
 Teuzaa Rregienij,
 Eperietet te levdoni,
 Scintine emenetetij.
 Pergijze yetete yetese. Amen.

E ruh¹ madhështie,
 Kurvëninë larguom,
 E n gjithë mkati qi u shpie²
 Ndë ferrë me u munduom;

Uratëtë mir' i xini
 Fëmijsë tu' a msuom³,
 Gjithë nderëtë t' i dini
 Prej Sinëzot dërguom;

Shintënë fë ta njifi,
 E fort tue u larguom
 Ancish qi djalli nisi
 E e kanë rreneguom;

Anëmiqtë t' i ndëjeni,
 Për ta lutni Tënëzotnë,
 Gjithë kafshë ban të nktheni
 Ke të gjënjë të zotnë⁴;

Pëndesënë ta bani
 Gjithë herë me uratë,
 Mbë qiellt t' u vë zani,
 Të thërresë ditë e natë.

T' u lypënjë qysh kujtoni
 Anci Zoti cë lëvduom,
 Të u apë qish dëshëroni
 Nd' atë paq të ngushëlluom.

Atje ke të zotënoni
 Të mëdhā rregjënī,
 E për jetet të lëvdoni
 Shintinë emënë të tī.

Për gjithë jetë të jetësë. Amen.

¹ Ruhuni.

² E n gjithëçkaje, nga gjithëçka që në mëkat ju shpie.

³ Tu' [u]a msuom.

⁴ Atje ku të gjenjë të zotnë.

*Laudabo nomen Dei cum Cantico,
Et magnificabo eum in laude.*

I Magi tot chiofsc leoduom,
Pergijze cachie temire,
Chi se cam, u, merituom,
Mendoognie scerbet8re.
Chimezee cachie hijr,
Kete Caisce membaruom,
Sie pace sane fijll,
Gijzehere tue scruom.
Posi mendia mepetzijll,
Ndarbene meua derguom,
Per kisce epermunesctijr,
Pak nde mend meitraeuom.
Ata merre mbe descijr,
Meatit meu peenduom,
Posi pemete nde Prijll,
Nde scpijre melulle euom.
E si fogsite ndep88llt,
Totijm mete leeduom,
Ndiere vete nata mb88lt,
Megnie saatambletuom.

Pergijze yetete yetete.

Amen.

Astiu chiofsc.

XIX LAUDABO NOMEN DEI CUM CANTICO ET MAGNIFICABO EUM
IN LAUDE¹

I madhi Zot qofsh lëvduom
Për gjithë kaqë të mirë,
Qi s' e kam u merituom
Me ndōnjë shërbëtyrë;

Qi më dhë kaqë hīr
Këtë kafshë me mbaruom,
Si e paçë zanë fill
Gjithë herë tue shkruom.

Posi mendja më përcill
Nd' Arbënë me ua dërguom,
Për kishë e për munëshūr²
Pak ndë mend me i trazuom.

Ata merre mbë dëshīr
Mkatit me u pënduom,
Posi pemëtë ndë prill
Ndë shpīrt me lulëzuom.

E si zogzitë ndë pÿllt,
Zoti im, me të lëvduom,
Ndjerë vetë nata mbÿllt
Me një zā t' amblëtuom.

Për gjithë jetë të jetësë. Amen. Ashtu qoftë.

¹ Do të lëvdoj emrin e Zotit me këngë dhe do ta madhëroj me lavd.

² Manastir.

P A S E C H 8 R A , E T R E F 8 E M I T

*E Atit Emerio d: Bonis me/aa tyera casice sci-
me tefruyuo/come tefpurytt, pndimete giubu-
se Arbensece,eachie maatepere ptat8net cbi sya-
ne te tote mendegiuom giubu nze tyera leti-
nasc, nkz8em giubeze letine mbogiubu Tar-
benefce soit Dom Pietre Budit prey Gurize
bariz, V pefckepize Sadrimese.*

Cioè

SPECCHIO DI CONFESSIONE

del P. Emerio de Bonis, con alcuni discorsi spi-
rituali vtilissimi à quelli che non intendono
altra lingua, che la materna Albanese. Tra-
dotti nella medesima lingua da Monsignor
Pietro Budi Vescovo Sapatenfe, e Sardanense.

IN ROMA, Appresso l'Herede di Bartolomeo
Zanpetti . M. DC. XXI.

SUPERIORVM PERMISSV.

16

*lit: maäbe Me/cete tudecunet sepete ketatebeccuö.
Embassite yette mbaruom Mesia, säubete me/
nkz8em meusalle me Popullit, vecefe ndi/ste at8
V pefckepi oochiscdo tyeter Prelat mai maz, chitti
prugnicey meky8e meybaam reventie, pomek8et
mbukuom mbasite bagnie tenjale ereuerentie ille-
rit, oocketjic Sacramenti, at8e ndyere megiusu-
mbetruoilit, megiacont ppara eme/88t postle a/ctu
postcundresse erz, tuezyane Trium puorum &c.
teuce nde jakerchyt, ezia Antifane mbefitet Du-
plex cubete Duplex tezyubete enäe mote Pa-
fckesce tue inctiuom ende caagnie Alleluia, ende-
uone mburyene scundrese awesc a/ctu ende ted-
viscette embasite laagnie duorte tobiero cunä at8
mbe giugnias mete mazte prugniete tapelawd Ti-
net ot, pgiiz, acbie temira tepaa gnieluna cbi) caa-
baam, paandogniete degnie tets) vecefe ptinazet
meserier tevet endeuone merruot et ndore ootue
zyane a/ctu chiscdo tyeraurate teueè mtenet otne
tuocuytuom nde vettebe cbi ayo ditte aspak moffi
scognie ndette mbrat etie, epaa ndoognie fruyite
sepnyit: pmbjy keto cassice soit dubete tawene Men-
dne giiz, ecuse, a/ctu cbi afnde ndoognie nzofc mos-
mengognie, pfe cus/te Gindeey se/ctie cundre ndoo-
gniz maasse vogeleffe, yafcte mpcasit murtaar nde-
tezit kisc meraam, kisc mechiene a/ctu ende ide-
gnie pte castiguom scundrese ppara tine et ot a/ctu
ende ppara nyere let: psketo cassce tyeter sceme-
gniagnie vecefe taryumite yetene, muundine,
e Mortnee Cbrisctit mescerierfoim soitis ne izal-
is basck me Atene emesciyrtime scint chiojite leu-
duom epleveduom pgiiz, e yettete yetefe . Amen.*

F I N I S .

SPECVLVM CONFESSIONIS

In Epyroticam Linguam à PETRO BVDI
 Epiſcopo Sapatenſe, & Sardanenſe translatum:
 Sanctissimi domini nostri G R E G O R I I X V
 Liberalitate typis datum.
 RomÆ, Apud Hæredem Bartholomæi Zannetti, 1621.
 SVPERIORVM PERMISSV.

PASECH8RA ETREF8EMIT

E Atit Emerio de Bonis meſaa tyera caſſce ſciume tefruytuofchime
 teſcpjrtit, pndimete giuhuſe Arbenesce, eachie maatepere ptat8net chi ſyane
 te eote mendegiuom giuhu nze tyera leterasc,¹ nkξξ8em giuheze letine²
 mbegiuhu Tarbeneſce eotit Dom Pietre Budit prey Gurize barçe,
 Vpeſkepize³ Sadrimeſe.⁴
 Cioè

SPECCHIO DI CONFESSIONE

del P. Emerio de Bonis, con alcuni diſcorſi ſpirituali vtiliſſimi à quelli che
 non intendono altra lingua, che la materna Albaneſe. Tradotti nella
 medeſima lingua da Monſignor Pietro Budi Veſcouo Sapatenſe e Sardanenſe.
 IN ROMA, Appreſſo l Herede de Bartolomeo Zannetti. M.DC.XXI.
 SVPERIORVM PERMISSV.

¹ Prej librash në gjuhë të tjera.

² Gjuhët së lëtime, prej gjuhës latine.

³ Prej zotit dom Pjetër Budit prej Gurit së Bardhë, upeshkëpit së Zadrimesë. Lexim i mundshëm. Forma cë del edhe në kontekste ku nuk mund të inerpotohet si -t së.

⁴ *Pasëqyra e t'rëfyemit* e Atit Emerio de Bonis me sã tjera kafshë shumë të frujtuoshime të shpirtit për ndimë(t) të gjuhu(së) së arbëneshë e aqë mã tepërë për t'atynët qi s'janë të zotë me ndëgjuom gjuhu ncë tjera letërash, nkthiem gjuhe cë lëtime mbë gjuhu t'arbëneshë zotit dom Pjetër Budit prej Guri cë Bardhë, upeshkëpi cë Zadrimesë.

In honorem Beatæ MARIAE Virginis .

O Nchielscit ndimayone.
 ɛotgnys ɛsiene Merij
 Nkɛyeu mbenevove tone
 Ke dergiemɛ ndetɛɛij .
 Elutune pmpcatet tone
 Mosbieme ndemenij
 Tegindemɛ ndeevone
 Daam fachie yezetij .
 Cbi sdripi pmpcatet tone
 Nchielscit atyekerry
 Mendritm ɛemeratetone
 Terrate memaɛ (fɛɛij) .
 Enee mena lesciuom .
 Sengirit kechiemeraam
 Burgu zerre enzchelnuom
 Scintena drite mepaam .
 Nday scintenitety
 Nday eengij televduom
 Tememeɛaa Regienij
 pyetet meɛotenuom . Amen .

Ad Sanctissimum
 D. N. GREGORIVM XV.

G Iubexone ikerfɛlene
 Temose spenzognyemotne
 Ndeperralle ɛe enderrene
 Eɛaa ɛafice ptencote .

XX IN HONOREM BEATAE MARIAE VIRGINIS

O, n qiellshit¹ ndima jonë,
 Zotnja e shënë Mrī,
 Nktheu mbë nevojë tonë,
 Ke dergjemi ndë të zī,

E lutunë për mkatet tonë,
 Mos biemë ndë mēnī
 Të gjindemi ndë e vonë
 Dām faqeje cē tī,²

Qi sdripi për mpkatet tonë
 N qiellshit atje ke r[r]ī³
 Me ndritm zemëratë tonë
 T' erratë me madhështī;

E nē me na lēshuom
 Senxhirit⁴ ke qemë rām,
 Burgu c' errë e n cē helmuom
 Shintënë dritë me pām.

Ndaj shintēni[t] të tī,
 Ndaj ēngijj[t] të lēvduom,
 Të mēdhā⁵ rregjēnī
 Për jetet me zotēnuom. Amen.

XXI AD SANCTISSIMUM D. N. GREGORIVM XV⁶

Gluhe⁷ conë i kērshtenë
 Të mos e spexonjë⁸ motnë
 Ndë pērrallēzë e ndë rrenë,
 E sā kafshë për të nkotë,

¹ Prej qiellit.

² Prej faqes së tij.

³ Atje tek rrinte, rrij.

⁴ Prej zinxhirit.

⁵ Me gabim shtypi: mēdhā.

⁶ Të shenjtit Z. T. Gregorit XV.

⁷ I vetmi rast te Budi për grupin gl; gluhe, gjuhe.

⁸ Shpenzojë.

404

Pascoversene tavene

Nkiscot sciote tuevoto

Epsecte kerselene

Fortaluse Tene totne .

Epscintine Ate Pape

Chinee nanguscetloy

Ekete letere cbispatme

Vrzenoye estampoy .

Chi tot88ne teyape

Scintene see tanclognye

Esaandere m.atenalte

Kiscene talulecognye .

Egnye yete forte giate

Sceculine tapuclognye

Esimelig asetu mescpate

Gizze mpcati tachierognie .

E tetjera Regienij

Tevigniense meseperefe

Nder scintet cambetetij

Tebiene pndeyefe .

Kedel Dielli erru

gizrecusc tar anebese

Seyasete ligiezetiij

Smune gieegnje ndeyefe .

Asmbescetullit mengij

Escperese pte scelbuom

Paa urzenitetij

Tyeterinc mege tuoma

pgizze yetete yatsfe . Amen .

Po shpëresënë ta venë
 N kishë t' shintë tue votë,
 E për fë[t] të kërshtenë
 For[t] ta lusë Tënëzotnë.

E për shintinë Atë Papë
 Qi nē na ngushëlloi,
 E këtë letërë qi s' patmë,
 Urdhënoi e e shtampo.

Qi Zotynë të japë
 Shintënë fë ta nçtonjë,
 E sã ndere mã të naltë
 Kishënë ta lulëzonjë.

E një jetë fort e gjatë
 Shekullinë ta puçtonjë,
 E si me ligj ashtu me shpatë
 Gjithë mpkati ta qëronjë¹.

E të tjera regjënī
 Të vinjënë me shpëresë,
 Ndër shintet kambë të tī
 Të bienë për ndëjesë.

Ke del dielli e rrī
 Gjithëkush ta zanë² besë
 Se jashtë ligje cë tī
 S' munë gjēnjë ndëjesë.

As mbë shekullit mëngjī
 E shpëresë për të shëlbuom,
 Pã urdhëni[t] të tī
 Tjetërinë me gëzuom.

Për gjithë jetë[t] të jetësë. Amen.

¹ Prej gjithë mkati ta qërojë.

² Ta zërë besë, kosovarizën.

Supplicationes, & gratiarum actio ad
Deum Opt. Max.

O ymāssot fatmiri
Enalta seperesayone
Prey chieffscit kech8ri
Gizze seperate tone.
Nze ee ascit sissengilli
Muop laayme elargome
Enderte baryat mirefilli
Totym muo forzome.
Maate ndriscime se8lli
Amene tande dergome
Bafcke e de iscemebilli
Tevigniene ndeevone.
Tichrygnye posid8lli
Keto se emerate tone
Eteyeene mirefilli
Naima seperesayone.
Scāisse cammenguom
Totym t88 sey8em
Efort nteeye larguom
Seccullit tue scerb8em.
Mempcat gizze palavuom
Kech p8g aam emendr8em
Kete yete tue secuom
Ndersaa mpcate p8iem.
Lig se auicundrettuom
Emesaa tekemb8em
Posi uctā iterbuom
Ndeerre tanderremb8em.

XXII SUPPLICATIONES, & GRATIARUM ACTIO AD DEUM OPT.
MAX.¹

O i madhi Zot, fatmiri,²
E nalta shpëresa jonë,
Prej qiellshit këqyri
Gjithë vepëratë tonë.

N cë zezashit si thëngjilli
Muo lājme e largomë,
E ndër të bardhat mirëfilli,
Zoti im, muo forcomë.

Mā të ndritshime se ylli
Amënë tande dërgomë,
Bashkë ende i Shë Mëhilli
Të vinjënë ndë e vonë.

T' i çkrinjë posi dylli
Këto zemëratë tonë,
E të jënë mirëfilli
Ndimë e shpëresa jonë.

Se, dī se kam menguom,
Zoti im, t̄y fëjyem,
E fort n tēje larguom,
Shekullit tue shërbyem.

Me mpkat gjithë palavuom,
Keq pëgām e mëndryem,
Këtë jetë tue shkuom
Ndër sã mpkate përziem.

Ligjsë tu' i kundrështuom
E me sã të këmbuem³,
Posi uku i tërbuom,
Ndërrë⁴ tande rrëmbyem.

¹ Lutje dhe falënderime më të dashurit dhe më të madhit Zot.

² *O i madhi Zot, fatmiri*, me *i*, jo me *j*; duhen tetë rrokje. Ngatërrime *i* patheks – *j*.

³ Çmenduri.

⁴ Nderinë, nderën.

406

E lasēti tuocuytuom
 Imyeri sec. am seysem
 Fort izune esarmacuom
 Mpcatne tem tuerressem.

Vign bie ppara t88
 pm8s mesachiepree
 Kech izune endete iy
 Mesepereje preytee

Mbi aa tue zzirre t88
 Nchielscit atye keyee
 Nkz3eu esciucomef88
 Egiamene teme ndegiee

Evaayne melotemij
 Cbi zerresegn preytee
 Tue t8pune mengij
 Imyeri mbeketezee

Perchisc camsey8emt88
 Posignia ipaafce
 Nzeriu ende plechienij
 Mesaa mpcate pree.

Praasētu tuocuytuom
 Ndevetebe vuna ree
 Sendese eeam spenzuom
 yetene teme pree.

Kech izune esarmacuom
 pm8s mesachiepree
 Dergiem errete everbuom
 Smune nisem preytee.

Af88 metu asruom
 Posignia ipaafce
 Afidegnye mesciucuum
 Cbielte pmbyneo.

Vocati

E tashti tue kujtuom,
I mjeri se kam fëjyem,
Fort idhunë e farmakuom
Mpkatnë tem tue rrëfyem,

Vinj, bie përpara tÿ
Përmys me faqe për dhë,
Keq idhunë e ndë të zī
Me shpëresë prej tē¹.

Mb' zā tue thirrë tÿ
N qiellshit² atje ke jē,
Nktheu e shuko me sÿ,
E gjamënë teme ndëgjë.³

E vājnë me lo[t] të mī,
Qi thërresënj prej tē
Tue lypunë mëngjī,
I mjeri mbë këtë dhë.

Për qish kam fëjyem tÿ,
Posi nja i pāfē
N cë riu e ndë pleqënī
Me sā mpkate për dhë.

Pra ashtu tue⁴ kujtuom,
Ndë vetëhe vuna rē
Se ndë se e kam spenxuom
Jetënë teme për dhë.

Keq idhunë e farmakuom,
Përmys me faqe përdhë,
Dergjem errëtë e verbuom,
S' munë nisem prej tē.⁵

A[s] sÿ me t' u afruom⁶
Posi nja i pāfē,
As i denjë me shukuom⁷
Qiehtë përmbī nē.

¹ te[j]e.

² Prej qielli.

³ Ndëgjoe, për rimë ndëgjë.

⁴ Për gabim shtypi: tuo.

⁵ Smun largohem prej teje.

⁶ As kam sy me t' u afruom.

⁷ As jam i denjë me shukuom.

Ueceti memendiuom
 Dorene tue matane
 Orotym inguſcelluom
 Mbechiell memepſane .
 Poſi date ndeyſem
 Sciume tepmcatenuom
 Ndoone patre ſeyſem
 Totym nteclarguom .
 Onchiellſcit drit a yone
 pycet atykey e
 Enatta ſerrefayone
 Sinchiell aſdu pze .
 Gize Ueperatetone
 Andey pavenire
 Endrit ſemeratetonz
 Totym meqnye xreſee .
 Ndekete cobo nlanione
 Kete uopere forzte
 Et aane tem ndegione
 Cbitzerreſegn preytee .
 Cbitegindem coeyt evone
 Iplote nde ſeintet ſee
 ender gize neoyetone
 Fort moſſetune preytee .
 E menito tat leuduom
 pgitte cachie temire
 Chifecamu merituom
 Mendooqnye ſeerbetſre .
 Kete caſſee membaxuom
 Chicapacc ſidetſre
 Nate editz tuſſerſuom
 ſemona megitte iehre .

Veçë ti me më ndimuom,
Dorënë me ma dhanë,
O Zoti im i ngushëlluom,
Mbë qiellt me më përzanë¹.

Posi i pate ndëjyem
Shumë të përkatënuom,
Ndōne patnë fëjyem,
Zoti im, n te[j]le larguom.

O, n qiellshit drita jonë,
Për jetet atje ke jë,
E nalta shpëresa jonë,
Si n qiell ashtu për dhë,

Gjithë vepëratë tonë
Andej pa veni rë,
E ndrit zemëratë tonë,
Zoti im, me një rrezë.

Ndë këtë koho² ndimomë,
Këtë vepërë forcë,³
E zënë tem ndëgjomë
Qi thërresënj prej tē.

Qi të gjindem çpejt e vonë
I plotë ndë shintet fë,
E ndrë gjithë nevojë[t] tonë
Fort mpshtetunë prej tē.

Emënitë tat lëvduom
Për gjithë kaqë të mirë
Qi s' e kam u merituom
Me ndōnjë shërbëtyrë,

Këtë kafshë me mbaruom,
Qi e paçë⁴ si detyrë,
Natë e ditë tue shkruom
Zemëra më gjet të lirë,⁵

¹ Me më marrë, me më pranue.

² Kohë; shkrimi me *o* në fund i fjalëve që mbarojnë me *ë* - veçori e Budit.

³ Forcoe, me *ë* të gjatë për shkak të rimës.

⁴ Pata.

⁵ Liri.

408

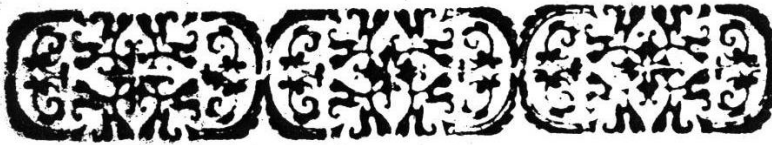
Ndarbene meuꝑ derꝑuom
 Sicuꝛ gnie Paſech8re
 Ndetezijt tuſciucuum
 Tencilene maꝑmire .

Ete yeene ndimuum
 Kiſceſe ꝑſcerbet8re
 Endeſcꝑꝑꝛt luleꝛuum
 ꝑꝑiꝛe dite temire .

Meatit tue ularguom
 Poſſibienit nde ſengire
 Ndoſi neuze terbuom
 Cbipꝛore poban miz8re

Ndeevone tuꝑꝑꝑtuom
 Siccane ꝑdet8re
 Tevignyene ꝑꝑꝑnduum
 Nteꝑe megiet telire .

Nday eꝑꝑꝑꝑꝑ telꝑꝑduom
 Ndaſi ſcintꝑꝑꝑꝑꝑ
 ꝑꝑꝑꝑꝑ meugeꝛuum
 Kedorꝑꝑꝑꝑꝑ iꝑꝑꝑꝑ
 ꝑꝑꝑꝑꝑ ꝑꝑꝑꝑꝑ ꝑꝑꝑꝑꝑ . Amen .

R O M A E,

Apud Hæredem Bartholomæi Zannetti . 1621.

SUPERIORVM PERMISSV.

Nd' Arbënë me ua dërguom
 Sikur një pasëqyrë,
 Ndë të cijt tu' shukuom
 Të nçilenë¹ mā mirë,

E të jënë ndimuom
 Kishësë për shërbëtyrë,
 E ndë shpirt lulëzuom
 Për gjithë ditë të mirë.

Mkatit tue u larguom
 Posi qenit ndë senxhirë,²
 Ndo si uku cë tërbuom,³
 Qi prore po ban mixyrë.

Ndë e vonë tue kujtuom
 Si e kanë për detyrë,
 Të vinjënë pënduom
 N tëje me gjet të lirë.

Ndaj ëngjijt të lëvduom
 Ndaj shintëni[t] të tū,
 Për jetetet me u gëzuom
 Ke dora jote i vū.

Për gjithë jetë të jetësë. Amen.

Romae, Apud Haeredem Bartholomaei Zannetti. 1621.

SVPERIORVM PERMISSV

¹ Të hapen, të shihen.

² Prej mëkatit tue u larguom posi prej qenit ndë senxhirë.

³ Ukut së tërbuom.

5743.

RITVALE ROMANVM,
 ET *Albanese.*
 SPECVLVM CONFESSIONIS
 In Epyroticam linguam à PETRO
 BVDI Episcopo Sapatense, &
 Sardanense translata :
 SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI
 GREGORII XV.
 Liberalitate typis data.

ROMÆ, Apud Hæredem Bartholomæi Zannetti. 1621.
 SUPERIORVM PERMISSV.

*Autor dono dedit Bibliotheca Vaticana
 29. Januarii 1621.*

RITVALE ROMANUM
E
SPECVLUM CONFESSIONIS

In epyroticam linguam a PETRO
BVDI Episcopo Sapatense, &
Sardanense translata:

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

GREGORII XV.

Liberalitate typis data.

ROMAE, Apud haeredem Bartholomaei Zannetti. 1921.

SVPERIORVM PERMISSV.

Pasch8ra et ref8emit bashkë me Rituale Romanum dhe Cuscthote Messe, f. 1^v,
24 korrik 1621, formati 8.5x13.7 cm. BAV – Vatikan, Racc.

Laudans inuocabo Dominum.

I Masie otchloffseleodnom: pgiye eacheitemire.
 Chifecama merituō: mudoognye fserbet8re.
 Kerte casses membaruom: ebiepasesidet8re.
 Nate edite tueferuom: xemera megiet selire.
 Sciokeuet mena derquom: sicur gnie Pasch8re.
 Ndetexyt tuscucuum: tenk yegnieuamaamire.
 Ferns meluleuom: kiscene meserbet8re.
 Populline mendinuom: pgiye ditte temire.
 Chiteyeene scelbruom: nteye megiet selire.
 Oetotym inguscelluom: mbechpells achijmire.
 Chismundene meuzane: asudemend meucuytuō.
 Atyelawdete chiyane: ndate pachte nguscelluo.
 Miyevyet mechiene nzane: nate edite tuestruom.
 Esceculli aneprane: mesole emeligieruom.
 Gniechindpyesescgniemezane: efortucumundno.
 Skescemeugietmittane: tegniechindentmesruō.
 Iasfete Diellit mebane: ebytepaanumuruom.
 Met:zytane eprane: Chielte yane rrezuom.
 Iasfete eengiseit chiyane: gize abie tenguscellaom.
 Vsfelery achieetane: gize echielte mbulluom.
 Iasfete scintenise nzetane: chiscane tenumuruom.
 Gize sceculli mezane: emesole emeligieruom.
 Metexyt ane eprane: sceculli asfete rrezuom.
 Z Echielte

XXIII LAUDANS INVOCABO DOMINUM¹

I madhi Zot qofsh lëvduom: për gjithë kaqë të mirë,
 Qi s' e kam u merituom: me ndonjë shërbëtyrë
 Këtë kafshë me mbaruom: që paçë si detyrë.
 Natë e ditë tue shkruom: zemëra më gjet të lirë,
 Shokëvet me ua dërguom: sikur një pasëqyrë,
 Ndë të cijt tu' shukuom: të nkthenjënë mā mirë,
 Fënë me lulëzuom: kishënë me shërbëtyrë,
 Popullinë me ndimuom: për gjithë ditë të mirë,
 Qi të jënë shëlbuom: n tēje me gjet të lirë.
 O, Zoti im i ngushëlluom: mbë qiellt aq i mirë,
 Qi s' mundenë me u thanë: as ndë mend me u kujtuom,
 Atje lavdetë qi janë: nd' atë paq të ngushëlluom,
 Mijë vjet me qenë nxanë: natë e ditë tue shkruom,
 E shekulli anë e pranë: me folë e me ligjërnuom,
 Njëqind pjesësh një me thanë: e for[t] tue u munduom
 S' keshe me u gjetm i tanë: të njëqindënë me shkruom,
 Jashtë Diellit me Hanë: e yjtë pā numuruom,
 Me të cijt anë e pranë: qielltë janë rrethuom,
 Jashtë ēngjijshit qi janë: gjithaqë të ngushëlluom,
 Ushtērī aqë e tanë: gjithë qielltë mbuluom,
 Jashtë shintënish n cë tanë: qi s' kanë të numuruom,
 Gjithë shekulli me thanë: e me folë e me ligjërnuom,
 Me të cijt anë e pranë: shekulli ashtë rrethuom.

¹ Duke lëvduar kujtoj Zotin tonë. f. 353-4.

354

Echiele giate egiane : etraytuom eiale taom
Popavniroembij : cufcund mee calle uom
T aijne Etenij : abbie tepere naluom
Cubegindeey nyerij : giizacbij parchiuom
Kadal dyelli errij : curve raemos pufcuzom
Ate lavd pparatij : temunden mecalle uom
N do vendne atyekerij : achie bucare traytuom
Kedescerogniene engij : efcintene televduom
T aijne Perendij : mef88 mefchicuom
yofcafre ungy : naedritet meyu afzuom
N dognie fyale pmengij : meta mee ligieruom
Iafte Virginet Mery : chi afle foperejayone
Elumgnia Amaetij : bafcke ende metefcengione
M becbiell atiekery : lutene pmpcactone
Chimegiatune mengij : temyerete ndeevone
N aertatiat Regienij : reyete yet... yone
Eparryfijij : curti ebaftinayone
pgi3e yetete yetefe . Amen .

355

PROGRATIARVM ACTIONE.

Te Deum laudamus, pſſeri 258. oo Hymnus.

I E s v noſtra redemptio,
 Amor, & deſiderium,
 Deus creator omnium,
 Homo in fine temporum .
Quæ te vicit clementia,
 Vt ferres noſtra crimina,
 Crudelem mortem patiens,
 Vt nos à morte tolleres .
 Inferni clauſtra penetrans .
 Tuos captiuos redimens .
 Victor triumpho nobili,
 Ad dextram Patris reſidens .
 Ipſa te cogat pietas,
 Vt mala noſtra ſuperes
 Parcendo, & voti compotes
 Nos tuo vultu faties .
 Tu eſto noſtrum gaudium,
 Qui eſ futurus præmium:
 Sit noſtra in te gloria,
 Per cuncta ſemper ſæcula . Amen .
 ¶. Benedicamus Patrem, & Filium cum ſancto
 Spiritu .

P R O

Z 2 B. Lau.

E Qielltë gjatë e gjanë: e trajtuom e lulëzuom,
Po pa vini roe mbī: kush mund me e kallëzuom
T' atijnë zotënī: aqë tepërë nalcuom?
Ku të gjinděj njerī: gjithaq i parequom,
Ke del dielli e rrī: kurrë me mos pushuom
Atë lavd përpara tij: të mundën me kallëzuom;
Ndo vendnë atje ke r[r]ij: aqë bukurë trajtuom
Ke dëshëronjënë engjij: e shintënë të lëvduom
T' atijnë perëndi: me s̄y me e shukuom,
Jo se afërë ungjī: ndë dritet me iu afruom,
Ndonjë fjalë për mëngji: me ta me e ligjëruom,
Jashtë virgjënet Mëri: qi ashtë shpëresa jonë,
E lumnja ama e tī: bashkë ende me të shën Gjonë,
Mbë Qiellt atje ke rrī: lutenë për mpkate[t] tonë,
Qi me gjetunë mëngjī: të mjerëtë ndë e vonë,
Ndër t' atiat regjënī: të jëtë jeta jonë,
E parrīsi i tij: kurti e bashtina jonë,
Për gjithë jetë të jetësë. Amen.

Shtojca:

1. NGA DOKTRINA E KRËSHTENË:

TË REKUMENDUOM ND' URATË GJITH ATYNE QI TA MARRËNË ME E ZGJIEDHUNË¹

Vëllazënitë e dashunë e të fëshimitë² bijtë e Krishtit, disa herë tue kujtuom të vdjerrëtë e gjith aqë të madh dam të shintesë fë qi u bā ende po bahetë për gjithë ditë ndë gjuhu[t] tanë³ mā keq me dhunë se ndōnjij tjetër dore gjindje përmbī dhēt, e tue pām ashtu ende se këta diesitë e letërorëtë e hollë qi u vjen ndore ashtu gjākafshë me ndimuom, e lanë shkret e gjā mā s'po ndimonjënë, mā s'keshe tjetër qish me bām veçese hina, mbarë e mprapë sido munda, shkrova mbë gjuhu[t] tanë mā parë do kapituj të Ditësë gjyqit qi i gjeta shkruom Atit shumë n cë ndërshim e n cë devotshim frat Pālit prej Hasi. Të cijtë ende me do të tjera të nçtuome disa herë tue i shkruom, kūr tue pām se ishnë për të madhe ndimë e fruj[t] të shpīrtit t'atij populli, e aqë mā tepërë të disa priftëne, qi dëshëroinë⁴ me i pasunë, hina për gjithë ditë kā pak tue nçtuom. Shkrova ende sā të tjera kafshë, sā mujta n cë tjera gjuhush tue i nkthiem mbë gjuhu[t] tanë. E ndë e vonë, mbasi andej u dāshë, erdhshë mbë Romë, ke ashtë gurra e gjallë e gjithë herëvet⁵. Tue pām se gjuha jonë asndōnjë letërë e të mpsuom s'e kā, me të cijtë të mundëj ndër ta me e ndimuom fëja e Krishtit, zuna fill mund⁶ aqë sā munda, nktheva këtë shinte Doktrinë gjuhët së lëtine mbë gjuhu[t] t'arbëneshë, si për ndimët të atij populli ashtu ende me nxjerrë pakëzë gjumënë e disave, qi pakmos gjithë të rītë e jetënë e vet e shkuonë ndë të mbrazëtë pā mos lanë ndōnjë të përmendunë të mirë mbas vetëhej, të cijnë, ndōnëse me pak fëdigë, mbasi e mbarova, m'u bā kori⁷ qi disa e dërgova, disa mbet këtu. E nd' e vonë, kūr mā për ngë tue e vūm roe, për pak fjalë qi më duknë se s'jesënë mirë⁸, qish ndodhi? Këha ndë një ças fi[j]enë⁹ e parë e hoqa, e ven[d] të sāj shtampova

¹ Zgjedhunë = lexuar.

² Të fëshimitë = besnikët.

³ Ndër njerëz me gjuhë tonë, në popullin tonë.

⁴ Dëshironin.

⁵ Gjithë kohëve.

⁶ Mun, bash, pikërisht.

⁷ M'u dha rasti.

⁸ M'u dukën se s'rrinë mirë.

⁹ Fletën.

tjetërënë mā mirë. Pra ashtu mos u vinjë gjā keq p'r ata, përse mb'atë herë, disa tue qenë puna për të ngutunë, disa u tue qenë vetëmë e jo aqë vesht¹ ndjerë nd' Janet, disa shtampatorët tue mos d'jtunë gjuhunë, mos mërekullonī aqë ndjerë nd' Janet n cë mangut qi të gjëni, po se ende kaqë ku kam mundunë me e mbaruom. E tashti, tue mos dashunë mā tej me ngjatunë, jo tjetërë veçëse, mbasi u jam porësitunë² nd'r ato shinte uratë, qi jemi detuor njani për tjetërit, u rekomendoj e u porësit ashtu ende gjith atë popullë e kërshenim, qi kini ndaj vetëhenë, e aqë mā tepërë ata qi kini marrë përpara vetij e nzotunë,³ posikūr bariu grigjnë, me i ruojtunë ndër gjithë sã janë kafshë[t] të shpirtit, ashtu qi nde e vonë u p'r uratë[t] tuoj e për të madhet mëshërier të Tinëzot, e ju për të nzÿrmit⁴ e fëdigët e kujdes[t] tāj, e ata për të prunjëtit e obedienciet⁵ e ndimët të korpit, qi t'u banjënë gjithë n cë bashku, a ta kishnjimë atë fat me u pãm njani me tjetërit ndë parrīsit e regjënī[t] të qiellet, ke ndaj engjijt e ndaj shintënit të lëvdoimë⁶ shintinë emënitë e tij për gjithë jetë[t] të jetësë. Amen. Ashtu qoftë.

Prej Rome të 7. ditë ndë kallënduor ndë vjetë[t] të Krishtit 1618.

Gatī ndë gjithë shërbëtyrë, i prunjëti vëllai i zotënīsë sāj, dom Pjetrë Budi prej Guri cë Bardhë, vikari gjenerāl i Shurbīsë⁷.

¹ Vesht, sllavizëm, i shkathët, i zoti i punës, ekspert.

² U jam porositunë, rekomandoj veten, mi raccomando.

³ Kini marrë përpara e nzotunë, e jeni nzotunë, zotuar.

⁴ S. Riza jep: për të kujdesunit; më duket më parë: për këmbëngulje, insistim, vështrim me këmbëngulje e kërkesë për kujdes a shpjegim, si del në të folmet e gegërishtes verilindore sot.

⁵ Bindjeje.

⁶ Lëvdonim.

⁷ Serbisë.

Doktrina në 5 fillon me këtë tekst:

Doktrina tashti mbë këtë arrësye vūm e ndërequnë për ndimët e të mpsuomi[t] të t'kërshtenëvet, thotë se prifti njaj mbramje, tue folë me gjakont të vet njanënë fjalë e tjetërënë e aqë mā tepërë themelit së shintesë fë e jetës së amëshuome, për ndimët e të mpsuomit të tjerëvet pyeti një n cish mā të dñjtëshiminë tue i thanë se:

- A jē ti i krështenē?

Përse këjo ashtë themeli e kryetë e gjithë `kafshëvet për të shëlbuom. E gjakoni, qi mirë e dñj arrësyenë, se si duhetë me i responduom, bukur gojëplot mbet e i tha se:

- Jam për hīrt të Krishtit mëshëriershim, Zotit t'ynë.

E Prifti:

- Qish kafshë do me thanë i kërshtenē?

E gjakoni:

- I kërshtenë tjetër s'do me thanë veçësë një qi me gjithë zemërë e shpëresë mbeson mbë shintet fë të Krishtit mëshëriershim, Zotit t'ynë....

Në faqet 166-170 ky dialog vijon kështu:

E prifti mbet e i tha se:

- E mbramanet e mëngjesit ende mjesëditet, kūr bie këmbona, qish urat kie zakon me thanë?

E gjakoni mbet e i tha se:

- Mbramjet, kūr zē fill këmbona me rām, u mb'atë ças bie mbë gjunjë kedo të ndodhem e jes e thom se: **Angeleus Domini nunciavit Mariae, & conceptit de Spiritu sancto.** Ani mbas këncō fjalë thom një **Ave Marī** e posa zē fill këmbona të dñtënë herë me rām, unë jes e thom se: **Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum.** Ani mbas këncōje një: **Ave Marī**, e ashtu ende mbë të tretet shinj të këmbonësë unë jes e thom se: **Et verbum caro factum est, & habitavit in nobis.** E mbas këncōje një **Ave Marī**. E këtë kafshë mbë këtë arrësye kshtu e banj gjithë herë mbraniet¹ pak tue mbetunë mbasi rīr dielli ende natjet çpejt posā ban me xbardhunë drita, e ashtu ende ndë mjesditet.

E prifti mbet e i tha se:

- Prā, këto fjalë m se s'i thuō mbë gjuhu[t] tanë, ashtu si mun i ndëgjojsh mā mirë, po i thuō për letërë, qi s'dī a mun i ndëgjojsh² mirë se qish thonë?

¹ Mbase mbramjet.

² Kuptojsh.

E gjakoni mbet e i tha se:

- Kie arrësye p'r ata, mā duo të thom se këjo gjuha jonë, tue mos posunë¹ letërë mposë², e ashtu disa emëna e vokabulla³ e fjalë të shijshime e të pëlqyeshime, si i kā këjo gjuha e lëtime, thuose mā të shijshime, më vinjënë ndë gojë, e mā me devocione i thom kshtu për letërë se me i thanë mbë gjuhu[t] tanë. Mā duo të thom se ndo ashtu ndo ashtu s'më duketë se ashtë gjā zyrë pr ata; përse thom se Zotynë i mëshëriershimi mā tepërë shukon e vë rë dëshirë⁴ e zemërësë e të kujtuomitë e mendet se fjalëtë e mbrazëta e të pādevociona të gojësë pā ndōnjë frujt, posikundërse banjënë disa, qi, tue thanë uratë e tue folë me Tënëzotnë, goja u ligjeron e mentë diku i kanë gjetaj. Pra ashtu muo më ndjetë se ajo uratë mb'atë arrësye mā parë munë quhetë të qëllunë dhūnë Tënëzotnë se uratë. Përse, posikundrëse një doktor jet e thotë se:

- Atë uratë qi s'e ndëgjon⁵ ai qi e thotë, atë as Zotynë s'e ndëgjon, përse ai thom se pak zyrë kā n cë foli cë gojësë e fjaleshi cë mbrazëtash mb'atë herë kūr sheh se aty s'ashtë mendja e shqiseja e dëshiri i zemërësë me i shërbyem e me e ndërunë e me e lutunë me zemërë të dëlirë e me të madh të prunjëtë, posikundrëse ai meriton gjithë herë prej nësh me qenë lëvduom e ndërunë. Përse thotë se nierī sheh përjashta e Zotynë përmbrenda, gjithëqish kujton mendja e zemëra jote. Pra ashtu na fajëtorëtë gjithë herë jemi me sā arrësenje lidhunë e detuor e mbajtunë gjithë herë me i shërbyem e me e lëvduom e me e përlëvduom e me e dashunë përmbi gjithë kafshët e mā tepërë se vetë vetëhenë. E ashtu ende muo më ndjetë se mā me arrësye kish me qenë të thosh nierī pak uratë e me gjithë zemërë e mend e shqisë e me të madhe devocione e të prunjëtë, se shumë e të mbrazëta e të pāfrujtë, posikundrëse banjënë sod e shuma pjesë e shekullit, e aqë mā tepërë kūr të jëtë nierī i dëlirë n zemëra e pā mkat murtār mbë vetëhe. Përse muo më ndjetë se nierī si të jëtë ndë mkat murtār, ai mb' atë arrësye ndo pak ndo shumë të thoetë, ato thom se pak hīnjënë ndë vesh[t] të Tinëzot e mā të pakë frujt e dobī të shpīrtit ai kā prej n cosh. Mā këjo ndëgjonetë mb'atë herë kūr kā ke rrëfyhetë e mundën e i sos dora, e s'do me dëlirunë shpīrtinë e vet mkati e dhūne e n cë keq e me nkthyem përsērī ndë hīr[t] të Tinëzot, posikundrëse qe m pari, e me u bām i denji i parrīsit e i regjënīsë [së] qiellët, po pret ditë mbë ditë e sod mbë nesër, aty e ndjer i vjen mortja ndë të pākujtuom e fort idhunë e dān këncō jete e Sinëzot e parrīsit e n gjithë n cë mirashit cë tij.

¹ Mbase pasunë.

² Të veçantë.

³ Fjalë.

⁴ Dëshirë, dëshirën.

⁵ S'e kupton.

GJITH ATYNE QI TA MARRËNË ME E XGJEDHUNË¹

Vëllazënë e dashunë, mos u vinjë fështir² aqë ndjerë nd' anet se ndonë gjeçi kund ndonjë faj, o të mënguom këncu vepëre, përse aspak s'kã me qenë me vullënde[t] të zemëresë sime, veçese m'pãhër, tue mos qenë i zoti mã mirë me i nkthym e me i ndërequnë. Asgjã mangu, si ta merri n'dorë për gjithë ditë tue e xgjedhunë, ndë pak dit i merri gjithë posonjë e shqisënë e fjalëvet, e shpërenj³ mbë Tënëzotnë e mëshëriershim se tue shkuom herë me ta kini me pasunë ndonjë të pëlqyem e fruj[t] të mirë të shpirtit prej n coje, sikundrëse vetë për vetëhenë, ashtu ende për gjith ata qi të ua gjegjënë.⁴ Pra ashtu mã tjetër qish t'u thom, veçese me të madh të prunjëtë lus gjithë zotëninë tãj qi, mbasi të kini lutunë Tënëzotnë për shintënë kishë katolike e për gjithë fë të kërshtenë, lutni Tënëzotnë ende për muo fajëtuorrë⁵ e përkatnuom, ashtu qi Zotynë i mëshëriershimi, jo për ndonjë të denjë tem, po për të madhet mëshërier të vet e p'r uratë tuoj, të më banjë hër e mëshërier, e bashkë me jũ pjesëtarë⁶ e Regjënīsë q[i]jelllet, ke të lëvdjëm e të përldëvdjëm shintinë emënitë e tĩ. Për gjithë jetë të jetësë. Amen. Ashtu qoftë.

Prej Rome të 14. ditë ndë fëruor, ndë vjetë të Krishtit 1618.

I prunjëti, shërbëtori i gjithë zotënisë sãj, Dom Pjetrë Budi prej Guri cë Bardhë⁷.

¹ Ky tekst është në fund, fleta 229-230, të Doktrina e Kërshtenë. Më tej vijon përmbajtja.

² Vështirë.

³ Shpresoj.

⁴ Ndëgjojnë.

⁵ Fajtuornë.

⁶ Pjesëtarë.

⁷ Svane lexon: prej Gurit së Bardhë. Këtu do ta ketë burimin shënimi me c i nyjës, porse ka raste kur kjo lidhje humbet. Do ta ruajmë automatizimin e Budit.

TË REKUMENDUOM¹ E TË PORËSITUNË² UPESHKËPINJET E
VIKARINJET³ E GJITHË SË TJERË PRELATË GJINDENË NDË
GJUHU[T] TANË T'ARBËNESHË

Të ndritshimë e shumë të ndërshimë zotënī, e shokë, e vëllazënë! Tue dashunë me u nëkuom⁴ sã tentacionesh e fëdigësh⁵ qi më kanë gjetunë mbë këtë udhë, druo se kã me dukunë kũjnãj se duo me u lëvduom. E kũr të doe⁶ ashtu e nda⁷ gjãkafshë me u lëvduom, kũr të thom të vërtetënë, posi mb'atë herë i shën Pãli i bëkuom korintianëvet, thom se s'dī a kã me qenë gjã p'r ata i pãdĩjtunë, mirë tue pãm zotënīa juoj se jashtë këncosh⁸ ende sã të tjera letëra⁹ me dorë të shkruome gjindenë mbë sã vise; qi dëshmonjënë se sã i madh kã qenë gjithëherë kujdesi e dëshiri i zemërsë sime për ndimë[t] të Patriesë e të gjuhës sanë, qi u vduorrë¹⁰ ende po vdãrenë mã të shumënë veçese për letërë e për të mpsuom. E, ndë e vonë, kũr mã, tue pãm se dita qi vjen po mã keq shinteja fë ndër ta vjen tue menguom, e shërbëtyra e kishësë Tinëzot me gjithë sã janë tjerat vepëra të mira, mã tue u shqĩmbunë e tue u harruom, e mbas mortje cë pleqet¹¹ të rijtë mã i lanë gjurmëtë e Krishtit e të Apostujet e vepëratë e t'kërshtenëvet e u veshnë ndër të t'pëganëvet e të t'pãfëvet, e priftënitë, qi duhëj me qenë drita e pasëqyra e tyne, disa lakëmia, disa të pãkujdestë e të pãdĩjtunitë e tyne, mbë disa vise i bani me qenë për mã të madh dam e skandullixim e të vdjerrë të tyne, se për qish do ndimë õ fruj[t] të mirë të shpĩrtit; e ashtu ende sã tjera të pãnjefuna tue i vũm roe e bukur tue i konsideruom ndë vetëhe, më dukëj se jam detuor e mbãjtunë gjithë herë, ndo me një arrësye ndo me një tjetërë, kësaj kafshe me i pruojtunë.¹² E tue kujtuom se për qish udhë õ me qish arrësye, s'më dukëj se munë banetë për ta tjetër ma e afërë mëngjĩ se me avizuom¹³ e me bãm me dĩjtunë kishënë e tinëzot e të parëtë e sãj, ke ashtë mpshtetunë e ndimonetë

¹ Nga Pasëqyra e t'rrëfyemit, Ff. 1-10.

² Rekomandim e porosi.

³ Upeshkupinjet e vikarinjet.

⁴ Anëkuom.

⁵ Tundimesh e mundimesh, lodhjes.

⁶ E sikur të doja, edhe sikur të doja.

⁷ Ndë.

⁸ Kësosh.

⁹ Libra.

¹⁰ Vduornë.

¹¹ E mbas mortjet së pleqet, pleqvet.

¹² Mbrojtunë, prej kësaj kafshe, gjaje.

¹³ Me paralajmërue, italianizëm.

gjithë rrethi i shekullit.¹ Të cijnë kafshë ende sã tjera plagë të shpirtit tue i kujtuom, veçë kÛr tē² i mplasa vikarī e famullī e sã ashtu tjera kafshë qi për shumë mot mbājta ndë Shurbīt,³ e u dāshē⁴ andej. Erdhshē⁵ mbë Romë, ke me fjalë e me të shkruome⁶ aqë sã munda s'mengova me avizuom e me bām me dītunë shintinë Atë Papë Pālinë e V e gjithë të ndritshimenë Kolegjënë e Gardinajet,⁷ të cijtë, mbasi e ndëgjuonë mirë kafshënë,⁸ përmetuonë⁹ me vÛm roe pakëzë, se pa qish mëngjī e rremedie¹⁰ munë banetë. Mā ndë e vonë, disa u tue qenë vetëmë e pā vesht aqë ndjerë nd'anët,¹¹ disa tue mos qenë kush ndimë, qishmos¹² kundrështarë e shtiekëqī, asndōnjë kafshë s'u mbaruo, jashtë anco Doktrine qi me sã fëdigë e t'idhunë mb'zī¹³ bana me e shtampuom. Të cijnë mbasi e dërgova, kÛr mā tue pām se asndonjë tjetër ndimë s'jesh i zoti me bām, i mplasa¹⁴ gjithë kafshëtë e, veshunë si pelegrī,¹⁵ vojta kaha¹⁶ munda me mbërrīm, vizitova viset e devotshime të shintënet e mbusha kushtimetë e bāme aty e ndjerë mp'shën Jakob[t] të Galiciesë. E andej mbas 18 muojsh përsērī mbë Romë tue nkëthyem, gjeta letërë Atit shumë n cë ndërschim¹⁷ Fra Gjoani Kolëshit, upeshkëpi cë¹⁸ Arbënit, se Doktrina ajo ndōnëse me pak fajt tem e të shtampatarëvet, asgjā mangu kā me qenë ndōnë gjākafshë për ndimë të atij kërshtenimi. Të cijnë kafshë tue e gjegjunë¹⁹ mb'atë ças u mbushë²⁰ ende mā tepërë plot me dëshir qi ende mā me ashtu qishdo copë letërë me i ndimuom, e aqë mā tepërë gjākafshë për të

¹ Botës.

² Tej, tutje; ndoshta edhe të e: të e mplasa?

³ Serbi.

⁴ U dava.

⁵ Erdha.

⁶ Shkrime.

⁷ Kardinajvet.

⁸ Sot: gjanë.

⁹ Premtuan.

¹⁰ Ilaç, italianizëm, se pa, se pale qish mëngji e rremedie.

¹¹ E pa vesht aqë ndjerë nd'anët, e i.pashkathtë; vesht, sllavizëm

¹² Gjithfarë.

¹³ Mezi.

¹⁴ I hodha.

¹⁵ Pelegrin.

¹⁶ Ngado, nga.

¹⁷ Gjeta letrënë prej Atit shumë së nderschim.

¹⁸ Upeshkëpit së.

¹⁹ Ndëgjuem.

²⁰ Mbusha.

rrëfyemit qi die¹ se mbë disa vise mā u harruo, e ke s'u harruo ende po pak e rrall shërbenetë si do ligja. Të cijnë kafshë tue e kujtuom, mora për disa dit nktheva një Konfesionār gjuhe cë lëtime mbë gjuhu[t] tanë t'arbëneshë, e, mbasi e mbarova, suplikova² e u lutshë³ shintit Atë Pālit V qi përsipëri a të bante aqë hīr si Doktrinënë me e shtampuom me spenxë të vet. I cilli mirë tue ndëgjuom kafshënë, ia dërgoi ndë dorë[t] të mjeshtrit Pëllasit,⁴ e mjeshtri i Pëllasit tue e vūm roe i shtiu shkag⁵ se qenëkā kafshë plakë e jo aqi i mirë, s'desh me e përzanë po më dha me nkthiem e me bām një tjetërë. Të cillë⁶ mbas disa ditsh ende atë si e mbarova, tue më dukunë kafshë fort e shkurtënë e e mbërshelë⁷ për gjuhu[t] tanë, s'më pëlqei, po mora ende këta të tretënë, të cijnë për sā dit mbasi e mbarova, here cë⁸ keqe ndë e vonë s'gjindëj asndonjë doktuor⁹ këtu gjuhe conë¹⁰ qi të kish me e pām e me e provuom, si a zakoni. E kshtu, mbas sā helmi e n c idhuni, ndë e vonë, m'u desh me votë¹¹ jashtë Romënë,¹² ke një frat gjuhe conë andej Rantësietë ane cë¹³ Krūsë, ke i cilli, tue votë me të madh dëshīr posikūr ndōnji i etshim mbë gurrë të ftohotë me u nginjunë, kūr sosa me shpresë se kā me më marrë ngrykë e me më ngushlluom me qishdo fjalë t'ambla, sikundrëse ashtë zakoni i fratënet e i priftënet, e aqë mā tepërë kūr mpiqenë kund ashtu si na aty ndë dhë të huoj, mirë tue më njofunë se kush jam e kaha jam, e për qish zyre kam ardhunë, pa vini roe, a janë këto fantazītë e tentacionetë e anëmikut, ke sā më pā se iu afruoshë¹⁴ me i folë, mbasi kishnë dalë vesperi,¹⁵ jo veçëse s'desh me folë me muo, ō ndë faqet me më shukuom, si a zakoni i nierëzet, po ashtu ende më nkthei shpinënë faqe gjithë kuvendit fretënet mb'arrësyte të ndōnjij¹⁶ qi t'ish skomunikuom¹⁷ prej papet. Së ciet

¹ Di.

² U luta, bëra kërkesë, it.

³ Luta.

⁴ Mjeshtri i Pëllasit, Mjeshtri i Pallatit, përgjegjës i rezidencës.

⁵ Gjeti arsye, shkas.

⁶ Të cillnë, të cillën.

⁷ E mshelë, e pakuptueshme.

⁸ Heret së keqe, në ças të lig.

⁹ I dijshëm.

¹⁰ Gjuhet sonë.

¹¹ Me vojhtë, me shkue.

¹² Jashtë Romës.

¹³ Anet së, prej anet së.

¹⁴ Afrova.

¹⁵ Prej vesperi, pre lutjeve të mbrëmjes.

¹⁶ Si ndonji.

¹⁷ Ekskomunikuar, përjashtuar nga komuniteti, leçitur.

madhështī thoshnje se ende ma tepërë u skandullixuonë fratënitë, shokëtë e tij, qi pānë se endë sã tjerë qi ndodhnë e zūnë pakmos me murmëruom kundrë tij me sã fjalë të pāgjāna.¹ E kshtu, ndë e vonë, disa tue kujtuom gjithaqë fëdigë, qi më dukëj se bana për të nkotë, disa² nevojënë e madhe e të vdjerrëtë e atij populli, disa madhështinë e pāndōnjë arrësye të këtī frati t'pāfat, mā tepërë se gjithë kundrështishit e nevojëshi cë³ tjera qi më kishnë gjetunë, Zotÿnë ma di se për disa dit desh qeshë vdjerrë mallënjimi e n c'idhuni, ndjerë qe pëlqyem atij Zotit mëshëriershim me më ngushëlluom ende muo si shumë tjerë të përmpkatënuom. E aqë mā tepërë njaj dite ke jeshë sikūr dëshpëryem qitunë e rām mbë gjunjë përpara shintit sakrament e ilterit Zotnjësë bēkuome ndë Minervet, me sã lot e gjamë e fshanëtime⁴ të zemërësë tue e lutunë atë Zo[t] të mëshëriershim e tue i thanë se:

- O Zoti im, shum i ambli e i mëshëriershimi, gazimendi i t'idhënuomet e shpëresa e t'përmpkatënuomet, e ndima e forca e gjithë atyne qi me shpëresë mpshtetenë prej tē,⁵ ti qi ende parëse janë bām mir i di e i njef gjithë kafshëtë, e aqë mā tepërë gjithë të kujtuometë e përmbrendshime e dëshirëtë e mendsë e të zemërësë sanë, të lus qi, nd'ashtë këjo vepërë për ndōnjë ndimë o fruj[t] të mirë të shpirtit, t'emptë⁶ e t'atij populli, ndōnëse u i pādenjë, mos e harro e mos e shtie poçtë⁷ këtë fëdigënë teme, ashtu as mos e venë roe aqë ndjerë nd'anet të mangutë⁸ e të pādenjë të tem, po të madhenë mëshërierrë⁹ tande, e m'ep aqë hīr e gracie qi ndo ta mbaronj për ndimë[t] të atij populli si kam nisunë, ndo të lirë¹⁰ ndë mēnt e zemërë teme me shkuom e me e lanë.

Të ciatë fjalë me aqë t'idhunë e mallënjim tue i thanë ndë vetëhe, sã mā i zoti me mbājtunë lotë s'jeshë, veçëse mbulova faqenë mos banem me ndōnjë arrësye skandulliximi i shumë tjerëve.

E kshtu, ndë e vonë, kūr mā tue kujtuom me e mplasunë gjithë kafshënë e me shkuom, Zotÿnë ma di e m'ashtë për dëshmi, zotēnī e shokë e

¹ Të pahijshme.

² Pak.

³ Kundrështishit e nevojëshit së tjera, kundrështive e nevojëve të tjera.

⁴ Fshamje.

⁵ Prej teje, ndaj teje.

⁶ Frujt të mirë të shpirtit, timit.

⁷ Poshtë.

⁸ Mangësinë.

⁹ Mëshëriernë.

¹⁰ Liri.

vëllazënë, se nd'aqë veçë kūr të e gjejshtë¹ mb' anë[t] të djathë një kshill qi më tha se:

- Sā mā të fëdigësh, aqë mā mirë kie me i mbaruom gjithë kafshëtë.

Të cijnë zā ō kshill aqë bukur nçelë qi e gjejshtë e e ndëgjova,² sā mb'atë ças përnjëherë tue mpshim lot[t]ë e tue dhanë lavd Tinëzot e Zotnjësë bēkuome, u mbushë³ gjithë plot me gazimend e me ngushëllim e me shpëresë me i mbaruom gjithë kafshëtë. E kshtu mb' atë ças vojta e zuna fill përsëri sā mā për të çpejtë qi munda i shkrova e i ndëreqa mā mirë gjithë kafshëtë qi keshë shkruom e bām gātī mā m pari. Ende mā tepërë nçtova rubrikëtë e Rituālit Romësë, me gjithë sa tjera urdhënime kā ndë vetëhe, me shpëresë ende ato bashkë me tjerat me i shtampuom, sikundrëse thashë përsipëri. Të ciatë, posikundrëse ashtu ish vullëndetja e Tinëzot, posā përnjiherë tue i mbaruom, veçë kūr të e⁴ mbërrini i ndëjyemi dom Simonë Ngjeçi prej Leshe me lypunë upeshkëpīnë e Zadrimesë, të cijnë, këtu mirë tue e njofunë nierī të dñjtëshim e plot me letërë, mb'atë ças ia dhanë e s'ia menguonë, e jo veçëse upeshkëpīnë qi lypi, po ashtu ende gjithë këto letëra e të shkruometë e mī, me të ciat i keshë mā shurdhuom e mërzitunë, atij ia dhanë e ia rekomenduonë me i pām e bukur me i provuom se pa si jesënë ō për qish ndimë kanë me qenë t'atij populli. I cilli kā pak për gjithë ditë bukur tue i vūm roe fjalë për fjalë e puntë për puntë,⁵ përnjëherë tue i mbaruom, mbet e tha se: **A domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.** Ani mb'atë ças muor pendënë e kalamārrë⁶ e, jo veçëse me dorë të vet shkroi e e bani këtë dëshminjēnī qi ā vūm përsipëri, po ashtu ende vetë hini ke mjeshtri i Pëllasit e mbë sā vise të tjera ke qe zyra,⁷ tue i lutunë qi, për gjith arrësye, të shtampohetë se kā me qenë për të madhe ndimë e të nçelët sýtë shumëve. E kshtu kūr, tue qenë mā kafshë gatī mbë të zanët fill gjukata,⁸ veçë kūr të e⁹ goditi sikundrëse mortja e këtij t'ndëjyemit Upeshkëpit Simon, ashtu ende e Papësë Pālit V, e ndjerë u bā tjetëri qi a tashti shinti Atë Papa Gregorio XV, u desh me shkuom disa mot, t'cillt Zotynë i ngjatë¹⁰ jetënë e ia pagoftë me shumë të mirë të kësāj jete ende të tjetrësë, përse me të parët fjalë mbasi e ndëgjoi bukur kafshënë, mā s'desh me e

¹ Të e gjejshtë, ta gjeta.

² E gjeja dhe e ndëgjova, e ndëgjova dhe e kuptova.

³ U mbushshë, u mbusha.

⁴ Të.

⁵ Pikë për pikë, italianizëm

⁶ kalamarnë, kalamarin, gotën me ngjyrë.

⁷ nevoja.

⁸ tue qenë ma gja e gatshme me u gjykue.

⁹ tē, t'e, të e, ta.

¹⁰ të cilit Zotynë i ngjattë.

vonuom, as me e përcjellë ditë mbë ditë, po mb'atë ças urdhënoi të zihetë fill, sã mã çpejt të mbarohetë. E mbasandaj u këtë tue shtampuom, veçë kūr të e¹ me një fjalë të zotënīsë ndritshim Marino Bicīt, argjupeshkëpit Tivarit, muorrë² e më ngarkuonë ende barrënë e kësaj Upeshkëpīsë Zadrimēsë, qi u askurraj ndë mend s'e keshë pasunë. Pra ashtu desha me u thanë, të mī zot e shokë e vëllazënë, se u, ndjerë mp'tashti, aqë sã munda s'mengova ndë këtë vepërë. E këndy tutje, ndōnēsë e pakë, e përpara Tinëzot, e përpara shekullit,³ e rekumendonj e e porësit ndë dorë[t] të zotënīsë sãj, posi miqet dashunë për ndër kafshënë mã të dashunënë qi të keshë përmbi dhët, ashtu qi, ndōnēsë me pak fëdigë, mbasi ta kini bukurë ndëgjuom, t'ini të zot jo veçēsë me e porësitunë e me e rrekumenduom mbë gjithë kishët e viset tuoj të shërbenetë, e të jëtë ligja mbë vent, si ashtë urdhënuom, po ashtu ende me sã të denja e të dërejta arrësenje me e ndimuom e me i pruojtunë fjalëshit e shigjetëshi cë ndōnjij⁴ qi të duoj ashtu me ngatërruom e me folë gja kafshë ende kundrë së dërejtesë.

Mirë tue dëjtunë posi përsipëri se anēmiku ai plaku e dashekeqi i gjithë t'miravet, qi ndjerë mp'tashti i shtiu gjithaqë kundrështi e të pënguome, të mos banetë, tashti kūr u bã e u mbaruo ende kundra vullëndetsë tij, as këndy tutje për qish të mundnjë s'ka[m] me menguom me i shtim kundrë e me i vdjerrë frujtinë qi të kish me bãm, ndë mos me tjetërë ai ndōnë me invidiet e resë[t]⁵ të disave, qi vetë tue mundunë ende mã mirë s'kanë dashm me u fëdigunë e ndore cë tjerëve s'kanë me mundunë me e pãm. Të cijtë ende ata i lus për pjesë të Tinëzot të mos e venë roe aqë ndjerë nd'anet të mangutë tem ndë këtë vepërë qi mã mirë s'qesh i zoti me e ndërequnë, po të randëtë⁶ e dãmīt qi u bã ende po banetë, e të vdjerrëtë⁷ e gjith aqī shpirtë qi u vduorrë⁸ ende po vdarenë, veçēsë aqi n cë mituni e n cë pãdëjtuni, e ligjnë e Tinëzot, e të shintēsë kishë, e vepëratë e t'kërshtenëvet, qi mã ndë të shumet pjesë n cish u vduorë ende po vdarenë. E ndë e vonë, me dorët mbë zemërë, të venë roe pakëzë, se motnë e të rītë⁹ e vet ndjerë mp'sod ndë se e kanë spenxuom¹⁰ ende po e spenxonjënë, mirë tue mundunë ashtu gjã kafshë me ndimuom, ende sã të tjerë qi mb'atë arrësye duonë e dëshëronjënë të mjerëtë me u

¹ Të, ose tee = tej.

² muornë.

³ Edhe përpara Tinëzot, edhe përpara botës.

⁴ Prej fjalëve e shigjetëve të ndonjenit. Në raste si ky përligjet plotësisht leximi: *fjalëshit e shtigjeshit së ndonjij*.

⁵ Inatet dhe hidhërimet.

⁶ Pesha, humbja.

⁷ Humbja.

⁸ Vduornë, vduorën.

⁹ Kohën dhe rininë.

¹⁰ Shpenzue.

ndimuom e pā ndimë këncō letërash¹ mbë gjuhu[t] të tyne s'janë të zotë me u ndimuom as me mbushunë oficienë² e vet e shërbëtyrënë e kishësë shintë, sikundrëse do ligja, e janë detuor e mbajtunë; kahā³ munë thomi se erdhnë gjithë dametë e të mënguometë e tjera të gjuhësë sanë ndjerë mp'sod, e sod e këtë ditë mbë sā vise mā tepërë me dhūnë se askūrrāj. Të ciatë kafshë tue mundunë ndo me një arrësye ndo me një tjetër me u ndimuom, s'dī a ish arrësye aqë ndjerë nd'anet me u shfīm mbas shpine e sikūr ndë të harruom, përse, kūr kshtu tue vūm roe gjithëkush vetë ndë vetëhe e ndë konshiençie të vet, thom se pak kā me mbajtunë muo fajëtuor qi mā tej s'qesh i zoti me e mbërrīm, po mā tepërë vetë vetëhenë qi tue mundunë ende mā mirë, s'kā dashunë me u fëdigunë. E cia kafshë, ndōnëse e pakë, të kish qenë bām ndë kohot, s'mënd jetë se ish bām gjithaqi i madh dam e të vdjerrë mbë sā vise sā askūraj kandi⁴ s'i dihetë. E tashti, ende sod e këtë ditë, kūr të duoj ndonjë me u fëdigunë me nkthym Katekisminë ndo jetënë e shintet, ndë mos gjithë ndonë ato qi di se janë për ndime[t] të atij dheu, ndo **Sermones discipuli** ò qishdo ashtu tjetër copë letërë mb'atë arrësye të frujtuoshime, sā e madhe ndimë e dritë e gazimend e ngushëllim kish me qenë i atij populli, qi mā të shumënë u vduorrë ende po vdarenë të mjerëtë, veçëse aqī n cë mituni e n cë pādijtuni, tue mos qenë kush t'i ndimon e të pron⁵ për ta me gjithë zemërë, sikundrëse e kanë gjithë rrethi i shekullit; po qish banetë, thuose ma e shuma pjesë banetë veçëse sikūr për zakoni e për faqe të shekullit, nd'ish asndōnjë kafshë me të madh zëll e dëshīr sikundrëse do ligja e janë detuor e mbajtunë. E aqë mā tepërë do letërorë e të mëdhenj dies,⁶ qi letërenë e dīnë, e të pakë frujt me ta kallëzonjënë, e se ndë dashinë ashtu gjā kafshë me bām ò me kallëzuom, e ata here⁷ cë keqe cë tynet s'e banjënë, ndōnë mbë gjuhu[t] të vet, ke dīnë se ashtë mā tepërë zyra e nevoja, po mbë të tjera gjuhu ke as ndōnjë nevojë s'ashtë, mb'arrësye të ndōnjij qi të bān⁸ ujë e të shtj⁹ ndë dēt ò të ndōnjij tjetëri qi të shpjtje¹⁰ vobëzīnë e vet me e falë ndë kur[t]¹¹ të t'begatëve, ke zyrë e nevojë s'ashtë, as për ndër s'i quhetë, e vëllazënitë e gjenīnë e vet i lë me u vdjerrë n zie e

¹ Prej këso librash.

² Shërbimin.

³ Prej kah, nga.

⁴ Skaji, fundi.

⁵ T'i ndihmojë e të mprojë, kosovarizëmë

⁶ Letrarë e të mëdhenj dijetarë.

⁷ Heret së keqe së tyne = Ore, prej orës së keqe të tyne.

⁸ Bante.

⁹ Shtinte.

¹⁰ Të shpinte.

¹¹ Oborr.

unie e n gjithë duorshi cë nevojëvet.¹

Pra ashtu, o zotëni e shokë e vëllazënë, tashti ende sã ashtë moti e koha, ëni nqonemi² e nçelnjëmë sýtë pakëzë vetë ndë vetëhe mos na gjënjë mortja me sýt mbërshelë e tue fjetunë ndë gjumë të t'pākujdesit, me vdjerrë regjëninë³ e qiellët, përse **non intrabit in Regnum caelorum, qui dicit mihi Domine Domine, &c.** vetë shinteja goja e Krishtit tue thanë se:

- Asndōnjë s'kã me hīm ndë regjēni të qiellët ancish qi veçëse më thërresënë Zot, Zot, pã ndōnjë tjetër vepërë të mirë; po kush të banjë vullëndetnë e Atit tim qi ashtë mbë qiellt: **ipse intrabit in Regnum caelorum**, ai kã me hīm ndë regjēni[t] të qiellët.

E përsērī: **qui fecerit & docuerit is magnus vocabitur in regno celorum**, sikūr të duoj me thanë se:

- Kush e mpsoi e e predikoi e ndë e vonë ende me vepëra e kallëzoi, **ipse magnus vocabitur in Regno caelorum**, ai i madh e i lum kã me u quejtunë ndë Regjēni[t] të qiellët.

Të cijnë lavd e rregjēni për të madhet mëshërrier të vet gjithë n cë bashku nē dhashtë Ati e Biri e Shpīrti shint. Ke të lëvdōjmë e të përlëvdōjmë shintinë emënitë e tij për gjithë jetë të jetësë. Amen. Ashtu qoftë.

¹ Gjith duorshi së nevojëvet, nevojëve gjithënduarsh.

² Çohemi, zgjohemi.

³ Mbretërinë.

TË PYETUNITË QI BANETË DISA T'PARËVE E ZOTËNËVE QI KANË PUÇTET E URDHËNONJËNË POPULLINË¹

Këta, ndonëse për mkate[t] tonë, tashti pak ke gjindenë ndë gjuhu[t] tanë, asgjāmangu, ven[t] të tyne² duhetë me pyetunë përmeqyrëtë e qefalītë³, e pleqtë e të parëtë e dheut: tue i thanë t'ciecillt⁴ se me qish zemërë e të kujtuom, ò me qish dëshirë e të dërejtë arrësye e kanë lypunë e marrë atë barrë mbë vetëhe.

- A mos kishnë marrë veçëse me paguom mëllanë⁵ mbë disa e me rjepunë e me çprishunë ende mā keq vobëzīnë se të pëganëtë e të pāfētë, qi janë gjithë herë anëmiqtë e së dërejtësë?

E ato pëllise⁶ e bashtinë e begatī, qi kanë mā tepërë se të tjerëtë, a i kanë zanë me të mirë e të dërejtë arrësye, sikūr thuo se a ua kanë lanë të përintë, ò i kanë të nfalë ndōnjij zoti,⁷ ò blēm me ligj e me arrësye? Përse, kūr t'i kish blēm ndōnjij⁸ qi me arrësye s'qe i zoti me i shitunë, t'atīatē⁹ s'janë zanë me të mirë e s'duhënë me qenë xgjidhunë, as ai qi i shiti, as ai qi i bleu mb'atë arrësye, pā mos votë gjāj[a] mā parë n dorë t'zot e gjithë damtë e bām nd'atë kafshë.

- A mos kishnje majshtruom e ngranë gjānë e vobëzīsë tue rjepunë për gjithë ditë e tue u mbëljedhunë ligjetë? Ndo a mos kishnje çpahunë kūjnāj e shtīm detyrë të pādetyrë, ndo marrë mā tepërë se do ligja mbë të urizunit e mbë të dhjetuomit,¹⁰ ò ngarkuom me qishdo arrësye ashtu ndōnjë barrë të randë mbë vobëzītë qi të mos ishnë të zotë me e bārtunë, ò vetë ta kishnje bām ò të tjerë mb'atë arrësye nxitunë e stixuom,¹¹ o a mos kishnje dhanë të lirë trimavet¹² me prishunë gjānë e vobëzīsë?

¹ Ff. 136-145.

² Në vend të tyne.

³ Përmiqyr, lat. mesjetare: primicerius “i pari, më i larti; shefi i notarëve; përgjegjësi i pallatit (Pfalzrichter); primicerius cantorum = i pari i këngëtarëve; primicerius scholae cantorum = parakëngëtari i korit”, sipas HABEL / GRÖBEL 1989, 308; sllav. primučur, titull feudal; qefali, kryepar mesjetar.

⁴ Secilit.

⁵ Inatin, mllefin, sa për ta shfryrë mllefin.

⁶ Pallate.

⁷ Falë, të falura prej ndonji zoti, zotnie.

⁸ Prej ndonjërit. Po t'i kishte blemë prej ndonjenit.

⁹ T'atillatë.

¹⁰ Në marrjen e tatimeve.

¹¹ Nxitunë e shtimë.

¹² Trimat, të rinjtë, djemtë që paguheshin për shërbim.

- A kie pasunë kujdes me u bām me shokët e me mundështuom¹ gjith ata qi di se presënë udhëtë e banjënë sã dame e të këqī të pānjefuna? Përse këta, tue mundunë me i bām mēngji kēsāj kafshe, e s'duonë me u fēdigunë, as e shtienë ndë mend damtë e vājnë e vobëzīsë, mb'atë arrësye janë detuor e mbājtonë ndo mbë këtë jetë me paguom gjithë damtë e bām t'zotet, ndo mbë tjetëret përpara Tinëzot me i dhanë for[t] të shtrintë arrësye e me u bām pjesëtārëtë e mkatit tyne. E ashtu ende mb' atëherë, kūr tue gjuom kanë shkalë² e prishunë bulqītë³ e t'vorfēnet.

- A e kie ndëgjuom e mirë shtiem ndë vesh zānë⁴ e t'vobegjet mb' atë herë kūr t'u kanë qam e nëkuom, e a ua kie bām gjyqitë e dërejtë e të plotë si do ligja? E a kie pruojtunë për ta? E a i kie ndimuum me gjithë zemërë e ndër gjithë fēdigët e nevojët e tyne? Përse jashtë mkatit murtār, ai ashtë detuor e mbājtonë gjith atij dami qi të kishnë vobëzia kund ndōnjij kamatniku⁵ e niëriu n cë keq, ò gjukatësi n cë pādërejtë qi të kietë urdhënuom e vūm përmbi ta; përse ai tue qenë sikūr një bārī përpara grigsjë e tue u veshunë e tue u ushqyem me bulmet e me lesh[t] të tyne, ai ende ashtë detuor e mbājtonë me pruojtunë për ta, e me i ruojtunë me gjithë zemërë.

- A kie pruojtunë e ndimuum kishësë shintë e mbājtonë për ndër priftënitë e fratënitë e sã janë tjerëtë qi ndër ta shërbenjënë ligjnë e Tinëzot? Ndo a mos i kishnje idhënuom e helmuom e marrë tinëz ò n faqe namëtë e të mallëkuomitë e tyne e rām mb'atë arrësye ndë mkat murtār?

- A mos të kish verbuom lakëmia me dhanë të lirë kāmarnikëvet me bām gjithë duortë e kamatëvet atëj kaha ti puçton?⁶ Përse këjo kafshë as me ndōnjë arrësye s'munë banetë, e sikush ta ban⁷ ashtu ende gjithë kush t'i ban ndimë e të vepron për ta kundra ligjsë, kish me rām ndë mkat murtār e ndë të mallëkuomi[t] të Tinëzot, e mā tepërë, e mā tepërë me qenë detuor me nkthyem t'zotet gjithë damtë e bām nd'atë kafshë.

¹ Me ba të mundshme.

² Shtri, shkelë për tokë.

³ Të mbjellat.

⁴ Zanin.

⁵ Fajdexhiu.

⁶ Nga ti sundon.

⁷ Ta bante.

Të pyetunit[ë] e gjukatëset¹

- A mos kishnje mpsuom e nxitunë keq kundra ndōnjij me qenë gjukuom mbë mōrt pā ndonjë faj të bām, veçese për qishdo mēnī o për lakēmī të këpucëvet, o qi me ndimuom kund ndōnjij miku o gjenie cote? Përse këjo, jashhtë mkatit murtār,² jet ashtu ende detuor me nkthym t'zot gjithë damtë e bām nd'atë kafshë; e ndë bani me i dhanë mort kundra së dërejtësë jet gjakës e mixuor, sikundrëse përpara Tinëzot ashtu ende përpara shekullit.

- A mos kishnje dhanë qishdo kshill o shqisë fajëtorit, qi të munë prophetë ende kundra së dërejtësë? Përse ende këjo ashtë mkat murtār e detuor damtë e anë[së] së dërejtë.

- A mos e kishnje ngjatunë gjyqitë jo mē ndōnjë arrësye të dërejtë, po veçese për qishdo mēnī o për lakēmī të denarëvet?³ Përse mb'atë arrësye kishnje me qenë gjithë herë ndë mkat murtār e detuor gjithë fëdigënë e të vdjerrëtë e punësë e damtë e bām nd'atë kafshë.

- A mos e kishnje këputunë e prēm gjyqitë aqë çpejt, mirë tue e njofunë se dëshmitë janë të rrëshim? o a mos e kishnje gjukuom ndōnjë mbë mort kundra arrëseut, e së dërejtësë Tinëzot, o bām me i prēm kund ndōnjë gjymtyrë, o dhanë urdhënë me e munduom e me e çkallëmuom gjithë gjymtyrëshit pā ndōnjë ashtu aqë të dërejtë arrësye? Përse thotë se s'munë banetë një ma e madhe e keqe mbë këtë jetë se me vdjerrë nierinë e dërejtë pā ndōnjë faj të bām, o p'r aqë pak faj sā as me ndonjë arrësye s'e meritoi motnë o gjith ato mundime.

- A mos kishnje pyetunë ndōnjë mbë gjyq me të kallëzuom ato kafshë qi s'qe detuor me t'i kallëzuom? Se ende këjo ashtë mkat murtār? Përse kafshëtë e tinëzishme e të mbuluome, qi askush s'i di, për shumë arrësenje aspak s'duhetë me i çtruom.⁴

- A mos kishnje lypunë denarë o qishdo ashtu tjetër kafshë për pagëtyrë⁵ të fëdigësë e të gjyqit? Përse thotë se mb'atë herë kūr e kār pagëtyrënë prej n cë parëshit e zotënishit ndë e vonë asndōnjë kafshë mā s'asht i zoti me e marrë as me e lypunë, veçese nd'i faltë kund kush ndōnjë

¹ Gjykatësuet.

² Për shkak se kjo i përket mëkatit murtar.

³ Parevet.

⁴ Shtruom, nxjerrë hapur.

⁵ Pagesë.

kafshë, e as ate s'duhëj me e marrë kūr t'i dukej se ashtë për ndōnjë skandullixim të kŭjnāj. Ō ndë martë ashtu kund pak gjā kafshë, tjetërënë mb'atë ças të ia nkëthenjë t'zot. Mā kur të mos kish pagëtyrë prej dheut ō prej zotēnīshit,¹ thotë se aty me ligj njai qindi² munë marrë 4 - dŷ anci qi qe detuor e dy të tjera anci qi i muor, e jo mā.

- A kie pasunë kujdes me bām të rrëfyhenë e të kungonenë ata qi kie gjukuom e sentencijuom³ mbë mort? Përse ndryshej tue bām kishnje me rām ndë mkat murtār.

E thotë se gjukatësi ashtë detuor e mbājtunë qi të vobegjitë e gjindnë fëdigëtare me mos i mbājtunë aqë shumë aty me vdjerrë punë, po, mbasi ta kite⁴ mirë vŭm roe arrësyenë e tyne, sā mā çpejt e dërejt qi të mundnjë t'apë gjithëkŭjnāj të vetnë e t'i përcjellë ndë kohot të ciecillë mbë të bāme[t] të vet, mirë tue e dŷjtunë se ende ai për të çpejtë kā me dalë përpar[a] gjŷqit Tinëzot, e me dhanë for[t] të shrintë arrësye për gjithë të mēnguomet e fajet, e mkate[t] të vet.

Të pyetunitë e mjëqet qi mēngji snjënë⁵

- A mos kishnje dhanë kŭjnāj qishdo mēngjī jashtë ancosh qi urdhënon ligja e kanonit e e zakonit t'rī,⁶ ō dhanë ashtu ende mb'atë arrësye gjā kafshë qi di se janë m perikullë⁷ sikŭr thuose me i provuom se pa si dalënë?⁸ Përse këjo ashtë gjithë herë mkat murtār, e ndë vdiq ai anco kafshe, përpara Tinëzot ai kish me u gjetunë duor përgjegjunë e gjakësi i tij posikŭr ta kish mbyttunë e vrām me dorë[t] të vet, ō nda bani me ju ngjatunë lēngimi ende mā tepërë, ai ashtë detuor me i pruojtunë pā ndōnjë pagëtyrë ende mā tepërë me i nkthym damtë e fëdigësë e të vdjerrëtë e punësë qi i mbet.

- A mos kishnje majshtruom kanāj me qishdo barëna e mēngjī të rrëshime, ō bām ashtu qi t'i ngjatetë lēngimi ende mā tepërë, përse qi të

¹ Por kur të mos ketë pagë prej vendit o prej zotënive.

² Prej një qind.

³ Ndëshkuom, dēnuom.

⁴ Kishte.

⁵ Mjekëve që bëjnë mēngji, që shërojnë.

⁶ Tuaj.

⁷ Irëzik.

⁸ Pale si dalënë.

mundnjesh ende mā të madhe pagëtyrë me rjepunë e me çkitunë prej n ci?¹ Përse këjo, jashtë mkatit murtār, posi thashë përsipëri, se ashtë detorësi i tij, si fëdigësë tepërshime,² qi e bani me hjekunë e i gjāsë qi i muor jashtë arrëseut, ashtu ende i punësë qi e bani me vdjerrë gjithaqë mot; pra ashtu thotë se një kafshë ò mëngji qi dro se mos i banjë mā keq se mirë, t'atijnë³ aspak s'duhetë me ia dhanë.

- A mos e kishnje majshtruom qi ai i sëmūni të bānjë mā tepërë shpenxë se qe arrëseu, tue mundunë mbë tjetër vend ende mā udob me shkuom? S'ende këjo ashtë mkat murtār e detuor kusërinë⁴ e bāme nd'atë kafshë.

- A kie bām qi të rrëfyhenë e të kungonenë mā parë të sëmūnitë e të marrënë mëngjītë e shpirtit, ani me zanë fill me i mëngji sunë e me u dhanë mëngji shi⁵ cë korpit? Përse, ndryshej tue bām, gjithë herë bie ndë mkat murtār.

- A kie qenë i mëshëriershim si i mirë e i fëshim i kërshtenë përmbī të vobegjit e të vorfënit me u pruojtunë e me i mëngjisunë ende pā pagëtyrë, posikundrëse jë detuor e mbājtunë?

Disave qi majshtronjënë me do barëna

- A mos kishnje ngënyjem kanā⁶ me qishdo barëna e mëngji të rrëshime, qi s'janë as për ndōnjë ndimë? Ndo a mos kishnje shitunë e dhānë kūjnāj qishdo barëna qi munë mbytnjënë niërinë, ò munë banjënë ashtu qishdo tjetër mixyrë, sikūr thuose me mbytnunë foshnjënë ndë bark[t] të s'amësë, ò me mos bām fëmij?⁷ E ashtu ende mbë sā arrësenje të tjera? Përse mb'atë arrësye ai kish me qenë mixuor e detorësi i mkatit tyne e i denji i mortësë shëmptuome, posikūr t'i kish ai vetë mbytnunë e vrām me dorë[t] të vet. Pra ashtu fort duhetë t'i nçelnjë sýtë e aspak t'atijatë⁸ kafshë mos ia shesë ndōnjij qi t'i druoj zemëra se ban kund ndōnjë mixyrë e të keqe me to. E ashtu ende askanāj të mos majshtronjë, përse jashtë mkatit murtār, ashtë detuor ende me nkthym gjithë ndjerë nd'anet damtë e bām.

¹ Me rjepunë e me shkëputunë prej si, prej tij.

² Lodhjes së tepërt.

³ T'atijnë, t'atillënë.

⁴ Kusarinë.

⁵ Prej mëngjive.

⁶ Kend.

⁷ Ose fëmijë.

⁸ T'atijatë, t'atillatë.

Të pyetunitë e shkruoset zotënivet¹

- A mos kishnje shkruom ndonjë kafshë të rrëshime kund për ndimë[t] të ndōnjij kamate o tregëtie së pādërejtë?

- A mos kishnje shtrembuom e shkruom rrënë kund ndōnjë testament e të porësitunë, sikūr thuose nçtuom ò mēnguom gjākafshë për dam[t] të kūjnāj? Ndo a mos kishnje shtëmangunë kund ndōnjë të shkruom të kūjdota² qi di se i ashtë për shumë dam, ndo nçelë ndōnjë letërë të huoj, ndo shkruom e forcuom një kafshë qi s't'ep ligja as jē i zoti me e bām? Përse këto janë gjithë mkate murtarë e detuor³ gjithë damptë e bām nd'atë kafshë.

Mishtranjishi⁴ cë arit e n cë rgjandit

- A mos kishnje shitunë kund ār ò rgjand të përziem me qishdo të tjera kafshë, ndo a mos kishnje kund qethunë e vogëluom grosh ò dukat, ò qishdo tjetër munetë, ndo a mos e kishnje lām e xbardhunë rgjandnë e keq e shitunë ven[t] të t'mirit? Ndo a mos kishnje farkuom e bām kund grosh ò asprë, o qishdo tjetër munetë⁵ pā urdhëni[t] të t'zot Dheut? Ndo a mos kishnje ngēnjyem e majshtruom ndōnja me të peshuomi[t] të terezīvet? Përse këto janë gjitha mkate murtarë e detuor me nkthyem damtë e gjithëkūjnaj qi nd'atë kafshë di se kā bām.

Ancish qi mbānë carinëtë

Atij qi e mbëljedh me i thanë se:

- A mos kishnje mar[r]ë carinë mā tepërë se përket e ashtë zakoni vūm e urdhënuom prej n cë parëshit?

E tjetërit qi e ep me i thanë se:

- A mos kishnje mshehunë carinënë me mos e dhanë gjithë ndjerë nd'anet si do ligja e sikundrëse ashtë zakoni vūm e urdhënuom?

¹ Shkruesve të zotënive.

² Të kujtdo.

³ Detyron.

⁴ Mjeshtërve.

⁵ Monetë, monedhë.

E thotë se mb' atë herë kūr të parëtë e zotënītë e dheut kanë vūm shtrazë e të ruojtunë për gjithë aneshit, sikundrëse për dhë ashtu ende për dēt, qi gjithëkush līr e pā ndōnjë frikë ō droe të mundnjë me shkuom e me votë kaha do vetë ndëpër gjithë dhēt e vise[t] të tyne, e mb'atë herë gjithëkush kish me qenë detuor e mbājtonë këtë carinë me e paguom ashtu sikundrëse ashtë urdhënuom e ndërequnë. E kush të gjindēj se me sã rrena e dredha bani ndrÿshej, kish me rãm ndë mpkat murtār e me qenë ndë e vonë detuor me e paguom gjithë ndjerë nd'anet. Mã, kūr kÿ kujdes e këto shtrazë e të ruojtunë të mos bahīshnë,¹ po gjithëkush të shkon² me frikë e me tmër e m perikullë me vdjerrë³ gjānë ende kryetë, mb'atë herë askush s'ashtë detuor me e paguom, po ende kush ta lypën⁴ e ta merte, kish me rãm ndë të mallëkuom e me qenë detuor përsērī t'zotet me ua nkthym gjithë kafshënë e jo veçëse të carinësë, qi muorrë pā ligj e pā arrësye, po ashtu ende të gjithë damit e të grabëtivet⁵ qi u bānë udhëvet tue shkuom, posikūr t'i kishnë ata vetë vrām e grabitunë me duor të vet.

E ashtu ende aty me e pyetunë se:

- A mos kishnje lypunë carinë ō qishdo pagëtyrë të tjera, ashtu mb'atë arrësye priftënishit e fratënishit qi janë ndë shërbëtyrë[t] të Tinëzot e të kishësë shintë?

E cia kafshë gjithë herë ashtë mkat murtār e detuor me nkthym përsērī gjithë kafshënë, përse këta mbë gjithë viset, ke puçton⁶ ligja e kisha e Tinëzot, janë līr e shpëtuom⁷ e n gjithë durshi⁸ cë carinëvet. Veçëse aqë nd'i kã verbuom lakëmia me u përziem kund ndë ndōnjë tregëtī, të cijtë, mbasi të jënë dÿ e trī herë qërtuom e ndishkuom, t'i lānë ato kafshë qi atyne aspak s'u kanë hie. Ndë mos i lashinë, mb'atë ças me u dām n cosh e me qenë ndënë obedienciet⁹ e urdhëni[t] të t'parit. Mb' atë herë janë mã dām urdhënit shint e m priftënie e sjetulle cë shintesë Kishë katolike, e rãm ndënë gjyqit puçte[t] të shekullarvet, e me qenë detuor me e paguom si këtë carinë, ashtu ende gjithë pagëtyrëtë e tjera, posikūr gjithë shekullarëtë e

¹ Të mos baheshinë.

² Të shkonte.

³ Në rrezik me humbë.

⁴ Ta lypënte, ta lypete.

⁵ Grabitjevet.

⁶ Sundon.

⁷ Janë të lirë e të shpëtuar.

⁸ Duorshi, gjithë duersh, prej gjithë duersh.

⁹ Nën urdhër, në bindje.

tregëtarëtë e tjerë.

E ndëpër¹ mandime të kësaj vepëre² desha me vum këto qi mbë sã vise janë goditunë

Mã parë ndë mo[t] të shkuom një Atë shint ndë fij[t] të mortisë,³ ke po hiq⁴ me vdekunë, thotë se pã djallinë e mallëkuom, ke ju kish afruom e po it⁵ përpara tij, t'cillt mbet e i tha se:

- Qish lyp këtu, o shtaza e farmakuome? Pa më thuj qish kafshë mã tepërë mun a thenjë⁶ vertytnë tãj?

E aj anëniku aspak s'desh me i responduom.⁷ E Ati shint përsëri tue e përbëm pr emënit e verty[t] të atij Zoti qi kã me gjukuom të gjallëtë e të vdekunitë, t'i thoetë të vërtetënë. I cilli, tue mos mundunë ndryshej, zũ fill me i kallëzuom tue i thanë se:

- Mã tepërë s'e thyen e s'e këput vertytnë e forcënë tanë se pëndesa e shpeshë e të rrëfyemitë e plotë e të dërejtë. Përse sã niëri ashtë ndë mpkat murtar gjithë shtat e gjymptyrë e mend e shqisë, sã kã mbë vetëhe, i kã lidhunë ashtu qi asndonjë të mirë të frujtuoshime⁸ s'asht i zoti me e bãm, e posa rrëfyhetë e xgjidhetë gjithë n cosh, mb'atë ças e ndjen vetëhenë lir, e asht i zoti me bãm sã të mira t'i jënë pëlqyem.

E një tjetër jeremë ashtu tue shkuom njaj shkretëtie u mpoq mbë tre djaj mb'udhë. Të cijtë, tue i përbëm, i pyeti t'i kallëzonjë se si i quonjë mb'emënë.⁹ T'cillt, i pari mbet e i¹⁰ tha se:

- Muo më quonjë Mbërshelëzemëra, përse kūr shof se ndonjë afronetë

¹ Ff. 309-327.

² Ndëpër mendime (?) të kësaj vepëre.

³ Ndë fije të mortisë, në pikë të dekës.

⁴ Hiqte, tek po hiqte.

⁵ Po it, po rrinte.

⁶ Mund e thenjë.

⁷ Përgjegjë.

⁸ Të frytshme, të dobishme.

⁹ Enënë është gabim shtypi.

¹⁰ Në shkrimin e tingujve i-j Budi ka shumë lëkundje. Mund të thuhet se bie në sy një si rregull që ndjek ai në shkrimin e përemrit *i* në pozita të caktuara sintagmatike. Megjithatë ne e kthym gjithandej me i për ta ruajtur lehtësinë e leximit sot.

me ndëgjuom qishdo predikim e fjalë të Tinëzot, u¹ mb'atë ças, tue e tmeptuom,² i mbërshel zemërënë, ashtu që pak ta shtjerë ndë mend e mā pak të mundnjë me e ndëgjuom o me pas të dhimtunë për fajet e mpkatet e vet.

E i dÿjti mbet e i tha se:

- Muo më thonë Mbërshelëgoja, përse kur shof ndōnja se do me u rrëfyem e me u dëlīru[n] mpkateshit, u, ndōnëse s' mun a forconj asgjā mangu aqë sā mundenj i vinj rreth me sā tentacione e i zā gojënë mb'atë arrësye qi të mos thētē³ të vërtetënë.

E i treti mbet e i tha se:

- Muo me quonjënë Mbërshelëkuleta, përse sā e sā janë qi u kam zanë mbërshelë kuletënë, e, sikundrëse s'i lā me nkthyem gjanë e huoj qi janë detuor, ashtu ende as me bām ndōnjë lēmōshënë e të mirë me gjā të vet me qenë shelbuom. E kshtu, mbë këtë arrësye, tue qenë mpjekunë të tre bashkë aqë sā mundnjëmë ndimōjmë njani tjetërinë.

Njaj jeremiu qi Zotÿnë i kish dhanë me njofunë shumë kafshë thotë se një herë, tue qenë ndë një kishë ke një prift po rrīj e rrëfyen gjindnë,⁴ e shif⁵ ata qi vejnë⁶ me u rrëfyem se ishnë gjithë nxīm e shemptuom faqeje e fityre,⁷ e djājhtë⁸ përndaj ta⁹ tue luojtunë, ēngjijtë shtrazëtarë për së lerg¹⁰ idhunë tue i ndjekunë, e ndë e vonë mbasi nkthejnë¹¹ n cë rrëfyemi ishnë faqeje e fityre gjithë ndritunë e lulëzuom, ēngjijtë përndaj ta gëzuom e ngushëlluom, e djājhtë për së lerg gjith idhunë e çkushëlluom. Ndër të cijt ndë e vonë pa një qi djājhtë i kishnë shtīm frētē¹² posi kālīt aty e ndjerë erdh me u rrëfyem ende aj posi shokëtë. E mbasi u rrëfye nkthej ende mā i zī e i shemptuom se hini, e djājhtë ende mā fort e lidhnë e e shtërguonë, e e rrethuonë posikūr kulshedratë për gjith aneshit, tue thanë ndër vetëhe se këtëj tashti veçëse vini roe ke t'i gjënjëmë kohonë. Të cijnë kafshë tue pām jeremiu u afruo e i tha atij t'pāfati gjithë kafshënë se si e pā. I cilli tue

¹ Unë.

² Tue e joshë.

³ Thotë.

⁴ ĩrinte e rrëfente gjindën.

⁵ Shifte.

⁶ Veinë, venin, shkonin.

⁷ Prej faqeje e fityre, për faqe e fytyrë.

⁸ Djajtë.

⁹ Djajtë për ndaj tyre.

¹⁰ Për së largu, prej së largu, formë e gegërishtes verilindore.

¹¹ Nkthenin.

¹² Frenat.

gjegjunë fort dridhti e u tristuo¹ ndë vetëhe tue thanë se:

- Vājme, o ati im, un i mjeri e i lani Sinëzot, me sã faje e mpkate të pãnjefuna e kam lënduom e traxuom mbë mënī atë zo[t] të mëshëriershim, e aqë mā tepërë se tashti ndë këta të rrëfyem tue mundunë s'thashë të dërejtënë, po rë mboh e mpsheha nja mpkat mā të madhnë e të randënë qi paçë bām.

E kshtu, tue thanë mb'atë ças me sã vāj e lot, u nkthye përsërī mbë të rrëfyemit, e mbasi u rrëfye e e dëliri bukur gjithë kafshënë, mb'atë ças djajtë e lëshuonë e u larguonë n ci² gjith idhunë e pezmatuom, ëngjëlli i tij iu afruo gjithë gëzuom e ngushëlluom.

Ndë mo[t] të shkuom thotë ashtu ende se një prift fort i mirë e i devotshim ke po rrëfyen³ gjindnë ndë mo[t] të kreshmëvet, djalli mbë fityrë të nieriut erdh, ra mbë gjunjë përpara tij e hini me rrëfyem e me xbuluom t'atiatë faje e mpkate, sã prifti, tue u mrekuom, qe forcuom me i thanë se:

- Jo ti, ndōn ishnje gjellunë një mijë vjet përmbī dhēt e pā shumë kishnë me qenë gjithë qaçë mpkate të randa e të shëmpuome.

I cilli, tue i rresponduom,⁴ mbet e i tha se:

- U jam ende mā i motshim se një mijë vjetsh.

E prifti përsërī sikūr tmërruoshim tue e pyetunë mbet e i tha se:

- Kush jē tī?

E djalli mbet e i tha se:

- U jam nja ancish qi bashkë me Liçifernë⁵ u rrëzuomë n qiellshit, i cilli pak gjā kafshë ende kam rrëfyem po ani kam ndë mend me t'i rrëfyem tjeratë ndë do me m'i ndëgjuom aqë sã askūrrāj të njefunë s'kanë.

E prifti, mirë tue dījtunë se mpkati i djallit ashtë i pāmëngjī kūrāj, mbet e i tha se:

- Qish të nxiti e ta shtiu ndë mend me u rrëfyem, o i mallëkuom?

E aj mbet e i tha se:

- U tue vūm roe se këta qi erdhnë këtu përpara tÿ me u rrëfyem gjithë po

¹ Trishtuo.

² N si, prej si, prej tij.

³ Tek po rrëfente.

⁴ It. respondere, tue iu përgjegjë.

⁵ Lucifernë, Luciferin.

nkthenenë lām e dëlīrunē mpkateshit, erdhshē¹ ashtu ende u me atē shpēresē a tē munē dëlīrēshē si kēta.

E prifti mbet e i tha se:

- Ndē do me ndēguom e me qenē i prunjēti i pēndesēsē, si gjithē kēta, jam kontent² ende t̄y me tē rrēfyem e me tē dëlīrunē”.

E djālli mbet ē i tha se:

- Ndē mos m’ep një pēndesē aqē tē randē, jam parequom.

E prifti mbet e i tha se:

- S’t’āp as aqē tē randē, po shumë mā tē lē³ e t’udobē se gjithē kētyne tjerēvet, e jo mā tjetēr veçesē kā trī herē n’ditē tē biesh pērmys me faqe mbē truollit e tē thuosh se: “Zoti im, Zot krijuosi im, ndōnēsē tē kam fējyem, ndējemē ende muo posi gjithē tē pēmpkatēnuomitē e tjerē”.

E djālli mbet e i tha se:

- Qish do tjetēr pēndesē qi tē m’epnje e banje⁴ me tē mirē zemērē e vullēndet, mā kējo mē duketē fort e randē e aspak s’mun a banj.

E prifti mbet e i tha se:

- Si munetē jētē e tē randē kaqē pak kafshē?

E djālli mbet e i tha se:

- Pērsē u mb’atē arrēsye aqē ndjerē nd’anet s’munē prunjem si mē thuo ti.

Tē cijnē kafshē tue e gjegjunē prifti keq mēnijshim tue i rresponduom mbet e i tha se:

- Ōh djālli i mallēkuom, rranja e gjithē tē kēqīvet, kūr gjithaqē e madhe ashtē ajo madhēshtia jote qi nd’aqē pak kafshē s’do me u prunjunē krījuosit tyt,⁵ dāju mēje, pērsē ti as kētu as gjetaj⁶ kūrāj mā ndējesē s’kie me gjetunē.

N cē ciet fjalē⁷ mb’atē ças, posikūr pluhuni pērpara ērēsē u pērhodh e u ntret, ashtu si mā s’mundi me u dukunē.

¹ Erdha.

² I kënanqur, pajtohem me ty.

³ Tē lehtë.

⁴ Budi ka shēnuar epnie; tē mē jepje; e banje = banja, bëja.

⁵ Tënd.

⁶ Gjetiu.

⁷ Prej së cilës fjalë.

E ashtu ende thotë se një herë mbë një vend goditi gjukata e keqe qi i vëllaj me gjithë një të motret virgjënë për lakëmī të gjāsë¹ vranë një niērī natënë ndë shtëpī[t] të vet. E mbas disa motsh, si u ndje e u provuo puna, mb'atë ças qenë zanë të dy e gjukuom mbë mor[t] të shëmptuome me u djegunë ndë zjarm. Të cijtë kūr kishnë mā ndë mend me i nxjerrë jashtë e me i vdjerrë, e motra mbet t'vëllāt e i tha se:

- Hinje² ke tashti, vëllaj em,³ po na qëllnjënë mbë mort qi merituomë, e n coje as me ndōnjë arrësye s'jemi të zotë me shpëtuom. Prāshtu as mā mir ish⁴ qi na mā parë të rrëfyhīshmë e të xgjidhīshmë kënci mpkati qi ndōne mbas kënci zjarmi e mortje kaqī n cë shëmptuome, mos biemë ende nd'atë t'amëshuomit, me u djegunë për gjithë jetë[t] të jetësë.

E aj posikūr dëshpëryem mbet e i tha se:

- Qish ka me më ndimuom muo tashti këta të rrëfyem kaqë të vonë kūr s'e kam bām ndë kohot?

E cia tue pām gjithaqë dëshpërim e të ftohotë zemëre, s'desh atë me e shukuom po grishi priftnë mā parë e u rrëfyem me të madh të prunjëtë si anci mpkati ashtu ende gjithë tjerëshit, tue pasunë të madh të dhimtonë se kā fëjyem e lënduom Tënëzotnë. E ashtu, ndë e vonë, mbasi qe xgjidhunë e apsolvuom, i nxuorrë⁵ të dy e i lidhnë njanënë ndaj tjetërit, tue i rrethuom me një zjarm aqë të madh sā atë të helmuominë e të dëshpëryeminë⁶ mb'atë arrësye mb'atë ças flaka e të nxëtitë e madh e ntreti e e bāni hī e pluhunë. E mërekullia Sinëzot thotë se vertytia e forca e t'rrëfyemit me hīr të Krishtit vajzënë e nxuor kënci perikulli,⁷ aqë sā zjarmi gjithaqi i madh e i nxëtë i dogj e i përvëloj gjithë kafshëtë me se qe lidhunë e atë aspak s'mundi me e djegunë, ashtu asndōnjë fëdigë me ja dhanë, po mbet līr e lëshuom sikūr të mos qenëke as lidhunë. Të cijnë mërekullī tue pām gjithë populli, fort e lëvduonë Tënëzotnë përmbī gjithë të bāmet e vepëra[t] të tij, tue thanë i cīcilli vetë ndë vetëhe se s'qenëka fajëtoe. Prāshtu e nxuor vertytja e Tinëzot.

E ashtu ende thotë se një herë një gruo fort e mirë e e devotshime Zotnjësë bëkuome,⁸ ndōnëse shpesh rrëfyhëj e kungonëj, asgjamangu një mpkat qi kish

¹ Duke lakmuar gjënë.

² *Hinje*, ja. Këtu Budi ka shënuar *hinie*.

³ Vëllai i em (ē).

⁴ S'do t'ishte ma mirë.

⁵ I nxuornë.

⁶ Dëshpruemin.

⁷ Rreziku.

⁸ E devotshime ndaj Zonjës së bekueme.

bām qysh ndë të rīt, aqī mbarreje sā askūrrāj s’e kish rrëfyem veçëse vīj për gjithë ditë e bīj¹ mbë gjunjë përpara njaj ilteri² e figurësë Zotnjësë bëkuome e aty ndë vetëhe me sā lot e vāj asāj ia rrëfyente e rrekumendohēj.³ E kshtu, ndë e vonë, kūr ja mbërrini mortja e vdiq pā mos e rrëfyem, mbasi shkoj një ditë e një natë pā vorruom si a zakoni, ajo qi qe⁴ vdekunë veçë kūr të u ngjall posikūr të qenëke⁵ tue fjetunë, tue thanë se urdhëni i Tinëzot qe veçë:

- Sillimë⁶ një prift të rrëfyhem.

E kshtu, mbasi qe bukur rrëfyem e dëlirunë si anci mpkati ashtu ende gjithë n cë tjerashit, gjindja⁷ gjithë tue u mërekulluom, ajo mbet e u tha se për të lutunat e ndimëtë Zotnjësë bekuome jam nxjerrë e liberuom tashti duorshi cë anëmiqet,⁸ qi më patnë zanë e lidhunë e qenë tue më shpūm ndë ferrë. Përse ajo tue u lutunë për muo, Zotynë mbet e i tha se:

- Ti mir e di, ama ime, se pā të rrëfyemi[t] të dërejtë askush s’munë jetë shëlbuom. Mā kūr ashtë ashtu vullëndetja jote, le të nkthenjë të rrëfyhetë e të jëtë shëlbuom, për të kūjt urdhënë engjëlli mb’atë ças më grabiti n duorshi cë tyne e më suoll ndjerë këtu me u rrëfyem e tashti bashkë me ta po vete mbë qiellt.

Të ciatë fjalë ndenjzë⁹ tue i thanë veçë kūr te ndë një ças u pruoar ashtu si qe e dha shpīrtinë.

E ashtu ende thotë se një herë dy fratënë fort të mirë e të përshpīrtshim, tue votë me predikuom fjalënë e Tinëzot ndëpër shekullit,¹⁰ mbë një vend qenë grishunë me thanë meshë ndë kur[t] të njaj zotnje, e cia, si i pā, fort u gëzuo tue thanë ndë vetëhe se:

- Këta, tue mos më njofunë e u këta jo, tashti këtyne mun u rrëfyhem dërejt, pā ndōnjë turp ō mbarre.

E kshtu tue kujtuom grishi mā plaknë e zū fill me ju rrëfyem. E tjetëri qi po ban uratë n cë kundruoll,¹¹ pā se për gjithë mpkat murtār qi ajo rrëfyen,¹ po i

¹ Vinte... e binte.

² Lteri, altari.

³ Porositej, nga italishtja.

⁴ Këtu: chye, që mund të jexohet edhe kje.

⁵ Të paskish qenë.

⁶ Sillni më, sillmëni.

⁷ Këtu: gindia.

⁸ Prej duerve të anmiqve.

⁹ Duke ndenjjur.

¹⁰ Nëpër botë.

¹¹ Bante uratë për kundruell.

delte ka një thithëlopë e shëmptuome n gojet e bīj² për truollit. E kshtu, ajo tue u rrëfyem e ato tue i dalë, thuose gjithë trolli i kishësë u mbush me thithëlopa, e ndë e vonë pā ashtu ende një for[t] të madhe e të shëmptuome ke dÿ e trī herë posikūr kulshedra shtiu kryetë me dalë e iu mbëlodh e iu pshtuoll ndë grykë të sāj e ndë e vonë aspak nukë duol, po nkthej përsērī mpshtjerë.³ Të cijnë kafshë tue pām gjith ato të tjeratë mb'atë ças u lëshuonë e vonë e hīnë mbasë n coje ndë gojë[t]⁴ të sāj kaha duolë.⁵ E ajo e pāfateja, mbasi mbaroi n cë rrëfyemi, vote hini ndë kur[t] të vet, e fratënit e muorrë udhënë me shkuom, e kshtu tue votë, zū fill frati i rī plakut me i kallëzuom gjithë kafshënë pr urdhënë⁶ si e pā. Të cijnë kafshë tue e ndëgjuom e mirë tue e njofunë plaku thotë se fort u trishtuo ndë vetëhe tue thanë se:

- Thithëlopatë tjetër nukë shemënjenjënë,⁷ veçëse mpkatetë murtarë. Pra ashtu nkthehemi i pāfat te ventë⁸ t'i predikojmë, përse diku kā lanë ndōnjë mpka[t] të madh pa rrëfyem.

E kshtu ata, tue votë për të çpejtë, veçë kūr të vonë e gjetnë vdekunë mortje cë çpejtë. Për të cijt kafshë qenë fort idhënuom e helmuom, e andÿ aspak s'deshnë me u dām pā mos u kallëzuom Zotÿnë ndōnjë shinj se si u bā puna e sāj ō ku i vote shpīrti.

E kshtu ata tue angjēnuom e tue bām uratë me të madh të prunjëtë për trī dit mërekullia e Sinēzot thotë se të tretënë ditë ajo qi qe vdekunë veçë kūr të patnë qyrë e po vjen n kāluor mbë një kulçedrë të mërekulluoshime e rreth qafësë me dy gjarpinj⁹ të farmakuom qi po i brīnjinë krahanuorrë¹⁰ e sisatë e sāj e me dÿ thithëlopa mbë të dy sÿt, e me dy qen të zez vjerrë mbë të dÿ duort tue ja brījtunë, e n goje cë sāj po i delte flaka e zjarmit e e sulfërit me gjithë duorshi cë qelbësinëvet, e veshëtë e sāj mbushunë me shigjetë të përzjarmshime, e kryetë e sāj rrethuom me sā zhapinj e hardhuca të farmakuome. Të cijnë kafshë tue e pām fratënitë thotë se fort u tmēruonë, e u t'hipnë e u mërekulluonë. E cia me të madh vāj e mallënjim zū fill me folë tue u thanë se:

¹ Rrëfente.

² Binte.

³ Përposh.

⁴ Gotë, gabim shtypi.

⁵ Nga duolnë.

⁶ Rend, me rend, per ordinem.

⁷ Shenjojnë, tregojnë.

⁸ *Vendtë* me asimilim *ventë*.

⁹ Gjarpinj.

¹⁰ Brenin krhanornë, krahanorin.

- Ju gjā mos droi,¹ o miqtë e Tinëzot, përse unë jam ajo e pāfate e e lana Sinëzot qi këto dit erdhshë² e rrëfeva sā faje e mpkate të pānjefuna, jo me gjithë zemërë me u pēnduom andy tutje, po veçese sikūr ndr zemërë e për faqe të shekullit,³ e aqë mā tepërë se një mā të madhnë qi paçë⁴ bām me një gjenī⁵ teme s'desha aspak me e rrëfyem e me e kallëzuom. Për të cijt tashti, kshtu posi më shifni ju, jam vdjerrë e dēnuom për gjithë jetë[t] të jetësë.

Të cijnë kafshë ata mirë tue e njofunë, plaku tue e përbëm mbet e i tha se:

- Kallëzomë se qish shinj⁶ i shikonjënë këto mundime e kafshë të mërekulluoshime qi shofmë mbë tÿ?

E⁷ ajo e helmuomeja me të madh vāj e gjamë mbet e i tha se:

- Zhapinjte e hardhucatë e farmakuome qi më shifi rreth krësë tue më zanë për gjithë aneshit, s'janë tjetër veçese kunorëtë e rgjanda e të praruome e të trajtuomit⁸ e pākorë me sā tjera kafshë të mbrazëta; e thithëlopatë e shēmtuome qi shihi se m'i kanë zanë sÿtë e mī, s'janë tjetër veçese të shukuometë e pāudha mbë mpkat e mbë të keq; e këto shigjetë të përzjarmshime qi debërtonjënë veshëtë e mī njanet anë e mp'tjetëret, s'janë tjetër veçese kankëtë e lodërtitë e përrallëtë e dhūnītë e sā tjera kafshë të mbrazëta qi dëshëronje gjithë herë me gjegjunë⁹ mā me të madh të dashunë¹⁰ se fjalënë e Tinëzot e të shintënet e vājnë e t'vobegjet e të vorfënet; e flaka e zjarmit nxëtë me gjithë këto qelbësinë të tjera, qi shifi se po djeg e po vëlon e mundon këtë të helmuomenë gojënë teme, s'janë tjetër veçese do murmuracione¹¹ e sa fjalë të pāgjāna, qi unë e pāfateja kam folë jo veçese kundra shoqit e fqinjësë e ndër[së] së tjerëve, po ashtu ende kundra ndër[së] së Tinëzot e së shintënet, e kundra shërbëtorëvet shintësë kishë. E ashtu ende sā kankë e gazimende e kënaqe me se kam gjellunë unë e mjera jashtë friket e tmërje cë Tinëzot. E këta gjerpinj të farmakuom qi shifi rreth

¹ Droj, droni.

² Erdha.

³ Në sy të botës.

⁴ Pata.

⁵ Gjini, të afërt.

⁶ Çfarë shenja.

⁷ Ej, mbase gabim shtypi.

⁸ Trajtuomit.

⁹ Me ndëgjue.

¹⁰ Të madhe dashuri.

¹¹ Pëshpëritje.

qafësë sime tue më shëmptuom gjithë sisetë e krahanuorrë,¹ s'janë tjetërë veçëse vargj të randë e të prāruom e rruozëtë me sā flutura e margalitār,² qi unë e helmuomeja paçë zakon me bārtunë e me lulëzuom vetëhenë me t'hjekunë³ trimatë e rī mbë dëshīr e mbë mpkat e mbë të keq. E qentë e zez e të mënijshim qi shifi se m'u kanë vjerrë mbë të dŷ duort tue m'i brījtunë e tue m'i shëmptuom s'janë tjetër⁴ veçëse ata qi paçë dashunë e ushqyem e përgëzuom mā tepërë e me të madh të dashunë se ligjnë e Tinëzot e të vobegjtë e të vorfënitë e Krishtit, qi kanë lypunë për ndër të tij e ashtu ende gjith ato unazë e rrathë të rgjantë e t'ārtë me të cijt i paçë trajtuom e lulëzuom përsā dëshirë të keqa. E ndë e vonë, kulçedra këjo gjithë kaqë e madhe e shëmptuome, mbë të cijt jam ngajkuom, tjetër s'ashtë veçëse madhështia mallëkuome qi kam pasunë, e sā ashtu ende dëshirë të kurvënīsë, ndër të ciat jam rritunë e gjellunë, e shkuom gjithë motnë e jetënë teme.

Të cijnë përsērī frati, tue e pyetunë, mbet e i tha se:

- Pa më thuo për të ciat mpkate mā tepërë dënonenë shekulli?⁵

E ajo mbet e i tha se:

- Burratë ende grātë⁶ me gjithë mpkat murtār, qi të banjënë. Mā grātë ende mā tepërë me këto të katëra. Mā parë me gjuhu të keqe e t'idhunë e sā fjalë të mbrazëta; e dŷjta me madhështit e sā të stolisuna e të trajtuome të pākora; e treta me sā mëngjī e të lidhuna e të frŷme; e e katërta mā tepërë, përmbī gjithë të tjerat, turpjet e mbarreje cë madhe qi kanë ndë të rrëfyemit e s'duonë me thanë të dërejtenë.

E frati fort mallënjyeshim përsērī tue e pyetunë mbet e i tha se:

- Si të ndjetë,⁷ a munë të ndimimë⁸ me ndōnjë kafshë?

E ajo sikūr dëshpëryem e tue dridhtunë me gojët plot vāj mbet e i tha se:

- Jo, o miqtë e Tinëzot, jō, jō, jo.

¹ Krahanuornë.

² Rruazatë me sa flutura e margaritarë.

³ Tërhequnë.

⁴ Këtu shkruan tieter = tjetër.

⁵ Dënohet bota, njerëzit.

⁶ Gabim shtypi: *graa?*.

⁷ Si të duket.

⁸ Ndhimojmë.

E kshtu tue thanë veçë kūr tē ju thap¹ e ju tfunduo dheu ndënë kambë, ashtu si qe me gjithë atë kulçedre n kālur, e u rrëzuo, vote mjet ndë fun[t] të ferrit, ashtu qi ata mā s'e pānë.

Ë ashtu ende nj'e virgjënë e devotshime një herë thotë se fort e mundështonte vetëhenë me sã uratë të ditësë e të natësë e kreshmë e t'anjenuome, e me dishiplinë e të mpshikunë për pēndesë. Një herë një i djemënuom² e qelli dhūnë ndë mjedis[t] të kishësë, ke po e skongjuronjñë. I cilli qe pyetunë e shtërnguom me sã të përbëme se m pse e qelli dhūnë t'atijnë virgjënë gjithaqë të mirë e të devotshime. E aj, tue responduom, mbet e tha se:

- Përse ajo tue qenë ndë mpkat murtār e tue mos dashunë me u rrëfyem dërejt as ndōnjë e mirë e bāme s'i përzihetë,³ po mbas këncō mundimesh qi ban këtu vetë mbë vetëhenë, mbë tjetëret ato të zjarmit amëshuom askūrrāj s'kanë me iu këputunë.

Të cijnë kafshë tue e gjegjunë atij shpīrtit vote tinëz e ia kallëzoi gjithë kafshënë. E cia me të mëdhā gjamë e fshanëtimë të zemëresë mbet e i tha se⁴:

- Për të vërtetë thanëka gjithë të dërejtënë e asnjë fjalë p'r ata s'e rrëkā.

E kshtu ndë e vonë, mbasi u rrëfye, zū fill me bām pēndesënë e frujtuoshime.

E ashtu ende thotë se ndë mo[t] të shkuom qe një bir n zoti i lazënuom e i forcuom ndë mpkat e ndë të keq, i cilli kish një gruo të mirë e të devotshime, qi gjithë herë e ndëshkon e ia shtj⁵ ndë mend me u rrëfyem. Mā ai ī pāfati, posi shumë sod, aspak s'e shtj ndë mend, tue thanë se kush mun a banjë gjithatë pēndesë qi kanë zakon e āpënë ndë të rrëfyemit. E ajo njaj dite mbet e i tha se:

- Prā, kūr këtu të vjen fëshūr e s'je i zoti me mbaruom pak pēndesë qi t'apënë, si kie ndë mend me duruom mundimetë e ferrit qi thonë se janë mā të randa e të këqia se gjithë mundimetë e kësāj jete?

E aj, posikūr tue u përrallunë, mbet e i tha se:

- Aspak s'e zā besë se janë mirëfilli ato mundime, veçëse priftënitë i gjënjënë e i arretōnjënë ato kafshë me dhanë frikë shekullit.

E kshtu ditë mbë ditë tue e përciellë, njaj nate ke po dergjēj ndë shtra[t] të

¹ Thap, t'hap, jo thap, pra *t-hap*.

² Gabim shtypi: dyemeuuo.

³ S'i pranohet.

⁴ *ja, kallëzoi, i tha* Budi i shkruan me *j*; në kontekst të ritmit mbase ashtu duan lexuar fonetikisht.

⁵ E ndëshkonte e ia shtinte.

vet, mā tjetër s'qe, veçëse me të madhe furī u lëshuonë djemënitë e mpshinë ashtu si qe korp e shpirt bashkë, e s'e lanë me pushuom aty, e ndë fun[t] të ferrit. E cia gruo tue pām se qish iu bā, mb'atë ças rā mbë gjunjë e e luti Tënëzotnëaty e m nesëret qi a t'i kallëzon¹ ndōnjë shinj se qush² u bā puna e tij. E kshtu ajo tue bām uratë nesëret veçë kūr të e gjet korpnë e tij gjithë djegunë e përvëluom, e të zī posikūr thëngjilli i shqimbunë, ò kërcuni i djegunë ndë rrahat, e me një copë kartë n dorë të shkruome me pegullet e rshine cë ferrit,³ tue thanë se hinje tashti mir' e gjeta e i njofta e i provova se qenëkanë mirëfilli e për të vërtetë mundimet e ferrit, e pëndesënë e frujtuoshime qi s'desha këtu me e bām, atje m'ashtë dhanë ajo e zjarmit amëshuom e e pāndōnjë frujt e qi ka me duruom për gjithë jetë[t] të jetësë.

E ashtu ende thotë se një herë një tregëtār qi apak s'duoj me u rrëfyem gruoja e tij tue pām dy fratënë ke po shkonjënë i luti qi ata të hīnjënë e ta ndishkonjë a të mun a bajnë me u rrëfyem. Të cijtë mbasi hīnë, mā parë zū fill njani me sā predikime e fjalë të Tinëzot me e nkthyem e apak s'mundi.

E ndë e vonë hini tjetëri tue i thanë se:

- Qish mjeshtër di me bām?

E ai mbet e i tha se:

- Jo tjetër veçëse me blēm e me shitunë për ngadhënjim.

E frati mbet e i tha se:

- Ndë t'ashtë pëlqyem, eja u e ti⁴ tashti bajmë një tregëti e godi ndë vetëhe, cë ciet ti shumë kie me dobitunë.

E ai tue shpëryem i tha se:

- Jam kontend⁵.

E frati përsëri:

- Prā kūr kshtu ashtë, ti mir' e di se gjithë kush shet e ble, duhetë atë tregnë⁶ e vet me ia kallëzuom shoqit. Pra ashtu tregu e godia ndër nē këjo të jëtë: u tÿ t'ap gjithë sā vepëra të mira ndjerë mp'sod kam bām ndë këtë shint urdhënë

¹ A t'i kallëzonte, mos i kallëzonte.

² Qysh.

³ Pegullet e rrshinet së ferrit.

⁴ Unë e ti.

⁵ I kënaqur, pajtohem.

⁶ Mallin.

e rreligjone,¹ qi jam kushtuom, qi janë kreshmëtë e angjënimetë, shintetë uratë e predikimetë, dishiplinëtë e gjithë sã tjera kam bãm ndë jetë teme t'i jap e i mer ti për ndimë[t] të mpkateve[t] tũ, e ti muo më kallëzo e m'ep gjithë sã faje e mpkate kie bãm, se këndÿ e tutje u duo t'i jap arrësye Tinëzot për to, e jo ti.

Të cijnë kafshë tue gjegjunë kÿ tregëtari qe kondend², e, mbasi ia kallëzoi gjithë mpkatetë, frati tue u nisunë me shkuom, ai u lëshuo e e mpshiu për spëngje tue i thanë se:

- Õh, o Ati im shum i dashuni, prã ndë do me qenë mirëfilli e vjejtëshime³ këjo godia jonë, prit pakëzë, më ndëgjo ende mã plot të rrëfyemitë tem, qi të mos vdãrem.

I cilli hini me iu rrëfyem me aqë të prunjëtë e të dhimptunë e vãj e lot, sã gjithë kush ndodhi u mërekulluonë gjithaqi pëndese e zjarmi cë shpirtit shint qi aqë ndë një ças e çkrini e e xbuti e e nkthei vetëhej atë gjithaqë të marmuruomenë e të ftohotënë zemërënë e tij.

Ndë mo[t] të shkuom thotë se një gruo erdh me u rrëfyem ndë mo[t] të kreshmëvet, posi shumë gjindenë sod e këtë ditë, jo me të madh të dhimptunë e të prunjëtë me zanë fill si ai publikani i përmpkatënuom mb'atë herë, po me u lëvduom bashkë me atë farizenë madhështuor e me kallëzuom qish do vepëra të mira qi kish bãm tue thanë se:

- Ati im, gjithë të premtë kam zakon me i angjënuom, veçëse mbë bukë e mb'ujë e kaqë lëmshëna po ap për gjithë ditë, e këto uratë tue bãm, vetë tue vizituom kishëtë e visetë për ndëjesë, e sã tjera kafshë ashtu mb'atë arrësye ku më ka ardh ndore s'kam menguom.

Të ciatë lavde nuni tue i ndëgjuom mbet e i tha se:

- Bujëreshë, mpse kie ardhunë? O a thom se me u lëvduom e me marrë ndõnjë pëndesë për këto vepëra qi po më kallëzon, õ me rrëfyem fajetë e mpkatetë e tũ?

E cia mbet e i tha se:

- Asndõnjë tjetër kafshë qish rrëfyenj s'kam.

E prifti mbet e i tha se:

- Qish mjeshtri kie, õ me se gjellin?

¹ Mbase gabim shtypi: uryene errelione.

² I kënaqur.

³ E vlefshme.

E ajo mbet e i tha se:

- Mjeshtria e tregtia ime tjetër s'ashtë, veçese shes hekurë.

E prifti mbet e i tha se:

- A kie zakon përbm̄i copa të mëdhā me vūm qishdo tjera të vogëla lidhunë ndë pecet përbm̄i terezit, e ndë e vonë me e marrë pagëtyrënë e plotë?

E ajo tha se:

- Këtë e kam bām shumë herë.

E prifti:

- Pra hinje ajo ashtë kundra së dërejtësë e mpkat murtār.

E përsēr̄i e pyeti se:

- A kie zakon ndr' ato tregēt̄i të tū disā herë me u përbēm ende rreshim, ndo a mos të kish ardhunë keq kūr kie pām tjerë se tregëtuonë mā mirë se ti, ndo a mos kishnje nimptunë e ntruom e mallëkuom fëmijnë e ata qi kie ndë shtëp̄i ō qërtuom me shoqet e mbājtonë mēnī ō shām e çmuom e vdjerrë ndërrë¹ e kūjnāj ō mbesuom ashtu qishdo të lidhuna e të fr̄yme?²

E ajo mbet e i tha se:

- Qish pak qish shumë, ndër gjithë këto ka menguom.

E prifti mbet e i tha se:

- Prā, hinje këto janë gjithë mpkate murtarë, e ndë mos bafsh pēndesënë për gjithë to, me të dërejtë t'ḡjyqitë Tinëzot, kie me qenë denuom e ndër mundime të ferrit.

N cë ciet fjalë ajo fort u tremb e u trishtuo ndë vetëhe, e andy tutje mā e la lavdinë ndë të rrëfyemit si pat zakonë, po v̄j³ me nçelë e me kallëzuom fajetë e mpkatetë e vet sikundrësë i kish bām.

Si u gjet dënuom nja pā të rrëfyemi[t] të dërejtë

Ndë mo[t] të shkuom thotë se një regj kish një të bijënë for[t] të mirë e të devotshime, e cia thotë se kish gjithë herë një të madhe shumicë n cë vobegjsh e

¹ Çmuom e vdjerrë nderën, përçmue e vdjerrë nderën.

² Të lidhuna e të fryme, magji, besime të kota.

³ Po vinte.

n cë vorfënish qi i ushqen e i mbath e i vish,¹ e u ban sã të mira për ndër të Tinëzot. E cia ndë e vonë, tue dashunë me hīm ndë ndōnjë religjione me shërbyem Tinëzot, thotë se mā parë pyeti shintinë Atë Papë, i cilli, tue pasunë gjegjunë ende mā m pari sa arrësenjë të mira prej n coje, mb'atë ças i dha të lirë e të bēkuom. E kshtu thotë se pak tue mbetunë parëse hīm anēmiku e ngërdhuzi njaj dite e lëshoi sýtë mbë një shërbëtoreshi cë vet² qi kish zakon mā shpesh me i shërbyem mbë triesë, e kshtu mbasi i ngjiti zemëra e muor me kujtuom e me dëshëruom, u ndez nd'aqë të dashunë të tij, sã here cë keqe bani mpkat me ta e mbet ngarkuom. E cia e ndë e vonë ndë të madhe frikë e tmër tue kujtuom e tue vum roe, sikundrëse të madhënë dhūnënë e çminjënë e vet, ashtu ende të gjithë regjënīsë e të gjakut e të gjenīsë, mā si e ban s'kie³ veçëse ashtu tinëz grishi një gruo vesht ndr ato kafshë⁴ qi me qishdo barënë bani me e qit poshtë.⁵ E cia ndë e vonë mbet aqë idhunë e helmuom, sã mā kafshë e kësāj jete qish ia ngushëllon zemërënë e sāj s'ish. Të cijnë kafshë tue pām i ati mbet e i tha se:

- Kūr po shof se kafshëtë e kësāj jete s'të pëlqenjënë, e ti, ndōnë sikundrëse kie dëshëruom e përmetuom, hinë ke do të duosh ndë ndōnjë munështūr të virgjënavet e shërbe Tinëzot.

E cia, mbasi qe hīm, zū fill me bām një pëndesë aqë të madhe e të fështirë e me shkuom një jetë aqë të shtrintë⁶ e të fëdigshime, me sã uratë e dishiplinë, e t'angjenuom e të këreshmuom, e me sã devocione e të mira të tjera, sã thotë se ndë e vonë ajo mā rrallë pak qe pām me folë o me u gëzuom me shoqe[t] të vet, po it⁷ gjithë herë larg e n cesh⁸ e aqë errë e zī e ndë kujdes, sã thoshnje se ajo ashtë pasëqyra e shintësë pëndesë, e sikūr një shemëllëtyrë e mirë e gjithë tjeravet. E kshtu tue shkuom veçë kūr të ia mbërrini mortja e vdiq. E mbasi qe vorruem me të madhe ndër, po si e bija e njaj regji, e mbajtunë mirëfilli, se gjithaqi pëndesë e vepërash n cë mirash ajo kā shintuom, thotë se të trëdhjetënë ditë mbas mortje erdh e u kallëzuo së parësë munështūrit⁹ me një faqe t'errë e të pshtimëtë e gjithë ndezunë sikūr flaka e zjarmit, me të madhe vāj e gjamë tue i thanë se:

- Jam dënuom.

¹ Qi i ushqente e i mbathte e i vishte.

² Një prej shërbëtorëve të vet.

³ Si e bante s'kishte.

⁴ Gruo vesht ndr ato kafshë, grua që di të ndihmojë në ato gjëra, të zonja, sll. vešta.

⁵ Qi me dofarë barënash bani e e qiti poshtë barrën.

⁶ Të shtrëngueshme.

⁷ Mbetej, rrinte.

⁸ Prej sosh.

⁹ Së parës së manastirit.

E ajo fort tue u mërekulluom mbet e i tha se:

- Si munë jëtë këjo kafshë tue qenë ti pasëqyra e gjithë këtyne tjeravet me gjithaqë kreshmë e angjënime e uratë¹ e dishiplinë e sã ashtu tjera pëndesë e vepëra të mira të pãnjefuna?

E cia, plot me vāj, përsëri tue i rresponduom mbet e i tha se:

- Jo për tjetër veçesë për një mpkat qi i paçë bãm parëse hĩnje këtu e aqi turpje e mbarreje here cë keqe, askũrrāj mã s'mujta me e rrëfyem. Për të cijt ende gjithë herë qeshë aqë idhunë e helmuom, sã ndë e vonë zemëra ime mã kũrrāj një gazimen[t] të kësaj jete s'mundi me e ndijem. Përse veçesë me një të lëshuome të sÿvet anëmiku më mbushi plot dëshir e mbas gjithaqi n cë madh dëshiri më nxeni aqë sã bana mpkatnë e kurvënīsë, e vdora ndërrë² e virgjinitatnë tem, e ndë e vonë aqi idhũnë tinëz bana ashtu ende me mbytunë foshnjënë qi paçë ndë vetëhe, e u bëshë mixoreja e sãj, si e korpit, ashtu e shpĩrit. Të cijënë kafshë nda paskeshë rrëfyem³ si do ligja mbas gjithaqi pëndesë, Zotynë muo pat me ma ndëjyem, e⁴ se njëqind e një mijë herë ta paskeshë bãm, mã pã të rrëfyemi[t] të plotë e të dërejte asndõnjë tjetër e mir' e bame përpara Tinëzot s'u përzanëkã.

E kshtu tue thanë shkoi e mã s'e pã. Pra ashtu këto e sã tjera mb'atë arrësye ndjerë mp'tashti i kã kallëzuom Zotynë**Error! Bookmark not defined.** i mëshëriershimi, mã të shumënë gjithë për të mpsuomit[t] tanë, ashtu qi të mos flëmë aqë ndjerë nd'anet ndë gjumë[t] të përtesësë e të pãkujdesit, po bukur t'i nçelnjëmë sÿtë e mendët, si mbë këtë shin[të] të rrëfyem, ashtu ende mbë gjithë sã janë tjera vepëra të mira e të bajmë pëndesënë ndë kohot parëse vjen mortja e na gjën. Përse të përcjellëtë ditë mbë ditë e sod mbë nesër e të pãkujdestë e turpja⁵ e mbarreja mb'atë arrësye shum i bani jo veçesë me vdjerrë lavdinë e Tinëzot e regjëninë e qiellet, po ashtu ende i rrëzoi m pshtjerë⁶ e u dha për bashtinë mundimetë e ferrit e zjarre⁷ e amëshuom për gjithë jetë[t] të jetësë. Posi këtyne qi thashë përsipëri e sã tjerëve mb'atë arrësye qi askũrrāj të njefuna s'kanë, mã se bari i dheut e rana e dëtit.

¹ Gabim shtypi: euraë.

² Ndernë.

³ Po ta kisha rrëfyem.

⁴ Edhe.

⁵ Edhe pakujdesi edhe turpi.

⁶ Përposh.

⁷ Zjarnë.

2. NGA PASËQYRA E T'RRËFYEMIT

LETËRA E DËRGUOME ME TË MADH DËSHËIR E TË DASHUNË GJITH ATYNE NDË GJUHU[T] TANË QI TA MARRËNË ME E XGJEDHUNË¹

Të dashunitë e Krishtit e shumë të ndërshimë zotënī e atënë, e shokë e vëllazënë! Sā herë tue kujtuom damptë² e shintësë fë, e të mēnguomitë pakmos të gjithë vepërave[t] t'mira, tashti ndë gjuhu[t] tanë mā keq se kūrāj, ōse ndōnjī tjetër dorë gjindje përmbī dhēt, desha me dījtunë arrësyenë se pa qish ane ō qish n cë mēnguomi cë tyne vjen kējo kafshë. E aqë sā mundēnj u me ndēgjuom³ as me ndōnjë arrësye s'muna gjēnj se vjen mā të shumēnë tjetër ane, veçese nēsh, qi prej shintejet kishë jemi urdhēnuom me qenë bruotë e shtraza⁴ e shpīrtit tyne, e me pruojtunë për ta gjithë herë, tue i ndimuum me shemëllëtyrë të prunjëtë e të mirë të jetësë sanë e me ndimë të fjalēsë Tinēzot. E mā parë ancish duo të thom qi qenë përpara nē ndë këtë oficie e shintë shërbëtyrë, e s'i patnë kujdes kafshēsë ndë kohot⁵ me pruojtunë parë se kishnë zanë fill mb'atë arrësye me u farmakuom⁶ e me u mpsuom dhūnēsë me sā të pāudha e zakone të këqia qi të njehunë s'kanë, e qe mā udob me i mbajtuonë, mā, ndë e vonë, mbasi u farmakuonë mb'atë arrësye, e u dānë e shuma pjesë pakmos⁷ gjithë zakoneshi cë mira, fëshitī⁸ ashtë me i ndërequnë. Pra ashtu duo të thom se ata qenë mā parë të zanëtë fill e kauza⁹ e kētī dami, e, ndë e vonë, na qi jemi sod e këtë ditë bashkë me ta, e pakmos e shuma pjesë gjithë përziem e pshtjellë e ngatërruom, ndër të bāmet e vepëra[t] të tyne, të cijnë kafshë tue e kujtuom, për të vërtetë druo se mb'atë arrësye dami e të vdjerrëtë e tyne nēsh kā me qenë lypunë e kërkuom, posikundrëse thotë ndë ligjt plakë¹⁰ mb'atë herë kūr Zotynë i mēshëriershimi për damt e të vdjerrë[t] të grigjsë vet u lavduruo bruovet për goje[t] të Eceqelit profetë, tue thanë se:

¹ Pasëqyra e t'rrëfyemit, ff. 333-338.

² Damtë, damet.

³ Sa mundem unë me kuptue.

⁴ Barinjtë e roja.

⁵ E s'i kushtuan kujdes me kohë.

⁶ Helmuem.

⁷ Gati.

⁸ Vështirë.

⁹ Shkaku.

¹⁰ Në Dhjatë të Vjetër.

- Vaeh pastoribus Israele, qui pascebant semetipsos, & non gregem &c.

E ashtu ende me sã tjera të randa fjalë e besedī, tue thanë se:

- Vāj e vāj bruoshi cē Israelit, qi tjetër kujdesi e të nzÿrmitē¹ e tyne s'ashtë mǎ të shumënë veçese me ruojtunë e me ushqyem vetëvetëhenë, e jo me pasunë kujdes ashtu ende përmbī grigj[t] [t]ë vet, qi u janë porësitunë, e kanë marrë mb'atë arrësye përpara veti e nzotunë² me i ruojtunë, e këtë fjalë muo po më ndjetë se mǎ parë ua skëpet³ t'parëvet e atyne qi kanë puçtet e janë ngrjÿtunë ndë mǎ të madhe dinjitat, e ndë e vonë ne qi mbasë n cish jemi bruotë e shtraza e popullit; tue thanë se me qumështi[t] të tyne ushqenenë e me lesh[t] të tyne vishenë, e ndë e vonë u nkthenjënë shpinënë, të pakë kujdes tue pasunë për to me i ruojtunë, e mǎ të pakë me pruojtunë për to e me i mëngji sunë e n gjithë duorshi cē lëngimevet, sikÿr thuo se ato qi janë të liga e të moritme,⁴ e të sëmūna, e të plaguome, e të therme, e të zana n gjarpënit, me sã duor mëngjÿsh me u pruojtunë e me i mëngji sunë; e ato qi janë të thyeme e të shqipueme me i lidhunë e me i forcuom; e ato qi janë dām e larguom me i mbëljedhunë e me i afruom, e ato qi janë vdjerrë s'kërkonjënë për to me i gjetunë, e përsërī ndër shoqet me i përziem. Pra ashtu tashti grigja ime ashtë dām e përdām e marrë këtu e aty jerm për të nkotë male e shkretëtÿvet, e mbytnë uqshit e luajshit,⁵ e n gjithë duorshi cē bishëvet. E përsërī dÿ e trī herë posikÿr mënijshim e tue u lëvduom kundra tyne e tue thanë se **Propterea pastorēs audite verbum Domini, &c.** pra ashtu ju bruo,⁶ pa itni⁷ tashti e ndëgjoni fjalënë e Tinëzot, se, mb'atëherë kÿr të vinjë moti e koha e gjÿqit, arrësyenë e damtë e grigjsë sime po n duorshi c uoj⁸ ka me e lypunë e me e kërkuom, e gjaknë e të vdjerrëtë e tyne mbë ju ka me e paguom. E ashtu ende mbë sã tjera vise e me sã të randa e të dërejta arrësenje, sikundrëse ndë ligjt plakë ashtu ende ndë të rët, këto kafshë tue na i pasunë sã herë nçelë e kallëzuom, sish arrësye na tashti aqë ndjerë nd' anet me i qitunë mbas shpine, e sikÿr ndë të harruom, tue nçelë sÿtë gjithë herë mǎ të shumënë veçese vetë mbë vetëhenë, e mbë kafshë të këtij shekulli, e jo ashtu ende me u nzÿrunë e me pasunë ende kujdesnë e popullit me sã arrësenje e ndimë të shpirtit, tue lëftuom mb'gjithë

¹ Brenga e të nzyrmit.

² Dalë zot.

³ Po më duket se ma parë ua skëpet, ua rrapton, u jep flakareshë.

⁴ Të lodhura.

⁵ Prej ujqve e luajve.

⁶ Barinj.

⁷ Rrini.

⁸ N duorshit suoj.

zemërë për ta, qi të mos vdärenë, e aqë mā tepërë se gjëllimë me lëmshënat e djersët e tyne, e, qish ka mā keq, ende se disa nesh askurrāj të mbushunë e të ginë n cosh s'ndiemë, mā se dëti ujë, tue hapunë gjithë herë sytë për mā,¹ e ndë e vonë ashtu tue u nkthym shpinënë, e tue i shüm, sikür ndë të harruom, të pakë kujdes tue pasunë me lut Tënëzotnë për ta, e për të parë[t] të tyne. E mā të pakë mb'gjithë zemërë me lëftuom për ta me sã predikime e ndimë të fjalësë Tinëzot, me i vüm mb'udhë të mirë e të shëlbuome. Për të cijt kafshë druo se mb'atë herë kūr të vinjë moti e koha e gjyqit Tinëzot, e gjithëkush ashtu ende me lypunë arrësye e lëmshënavet qi na kanë dhanë, e të gjith atyne ndereve e ndimë e shërbëtyrë qi na kanë bãm, se pak u ashtë ata të përmetuomitë tanë, ò ndë se i kemi ndimuom e me qish të mirë na atyne ato ua kemi nkthym e paguom. Për të vërtetëtë, mbë këtë arrësye druo se aty mkati e e keqeja e tyne mbë në kã me mpshuom, e ven[t] të shpirtit tyne yni me qenë dënuom. Pra ashtu fort i nçil sytë e mendet, i pãfat kushdo jë, e mos flij aqë ndjerë nd'anet ndë gjumë të përtësësë e të t'pãkujdesit, po pa venë roe, ndë mos tjetër, ndõnë se me sã e të ciat arrësenje aty kie me qenë zanë e shtërnguom për gjith aneshit, ke damtë e të vdjerrëtë e popullit e të grigjsë sate, qi kie marrë përpara veti me i ruojtunë, n teje kanë me qenë lypunë e kërkoum, e ven[t] të shpirtit atyne qi të jënë vdjerrë e dënuom për të pãruojtunit e të pãkujdesit tat, yti me qenë vüm aty mbë terezit gjyqit Tinëzot. Përse thotë se këmbenjënia² e të pãarrësye[t] të famullivet e të popullit, mā të shumënë tjetër ane s'ndëgjonetë se n cë pãnzrrimit e n cë pãkujdesit cë priftënet e ancish qi janë bruotë e të parëtë e tyne.

E zia³ kafshë mirë munë njifetë ende sod e kë[të] ditë se ke⁴ gjindetë kund ndõnjë prift i mirë e i Tinëzot, qi shërben ligjnë, sheh ashtu ende ke thuo se gjithë famullia po i gjasënë e me sã të prunjëtë e të përvütë e tjera arrësenje e vepëra të mira qi u dukenë; e ke sheh se here cë keqe ashtë ashtu kund ndõnjë madhështuor⁵ i padjytunë, kryekëcyem jashtë friket e tmërrje cë Tinëzot, sheh ashtu ende ke thuo se gjithë famullia po i gjasënë e i shëmënjënjë⁶ me gjithë punët: madhështorë, kryekëcyem, të pãgjejsim⁷ e të pãndonjë shkëndi friket e tmërrje cë Tinëzot ndë vetëhe, të pakë kujdes tue pasunë me shërbyem ligjnë e mā të pakë për të shëlbuomi[t] të vet. E këjo kshtu ashtë mirëfilli e për të vërtetë mbë

¹ Tue hapunë gjithë herë sytë për edhe ma, ma tepër.

² Çmendia, marrëzia.

³ E cila.

⁴ Tek.

⁵ Që e mban veten të madh.

⁶ Shembëllejnë, ngjajnë, it.

⁷ Të pagjegjshëm, të pakuptueshëm, të pamarrun vesh.

sā vise njo funë, aty e sod e këtë ditë kush kā pak ò shumë sýtë nçelë me shukuom, po sikundrëse mbet e tha i shën Augustini i bēkuom se: **vbi videritis populum indisciplinatum, ibi est sacerdotium infirmum**. Sikūr të duoj me thanë se "ke të shifi popullinë e keq e të pāarrësye e të pāudhë, jashtë friket e tmërje cë Tinëzot, **ibi est sacerdotium infirmum**, aty ashtë priftënia e sëmune", sikūr thuo se for[t] të pākujdes e të pānzrrunë e të pāzëllshim sikundrëse për të shelbuomi[t] të vet, ashtu ende për të famullisë...¹

...E lanë e qitunë e larguom vetëhej² mā shintetë kreshmë e angjënimetë e aet³ for[t] të mpastërrë jetënë e Krishtit e t'apostujet e të gjithë shintinet tjerë, qi i ndoqnë ndë e vonë, e marrë mbë vetëhe e madheja pjesë ven[t] të dëlirit gjithë sã kurvënī e pëganësi,⁴ e ven[t]⁵ të kreshmësë e t'angjënimit, tryesetë e plota e të mājme, e të ngranëtë e të pīnëtë e pākōrë, për të cijt e me të cijt kafshë tashti ende mā tepërë e shuma pjesë n cish vduorrë shintënë fë e bashkë me ta regjënīnë e qiullet. E kshtu munë thomi ende për sã të mēnguome e kafshë të tjera, me të ciat gjindja e pāfatë janë mb'atë arrësye farmakuom e ashtu dalë ligje cë Tinëzot e kori cë nierëzet, e mbushunë me të keq e me fryme cë djāllit mallëkuom, sã mā kafshë qish i vë mb'udhë s'ashtë. Ashtu as predikimetë e fjala e Tinëzot e e shintit ungjīll ndë zemërë[t] të tyne vend s'gjēn, e ke mbahetë s'kā mā se mbë marmuri[t]⁶ të gjallë, ò mb'akulli[t] të ngrītë. Përse, pa venë roe kushdo jē, se ku munë gjindetë tashti ndë një dorë gjindje qyetë djāllī e majshtrī e tradimente⁷ e të pābesī, e mēnī e gjakēsī, e të ntruom e të mallëkuom, e tregētī të rreshime, e të pādërejta me gjithë duorshi cë kamatëvet e sã dëshminjēnī e bē të rrëshime, padī e nxitëkëqī, zmīr e resë njani mbë tjetërit? Aqë sã disã n cish për të vërtetë thuose mirëfilli natyre cë djāllit mallëkuom të randë e të ngurëtë, e for[t] të plogëtë e përtuoshim e të pāgjejsim ndë shërbëtyrë[t] të Tinëzot e ndër gjithë sã janë vepëra të mira e të shelbuome, e të çpejtë e të xgathëtë⁸ ndër sã janë të këqia e të dënuome. E mā duonë e u kända disave fort me u fëdigunë ende me damp[t] të gjāsë e të ndërsë vet me ngīm mëllanë⁹ e me bām ndōnjë të keqe ò dhūnë kūjnāj për qishdo mēnī qi të jētë mbushunë vullëndetja e djāllit mallëkuom se me pak fëdigë ende pā ndōnjë

¹ F. 338.

² Ky tekst vazhdon në ff. 339-344.

³ Hajetë

⁴ Paganësi, veçori e paganëve, flliqështi.

⁵ Në vend të.

⁶ Mermerit.

⁷ Tradhëti.

⁸ Shkathët.

⁹ Me ngim mëllanë, me ngopë mullanin; me shfry mllefin.

dam të vet me qishdo vepërë të mirë me mbushunë vullëndetnë e Tinëzot e të shintënet; e disave ashtu ende mā t'amblë e të shijshim u vjen nd'r ato të farmakuomet gojë[t] të tyne emënitë e anëmikut djall me sã të ntruome e të mallëkuome se të Tinëzot mbë qiellt e të Zotnjësë bēkuome e t'ëngjijvet e të shintënet; e mā u kãnda me gjegjunë kankë e përrallë e dhunī, e sã kafshë të mbrazëta qi janë për damp[t] të shpīrtit, se me bām uratë e me gjegj meshë e fjalënë e Titizot qi u janë për të shelbuom. E mā të madh dëshīr e të pletë¹ shpëresë zãnë besë e ndëgjonjënë fjalënë e shortëtarëvet e të devenatëset e të magjisnikëvet, qi janë me frymë të djallit e për të madh dam e të vdjerrë të shpīrtit, se urdhëninë e shintësë kishë katolike e fjalëtë e shintit ungjīll qi u janë predikuom, qi s'i kã folë e ligjëruom kush tjetër mā parë veçëse vetë shinteja goja e Tinëzot. E ditë e diell² e të festëvet mā të madh zëll e shpëresë venë trigjevet³ e pazarëvet e këtu e aty kuvendevet e kodravet ke u shkon dita nd'asgjã e ndë të mbrazëtë, se me bām p'r emëni[t] të Tinëzot e me votë n kishë e me gjegj meshë e lignë e Tinëzot; e mā tepër lëftonjënë me shtīm e me nxitunë keq ndër shokët e ndër fqinjët e me prishunë godītë e paqëtë e bāme, se me pruojtunë e me lëftuom si do ligja me i pajtuom të mos vritenë e të mos çartenë tue pasunë thanë vetë shinteja goja e Krishtit se **Beati pacifici quoniam ipsi filii Dei vocabuntur**. Lum gjith ata qi kanë kujdes e nzzrenë me hīm ndërmjet e me pajtuom ata qi janë qertuoshim e ndë mēnī, përse ata kanë me qenë quojtunë të bijtë e Tinëzot. Të cijnë shinte fjalë, kush e kujton me arrësye, munë thoetë se t'idhunitë e të mēnīshimitë qi askūrraj s'duo me pajtuom e me ndëjyem njani tjetërinë, e gjith ata ashtu ende qi nxitnjënë e shtienë keq ndër nierëzit, ò lëftonjënë me thyem paqëtë e bāme, ò tue mundunë s'lëftonjënë mb' gjithë zemërë si të mirë e të fëshim të kërshtenë, me i goditunë e me i pajtuom. Të këtijtë⁴ mbë këtë arrësye mā parë munë quhenë shërbëtorëtë e nevojshim e bijtë e djallit mallëkuom se të Tinëzot mbë qiellt. E kshtu ende munë thomi për sã arrësenje të tjera se kush ashtë i Tinëzot njifetë me të plotë[t] të shintesë fë e me sã tjera vepëra të mira qi i dëshmonjënë ende përjashta. Se ndō n'u gjet[t]ë disa herë qëlluom me ndōnjë mpkat murtār, asgjāmangu e sheh ashtu ende ke me gjithë zemërë mpshtetetë ndënë sjetullë të shintësë kishë e ze fill me bām pëndesënë e me paguom gjithë kūjnāj të vetnë, e atë me pasunë gjithë herë ndë gojë e ndë mend e ndë zemërë. E kush ashtë i djallit ati i sheh se shemënjen me gjithë arrësenjet, e aqë mā tepërë me sã të pāgjejshim e me madhështī të mallëkuome e me të vdjerrët e të reneguomi[t] të shintësë fë,

¹ Të plotë.

² Ditën e diel.

³ Tregjevet.

⁴ Të këtillët.

pā të cijt asndōnjë kūrāj s'e kā pām as kā me pām regiēnīnē e qiellit. Mirē tue pām se ata mbasi t'i kietē bām djalli ashtu pjesë për vetēhe, ndē e vonē mā festē e të diell e kreshēmē e vëngjillē s'mbānē, ashtu as gjenī e kumētī¹ e ndōnjë arrēsēnjeshi cē t'kērshtēnēvet; ndër ta printē e pleqtē e të parētē e priftēnitē e fratēnitē e shērbētorētē e Tinēzot mā janē shām e çmuom² e pērbuzunē e qēll dhūnē³ se ndēgjuom e shērbyem e ndērunē si do ligja. Ndër ta tashti kishētē e ilterētē⁴ e tyne mā të shumēnē i sheh ke janē gjithē rrēzuoim e ta⁵ qish janē pā rrēzuoim jesēnē ashtu shēmptuoim e mbē hie të keqe, sā kā të dhimtunē nierī me i pām. E petēkatē e të veshunatē e tyne ashtu ende ke jesēnē e shuma pjesē jo veçēsē aqē mplakunē e vjetēruom, po ashtu ende gjithē mykunē e brījtunē⁶ e keq shēmptuoim e pā lām, e aqē mā tepērē korporajtē, mbē të cijt thuhetē shinteja meshē e banetē sakērficie Tinēzot. E mā qish të thom, vājme se ndër ta tashti visetē e bashtinetē e kishēvet janē gjithē vdjerrē e harruoim e grabitunē e marrē njani ndēpër tjetērit. E aqē mā tepērē do të helmuom priftēnē, qi s'u mbastoi mejaft martesā e dhūnuome qi bānē kundra ligjsē, po ashtu ende bashtinētē e të mirētē e kishēvet ua lanē n dorē t'bijet e fēmijsē, për të ciat veçēsē vāj e vāj e n cish qi mā parē zūnē fill e i lanē mb'atē arrēsye, e ndē e vonē e n gjith ancish qi here cē keqe të zānē fill me i gēzuoim kundra shintit urdhēnē e ligjsē Tinēzot e kundra gjithē sē dērejte qi munē gjindetē pērmbī dhēt. Të cijtē, sikundrēsē e kam gjetunē shkruom e mē duketē muo, jo veçēsē të pakē frujt e dobī anco kafshe kanē me pām, po ashtu ende mā të mirētē qi kānē ndē shtēpīt e fēmij[t] të vet, i rralli e i paku kā me u mplakunē, e kush të mplakēj ende gjithē herē me qenē ndē vobēzī e ndē nevojē e askūrāj mbē vullēnde[t] të vet dŷ të mira bashkē me mos i mpjekunē. E të kētijtē ke gjindenē⁷ as me ndōnjē arrēsye s'munē jēnē xgjidhunē pā mos nkthym jo veçēsē bashtinēnē, ō qishdo tjera kafshē të kishēsē, qi mb'atē arrēsye mbānē kundra ligjsē, po ashtu ende pjesēnē e frujtit e të dobīsē qi i preku gjithaqī moti qi e mbājti e qe ndēnē dorēt e puçte[t] të tij. Pērsē ndryshej tue bām askūrāj të lirē e ndējesē e⁸ mēngjī s'munē gjēnjē, makār e se ndōnē kērkonte mbē gjunjē gjithē rrethnē e shekullit. E sikundrēsē kush ta mbaj mb'atē arrēsye kundra ligjsē ashtu ende gjithē kush të shtjŷ dorēnē t'atijtē me i xgjidhunē e me i apsolvuom

¹ Kumtēri, kushērini, lat

² Pērcmuom.

³ Qell dhunē, kall dhunē.

⁴ Lterēt, altarēt.

⁵ Ata, ta.

⁶ Brejtē.

⁷ E të kētillētē tek gjinden.

⁸ Edhe.

kundra ligjsë; e këjo ndëgjionetë mā tepërë p'r ata qi janë të zotë e kanë me se, e jo p'r ata qi aqī vobëzie gjithëqish banjënë¹ e banjënë për nevojë me mos vdekunë n xie² e n cë keq...³

... E nd'r ato qi kie arrësye⁴, duo të thom se, në thuo mā të shumënë ajo qe kauza e damit e të vdjerrëtë e atij populli, e si qe ende po ashtë sod e këtë ditë, përse mb'atë arrësye, tue mos qenë⁵ për ta shkollë e kolegjë, e ashtu qishdo tjetër vend ke të mundnjinë me xanë e me nçelë sýtë, ndōnë pak ō shumë, posikundrëse i kanë gjithë shekulli e nacionetë⁶ e tjera, u për të vërtetë mërekullonem ke dīnë mund aqë sã dīnë, e ke bahetë ndōnjë vepërë e mirë ndër ta, tashti mund aqë sa banetë. Ma qish të djeg me thanë, ō ati e vëlla[i] im kushdo jë, se u me thanë të vërtetënë mund aqë sã dī, druo se hīnj ndë mēnī[t] të disave, e me heshtunë të vërtetënë druo mēnīnë e Tinëzot, n cë ciet dridhenë e trishtonenë qielltë e dheu e dēti e gjithë kafshëtë e tjera. E ndë e vonë, ndë mos e thasha unë, kā kush e thotë tjetër e i ban dëshmī kēsāj kafshe, posikundrëse përmenda ende përsipëri. Se dami e të vdjerrëtë e grigsë, po ashtë fajtë e të mangutë e të pākujdestë⁷ e bruovet; përse ndjerë mp'tashti t'i kishnë pasunë kujdes upeshkëpinjtë gjuhe conë kēsāj kafshe kishnë mundunë me i pruojtunë e me i bām mëngjī, posikundrëse gjithë rrethi i shekullit.⁸

Sikūr thuo se t'i kishnë sã e sã herë nçelë e kallëzuom nevojëtë e të vdjerrëtë e atij populli atje, ke ashtë ligja e munë banetë mëngjia, e jo gjã përtuoshim e sikūr n dÿ zemëre,⁹ po me të madh zëll e mb'gjithë zemërë, si bruotë e tyne e atënitë e shpīrtit, qi për gjithë ta kanë me dhanë arrësye Tinëzot, përse kūr ta kishnë lypunë me arrësye e pasunë atë zëll e kujdes të plotë ndjerë nd'anet, për të vërtetë thom se kisha e Tinëzot s'kish menguom ndë gjithë ndimë qi të mundëj me u bām, mā se kā menguom tjerëve, qi, sikundrëse i kanë lypunë e pasunë kujdes ndë kohot, ashtu ende mbahenë ndë shintet fë e i kanë sod e këtë ditë, i cīcilli shkollënë e kolegjnë e vet, ke xānë e nçelnjënë sýtë për ndimë të patriesë¹⁰ e të dheut vet. Po ata here cë keqe disa n cish, mb'atëherë kūr venë ke ashtë ligja e vendi me i bām mëngjī

¹ Gjithëçka banjënë.

² Prej zije.

³ F. 344.

⁴ Ff. 551-352.

⁵ Tue mos pasë.

⁶ Kombet.

⁷ Mungesave dhe moskujdesit.

⁸ Rruzullimi, bota.

⁹ Me dy mendje.

¹⁰ Këtu del për herë tēparë koncepti i Patriesë.

kafshësë, pak i shtienë ndë mend këto kafshë e mā të pakë zyrë kallëzonjënë se kanë për gjithaqë të madh dam e të vdjerrë qi u bā ende po shohonë se banetë për gjithë ditë, po gjithë kujdesi i madh e të nzrrmitë e tyne mā tepërë s'ashtë veçëse me thirrë vāj e me lypunë e me çkitunë gjākafshë për vetëhe mb'arrësye t'asāj fjale qi përsipëri profeta mbet e tha se **Pacebant semet-ipsos, & non gregem, &c.** Sikūr të duoj me thanë se mā të shumënë tjetër kujdesi e të nzrrmitë e tyne s'ashtë, veçëse vetë për vetëhenë, qi me mūm¹ me gjellunë e me shkuom ke të jetë mā mirë e māj² qi munë banetë...³

... Pra ashtu, o zotēnī e atēnitë e ndērshim,⁴ e shokë e vëllazënë, tue mos mundunë tashti mā tej me ngjatunë e me u mērzitunë as me u dhanë mā ashtu tjera fastidie,⁵ u lus posi përsipëri për pjesë[t] të Tinëzot, qi ende për kaqë pak mot sā na mbet, e enima i qesme një herë e i lāmë ato të motshimetë e biemë mb'udhë[t] të shintësë pēndesë, jo gjā pērtuoshim, o sikūr ftohotë mendje e zemëre, e, si disā, veçëse për faqe të shekullit, po me shpëresë e mb'gjithë zemërë, e me të madh të prunjëtë, si mb'atë herë ai populli i Niniviesë me faqe e me buzë ndë pluhunit, sikundrëse përpara Tinëzot me na ndëjyem, ashtu ende përpara Zotnjësë bēkuome e gjithë shintēnet tjerë të lutenë për nē e të mos vdāremi. Përse për të vërtetë mbë këtë arrësye, ndë gjatshimë⁶ shumë disa nēsh si ndjerë mb'sod qi të mos biemë mb'udhë ndë kohot, mirë të dini e të kini me dītunë se jemi jo pak po shumë m perikullë e mbë rrezik jo veçëse me vdjerrë lavdinë e Tinëzot e regjēnīnē e qiellat qi na ashtë përmetuom, po ashtu ende me u bām detorēsītē e mundimevet ferrit e të zjarmit amēshuom për gjithë jetë të jetēsë. E ashtu ende duo të thom se aqë ndjerë nd'anet mos mērekullonī për qishdo të mangu qi të gjēni kund gjākafshë përmbrenda kēsāj letēre. Përse disa tue mos qenē u anci letērorēshti cē mēdhenj⁷ qi janë të zot me prekunë pakmos aty e kafshëtë e nalta të qiellat, e disa tue qenē vetēmē e shtampatorētē tue mos dītunë gjuhunë, Zotynē ma di e m'ashtë për dēshmī se jo për pak dit po për dŷ vjet t'ungjina, aqë sā munda lēftova mb'gjithë zemërë, jo për qishdo lakēmī o lavdt të mbrazētē, po me një të madh dēshīr për ndimē të patriesë e të gjuhuse sanē, qi të mundēnj, ndōnē pak o shumë, mbë këtë arrësye me i ndimuum, e me nxjerrë gjumēnē e disave, qi gjithaqi moti kanë fjetunë ende po flēnē sod e këtë ditë ndë gjumē[t] të t'pākujdesit, m perikullë me vdjerrë vetēhenë

¹ Me mundë (ē).

² Ma mirë e māj, ma mirë e ma māj.

³ F. 352.

⁴ Ff. 400-401.

⁵ Mērzitje, it.

⁶ Ndë zgjatshim.

⁷ Asi letērarēsht të mēdhenj, prej asi letērarēsht...

ende shumë të tjerë. Për tashti jo mā tjetër, veçese më ndëjeni me kaqë sā munda e u jam porësitunë ndë shintet uratë t'madhit e t'voglit. E Zotÿnë ai i mëshëriershimi ende mā tepërë e ndri[t]të mendnë e zemërënë tāj mā mirë këndr tutje se ndjerë mp'sod, ashtu qi ta droi e ta doi¹ me gjithë zemërë, e të shërbeni gjithë herë ato kafshë qi atij mā tepërë janë pëlqyem, e t'ini ndë hīr[t] të tij sā t'ini gjāll përmbī dhēt, e ndë e vonë ndë Parrīsīt ndāj ēngjijt e ndaj shintēni[t] të tij, për gjithë jetë të jetësë. Amen.

Prej Rome 24 dit ndë korrik mbas jetësë Krishtit 1621.

I prunjēti vēllai i gjithë zotēnīsē sāj Dom Pjetrë Budi prej Guri cē Bardhë, me hīr të Tinēzot e të shintēsē kishē katolike, Upeshkēpi i Zadrimesē.

3. Letra

¹ Ta droni e ta doni.

LETRA E PJETËR BUDIT DREJTUAR KARDINAL GOCADINOS NË TË CILËN PARASHTRON PROJEKTIN E TIJ PËR TË ZHVILUAR LUFTË TË ARMATOSUR NË SHQIPËRI¹

(Lettera di Pietro Budi indirizzata al cardinale Gozzadino con la quale espone un suo progetto per condurre la lotta armata in Albania)

Relacion i bërë të shkëlqyeshmit e të përnderuarit Zot, kardinalit Gocadino, nga peshkopi i Sapës dhe i Sardanjes, Pjetër Budi. Në Romë, më 15 të shtatorit 1621.

I shkëlqyeshmi dhe i përnderuari Zot.

Mbasi unë, Pjetër Budi, peshkop i Sapës dhe i Sardanjes, shumë i përvuajturi shërbëtor i z. suaj të shkëlqyeshme, dëshiroj t'ju jap informatë të plotë për krahinën e Shqipërisë, atdheut tim, po ia nis pra pikë së pari, shkaku për të cilin kam qenë i shtyrë të vij në këto anë, dhe pastaj do të them përshkrimin e vendit dhe me sa lehtësi shenjtëria e zotit tonë (papa), me mbrojtjen e vet dhe me ndihmë të vogël, do të mund të shtjerë në dorë, me ndihmën e perëndisë, jo vetëm Shqipërinë, por edhe të gjithë Maqedoninë dhe krahinat e tjera të Sulltanit që janë përreth. Por çdogjë varet nga fshehtësia dhe shpejtësia dhe nga mënyra e zbatimit, sipas asaj që i ka qenë propozuar zotit tonë (papës) prej z. kalorësit Bertuçi dhe të shkëlqyeshmit z. kardinal Ludovizi, ashtu dhe zotërisë suaj të shkëlqyeshme, të deleguar nga shenjtëria e tij (papa) për këtë çështje. Unë kam lindur në Gur të Bardhë, fortesë e Matit në Shqipëri, nga shtëpia e Budëve të lashtë të Maqedonisë dhe, në rininë time, kam qëndruar pothuaj vazhdimisht në shërbim të disa peshkopëve të vendit tonë, pranë të cilëve jam marrë me studimin e këtyre pak diturive deri në moshën 21 vjeçare, sepse atëherë qesh bërë meshtar dhe menjëherë qesh dërguar në krahinën e Serbisë (Kosovë) tek ata popuj katolikë. Aty kam qëndruar rreth dymbëdhjetë vjet, deri në sinodin e fundit krahinor që qe bërë në krahinën e thënë të Serbisë (Kosovë) prej të ndjerit imzot Tomë Orsinit, kryepeshkopit të Tivarit, në të cilin, me pëlqimin e të gjithë klerit dhe të atyne popujve, qesh bërë vikar (zëvendës) i përgjithshëm i Serbisë, dhe pastaj edhe një herë tjetër qesh përforcuar në po atë zyrë kohën e vizitës së imzot Bicit, pasardhës i kryepeshkopit të thënë. Në ushtrimin e asaj zyre, për një kohë shtatëmbëdhjetëvjeçare, me sa kam pasur mundësi, nuk kam pushuar që, me të gjithë zellin tim, të ndihmoja e të ngushëlloja ata popuj, ashtu edhe vetë meshtarët, me shembuj shpirtërorë, duke shkruar përherë libra të përshpirtshëm në gjuhën e tyre, si për ata të Serbisë, si për ata të Shqipërisë, siç shihet sot në të

¹ Akademia e Shkencave e RPSSH, Instituti i Historisë, **Dokumente të shekujve XVI-XVII për historinë e Shqipërisë, vëllimi III (1663-1921)**, Përgatitur nga Injac Zamputi, Tiranë, 1989, 376-392. Teksti aty është botuar në origjinal italisht dhe në përkthim të Zamputit, të cilin e rimorrem këtu të plotë, por pa shënimet.

gjitha ato vise. Së fundi, unë qesh lutur shumë herë, nga disa të mëdhenj të atyre popujve të Shqipërisë, dhe veçanërisht nga dy turq (myslimanë) të parë, farefis të mi shumë të ngushtë, të cilët janë krerë të të gjitha atyre viseve, që unë të vija në këto anë për t'u takuar me të sipërthënin z. kalorësin Bertuçi, i cili është si kujdestar i ynë i përgjithshëm, për të gjithë ata popuj të krishterë, qoftë të mbretërisë së Bosnjës, qoftë të Shqipërisë dhe, së bashku me atë, t'ia zbuloja dëshirën e tyre shenjtërisë së tij (papës) ose ndonjë tjetri të fuqishëm të krishterë. Në anë tjetër, duke pasur unë parasysh dëmin e madh të besimit të shenjtë katolik, që mbahet me nderim të paktë nga disa prej atyre fetarëve (rregulltarëve), dhe [i shtyrë unë] nga zelli që të mund t'i jap njoftim lumturisë së tij (papës) me qëllim që të shërohet çdogjë, u nisa pra me kënaqësi për të ardhur te burimi i hirit dhe i mëshirës; kjo ngjau më 1616. Menjëherë pasi arrita këtu, me shumë lutje e memoriale, nuk e lash pa ia sjellë në dijeni të ndjerit papë Palit V por, meqë unë nuk i njoh mirë punët e Romës dhe meqë nuk e gjeta këtu të sipërthënin kalorës Bertuçin – i cili aso kohe kishte qenë dërguar nga urdhri (shoqëria) e vet në Gjermani pranë madhërisë cezariene (perandorit) po për këto çështje – dhe duke mos pasur unë mik tjetër në të cilin të mbështetësha, nuk munda të veproja aso kohe asgjë.

Krahina e Shqipërisë është ajo që është e vendosur në pjesët e fundit të Maqedonisë, dhe nga perëndimi ka detin Adriatik, nga ana e lindjes është e qarkuar prej grekëve, nga veriu prej serbëve e bullgarëve. Është e zotëruar e gjitha prej turqve dhe, në disa vende më të ulëta, është e shtypur më së fortë. Kjo krahinë ka më vete katërmëdhjetë peshkopata të cilat, prej shumë vitesh, janë që të gjitha vakante (pa titullar) dhe pa barinj, me përjashtim të atij të Stefanisë e të Albanit dhe, në kohë të tashme, dy të tjerë që janë bërë rishtas, siç jam unë – edhe pse i padenjë – dhe një tjetër, atë zokolant (franceskan) raguzan, në Lezhë. Këta popuj mbasi kanë qëndruar kaq shumë kohë pa qeverisje shpirtërore, kanë rënë në një pagdhenduri dhe padije të tillë saqë dita ditës shkojnë duke u larguar nga besimi katolik dhe duke kaluar, disa në skizmën e grekëve dhe disa në muhametанизëm, sidomos ata që më shumë se të tjerët i janë nënshtruar tiranisë osmane. Dhe ata që nuk janë kaq shumë të shtypur, jetojnë katolikisht, siç janë sidomos kelmendasit, të cilët banojnë ndër male përmbi Liqenin e Shkodrës dhe që arrijnë në numrin e gjashtë mijë luftëtarëve, trima të vlerë dhe njerëz të vendosur, që turku nuk ka mundur kurrë t'i zotërojë as të marrë haraç prej tyre. Ata qëndrojnë vazhdimisht me armë në dorë, po kështu edhe popujt e Kuçit e të Piperit besëlidhurit e tyre [kelmendasve] së bashku me ata të Markoviqit, të cilët mund të arrijnë në numrin e po aq burrave të vlerë. Veç këtyre janë edhe shumë popuj e vende të tjera përreth Shkodrës, të cilët janë të mbushur të gjithë me dëshirë të shohin një ditë çlirimin e vet.

Në anë tjetër, drejt Krujës, janë dukagjinasi që kanë çuar krye kundër

sulltanit tridhjetë vjet më parë, të cilët arrijnë në po atë numër të gjashtë mijë luftëtarëve, që të gjithë me armët e veta. Këta janë njerëz të vendosur dhe të vlerë sa ç'mund të ketë bota, dhe shumë të stërvitur në disiplinën ushtarake dhe banojnë ndër malësitë përmbi Lezhë ndërmjet Shkodrës e Krujës. Deri tani i kanë sjellë dëm shumë të madh turkut me pretime të vazhdueshme, kanë rrënuar shumë kështjella e qyteza të turqve dhe përherë kanë dalë ngadhënjimtarë në të gjitha luftimet kundër turqve, armiqve të tyre kryesorë. Këta janë të gjithë popuj katolikë dhe shumë të bindur ndaj kishës së shenjtë romake.

Ka në anën tjetër, drejt kufijve të Maqedonisë e të Bullgarisë, popuj të tjerë që quhen Viset e Skënderbeut, d.m.th.: Matja, Benda, Kurbin, Tamadheja e Çermenika, të vendosur ndër malësitë përmbi Krujë dhe Elbasan, megjithëqë të përzier me turq (myslimanë), por pjesa më e madhe janë të krishterë, njerëz jo më pak të fortë e luftarakë [sesa ata që u thanë] dhe që të gjithë me armët e veta, në numrin e pesë mijë luftëtarëve. Që të gjithë janë me dëshirë të madhe të shohin një ditë një flamur të ndonjë princi të krishterë që të lëvizë sadopak për t'ua ngjitur dorën e për t'i ndihmuar dhe për t'u bashkuar me ata kundër turkut për ta dëbuar nga ai vend, ashtu sikundër besuan popujt në fjalë në vitet e kaluara, kur markezi Santa Kruz mori Durrësin. Aso kohe, këta popuj menduan se duhej të ecnin përpara dhe menjëherë, brenda një nate, erdhën me armët e veta deri në brigjet e detit. Në mëngjes, turqit i zbuluan por, duke ia hetuar mendimin dhe duke parë se ishin shumë burra të armatosur, nuk guxonin të lëviznin për t'i sulmuar; bile turqit u tërhoqën nga frika se mos bëhej ndonjë kërde mbi ta. Por, kur i thëni markez nuk qëndroi në ato vise, edhe ata popuj u zbrapsën duke pritur nga dita në ditë ndonjë rast tjetër për ta plotësuar dëshirën e vet. Aq më tepër do të lëvizin kur do të shohin se do shkojë aty një princ që të ketë ngulur flamurin e vet në ndonjë fortesë kryesore të Shqipërisë, sepse në këtë rast do të çohen në këmbë 30 mijë shqiptarë të vlerë për luftë.

Krerët e atyre popujve janë shumica farefisi im dhe miq shumë të ngushtë, po kështu edhe turqit (myslimanët) kryesorë në ato vise, të cilët e kanë zbuluar shpirtin e tyre. Me ata krerë kryesorë (të parë) është shestuar mënyra shumë e lehtë për të shtënë në dorë fortesat kryesore të atyre vendeve, sikundër është në dijeni i thëni kalorës Bertuçi për çdo gjë, për mënyrën e për kohën. Ky, si mik shumë i besueshëm i ynë, si bashkëvendës dhe si njeri që i di më së miri të gjitha nevojat për këtë veprim, i ka dhënë njoftim shenjtërisë së tij (papës) dhe zotërisë suaj të shkëlqyeshme për sa do të nevojitet në këtë çështje dhe, për këtë pikë, fjalëve të tij unë u mbahem së bashku me të gjithë popujt e sipërthënë.

Prandaj, për ta vazhduar bisedën time, do t'i them zotërisë suaj të shkëlqyeshme se, kur unë u ndava nga ata popuj, m'u lutën shumë, qoftë ata krerë popujsh, qoftë disa të parë turq (myslimanë) sikundër thashë, që me çdo mënyrë t'ia zbuloja shenjtërisë së tij (papës), zotërisë suaj apo ndonjë princi tjetër katolik, këtë dëshirë të tyre që t'u shkojnë në ndihmë me ushtarë dhe me gjëra të tjera të nevojshme për luftë, megjithëqë, për të ushqyer ushtarët (gjinden) vendi ka sa të duash e nuk ka nevojë për ushqime. Por [ka nevojë] vetëm për një princ që t'u bëhet krah me ushtarë dhe veçanërisht me njerëz për komandë, ashtu edhe me municione, sepse ata popuj janë të mjaftueshëm t'i qëndrojnë armikut turk me forcat e veta. Megjithatë, për siguri më të madhe, kanë nevojë për një princ që të jetë kryetari dhe zoti i tyre, që të mund t'i nozullojë me sende të nevojshme. Pasi kanë kaluar pra tri vjet që popujt e sipërthënë nuk kanë pasur asnjë lajm mbi këto punë e mbi këto dëshira të tyre, tash së fundi më kanë dërguar, gjoja si student, një fisnik të quajtur Nikollë Leka, që është po nga peshkopata e Sapës, i cili e njeh mirë qytetin e Shkodrës e të Lezhës, ka edhe marrëveshje të mira me popujt e sipërthënë të Kelmendit e të Dukagjinit, sikundër zotëria juaj mund të merrni dijeni të mirë nga vetë ai, qoftë me ç'urdhër ka qenë dërguar pranë meje, qoftë edhe cila është dëshira e atyre.

Ka edhe disa popuj të tjerë në fushën e Shkodrës, në Drisht: pjetërspanët, pultjanët, sapatjanët (zadrimerët) e sardanjanët (pukjanët), në Lezhë e në Krujë e në Durrës, në Ishëm e Prezë, në Ndroq, Elbasan e shumë qytete e kështjella të tjera me popuj të panumër, që të gjithë katolikë, edhe pse të përzier me turq (myslimanë) por shumica të krishterë dhe që të gjithë të armatosur që kapen në numrin e tetë mijë luftëtarëve dhe janë të mbushur me dëshirë që t'u shkojë sadopak ndihmë për t'u çliruar, dhe jo vetëm të krishterët, por edhe vetë të parët turq (myslimanë) dhe ata që kanë mohuar besimin, sepse nuk e durojnë më tiraninë osmane, dhe prandaj secili ka dëshirë të çlirohet një herë e mirë nga një mjerim i tillë, ose të vdesë me armë në dorë.

Prandaj, ai i cili do ta dinte se ç'vende e ç'njerëz janë këta të Shqipërisë dhe me sa lehtësi mund të shtihen në dorë dhe me ç'lehtësi mund të pushtohen fortesat kryesore të turkut, jam i sigurt se, duke e ditur mënyrën e saktë e të lehtë për t'u bërë zot i këtyre krahinave të sipërthëna, nuk do të lejonte që të humbiste koha, as edhe një orë, pa i zbatuar këto ndërmarrje të shenjta. Dhe cilido që të jetë zot i fortesave të thëna më lart, vjen e bëhet edhe zot i të gjithë Maqedonisë, i Bullgarisë, i Serbisë dhe i Greqisë. Gjithë shkatërrimi dhe rrënimi i turkut vjen po t'i hiqet Shqipëria, sepse nuk ka ndonjë anë tjetër nga mund të dëmtohet e të asgjësohet turku aq sa nga kjo anë e jona. Dhe për këtë të mbushet mendja për shumë arsye.

Së pari dhe kryesisht, sepse fortesat që kanë për t'u marrë prej të krishterëve, nuk do të shtihen në dorë me luftë dhe mund të mbahen me pak garnizon dhe, sa kohë që do të kenë brenda municione e nozullime, nuk do të mund të humbasin në asnjë mënyrë, as nga minet, as nga sulmi, as nëpër ndonjë rrugë tjetër. Ato fortesa do të shtihen në dorë në kohë [të ndryshme] që të kenë ndërmjet ndonjë muaj, në mënyrë që të mund t'u shkohet në ndihmë dhe të nozullohen me ato gjëra që do të jenë të nevojshme. Këto fortesa janë afër, aq sa për një ditë e një natë mund t'u shkojë ndihma jonë, por nëse turku nuk do të vijë nëpër det për t'i shtënë përsëri ato fortesa; veç do t'i duhej të vijë nga larg. Por, edhe sikur të vinte, nuk do të kishte limane që të mund të shkarkonte ushtarët e vet, sepse të gjitha limanet do të jenë të marrura e të pushtuara prej të krishterëve dhe, për më tepër, flota e krishterë do ta pengojë që të mos mund të vijë në këto anë. Për tokë, turku nuk do të mund të vijë në asnjë mënyrë, sepse nëpër malësitë, në kufijtë e Shqipërisë e të Greqisë, ka ngushtica e gryka nga çdo anë, aq sa sikur të gjithë bota së bashku të vinte, kurrë nuk do të mund të kalonte për të dëmtuar ato vendet tona. Kaq shumë janë të ngushta shtigjet, dhe kaq shumë çdo krahinë është e mbërthyer me male shumë të ashpra dhe me të tilla ngushtica, saqë njëqind burra mund të barabiten dhe t'u qëndrojnë 10 mijë vetave. Vendi pastaj është pjellor dhe ka me sasi të madhe çdo lloj ushqimesh; ajrin e ka shumë të butë, nga më i miri e më i shëndetshmi që mund të gjendet në botë, dhe zakonisht arrihet mosha e 90 dhe e 100 vjetëve. Janë vise të brendshme, të mbushura me çdo lloj gjahu, me verëra shumë të mira, me vajra, me grurë shumë të mirë, me kafshë në sasi të madhe. Janë vise të mbushura me lumenj e pyje, me liqene ku ka sasi të madhe të çdo lloj peshku. Menjëfjalë, përbrenda e përjashta dhe në të gjitha anët është një parajsë tokësore. Koha e tashme pra është më e mira për ta kryer këtë ndërmarrje, meqenëse vendi është i pafurnizuar me turq, sepse të gjithë kanë shkuar në ushtri kundër polakëve. Nëse do të bëhej kjo ndërmarrje, u jepet jeta polakëve, edhe e vetë perandorit i cili patjetër, kur të marrë vesh se u bë ndërmarrja e Shqipërisë, edhe madhëria cezariane (perandori) do t'i drejtojë armët kundër turkut dhe polaku s'do të bëjë paqe – siç do ta bënte – në rast të kundërt. Popujt e sipërthënë presin nga unë personalisht njoftim për të ditur ç'vendim do të marrë shenjtëria e tij (papa) për këtë dëshirën e tyre dhe më nxitin që unë të kthehem me një përfundim të mirë. Mua pra do të më duhet të shkoj t'i ngushëlloj me këtë qëllim të mirë e të shenjtë të këtij pontifeksi më të lartë (papës) dhe shumë të mirë, i cili ia ka ngarkuar këtë çështje të shkëlqyeshmit zot kardinal Ludovizit dhe zotërisë suaj të shkëlqyeshme, me qëllim që të gjendet ndonjë fillësë e mirë, sepse ky lajm i mirë do të jetë për gëzim të madh të atyre popujve. Dhe, që ky shestim i shenjtë të mos zbulohet prej armiqve, do t'u sjell atyre popujve ndonjë ndjesë të plotë me

ndonjë bekim për ato vende, si t'i pëlqejë shenjtërisë së tij (papës) dhe do të shpërndaj librat e mi që zoti ynë (papa) ka urdhëruar të shtypen, kështu shkuarja ime nuk do të shkaktojë dyshim. [Do t'u sjell edhe] disa nderëra (hire) të tjera që, kur të jetë koha, do t'i kërkohen shenjtërisë së tij (papës), kur unë të jem gati për t'u nisur.

Me një fjalë, sa të arrij unë në ato vende, do të ujdís përsëri çdogjë dhe po e siguroj shenjtërinë e tij (papën) se, për çdo urdhër të tij, ne të gjithë do të jemi të gatshëm dhe plotsisht t'i mbahemi urdhrít që të vdesim për besimin e shenjtë katolik megjithëqë, me ndihmën hyjnore, këto fortesa do të merren pa derdhur gjak, sepse do t'i shtiem në dorë me marrëveshje të vetë atyre turqve (myslimanëve) që gjenden brenda fortesave, me të cilët tashmë jemi ujdísur, dhe do të bëhet pa poterë ushtrish. Porsa të shtihen në dorë fortesat në fjalë, atëherë galeret e shenjtërisë së tij (papës), së bashku me ato të Maltës me të arritur në breg, do të shkarkojnë ndihmën e parë dhe ushtarët që do të vihen në roje të fortesave që u thanë.

Si të bëhet kjo, atëherë të vijë e gjithë flota e mbretit katolik (të Spanjës) dhe e princave të tjerë të krishterë, sikundër fare mirë ia ka parashtruar kalorësi Bertuçi zotërisë suaj të shkëlqyeshme. Dhe, meqenëse në këtë veprim është e nevojshme të kemi njerëz të besueshëm, sekretë dhe që ta njohin vendin dhe meqë do t'i duhet atij kalorësi Bertuçi të shkojë në Maltë në emër të zotërisë sonë (papës) për t'ia dhënë gojarisht urdhrat e nevojshëm imzot mjeshtrit të madh, sepse kështu lypet për fshehtësinë më të madhe, prandaj do të jetë e nevojshme të jetë bashkë me mua N. C. F., i cili njihet shumë mirë prej atyre popujve dhe kanë besim në atë si në vetë kalorësin ungjin e tij; ai i di të gjitha marrëveshjet dhe i njeh pjesëmarrësit e këtyre ndërmarrjeve, ka përvojë dhe e njeh vendin sepse ka qenë në ato vise dhe sepse të parët e tij zbresin nga Bosnja. Ky fisnik, mbasi çdo gjë të jetë në rregull, do të dërgohet prej nesh për t'ia dhënë ndihmë flotës që do të vijë për t'u dhënë dorë fortesave, përveç njerëzve të tjerë të besueshëm që do të duhet të dërgohen para e mbrapa për punë të tilla.

Po i lutem prandaj zotërisë suaj të shkëlqyeshme që të denjoni të merrni parasysh çdo gjë dhe t'ia sillni në dijeni zotit tonë (papës) me qëllim që ta marrë këtë vendim të shenjtë sepse, sapo të bëhet ndërmarrja, do të vrapojë i gjithë krishterimi t'i japë ndihmë. Por nisja duhet bërë me shumë fshehtësi dhe pa poterë ushtrie dhe, sapo të merren dy fortesat kryesore në Shqipëri, shenjtëria e tij (papa) do të bëhet zot i të gjithë vendit ku zhveshjet dhe plaçkat që do të gjenden në Shqipëri [të marra] ndër shumë turq shumë të pasur, do të arrijnë në disa milionë ar, dhe këto do të jenë kapar i mirë për t'i shpenzuar në përparimet dhe fitimet që do të bëhen. Veç kësaj, do të

zbulohen visare të tjera që sot janë të fshehura po në atë krahinë të Shqipërisë dhe që përmbahen në miniera ari akoma të paprekura që do të jenë me fryt shumë të madh dhe të vlefshme për atë princ. Por mbi të gjitha është e nevojshme që unë të shkoj sa më parë për të shpejtuar kohën dhe për të vënë në rregull gjërat e nevojshme për këtë punë, çdo gjë për lavdi të zotit dhe për zmadhimin e fesë së shenjtë katolike dhe për shërbim ndaj krishterimit dhe për shkatërrimin e tiranit turk. Me kaq, me hirin e mirë të zotërisë suaj të shkëlqyeshme, përvujtërisht ju uth duart.

I zotërisë suaj të shkëlqyeshme shumë i përvuajturi shërbëtor

Pjetër Budi peshkop i Sapës e i Sardanjes. Në Romë, më 15 shtator 1621.

1. *Popujt Klementinë, të cilët banojnë ndër malësitë përmbi Tivar dhe shtrihen në anë të Rizanos, qëndrojnë pothuaj përherë në kryengritje kundër turkut (sulltanit) dhe arrijnë numrin e dy mijë burrave të zotë për armë: katundet dhe qytezat e tyre kryesore janë: Shpiçi, Sozina, Kavalo, Mikuliqi, Sabek, Tigomille, Sossan, Nekagja, Soda, Dobrovoda (Ujëmira), Zagrada – n. 2.000.*

2. Popujt e Markoviqit qëndrojnë ndërmjet Tivarit dhe Ulqinit dhe për tri orë, nëse e do nevoja, mund të mbliidhen bashkë 1.500 burra të vlerë dhe qytezat e tyre kryesore janë: Tisinjo, Komina, Rasan, Kunja, Gorana, Mekermado, Povara, Kamti, Vellesolo, Duganine, Megoriçi – n. 1.500.

Pastaj vazhdojnë popujt e Malit të Zi, të cilët përherë janë në kryengritje kundër turkut (sulltanit), ndër malet e veta, dhe arrijnë në numrin e 6.000 burrave të vlerë për luftë; qytezat e tyre janë: Bollensiçi, Dupillo, Bercolle, Ikliqi, Zuza, Bilica, dy katundet e Bjelopavliqit (Palabardhit) – n. 6.000.

Vazhdojnë pastaj popujt e Piprit, të cilët banojnë përmbi bregoren e Liqenit të Shkodrës, dhe arrijnë në numrin e 2.000 burrave të vlerë; qytezat e tyre janë: Zuzi, Bratoniçi, Pipri, Kastrati, Shkreli, Hoti, Tuzi, Petroshani, Kopluku, Dobranti – n. 2.000.

Popujt që banojnë pranë urës dhe përreth Shkodrës arrijnë në numrin e 1.000 burrave me vlerë për luftë; qytezat e tyre janë: Skirosi, Bisani, Bacina, Shestani, Muriçi, Pintiçi, Prinsih, Livari, Karaci – n. 1.000.

Popujt që banojnë në Dejë, mund të arrijnë numrin e 1.000 burrave për luftë; ata janë nga Buherpini, Junkali, Sakolbi, Myselini e Deja – n. 1.000.

Popujt e Trushit, të cilët banojnë ndërmjet Shkodrës e Lezhës, janë 1.000 burra për luftë. Katundet e tyre janë: Sisserik, Trushi, Masanti, Sakoli,

Lumiz, Kakarriqi, Renci (Renesi) – n. 1.000.

Popujt që banojnë pranë Ulqinit dhe përreth Bunës, janë 3.000 burra për luftë. Katundet e Reçit, Zogaj, Shnjergji, Bripa, Kalance, Shasi, Braisa, Bardhanji, Matriçjani – n. 3.000.

Popujt e krahinës së Lezhës mund të jenë 2.000 burra për luftë, të cilët janë nga Lezha, Zadrima, Sabalensi.

3. Popujt e krahinës së Dukagjinit, të cilët janë vazhdimisht në kryengritje kundër turkut (sulltanit); janë 6.000 burra të vlerë për luftë. Këta popuj banojnë ndër malësitë përreth qytetit të Krujës dhe shtrihen në anë të qytetit të Ohrit. Qytezat e tyre janë: Bendera, Sim, Suma, Homist, Iballja, Fandi i Vogël, Fandi i Madh, Mirdita – n. 6.000.

Vazhdojnë shumë krahina të tjera në Epir si: Ohri, Elbasani dhe Vlora, edhe shumë të tjera për të cilat tani, për arsye të shëndosha, nuk po bëhet fjalë, por çdogjë ruhet për kur të vijë koha, dhe sidomos kur zoti do t'i frytëzojë këto ndërmarrje të shenjta, atëherë do të shihet një rrijte shumë më e madhe e këtyre popujve sesa nuk është ky përshkrim.

356
 R. Laudemus, & superexaltemus eum in secula.
 V. Domine exaudi orationem meam.
 R. Et clamor meus ad te veniat.
 V. Dominus vobiscum.
 R. Et cum spiritu tuo.

Oremus,
Deus, cuius misericordiae non est numerus,
 & bonitatis infinitus est thesaurus, piissimae
 maiestati tuae pro celsis donis gratias agimus,
 tuam semper clementiam exbrantes: ut qui pe-
 tentibus postulata concedis, eosdem non defe-
 rens, ad praemia futura disponas. Per Dominum
 nostrum Iesum Christum filium tuum: Qui tecum
 vivit, & regnat, in unitate Spiritus sancti Deus,
 per omnia secula seculorum. R. Amen.
 V. Domine exaudi orationem meam.
 R. Et clamor meus ad te veniat.
 R. Benedicamus Domino.
 R. Deo gratias.

L A V S D E O .

Mena-

TREGUESIT E EMRAVE

- Abel, 47, 121, 123, 125, 127
 Abraam, 47, 161
 Adamit, 47, 105, 107, 109, 111, 115, 131
 Ahmeti, 14
 Ajeti, I. 43
 Alamannio, 13
 Ana, 47, 179
 Andreasius, Domenicus 13
Andreini, 29
 Ashta, Kolë 9, 12, 33, 41, 42, 43, 54
 BALA, V. 12, 57
 Bardhi, F. 16, 35, 57
 Bellarmini, Bellarmino 19, 20, 21, , 54, 61
 Belmonte, V. 57
 Berisha, A. 44
 Bertuçi, 15, 342, 344, 347
 Bici, M. 308, 342
 BIHIKU, K. 12, 57
 Blancus, f. 21, 56
 Bogdani, Pjetër, Bogdano 15, 36, 41, 54, 57
 Bokshi, B. 2, 3, 43
 Budi, Pjetër, Bvdi 5, 7-24, 26-47, 54-57, 61,
 81, 89, 97, 189, 279, 281, 289, 293, 299,
 300, 302, 318, 321, 322, 327, 341, 342,
 348, 355, 357
 Budio, 13
 Buherpini, 348
 Bulio, 13
 Buzuku, Gjon 8, 9, 13, 15, 20, 27, 37, 38,
 40, 41
 Çabej, Eqrem 9, 12, 27, 29, 38, 39, 40, 41,
 43, 46, 54
Caesar, 19
 Camaj, 14, 15, 54, 55
Christus, Chríxti 28
 Cipo, K. 9, 12, 43, 54
 Cirrincione, Angela 43, 54
 CLEMENTE VIII, 19, 61
 Coleti, Coletto 13, 55
 CURTIUS, 12, 34, 54
 de Bonis, Emerio 22, 23, 24, 26, 27, 41, 279
 De Rada, Jeronim 33
 Demiraj, 43, 54
 Dettelbach, 55
 DOMI, Mahir 12, 54, 57
Donat, 19
 Elsie, 12, 28, 54, 55,
 Eva, 48, 105, 105, 111, 113
Evropës, 32
 FARLATI, 12, 13, 14, 20, 55
 Farlato, 13, 55
 FERRARI, G. 12, 55
 Fèvre, 20
 Fiedler, W. 43
 FISHTA, Filip 55
 Frakulla, Nezim 37
 Frashëri, Naim 29, 32, 37
 GREGORI, 279
 Giesv, 19, 21, 54, 61
 Ginnasius, 13
 Gjeçi, Simon , shih Ngjeçi, Giecious 19, 20,
 22, 24, 307
 GJOKA, 12, 44, 55
 Gjon, 48, 199, 257, 297
 Gocadini, shih Gocadino, Gozzadino 8, 12,
 14, 16, 17, 19, 26, 56, 57, 342,
 Gomoré, 48, 163
 Gorana, 348
 Graciotti, 55, 56
 GregoriiXV, 22, 24, 54, 281, 293, 307
 GRÖBEL, 55, 311
 Groote, 57
 Gundulić, I 36
 Hamiti, Sabri 44, 45, 55
Harff, Arnold von 54, 57
 Hysa, Mahmud 12, 44, 55
 Ismajli, Rexhep 12, 26, 28, 29, 33, 39, 45,
 54, 55
 Jacopone, 36
 Jakob, 304
 Jonuzi, Ismet 6
 Jozef, 48, 225

- Juda, 48, 177, 179, 195, 235, 237, 243
 Kaifa, 48, 179, 181
 Kain, 48, 121, 123, 125
 Karadgirov, 55, 56
 Kazazi, Gj. N. 54
 Kolëshi, Gj. 304
 KOLIQIT, Ernest 56
 Krishti, 19, 21, 22, 24, 28, 49, 75, 193, 195,
 201, 231, 273, 298, 299, 300, 302, 303,
 310, 322, 326, 333, 336, 341
 LACAJ, Henrik 12, 29, 32, 33, 43, 55
 Leka, 16, 17, 345
 Ludovizi, 342, 346
 Luka, 12, 55
 MANDALA, Matteo 28, 55
 MANN, Stuart 12, 28, 55
 Mansaku, Seit 43
 Maria, 19, 21, 49, 54, 57, 61, 95, 221, 249,
 300
 MARIAE VIRGINIS, 52, 281
 Masarechii, P. 13
 Maspero, 55, 56
 Matranga, Llekë 8, 28, 35, 55, 56, 57
 MATZINGER, Joachim 28, 55
 Mazarine, 21
 Mëri, 49, 297
 Mesí, 49, 203
 Milosao, 32
 Miltoni, John 29
 Minerva, 306
 MËEDA, Ndre 9, 55
 Mulaku, Ragip 43, 56
Naim, shih Frashëri
 Naipi, S. 37
 Neziri, Zeqirja 12, 44, 56
 Ngjeçi, shih Gjeçi
 Nikodemi, 50, 225
 Nikolla, 16
 Noe, 50, 133, 139
 Omari, Anila 54
 Orsinit, Benedetto 342
 Pal Hasi, shih dhe Pali prej Hasi 15, 18, 28,
 29, 30, 298, 343
 Papë Pëlinë e V, 304, 307
 Pata, 37, 289, 325
Petronij, 19, 24
 PETROTTA, Gaetano 12, 56
 Pilati, 51, 181, 183, 235, 239
 PIPA, Arshi 28, 34, 35, 36, 37, 44, 56
 Popescu, 55, 56
 Povara, 348
 RAKA, Fadil 38, 43, 56
 Ressuli, Namik 12, 55, 56
 Riccardius, 21
 Riza, Selman 9, 12, 14, 15, 16, 18, 19, 27,
 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 37, 38, 41, 43,
 44, 56, 167, 183, 299
 Roques, 9, 12, 13, 17, 19, 20, 21, 25, 29, 43,
 56
 Rrota, Justin 9, 12, 43, 56
 Sabalenssi, 349
 Sabek, 348
 SAKO, Z. 12, 57
 Sakoli, 348
 SCHIRO, G. 43, 56
 Schirò Junior, G. 56
 SCIAMBRA, Matteo 28, 56
 Sedaj, Engjëll 44, 45, 57
 Seti, 51, 131
 Shë Mëhilli, 49, 285
 shën Gjoni, 48, 221
 SHËNË MËRÍ, 193
 shënë Mrí, 50, 169, 195, 257, 281
 Shuteriqi, Dhimitës 12, 19, 20, 29, 43, 55,
 57
 Simon, 307
 Skënderbeu, 42, 344
 SKENDO, S. 57
Skiro, 29
 Solano, F. 57
 STRATICÒ, A. 57
 SULEJMANI, Fadil 28, 43, 57
 Svane, Gunnar Olaf 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13,
 20, 23, 24, 25, 26, 27, 32, 41, 42, 57,
 302, \
 Tomellius, 21
 Trofenik, 54, 56
 VALENTINI, Z. 54
 VARIBOBA, G. 57
 VON GROOTE, 57
 Winner, 57
 Xhiku, Ali 55
 ZAJMI, Yll 57
 Zamputi, Injac 12, 13, 15, 16, 17, 43, 57,
 342
 Zanetti, B. 19, 22, 24, 54, 61, 279, 293

PËRMBAJTJA

PARATHËNIE	7
PJETËR BUDI DHE VEPRA E TIJ	12
<i>VETJA BUDIT</i>	17
<i>VEPRA</i>	19
<i>POETI</i>	27
<i>VLERËSIMI I RIZËS</i>	30
<i>METRIKA</i>	32
<i>KOMENTET E PIPËS PËR PËR METRIKËN</i>	34
<i>STUDIMET PËR GJUHËN E BUDIT</i>	37
BIBLIOGRAFI	54
POEZI	59
D O T T R I N A C H R I S T I A N A	61
I <i>KËTU DESHA ME VÛM KËTË IMNË QI PAKMOS SHEMËNJENETË ME ATË SEKUENCJET QI THUHETË PËR TË VDEKUNIT, NDËNËSE ASHTË PAK NÇTUOM E MËNGUOM, SI PËR TË PÅJTUOMI[T] TË FJALËVET, ASHTU ENDE PËR NDËNJË FRUJ[T] TË MIRË TË SHPËRITIT</i>	63
II <i>KËTU DUO TË THOM PAK FJALË N CË PËRMENDUNI CË MORTSË E MADHËSHTIET E N CË PÅNJOFUNI CË NIERËZET</i>	79
III <i>KËTU THOMI MKATI CË ADAMIT E N CË EVËSË, PËRINDET PARË</i>	105
IV <i>THOTË SE ADÅMI, MBASI FËJEI BASHKË ME EVËNË KE ISHNË MSHEHUNË NDË MJEDIS TË PAMËVE[T] T' PARRËSIT, GJEGJ ZÅNË E AMBLË TË TINËZOT QI I THA SE: "ADAM UBI ES"?</i>	107
V <i>E ZOTYNË ADÅMIT MBET E I THA SE:</i>	109
VI <i>MÅ PARË GJARPËNIT</i>	113
VII <i>SI MUORË ME U NÇTUOM</i>	121
VIII <i>TË DALËTË E NOEUT BARKET E TË NÇTUOMITË E FËMIJ[S] SË TIJ ND' E VONË</i>	153
IX <i>SÅ TË MËDHÅ JANË TË MIRATË E TINËZOT, QI NË FAJËTORËT NA KÅ BÅM, E SÅ E MADHE ASHTË MADHËSHTIA E TË PÅDIJTUNITË TANË</i>	161
X <i>KËTU KALLËZON KAFSHA, SE SÅ T' IDHUNË PAT E SÅ VÅJ E GJAMË BANI MB' ATË HERË, VIRGJËNA E BËKUOME ZOTNJA E SHËNË MËRË PËR KRISHTNË BËRRË E VET, TË DASHUNINË ZOTNË TANË, TË PREMTEN E MADHE</i>	193
XI <i>ZANI I KRISHTIT QI THIRRI MBË KRYQ</i>	201
XII <i>KËTU KALLËZON KAFSHA SE SI U NGJÅLLË DISA SHINTËNË MB' ATË DITË E U KALLËZUONË SHUMËVE TUE U THANË SE:</i>	203
XIII <i>KËTU KALLËZON KAFSHA SE SI XHUDHIJTË VONËTË VUNË STRAZHË R[R]JETH VOR[R]I[T] TIJ ME E RUJTUNË</i>	227
XIV <i>KËTU KALLËZON KAFSHA SE KÛJ KRISHTI MÅ PARË MBAS MORTJE U KALLËZUO</i>	231

XV	<i>SI JUDA, PILATI E XHUDHIJTË QENË PREJ SINËZOT QERTUOM E KASTIGUOM PËR FAJ TË TYNE MBË KËTË JETË ENDE SË QENË GJËLL, E MË TEPËRË MBË TJETËRET, SI KALLËZON TË SHKRUOMITË.....</i>	235
XVI	<i>KËTU APMË LËVD TINËZOT PËR TË MËDHËT MËSHËRIER TË TIJ.....</i>	245
XVII	255
XVIII	<i>PËR NDIMËT TË GJITHË KËRSHTENIMIT ARBËNIT.....</i>	265
XIX	<i>LAUDABO NOMEN DEI CUM CANTICO ET MAGNIFICABO EUM IN LAUDE.....</i>	277
SPECVLVM CONFESSIONIS.....		279
XX	<i>IN HONOREM BEATAE MARIAE VIRGINIS.....</i>	281
XXI	<i>AD SANCTISSIMUM D. N. GREGORIVM XV.....</i>	281
XXII	<i>SUPPLICATIONES, & GRATIARUM ACTIO AD DEUM OPT. MAX.....</i>	285
RITVALE ROMANUM.....		293
XXIII	<i>LAUDANS INVOCABO DOMINUM.....</i>	295
SHTOJCA:.....		298
1.	NGA DOKTRINA E KRËSHTENË:.....	298
	<i>TË REKUMENDUOM ND' URATË GJITH ATYNE QI TA MARRËNË ME E ZGJIEDHUNË.....</i>	298
	<i>GJITH ATYNE QI TA MARRËNË ME E XGJEDHUNË.....</i>	302
	<i>TË REKUMENDUOM E TË PORËSITUNË UPESHKËPINJET E VIKARINJET E GJITHË SË TJERË PRELATË GJINDENË NDË GJUHU[T] TANË T'ARBËNESHË.....</i>	303
	<i>TË PYETUNITË QI BANETË DISA T'PARËVE E ZOTËNËIVE QI KANË PUÇTET E URDHËNONJËNË POPULLINË.....</i>	311
	Të pyetunit[ë] e gjukatëset.....	313
	Të pyetunitë e mjëqet qi mëngji snjënë.....	314
	Disave qi majshtonjënë me do barëna.....	315
	Të pyetunitë e shkruoset zotënivet.....	316
	Mishtranjishi cë arit e n cë rgjandit.....	316
	Ancish qi mbënë carinëtë.....	316
	E ndëpër mandime të kësë vepëre desha me vëm këto qi mbë sã vise janë goditunë.....	318
	Si u gjet dënuom nja pã të rrëfyemi[t] të dërejtë.....	330
2.	NGA PASËQYRA E T'RRËFYEMIT.....	333
	<i>LETËRA E DËRGUOME ME TË MADH DËSHËR E TË DASHUNË GJITH ATYNE NDË GJUHU[T] TANË QI TA MARRËNË ME E XGJEDHUNË.....</i>	333
3.	LETRA.....	341
	<i>LETRA E PJETËR BUDIT DREJTUAR KARDINAL GOCADINOS NË TË CILËN PARASHTRON PROJEKTIN E TIJ PËR TË ZHVILUAR LUFTË TË ARMATOSUR NË SHQIPËRI.....</i>	342
TREGUESIT E EMRAVE.....		351
PËRMBAJTJA.....		353

*syetery cbite Scpijyte vobet ijneevet mæsfale nde
 curte sbegatevet, ke ε8re enevoye fæfæc asp ndeer
 fi cbiubete, evellaεenite egienijneevet ilce men
 vdierrre nεεe eunie engiεεe duorfice nevoyevet:
 Praafthu o oteny εfioke evelat ene, tafth endefaa
 afthæ moti ecobaa, eeni ncbionemi enclaignieme f88-
 te pakefe vetende vetebe mofna gieegnye Morria
 mef88t mberfele etue fyetune, nde giunete tpaæ
 cæydeft, me vdierrre Regienijnee cbiellet, pfe
 non intrabit in Regnum cælorum, qui dicit mihi
 Domine Domine, &c. vete fointeya goya e Chri-
 fthi tueε, anefe, as ndoognie fcaamebyim nde re-
 gienyte cbiellet, anzifc ibi vecefe meεεerrefene,
 εot, εot, paa ndoognye tyeter vepere temre, po
 cufcie bagnye vullendetnee Atiim chiafcte mbe-
 cbiellth, ipε intrabit in Regnum Cælorum, aycaæ-
 me hym nde Regienijte cbiellet: epfery qui fece-
 rit & docuerit remagnus vocabitur in regno celo-
 rum. fcur tur teduoy meε, anefe, Cufce mpyoy epre-
 dicoy endeevone ende mevepera ecale εoy, ipε ma-
 gnus vocabitur in Regno cælorum, ay imæz ey-
 lum caameuchiuoytune nde Regienijte cbiellet: te-
 zijne laud erregienij, ptemazet mefcenierietevet, gi-
 εεe nzebafcku neεafcte Ati, e Biri, e Scpijyti fciit
 kete lecdoyme etεplevodyme, fcintine emeniteetij
 pεεεε yetete yetefe. Amen. afctus cbioffe.*

Numeri

*Numeri maa udob p̄regictune, giεεε faa capi-
 tuy, e cafcce nkr8e yane p̄mbrenda
 kefaay letere.*

TE f anete fiill mbe numurite. **1**
 Tevuumite roe te Conieforevet chi rre-
 f8egniene. **8**
 Cuur cufc vyen meu rref8em. **18**
 Nze 15. arrefegnicfit chi viheneroe ndekete
 cafcce. **26**
 Nze 10. Vrzenimefcize ligfe tine f ot. **31**
 Piefize d88yte nde urzenite pare. **34**
 Beefize rreefcj mfc. **38**
 Cufthi mefcize baamefc. **41**
 Vrzenize trete. **44**
 Krefcmefcit evengillefcit. **49**
 Vrzenize Caterre. **53**
 Tep8etunitee prinder pfemijievet. **57**
 p̄e martuomit fidoligia. **58**
 Vrzenize pette mbe. **60**
 Miz8refcize fcpijrit. **67**
 Vrzenize gialcte mbe. **70**
 Gijεe duorfize Curvenijvet. **70**
 Ende mbe faatyera arrefegnic. **80**
 Deficrefcit enze Cuytuomefcit. **81**
 Burri megruotevet. **83**
 Vrzenize fctate mbe. **86**
 Camatefcit etregetijcize rreefcime. **99**
 Lavdize mbrafete. **99**
 Mpcatefcize mbuluomefc. **100**
 Magefcize graavet. **103**
 Emirit

- fmirit erefenze kechie . 103
 Nze nkj8emize ndeerse enze fanit mire . 107
 preef enzepaa cuydefit . 110
 Lemofcenaicit evepafcaize Mefcerierse Cor-
 pit . 113
 Vepera fcaize Mefcerierse Scpijrit . 116
 Sachramentefcaize Kifefe . 117
 Nze kref muomize femijfe . 118
 Nze ref8emit e Peendefet . 119
 Nze cungguomit . 120
 Vpefkepigniet eyere Prelate . 112
 Priefnet egiaconet . 128
 Nze jjanize Mefcevet . 130
 Tparet e fctenijvet . 136
 Giucatefet . 139
 Myeechiet eat8ne chi mengifgniene . 141
 Difave chi Mayf8rogniene medobarena . 142
 Scrufet emif8tragnyet . 143
 Zarinicit earrefeu zet8ne . 144
 Arefeu iketij trref8emi ey faatyera cafsceve
 ketu pmendune . 146
 Nze rref8emit maa nze fcurtene . 154
 Mbas nze rref8emit chifc duhete mebaam . 161
 Siduhete nyerij meu parechium mbete cun-
 guomit . 165
 Ende faatyera arrefegnie nde kete cafsce . 173
 Mbas nze cungguomit chifci duhete mebaam . 176
 Saa ende afctu cafsce tefruytuofcime . 183
 Kfcillize pmbrendfcim nze mendfe enze fe-
 merefe . 188
 D amit chi munebagnie gnue mpcat ivetemi . 193
 Kfcil-
- Kfcillij trete ende ma'imire eifruytuofcim . 194
 Icaterti eipefti ende nze paacydefize nyere-
 fet . 199
 Godij fcaize Mortfe . 203
 G88chize tine fot . 205
 Mundime fcaizeferrit . 206
 Nze mirafcaize tine fot . 208
 Mengije cundra tentationevet . 214
 Gnie letenur ende faacaan8uom . 238
 Siduhete gjjikerfctene megjellune . 248
 pgjje mbraame . 272
 Vja edereyte ndete dafciunite tine fot . 273
 Dr8e nefcaize chiellet . 274
 Difa Mereculijfc . 309
 Te Ref8emiteema8 chi epete mbelteeer . 327
 Lettera egj8at8ne chita marrene mee zgje
 june . 333
 Kegindete Prief imire . 337
 Anzifc chirene gogniene feene . 345
 Nzepaa cuydefize Prelate . 351
 Fayze Difa Priefene . 355
 Tepmendune faampcatefe . 372
 Cufci mbaa paye eendimon mpcatne . 374
 Lavdize tine fot . 377
 faonefcize Kechia . 381
 Domereculijfc . 388
 Sinodit me arref8e . 394

F I N I S .

Paf-

Pjetër Budi

POEZI

2006

Botues

AKADEMIA E SHKENCAVE DHE E ARTEVE E KOSOVËS

Redaktor teknik:

Valon Fetahu

Realizimi kompjuterik:

ASHAK

Madhësia: 22½ tabakë shtypi

Tirazhi: 500 copë

Formati: 17x24 cm

Shtypi:

GRAFOPRINT

Prishtinë

Katalogimi në botim - (CIP)

Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

821.18-1

Budi, Pjetër

Poezi = Poésies / Pjetër Budi ; parathënia, tejshkrimi dhe komentet Rexhep Ismajli. - Prishtinë : Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, 2006 (Prishtinë : "Grafoprint"). - 357 f. ; 24 cm.- (ASHAK : Botime të veçanta ; LXIII : Seksioni i Gjuhësisë dhe i Letërsisë ; Libri 31)

Parathënie : fq. 7-11. - Treguesit e emrave : fq. 351-352

1. Ismajli, Rexhep

ISBN 9951-413-43-9